

A VESZPRÉMI
EÖTVÖS KÁROLY MEGYEI KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE
1987–2003

Veszprém
2004

Szerkesztette:
Balogh Ferencné

A borítót tervezte:
Hegyeshalmi László
Navratil Ferenc

A tanulmányok szerzői: Balogh Ferencné (Veszprém, EKMK), Gerő Gyula (a Könyvtári Intézet munkatársa), dr. Csiszár Miklósné (Veszprém, EKMK), Halász Béla (Veszprém, EKMK), dr. Hermann István (Pápa, városi könyvtár), Kertész Károly (Tapolca, városi könyvtár), Maliszka Károlyné (Veszprém, EKMK), Pardiné Mórocz Magdolna (Veszprém, EKMK), dr. Praznovszky Mihály (Veszprém, EKMK), Szabóné Vörös Györgyi (Veszprém, EKMK), Varga Károlyné (Tapolca, városi könyvtár)

A kiadványt támogatta:
a Nemzeti Kulturális Alapprogram



és a
Veszprém Megye Kultúrájáért Közalapítvány

ISSN: 0505-3897
ISBN: 963 9510 05 X

Kiadja: az Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém
Felelős kiadó: dr. Praznovszky Mihály igazgató
Készült: a Faa-Produkt Kft. nyomdájában, Veszprémben

Előszó

Az olvasó az Eötvös Károly Megyei Könyvtár évkönyvét tartja a kezében. Kicsit szokatlan értelmezése ez az évkönyvnek, mint műfajnak, hiszen az ezt megelőző kötet 1987-ben jelent meg, és a könyvtár ötven éves történetében ez is mindössze a nyolcadik évkönyv. Ámbár ilyen minőségű éves beszámoló, jelentés kiadása nem kötelező feladat, a könyvtár időről-időre – az egyéb tájékoztatási eszközökön kívül – szükségét látja annak, hogy egyfajta összegzésben tudassa olvasóival, használóival, a szakterület munkatársaival: hol tart most életének, tevékenységének, fejlődésének helyzetében.

Azt, hogy 1987 után csak most jelentkezünk, talán nem is kell különösebben magyarázni, ismerve a közelmúlt hazai eseményeit. Éppen elég szakmai kihívásnak kellett megfelelni az elmúlt másfél évtizedben, – köztük a „lenni, vagy nem lenni” kérdésre is válaszolni – ahhoz, hogy csak most érezzük az összegzés szükségességét és lehetőségét. Nem szólva arról, hogy a Veszprém megyei könyvtár eddigi történetének legnehezebb és egyben legszebb feladatát is teljesítettük, amikor 1997-1999 között elkészült a könyvtár teljes rekonstrukciója. Ennek során nemcsak felújítottuk a régi épületet, hanem olyan új építészeti kiegészítéseket is megvalósítottunk, amelyek révén a könyvtár nemcsak hasznos, de szép épületté is vált.

A kötetben, amelyet az olvasó a kezében tart, már egyértelműen jelentkezik ez a változás. Elég csak utalnunk a feldolgozott témákra, hogy lássuk, bizony a modern világ kikerülhetetlenül letette névjegyét a magyar és így a megyei könyvtárügyben is. Információs társadalom, mar-keting, teleház, vállalkozás, mecénatúra – olyan fogalmak ezek, amelyekkel a könyvtárügy elmúlt fél évszázadában nemigen találkozhattunk, vagy ha igen, egészen más tartalommal.

Jobb tehát úgy fogalmazni, hogy az olvasó a könyvtár első évkönyvét tartja a kezében. Az elsőt, amelyet már a 21. században készült...

Dr. Praznovszky Mihály
igazgató

Balogh Ferencné

**A könyvtári ellátás alakulása Veszprém megyében
1987–2003**

Ennek a tanulmánynak az a feladata, hogy a hagyományokat követve az előző évkönyv megjelenésétől (1987) 2003 végéig összefoglalja a megye könyvtárainak – elsősorban a települési könyvtáraknak a történetét. Az adott terjedelmi keretek között ez szinte lehetetlen, ezért az a szándékom, hogy a teljesség igénye nélkül összefüggéseiben vázoljam fel ezt a nagyon ellentmondásos, változásokkal, kedvező és kedvezőtlen tendenciákkal jellemezhető 17 évet, és ebben helyezem el könyvtárainkat. Az évkönyv tanulmányai szerencsésen egészítik ki egymást: Gerő Gyula történeti kronológiája felment a sok évszám alól, megyei és városi kollégáim elemzése együtt nyújtanak tájékoztatást egy-egy fontos területről. Sajnos, nem jelent meg 2002-ben a megyei könyvtár 50 évét bemutató kiadvány. Csak remélhetjük, hogy a városi könyvtárak közelgő kerek évfordulóikra megírják saját történetüket (ld. *A pápai Jókai Mór Városi Könyvtár története. 1952–2002.*), hiszen anyaguk részkiadványokban, szakdolgozatokban már a legtöbb helyen összegyűlt. A hiányzó hiteles dokumentumokat helyben kell felkutatni és egységbe foglalni. Itt mondok köszönetet valamennyi városi könyvtárnak azért a segítségért, melyet ehhez a tanulmányhoz nyújtottak!

Az 1987–2003 közötti időszakot nem lehet élesen korszakolni, hiszen a rendszerváltás következményei is csak elhúzódva, folyamatosan jelentkeztek. Nagyjából mégis két periódust lehet megkülönböztetni: az első a 80-as évek második fele a 90-es évek elejével, a második az utóbbi tíz évet foglalja magában. Az első időszakra az jellemző, hogy a politikai válság és a gazdasági stagnálás ellenére is tartani tudták a könyvtárak – igaz nagy erőfeszítésekkel – elért eredményeiket (a megyei és a városi könyvtárak színvonalas munkájukat, részvételüket a területi-módszertani ellátásban, működtek a kiskörzetek és az ellátórendszerek, érzékelhető volt a megyei könyvtár jelenléte az összefogásban és bővülő területi szolgáltatásaiban is). Úgy-ahogy működtek a szakszervezeti könyvtárak, az iskolai könyvtárak erősödésnek indultak és nagy reményekkel biztattak az olvasásra és könyvtárhasználatra nevelésben. Néha úgy tűnt, hogy a könyvtáraknak van presztízsük. Ugyanakkor minden törekvés ellenére csökkent az aktív könyvtárhasználók száma, egyre több könyvtár érezte,

hogy nem tud lépést tartani a technikai fejlődéssel, nem tud elég új dokumentumot vásárolni. A szinten tartás nehézségeit és a lassú romlást a rendkívül szűkös költségvetési keretek is okozták.

A 90-es évek táján – részben a rendszerváltás következtében – olyan társadalmi-gazdasági változások kezdődtek és erősödtek fel az évtized közepére, melyek jelentősen befolyásolták a könyvtárak működését is (az önkormányzatok önállósulása, demokratizálódás, értékválság, a kultúra háttérbe szorulása, az egyre nehezedő gazdasági körülmények, ugyanakkor a könyvtárak iránti igények ismételt megnövekedése stb.), s ezekkel egy időben az informatika, a számítástechnika robbanásszerű, követelő előretörése. Mindez alapvetően rendítette meg könyvtári filozófiánkat és alakította át a mindennapok gyakorlatát. Rendszeressé váltak a pályázatok, melyek sokat segítettek, segítenek, de a folyamatos működésre kevés befolyással bírnak. Ugyanakkor szinte minden technikai fejlesztést, rendezvényeket és kiadványokat csak az így szerzett anyagi támogatással lehetett megvalósítani. Egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a bevételek, szaporodtak a térítéses szolgáltatások. 1997-ben a CXL tv.¹ a kultúráról, benne a könyvtárakról, új alapokra helyezte, az új körülményekhez és elvárásokhoz igazította a könyvtári ellátás rendszerét, a fenntartási és finanszírozási kötelezettségeket. A követő jogszabályok pedig lassan és még hiányosan ugyan, de megkezdték a „rendcsinálást” a fontosabb területeken (ld. Országos Dokumentum-ellátási Rendszer, szakértői névjegyzék, szakfelügyelet, továbbképzési rendszer). A könyvtárosok azonban konkrétabb fogódzókat, normatívákat is várnak az elhelyezés, létszám, dokumentum-ellátás, működési feltételek területén, mert nagyon kiszolgáltatva érzik könyvtárukat és magukat a fenntartó önkormányzatoknak.

A tárgyalt időszak legjellemzőbb változásai:

- a könyvtári ellátás struktúrájának átalakulása
- a számítástechnika előretörése
- az olvasói, használói igények változása és új információs szolgáltatások létrejötte
- a dokumentum-állomány összetételének, szerkezetének átalakulása
- az egyre erősödő gazdasági nehézségek, a bevétel-orientáltság

A megye könyvtári szerkezetének átalakulása

A könyvtárunk által 1984-ben kiadott Veszprém Megyei Könyvtári Minerva² adatai a 90-es évekig érdemben nem változtak, ezért bátran hasonlíthatjuk hozzájuk a jelenlegi állapotot.

Eszerint megyénkben az alábbi könyvtárak működnek:

könyvtárak	1984	2003
Tanácsi/települési	228	216
Szakszervezeti	33	1
Iskolai, felsőoktatási	159	182
Műszaki szakkönyvtár	9	–
Orvosi, egészségügyi	7	6
Akadémiai, intézeti	3	1
Múzeumi, egyházi, műemléki	8	6
Szak és egyéb	9	5
Összesen	456	417

A legszembetűnőbb a **szakszervezeti hálózat** teljes eltűnése, mivel a magánkézbe kerülő üzemek tulajdonosai nem tartották feladatuknak a könyvtárak fenntartását. Gyűjteményeik többsége valahol kallódik. Az SZMT Központi Könyvtárából a városi klubkönyvtárak és más könyvtárak válogathattak. Néhány szakszervezeti könyvtárból települési könyvtár lett (Pétfürdő, Balatonfüzfő, Herend és Litér). Veszteség a nagy **kutatóintézetek** (MÁFKI, NEVIKI, OOK...) és **könyvtáraik** megszűnése, kiárusítása, illetve feldarabolása. Jelentős bázisai voltak nemcsak a veszprémi kutatásoknak, oktatásnak, hanem a hazai könyvtárközi kölcsönzésnek is. Az **oktatási** hálózat is változott: az általános- és középiskolák nemcsak profiljukat módosították, hanem 4+8, 6+6, 8+4 rendszerűek lettek. **Könyvtáraik** csak lassan követték a változásokat s a szakközépiskolák profilváltásait. Megszűnt a Gyermek Háza és könyvtára. Új oktatási intézmények alakultak: a pápai református-, a balatonalmádi magyar-angol tannyelvű gimnázium, Veszprémben az Érseki Hittudományi Főiskola. Megszűnt viszont az

Államigazgatási Főiskola és az MSZMP Oktatási Igazgatósága. A Vegyipari Egyetemből Veszprémi Egyetem lett, mivel humán, színháztudományi és idegenforgalmi szakokkal bővült. Egyes területek akkreditációjához a megyei könyvtár garantálta a könyvtári háttérrel. Várhatóan az idén kezdik meg egy korszerű, megfelelő nagyságú egyetemi könyvtár kialakítását a volt NEVIKI épületében.

A **települések és könyvtáraik** státusza is változott; város lett Sümeg és Zirc (1984), Balatonalmádi (1989), Devecser (1997), Herend (1999) és Balatonfüzfő (2000) – ez utóbbi kettő falusi szintű művelődési infrastruktúrával. Veszprémben rendszerre szerveződtek a városi klubkönyvtárak: a dózsavárosi, a Március 15. úti, a Cholnoky, valamint a csatolt községekben (Gyulafirátót, Kádárta). Közigazgatásilag Győr-Sopron megyéhez került 1992-ben Csikvánd, Gyarmat, Szerecseny, 1999-ben Bakony Péterd, Lázi, 2002-ben Bakonyszentlászló, Fenyőfő, Veszprémvarsány, Sikátor, Románd és Bakonygyirót, összesen 11 település és könyvtára.

Rosszul értelmezett takarékosági szempontok miatt megszorodott a városi intézmények összevonása; 1991-ben és 1993-ban Ajkán két múzeumot csatoltak a könyvtárhoz, 1996-ban Tapolcán is Városi Könyvtár és Múzeum jött létre. 1997-ben Balatonfüreden a könyvtárat integrálták valamennyi más művelődési intézménnyel Aranyhíd Kulturális Szolgáltató Intézet néven, mely 2003-ban újra elemeire bomlott és a városi könyvtár a helytörténeti gyűjteménnyel önálló lett. 2002-ben a balatonalmádi könyvtár vált az új művelődési komplexum részévé, 2003-ban Zircen vonták össze a könyvtárat és a művelődési házat. Az összevonások legtöbb esetben a szakmai érdekek sérülésével és személyi feszültségekkel jártak.

2002-ben a Veszprém megyei települések száma³ 223 (1 megyeszékhely, 11 város és 211 község). Bennük 1 megyei, 15 városi (35 fiókkönyvtárral), valamint 200 községi könyvtári ellátóhelyet tartunk számon. Közülük nyilvános könyvtári besorolást szerzett 132 település könyvtára, noha a községiek közül alig néhány felel meg a törvényben megfogalmazott követelményeknek. 1987-ben 20 községi könyvtár volt kettős funkciójú (iskolai és községi), 20 pedig ÁMK szervezetben működött. Ma 16 jelenti magát a statisztikában kettős funkciójúnak, 13 tartozik általános művelődési központhoz. Gyakori a funkciók összevonása, majd ismételt szétválasztása, amit legtöbbször nem szakmai indokok magyaráznak, hanem egy iskolaigazgató vagy önkormányzati vezető szubjektív befolyása. A települési könyvtárakon kívül 21 más típusú (szak- és felsőoktatási) könyvtár küldött hivatalos statisztikát, közülük 4 szerepel a nyilvános könyvtári jegyzéken: a Veszprémi

Egyetem Központi Könyvtára, a Pápai Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményének Könyvtára, a veszprémi Érseki Könyvtár és a Hittudományi Főiskola Könyvtára.

A könyvtárak működésének tárgyi és személyi feltételei

Az időszak legjelentősebb **könyvtári beruházása** a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár rekonstrukciója volt 1997–1999 között, melyről Halász Béla írásából részletesen tájékozódhatnak. A felújítás és bővítés következtében nemcsak a veszprémi használók kerültek jobb körülmények közé, hanem a megye valamennyi lakosának (közvetve vagy közvetlenül) több és korszerűbb szolgáltatást kínálhatunk.

A 80-as évek végén, a 90-es évek elején több városi könyvtár működési körülményei jelentősen javultak. 1987-ben költözött új épületbe a balatonfüredi könyvtár, mely 1993-ban önálló helytörténeti házzal és gyűjteménnyel is gazdagodott. 1989-ben leégett a tapolcai gyermekkönyvtár, melynek megmaradt állományát a volt pártházban helyezték el. Az épület egészét a következő évben folyamatosan birtokba vehette a városi könyvtár. Könyvtári célú átalakítása azóta szakaszos de folyamatos. A melléképületben nyomda és könyvkötészet is helyet kapott. Pápán 1987-től működtetnek nyomdát, a kölcsönzőben galériával növelték meg a teret, felújították a kastély kápolnáját, amely olvasóteremként szolgál. (1991-ben Európa Nostra díjjal tüntették ki.) Sümegen a város 1998-ban eladta a könyvtár feje fölül az épületet: a gyermekkönyvtár a gimnáziumba, a felnőtt részleg egy volt óvodaépületbe költözött, távol egymástól. 2003-ban a balatonalmádi könyvtár költözött a város összevont intézményének részeként az Auróra Étteremből kialakított művelődési objektumba. 2003 végén a zirci könyvtár az átalakított művelődési házban nyert elhelyezést. Az anyagi nehézségek ellenére apró lépésekben szinte mindenütt végeztek felújítást, korszerűsítettek: Balatonfüreden kicserélték a nyílászárókat, az elektromos hálózatot, riasztórendszert szereltek fel; Pápán 1988-tól zenei könyvtárat, 1997-től tápraktárat sikerült kialakítani. A megyei könyvtár zenei részlegébe 2001-ben került korszerű technikai berendezés. Ajkán a médiatárat és az idegennyelvi részleget bővítették, 1997-ben *Pro bibliotheca. Új könyvtárat az ezredfordulóra* néven alapítványt hoztak létre.

A könyvtárak **költségvetése** mindig nagyon szűkös volt, a 90-es évek közepétől különösen nagy nyomás nehezedett az intézményekre és

vezetőikre. Az éves költségvetések nem követték az inflációt, a leosztott normatívákért közelharc folyt, szembeállítva a helyi intézményeket egymással. A Könyvtári Intézet⁴ elemzése szerint a Veszprém megyei könyvtár teljes költségvetésének csak 56,38%-a származott 2002-ben fenntartói támogatásból – ez országosan a legrosszabb arány (Zalaegerszegen 88%, Egerben 86,3%, Pécsen 82,6%). Minden városi könyvtárban megszüntették az önálló gazdálkodást. 1995-ben „átvilágították” a városi könyvtárakat, melynek következtében letiltották a területi munkát, Tapolcán elvették a gépkocsit, privatizálták a nyomdát, s valamennyi városi intézményben jelentős (30–40%-os) létszámleépítésre került sor. Az elmúlt év végén s idén év elején ismét létszámelvonások voltak.

A 90-es évek változásai legellentmondásosabban a **községi könyvtárak** életében jelentkeztek. Jelentősen nőtt a polarizáció a működés feltételeit tekintve. Az önkormányzatok önállósodásával sok kis település életre kelt: központi, pályázati és civil erőforrásokból faluházakat, új polgármesteri hivatalokat építettek, melyekben megfelelő elhelyezést nyertek a könyvtárak is, (pl. Királyszentistván, Lovas, Paloznak, Noszlop, Monostorapáti, Bakonybél, Bakonyháza, Farkasgyepű, Hidegkút, Csetény...). Máshol az amúgy is szegény önkormányzatok kötelező szakfeladatként csak szerény beszerzési keretet és tiszteletdíjat terveztek. Egyes helyeken még ennyit sem. 2002-ben 10 könyvtár nem működött, 43-ban pedig egyetlen új dokumentumot sem vásároltak költségvetésből. Sok az elhanyagolt, poros, fűtetlen, elavult könyvekkel zsúfolt községi könyvtár.

Az elmúlt időszakban a könyvtárak valamennyi fejlesztésüket, technikai és szellemi szolgáltatásukat **pályázati pénzekből** tudták megvalósítani. A legjelentősebbek a Soros és a NKÖM, a Nemzeti Kulturális Alapprogram pályázata, valamint a Széchenyi-terv voltak. De nyertek támogatást a Veszprém Megye Kultúrájáért Közalapítvány, a Gyermek, Ifjúsági és Sport Minisztérium, az Információs és Hírközlési Minisztérium, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Környezetvédelmi Minisztérium, a Mobilitás és a helyi pályázatokon is. Így tudott a megyei könyvtár közel 30–40 milliót fordítani telematikai fejlesztésre, lokális hálózatának és Internet-elérésének biztosítására, az Aleph integrált rendszer megvásárolására, honlapjának kialakítására, a zeneműtár technikai felszerelésére, állományvédelmi kapura, digitalizálásra, oktatásra, nemzetiségi ellátásra, az „*Olvasás éve*” rendezvényeire, kiadványokra, katalóguskonverzióra, országos adatbázisok beszerzésére és helyi adatbázisok létrehozására.

Ajka 28 pályázaton közel 7,5 millióhoz jutott, melyből telematikai fejlesztéseket, integrált könyvtári szoftvert, fénymásolót, Internet-hozzáférést, kiadványokat, AV és idegen nyelvű dokumentumokat, ellátórendszert tudott finanszírozni. Balatonfüred számítógépeket vásárolt, állománygyarapításra és EU-s gyűjteményre, gyermekrendezvényekre, kiadványokra és könyvrestaurálásra fordította a pályázati nyereségeket; Devecser a számítógépes infrastruktúra-fejlesztésre, projektorra, irodabútorra, gépkocsi-cserére, kiállításokra és rendezvényekre. Pápán számítógépekre, lokális és internetes hálózat kiépítésére, állománygyarapításra, digitalizálásra, könyvkiadásra költötték a pénzt. Sümegen a könyvbeszerzést, EU-s gyűjteményt, fénymásolót, berendezési tárgyakat és a telematikai fejlesztést támogatták meg. Buzgó pályázó Tapolca, számítógépekre, gyorsmásolókra, CD-ROM-okra és zenei CD-k-re, vakok számára olvasógépre, rendezvényekre, kiadványokra, helytörténeti folyóiratok digitalizálására, gyermektáborokra kb. 30 milliót tudtak szerezni és költeni. Várpalotán a telematikai fejlesztés és az Internet-elérés volt a fő cél, de olvasópályázatokra, gyermekrendezvényekre is nyertek támogatást.

A községek sokkal kevésbé tudnak élni a pályázati lehetőségekkel. Néhány szerencsés kivétel Balatonkenese, Bakonyszentkirály, Berhida és Révfülöp. Az önkormányzatok inkább teleházakra és azok telematikai felszerelésére pályáznak (ld. Pardiné Mórocz Magdolna tanulmányát!), gyakran a könyvtárak konkurenciájaként.

A könyvtári munka meghatározó tényezői a **könyvtárosok**. Számuk, szakképzettségük, elhivatottságuk nélkül a könyvtárakra fordított költségek nem hasznosulhatnak. A könyvtári feladatok mennyiségben és minőségben egyaránt növekedtek. A könyvtárosi létszám azonban alig nőtt (kivéve az új, megnagyobbodott intézményeket: Devecser, Veszprém, Balatonalmádi minimális emelkedését).

Főfoglalkozású könyvtárosok⁵

	1988	1992	1995	1999	2002
megyei könyvtár	27	31	31	39	42

városi könyvtárak	78	71	81	89	95
községi könyvtárak	30	24	15	8	7
Összesen	135	126	127	136	144

A változó elvárások és a 7 évente kötelező továbbképzés következtében mindenütt sokan tanulnak: részben a magasabb szakképzettség megszerzéséért, részben egy-egy szakterületen (számítógépek, idegennyelv, gyermekkönyvtár) szereznek ismereteket. 2002-ben könyvtárunk is szervezett 60 órás akkreditált gyermekkönyvtáros továbbképzést 14 résztvevőnek. Az MKE Veszprém Megyei Szervezete évente 2–4 továbbképzést, tapasztalatcsere-lehetőséget biztosít. A községek közül csak 7 helyen dolgozik főfoglalkozású könyvtáros, de még ott is partnerre találunk, ahol ugyanaz a személy a könyvtáros és a közművelődés-szervező (46). A megbízási díjas könyvtárosok (100 fő) javadalmazása olyan alacsony, hogy arra óvónót, pedagógust csak igen ritkán kapni. 21 helyen díjazás nélkül, sok helyen közhasznú munkaként nyitják ki a könyvtárat, vagy a falugondnok munkaköri leírásában szerepel a feladat.

1987–2003 között a megyei könyvtárban kétszer volt igazgatóváltás: 1991-ben Varga Béla, 2003-ban Halász Béla ment nyugdíjba. 2003. július 1-től dr. Praznovszky Mihály az intézmény igazgatója. Ebben az időszakban ment nyugdíjba egy meghatározó könyvtáros generáció: Varga Bélán és Halász Bélán kívül Könczöl Imre, Kőszeghy Miklósné, Jelencsik Sándor, Tilhof Endre, Tóth Dezső, Rosta Róbertné, Onika Olga, Balogh Ferencné, Kertész Károly, Hollóné Behring Anikó. Olyanok, akik a könyvtárnak éltek, nem mérték a munkaidőt, kutatásokat is végeztek és részt vettek a szakmai közéletben. Szaktudásuk, hitük, tekintélyük volt. Közülük és elődeik közül pedig örök nyugalomra tértek: Horváth Géza, Páldy Róbert, Könczöl Imre, Jelencsik Sándor, Kőszeghy Miklósné, Bécsi János, Onika Olga, Starcsevics Tiborné és Rapp Gábor.

Informatikai fejlesztések

A korszerű könyvtári munka ma már elképzelhetetlen megfelelő informatikai bázis nélkül. Ezért a könyvtárak az elmúlt évtizedben a fő hangsúlyt, a legtöbb anyagi és szellemi energiát – gyakran más tevékenységek rovására is – ennek a megteremtésére fordították. A

technikai háttér kiépítése, tartalmi hasznosítása a könyvtári munkában (integrált könyvtári rendszerek) és az olvasókat szolgáló információellátás szinte párhuzamosan fejlődött. Ez a telefonvonalak biztosításától a faxok, gyorsmásolók, számítógépek és tartozékaik beszerzését, az Internet-csatlakozás megteremtését, s az élenjárók esetében már saját adatbázisok építését is jelentette a megvásárolható, illetve Interneten elérhető központi adatbázisok mellett.

A 80-as évek végén Commodorékkal és ZX Spektrumokkal kezdődött a gépesítés: az előbbieket állományellenőrzésre, kölcsönzésre, az utóbbiakat a gyermekkönyvtárakban játékos időöltésre használták Veszprémben, Pápán és Tapolcán. 1989-ben a megyei könyvtár 2 hálózatba kapcsolt gépen megkezdte a számítógépes kölcsönzést a békéscsabai KTR-VK rendszerrel, s ekkor vásárolta Tapolca az első igazi PC-AT-t. A fejlesztés üteme gyors és igen eltérő volt a könyvtárakban; az első időben az OTP-től leselejtezett gépekkel próbálkoztak, egyéni pályázatokkal, alapítványi támogatásokkal mindenki akkor és azt vásárolt, amit tudott. Ezek az első lépések arra voltak jók, hogy a könyvtárosok megbarátkozzanak a gépekkel és próbálkozzanak hasznosításukkal. A fejlődés akkor gyorsult fel és vált hatékonyabbá, amikor egyidőben, olykor közösen lehetett pályázni. Ezek közül a legjelentősebbek voltak:

1992–1996 között a **Soros pályázatok** keretében a megyei és valamennyi városi könyvtárba került legalább egy számítógép, a nagyobbakba 5–8 db is. 1998-ban szintén Soros támogatással 7 db gyorsmásolóhoz jutottak a könyvtárak.

1997-ben a **Művelődési és Közoktatási Minisztérium** városonként 250.000 Ft-ot biztosított, melyből mindenkinek vásároltunk egy teljes konfigurációt és kiegészítőket (hangkártya, memóriabővítés, szünetmentes tápegység stb.).

1998-ban a MKM Kulturális Örökség Főosztálya kidolgozta „*Az országos könyvtári, múzeumi, levéltári és közművelődési információs hálózat fejlesztése az információs társadalomban*” című koncepciót, amely meghatározta a Nemzeti Informatikai Stratégia 3 éves jövőképét. Ennek megvalósítását támogatták 1999–2001 között a **telematikai pályázatok**. A tervezet 3 lépcsős volt; megyei, városi és községi szintekben gondolkodott, de sajnos a folyamatból már egyes kisvárosok és a községi könyvtárak szinte teljes egészében kiestek. A megyei könyvtáron kívül Ajka, Devecser, Pápa, Tapolca, Várpalota pályázott és vett részt az együttműködésben a telematikai pályázatok során. Ezek

lehetővé tették, hogy végre rendszerben gondolkodjanak a könyvtárak: kiépítsék saját intézményük lokális hálózatát, a nagyobb városi könyvtárak összehangolják és Interneten hozzáférhetővé tegyék szolgáltatásaikat. Már nemcsak technikai eszközökre és azok hálózatba szervezésére lehetett pályázni, hanem az állomány visszamenőleges feldolgozására, különböző rendszerben feltárt anyagok konverziójára és speciális állományrészek digitalizálására. Ezzel elindult a megyében az elektronikus tartalomfeltárás.

2001-ben az Informatikai Kormánybiztosság a **Széchenyi-terv** keretében a megyei könyvtárba, Pápára és Ajkára 10–10, Tapolcára, Devecserbe, Zircra, Várpalotára, Berhidára és Révfülöpre 6–6 számítógépet, Internet-elérést és használó-képzést biztosított pályázat keretében. Ez a jelentős mennyiségi gyarapodás már lehetővé tette, hogy az olvasók/használók is hozzáférjenek a számítógépekhez.

A Phare árnyékprogramjaként a **Közép-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanácshoz** 2001-ben és 2002-ben benyújtott pályázat célja a régió (Fejér, Komárom-Esztergom és Veszprém megye) könyvtárainak online összekapcsolása volt. Ennek során 2001-ben megvalósult a megyei könyvtár katalóguskonverziója és megújult a honlapja. 2002/2003-ban létrejött a Közép-dunántúli Regionális Helyismereti Tár (bővebben ld. Szabóné Vörös Györgyi tanulmányát).

A számítógépes fejlődést és a jelenlegi állapotokat tükrözi az alábbi táblázat.

	Számítógépek				Másolók	
	1988	1996	2003		2003	
			összesen	Ebből olvasói	Fekete-fehér	Színes

megyei könyvtár	1 db VT 160 2 db C 64	12 db PC C 64, AT, IBM	62	17	4	1
Ajka városi könyvtár	1 db VT 160	3 PC AT	19	10	6	1
Balatonalmádi városi könyvtár	–	1 PC	8	3	2	–
Balatonfüred városi könyvtár	–	1 Commodore 12 PC	12	4	3	–
Devecser városi könyvtár	–	–	22	7	2	1
Pápa városi könyvtár	1 db C 128 1 db C 64	13 PC	23	14	4	–
Sümeg városi könyvtár	–	1 PC	5	1	1	–
Tapolca városi könyvtár	1 db C 64 1db ZXSpekt.	1 db C 64, 14 db PC 1 db VT TV	23	10	5	–
Várpalota városi könyvtár	–	3 PC	19	8	1	–
Zirc városi könyvtár	–	1 PC	8	5	1	–
Összesen	8	63	201	79	29	3

Ma valamennyi városi könyvtár rendelkezik Internet-eléréssel, melyet a legkülönbözőbb szolgáltatók biztosítanak (helyi kábeltévé, Hungarnet, Datanet, Intranet). A megyei könyvtárnak 2003-tól a Hungarnet szolgáltat a Veszprémi Egyetemen keresztül, üvegszálás kapcsolattal.

A kisközségek közül Zánkán, Ugodon, Pétfürdőn 2–2 gép, Balatonkenesén, Bakonyánán, Balatonfüzfőn, Kolontáron, Hegyesden, Lesencetomajon, Monostorapátiban, Nagytevelen, Noszlopon, Peremartonban és Szigligeten egy-egy számítógép van a könyvtárban, többnyire Internet-hozzáféréssel. A nemzeti informatikai stratégia célja, hogy a legkisebb könyvtárban is legyen legalább 1 gép és Internet-csatlakozás. Pardiné Mórocz Magdolna tanulmányából kiderül, hogy a kistelepüléseken gyorsabban fejlődik a számítástechnika a teleházakban, néha nem is egyértelmű a tulajdonjog. Nem szerencsés ez a párhuzamosság, az erők szétforgácsolása.

Sajnos, egységes integrált könyvtári szoftver kiválasztása, illetve egyeztetése megyénkben nem történt (miként országosan sem!), melynek hátrányait már most érezzük (pl. az együttműködésben, a MOKKA elérésében). A megyei könyvtár kezdetben Textárral próbálkozott, hely-

ismereti anyagát Micro-Isis-ben dolgozta fel. 1994-ben az OMFB támogatásával megvásárolta az ALEPH 3.2.4 – integrált rendszert, melynek 2003-tól az 500-as verzióját használja. TextLib-bel dolgoznak Tapolcán, Várpalotán, Devecserben és Zircen. Pápán TINLIB-bel, Balatonfüreden PC Lib-bel kezdtek, ma a Szirént használják, Ajkán szintén. Sümeg Georgeval, Balatonkenese Isissel, a megyei könyvtár ellátórendszere pedig Corvinával dolgozik. A kép zavaróan tarka.

A számítógépek és az integrált rendszerek használatát a könyvtárosoknak is meg kellett tanulniok. Rövid alapozó tanfolyamokat szervezett a megyében az MKE: DOS, TextLib, majd az Internet-használat területén. A nagyobb könyvtárakból néhányan egyetemi kiegészítő informatikai szakot végeztek. A kötelező továbbképzések keretében sokan választottak akkreditált számítógépes tanfolyamokat. Gyorsította a folyamatot az Információs és Hírközlési Minisztérium akciója, melynek keretében a könyvtári szakalkalmazottak többsége pályázhatott ingyenes számítógépre (350.000 forintos értékhatárig). Ez kötelező számítógépes vizsgával illetve szakmai munka vállalásával jár együtt. Sajnos, a mai napig hiányzik a megyei könyvtárból egy főállású, jól képzett számítástechnikus, informatikus, aki a helyi fejlesztések, rendszergondozás mellett a városi és községi könyvtáraknak is tudna tanácsot adni, és segítené a szakmai pályázatokat.

A könyvtári gyűjtemények, a dokumentum-beszerzés és feltárás helyzete

A könyvtári szolgáltatások alapját ma és a jövőben is nagyrészt a dokumentumok biztosítják. Figyelemre méltó változás, hogy a hagyományos dokumentumok (könyvek és folyóiratok) mellett erőteljes gyarapodásnak indultak az audiovizuális és elektronikus gyűjtemények is. Arányuk a megyei könyvtárban az állomány 8%-a (ha az apró nyomtatványokat nem számítjuk, akkor 12%-a), a városiakban 3–6%. Elkekerítő, hogy a könyvtárak szűkös költségvetéséből a bérek és fenntartási kiadások után alig marad fedezet dokumentum-beszerzésre, amely így mindig csak maradékelvű. A megjelenő dokumentumok nagy száma és sokfélesége, valamint magas árak és a csökkenő ráfordítás olyan ellentétet szülhet, amelynek következtében a könyvtárak elsődleges funkciói sérülhetnek.

Segítséget jelent évente az érdekeltség-növelő támogatás a nyilvános könyvtári jegyzéken szereplő könyvtáraknak, és az elmúlt évig a

visszaigényelhető áfa. A pályázatok között ritkán találni olyat, amely az állománygyarapítást támogatja, kivételt képeznek az ellátórendszerek és a nem hagyományos dokumentumok. A megyei könyvtár ODR tagkönyvtárként jelentős központi támogatást élvez, ezzel együtt is csupán a dokumentumtermés egy részét tudja megvásárolni, átlag egy példányban. Ennek negatív hatása érezhető minden szolgáltatás területén, de különösen a gyermekkönyvtárban, a könyvtárközi kölcsönzésben és a kölcsönzött dokumentumok számának jelentős csökkenésében. Az éves gyarapodás nem tart lépést az olvasói és információs igényekkel.

Leltárba vett új dokumentumok

	1988	1992	1995	1999	2002
megyei könyvtár	8889	5434	5131	8770	7304
városi könyvtárak	56645	32212	58888	31551	29538
községi könyvtárak	22017	26837	55645	37075	19894
összesen	87551	64483	119664	77396	56736

Az előbbi táblázat mutatja a leltárba vett dokumentumok csökkenését valamennyi könyvtártípusban. Az ellátottsági mutatók ezzel párhuzamosak.

Dokumentum-ellátás

	Lakos/dokumentum*					Olvasó/dokumentum**				
	1988	1992	1995	1999	2002	1988	1992	1995	1999	2002
megyei könyvtár	3,6	3,6	3,9	4,5	4,4	27,3	20	21,4	23,7	21,5
városi könyvtárak	4,5	5,3	5,6	6,5	8,0	21,8	26,1	26,0	27,1	36,0
községi könyvtárak	6,5	6,6	6,8	5,9	7,7	32,8	40,3	45,5	42,9	58,3
Összesen	5,2	5,6	5,8	5,9	7,3	27,4	30,4	32,3	31,8	40,0

(* A nagyobb városokban félrevezető lehet a lakosonkénti mutató, hiszen az olvasók kb. harmada nem helyi lakos

** a községekben pedig azért tűnik jobbnak az olvasói ellátottság, mert kevés az olvasó és sok az elavult, elhasználódott könyv)

A helyben lévő állomány az alábbiak szerint alakult

	1988	1992	1995	1999	2002
megyei könyvtár	240170	237166	250359	278971	272580
városi könyvtárak	705804	808637	824918	939203	1231603
községi könyvtárak	1063613	1061520	1135033	982982	1192783
összesen	2009587	2107323	2210310	2201156	2696966

A szükségesnél sokkal kevesebbet tudnak a könyvtárak folyóiratokra és nem hagyományos dokumentumokra fordítani. Egyre nagyobb igény lenne idegen nyelvű anyagra is (nyelvtanulás, EU, utazások, pályázatok), ezért nagy a becsülete a British Council és a Goethe Intézet segítségének.

A községi könyvtárak közül 2002-ben 119 gyarapított önállóan, kevés pénzből, alkalmasszerűen és keveset. Folyóiratokat, nem hagyományos dokumentumokat csak elvétve találunk. Némiképp szerencsésebbek az ellátórendszerhez tartozó könyvtárak (82), ezek kis pénzükből legalább rendszeresen és meggondolt szempontok szerint kapnak új könyveket. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár támogatásával és más pályázatok segítségével 41 településen német, Berhidán pedig cigány nemzetiségi ellátást is nyújtanak a megyei könyvtár közreműködésével.

Az integrált könyvtári rendszerrel dolgozó könyvtárak megkezdték állományuk számítógépes feltárását. A megyei könyvtár pályázati támogatással minden 1985 után megjelent dokumentumát feldolgozta, megtörtént a helyismereti irodalom konverziója Isisből, így kb. állománya 80%-a számítógépen elérhető. Ajkán valamennyi nem hagyományos dokumentumot és a könyvek 20%-át, valamint a helyismereti cikkek felét, Tapolcán a teljes dokumentumállományt, Pápán annak 70–80%-át, Sümegen 35%-át dolgozták fel, s ezek elérhetők az adott könyvtár bármely részlegében belső hálózaton. A veszprémi, tapolcai és pápai állomány web-szerveren keresztül már Interneten is hozzáférhető. A hagyományos katalógusok jelentősége csökkenőben van.

Veszprémben, Pápán és Tapolcán pályázati támogatással hozzákezdtek egyes állományrészek digitalizálásához – főként a helyismeret (a régi

folyóiratok, képeslapok, Veszprém megyei arcképcsarnok, Veszprém megyei életrajzi és Veszprém megyei kortárs lexikon, Árpád-kori okmánytár stb.) területén.

A könyvtárak szolgáltatásai és olvasóik/használóik

Az olvasás, a könyvtárak látogatottsága a 80/90-es évek fordulóján visszaesett. A kilencvenes évek közepétől azonban újra erőteljesebben jelentkeztek az igények. Nyilvánvalóvá vált ugyanis, hogy az élethosszig tartó tanulás, az információs társadalom nélkülözhetlenné teszi a könyvtárak használatát. Az olvasók, használók igényei átalakultak. Kevesebben olvasnak szépirodalmat, a gyors és praktikus információk iránt és a lakóhelyre, tágabb környezetükre vonatkozó érdeklődés erősödött meg, valamint a telematikai szolgáltatások igénybevétele vált fő céllá. Az új kihívásoknak új szolgáltatásokkal, jobb munkaszervezéssel, gyorsabban kell megfelelniük a könyvtáraknak.

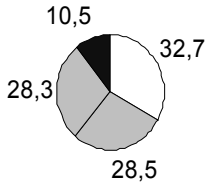
A beiratkozott olvasók számának alakulása és arányuk a lakosság
százalékában

	1988	1992	1995	1999	2002
megyei könyvtár	8387 12,6%	11917 18,2%	11681 18,1%	11787 19,1%	12690 20,5%
városi könyvtárak	32339 20,7%	30943 20,4%	31766 21,5%	34585 23,8%	34157 22,3%
községi könyvtárak	32409 19,7%	26368 16,4%	24937 14,9%	22904 14,0%	20442 13,2%
összesen	73135 18,9%	69228 18,3%	68384 18,0%	69276 18,6%	67289 18,2%

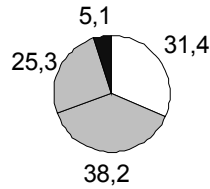
A sokféle szolgáltatást kínáló nagyobb könyvtárakban kis mértékben nőtt a beiratkozottak száma. A kevés dokumentummal, rossz körülmények között, informatikai háttér nélkül működő kis könyvtárakban viszont jelentősen csökkent. A városokban alig változott a lakosság: ma a Veszprém megyei népesség 58%-a él városokban (16,7% a megyeszékhelyen). A községek és lakosaik száma egyaránt csökkent: 1987–2003 között 22583 fővel. A népesség 41,9%-a él a 211 faluban. Ezek majdnem mindegyike kistelepülés: 2000 alatti a lakosság 186 községben (közülük 103-ban 500 alatti). Ezekben a könyvtár alig szolgáltatóképes. A városok között is nagy a különbség: az 5000 lakos alatti Balatonfüzfő és Herend falusi szintű ellátást nyújt, az 5000–10000 közötti népességű Balatonalmádi, Devecser, Sümeg, Zirc nehezebben és lassabban zárkózik fel, főként a számítástechnikával támogatott szolgáltatások terén. Ajka, Balatonfüred, Pápa, Tapolca, Várpalota városi könyvtárai már képesek korszerű szolgáltatásokra, miközben megőrizték „emberközeli” mivoltukat, közösség-szervező funkcióikat is. Természetesen a megyei könyvtár kínálja a legdifferenciáltabb szolgáltatásokat, melyeknek területi kisugárzása is van.

Ha az **olvasók** összetételét vizsgáljuk, akkor kiderül, hogy a városokban 60%-uk, a megyei könyvtárban közel 70%-uk valamilyen oktatási intézmény tanulója. Nemcsak a helyi iskolák, hanem a máshol tanulók könyvtári igényei is jelentős mértékben itt csapódnak le. Az aktív korú felnőttek a korábbiaknál erőteljesebben használják a könyvtárat. A nyugdíjas olvasók igényeivel a városi könyvtárak törődnek jobban, míg Veszprémben ebből a jól működő klubkönyvtárak vállalnak többet.

városi könyvtárak



megyei könyvtár



- 14 éves aluliak
- közép- és felsőfokú oktatás résztvevői
- „aktív” korosztály
- nyugdíjasok

(Az „aktív” korosztályokhoz soroltuk mindazokat, akik már nem tanulnak nappali tagozaton, elvben dolgoznak, családot látnak el, de ide kerültek a gyesen, gyeden lévők és a munkanélküliek is.)

A könyvtárhasználat intenzitása is hasonló arányokat mutat.

Az 1 olvasóra jutó látogatások száma évente

	1988	1992	1995	1999	2002
megyei könyvtár	10,2	14,9	16,4	18,9	13,1
városi könyvtárak	10,8	12,6	12,0	13,0	11,6
községi könyvtárak	12,5	12,0	11,5	9,3	9,2
Összesen	11,6	12,4	12,5	11,8	10,9

Az 1 olvasóra jutó kölcsönzött kötetek száma évente

	1988	1992	1995	1999	2002
megyei könyvtár	17,5	14,3	12,3	13,7	14,4
városi könyvtárak	21,0	20,5	20,9	19,9	21,7
községi könyvtárak	25,5	24,0	22,0	19,4	17,9
összesen	23,0	21,8	21,3	19,8	19,2

Egyet lehet érteni Sonnevend Péterrel, aki szerint⁶ „...a könyvtárosság csak most érkezett el létének eddigi legnagyobb „megpróbáltatásához”: eddigi gyűjteménycentrikus vonzalmait ki kell egészítenie a

leghatékonyabb – mindenki számára bármikor és bárhol könnyen elérhető, sőt személyre szabott – szolgáltatásokkal.”

A veszprémi megyei és városi könyvtárak 36 féle **szolgáltatást** soroltak fel kérdőívünkön. Gyakoriságukat, színvonalukat, hozzáférhetőségüket jelentősen befolyásolják az egyes könyvtárak tárgyi és személyi adottságai, anyagi lehetőségei, a könyvtárosok szakképzettsége, ezért nagyok a különbségek. A megyei könyvtár, az ajkai, pápai, tapolcai és várpalotai könyvtár már honlapján teszi közzé szolgáltatásait és a hozzáférés módját, költségeit. Szinte valamennyi könyvtár készít időről-időre nyomtatott tájékoztatót is.

A hagyományos szolgáltatások (könyv, folyóirat, videó, CD, CD-ROM kölcsönzése és helyben használata, kézikönyvtár, jegyzetelés, folyóirat-olvasás, előjegyzés, könyvtárközi kölcsönzés, helyismereti dokumentumok és információk, általános- és szaktájékoztató, médiatár, rendezvények, kiállítások, gyermekkönyvtári foglalkozások, táborok, irodalomkutatás) mellett a technikai fejlődés lehetővé tette *új szolgáltatások* bevezetését is (fénymásolást, faxolást, elektronikus katalógusok és adatbázisok használatát, Internetezést, közhasznú-, vállalkozási és EU-s információkat). Egyes könyvtárak *sajátos szolgáltatásokat* is kínálnak: pl. Tapolcán tankönyvbemutató működik, olvasógép segíti a vakokat és csökkentlátókat, Ifjúsági Információs Pont működik Várpalotán, EU-s különgyűjtemény illetve Információs Pont Veszprémben, Ajkán, Balatonfüreden, Tapolcán, Pápán, Várpalotán, Sümegen és néhány kisközségben is (Bakonyszentkirály, Nagyvázsony). Információs iroda és vállalkozói szakkönyvtár, British Council sarok és angol nyelvi forrásközpont (2002-től) a megyei könyvtár fogadóterében, idegennyelvű részleg Ajkán. Szövegszerkesztésre, iratfűzésre, szkennelésre a megyei és a nagyobb városi könyvtárakban van lehetőség. A legtöbb városban hozzáférhetőek az önkormányzati ülések jegyzőkönyvei. A megyei könyvtárban, Tapolcán és Pápán nyomda és könyvkötészet működött (Tapolcán privatizálták, a megyei könyvtárban tavasszal szűnt meg). Könyvesbolt működött a megyei könyvtárban (1995–2001-ig), Balatonfüreden, Tapolcán, Várpalotán. A megyei könyvtár próbálkozott kölcsönképtárral és játékkönyvtárral – mindkettő csendesen elhalt.

Fontos területe a könyvtári munkának a **gyerekek ellátása**. Ma a beiratkozott olvasók közül 14 éven aluli:

a megyei könyvtárban	31,4%
a városi könyvtárakban	32,7%

a községi könyvtárakban 45,2%

Sajnos a gyerekek száma mindenütt fogy, ezért jelentős erőfeszítést igényel a gyermekolvasók megtartása, olvasóvá nevelése. A megyei és valamennyi városi könyvtárnak van gyermekkönyvtári részlege. Napjainkban ezek funkciói is változóban vannak: csökken az iskolai könyvtárat pótló szerepük, helyette a személyes érdeklődéshez igazított egyéni és csoportos foglalkozások, együttlétek kerülnek előtérbe: a speciális gyermekkönyvtári csoportok (klubok, táborok, vetélkedők, olvasópályázatok), valamint a szünidős és szabadidős foglalkozások (kézműves tevékenységek és táborok, játszóházak, dramatikus megjelenítések). A Veszprém megyei gyermekkönyvtárakban 2003-ban 920 csoportos foglalkozást tartottak a könyvtárosok. Nő a gyermekkönyvtárak szerepe a hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségének elősegítésében és erősödik szociális funkciójuk: a deviáns, a kulcsos, a lakótelepi csel-lengők, a drogosok szocializációjának segítése.

A megye gyermekkönyvtárainak főbb mutatói

	Beiratkozott gyerekek	Látogatások száma	Olvasó/ látogatás	Kölcsönzött kötetek száma	Kölcsönzött kötet/olvasó
1988	17259	214257	12,4	298543	17,3
1992	15390	208451	13,5	255688	16,6
1995	13913	192760	13,8	264871	19,0
1999	15079	180922	12,0	263993	17,5
2002	16980	178012	10,5	208621	12,3

A gyermekkönyvtárosok nem mondanak le az olvasás megszerettetéséről, sem arról, hogy az önálló ismeretszerzés, az információk megszerzésének hagyományos és új eszközeinek használatát megtanítsák. Hódít a „nyitott tér” gyakorlata, mely szerint a gyerekek a könyvtár valamennyi részlegét igénybevehetik.

Tapolcán több éve folyik az egész várost megmozgató történelmi vetélkedő-sorozat és tábor, Pápán 13 éve, a veszprémi Március 15. úti Klubkönyvtárban több éve helytörténeti táborokat, Balatonfüreden helyismereti és szabadidős táborokat, a megyei könyvtárban kézműves táborokat szerveznek a gyerekeknek. Balatonfüreden, Ajkán, Pápán, Sümegen, Tapolcán, Várpalotán a szépirodalom olvasását ösztönző foglalkozásokat és olvasópályázatokot hirdetnek, Tapolcán 6 állandó klub működik. Balatonfüreden megrendezik a *mese napját*, a *Füred-köszöntő* vers- és prózamondó versenyt, Ajkán az *Apáról fiúra* népszerű néprajzi

vetélkedőt és *Varázsceruza* címen a tematikus rajzpályázatot. Évek óta a megyei gyermekkönyvtár a gazdája az *országos mesevetélkedőknek*. Rendszeresen meghirdetik az *óvodások hetét*, a *távoli iskolák hónapját* és a hátrányos helyzetű gyerekeknek a *Te is közénk tartozol* foglalkozás-sorozatot. Nagy érdeklődésre tartanak számot *kézműves foglalkozásaik* is.

A községi könyvtárak látogatóinak többsége gyerek, gyakran családtagjaiknak is ők kölcsönöznek. Ahol igen rosszak a feltételek, kevés a könyv, nincs más szolgáltatás, a könyvtáros nem tud szakszerűen foglalkozni a gyerekekkel, onnan hátrányos helyzetből, könyvtárhasználati gyakorlottság nélkül kerülnek a városi középiskolákba a gyerekek.

Minden városi könyvtár szívügye a **helyismereti dokumentumok** gyűjtése, feltárása, a kutatók segítése, előadások és kiadványok szervezése. Ezen a területen történtek az első gyűjtőköri egyeztetések, majd a számítógépes adatbázisok építése és cseréje. A megyei könyvtár Isis-ben feltárt helyismereti adatbázisát már 1992–1993-ban telepítették Ajkára, Balatonfüredre, Pápára, Tapolcára és Várpalotára. 1995-től az ALEPH integrált rendszerben Interneten férhető hozzá a jelentősen kibővült adatbázis. A fent említett könyvtárak önálló feltárásba és adatbázis-építésbe is fogtak. Anyaguk a megyei könyvtár honlapján keresztül a Veszprém Megyei Helyismereti Tár portáljáról hasznosítható könyvtárosoknak és használóknak egyaránt. (Bővebben lásd: dr. Csiszár Miklósné és Szabóné Vörös Györgyi tanulmányát!)

A zeneműtári részlegek **médiatárrá** alakultak: a hangzó anyagokon kívül videókat, CD-ROM-okat, DVD-eket is kínálnak. A használók elsősorban kölcsönözni akarják ezeket a dokumentumokat, alkalmanként műsor-összeállításokat, tájékoztatást, saját anyagok másolását kérik. A helyben történő zenehallgatás szinte teljesen megszűnt. A CD-ROM-ok helyi használatához pedig több számítógépre és a használók képzésére lenne szükség.

A könyvtárak anyagi lehetőségeiktől függően **kiállításokat, rendezvényeket** szerveznek, lehetőséget és teret biztosítanak **közösségi megmozdulásokra**, civil szervezetek programjaira. Veszprémben a Gizella-és Eötvös-napok, Tapolcán a Batsányi emlékülések, Várpalotán a Krúdy könyvbemutatók és vacsorák, Balatonfüreden a Jókai-napok visszatérő ünnepi események. Devecserben gyakoriak az irodalmi-zenei rendezvények, képzőművészeti kiállítások, Pápán könyvbemutatók és kiállítások, Balatonfüreden irodalmi rendezvények, Várpalotán a Gondolkodó

nevű értelmiségi klub és kiállítások, Tapolcán könyvbemutatók, irodalmi estek, gyermekfoglalkozások várják az érdeklődőket. A megyei könyvtárban képzőművészeti kiállítások, irodalmi rendezvények, könyvbemutatók, előadások, szakmai továbbképzések, civil szervezetek programjai követik sűrűn egymást. Gazdag és sokrétű programot kínálnak a Veszprém városi klubkönyvtárak a városrészek valamennyi korcsoportjának és rétegének. 1991-ben a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 31. Vándorgyűlésére Pápán került sor, 800-nál több részt vevővel. Kiemelkedő esemény volt 2001-ben az Olvasás Éve, amikor a megye nagy és kis könyvtáraiban közel 250 rendezvényre került sor, köztük nem hagyományosakra is, mint például könyv-stafétára, 24 órás felolvasásra, irodalmi kirándulásra, felolvasó-színpadai bemutatóra, diákköltők találkozájára – a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával és saját erőforrásból.

Hálózati és módszertani munka

Jelentős változáson ment át az utóbbi 15 évben a hálózati és módszertani munka. A 80-as évek végéig a korábban kialakult struktúrában működött a hagyományos módszertani tevékenység. A megyei könyvtárban 3 fős osztály (további 3 fő végezte 35 könyvtár dokumentum-ellátását társulásban), a városokban pedig 1–2 módszertanos kolléga tevékenykedett, akiknek a munkáját legtöbb helyen gépkocsi is segítette. Folyamatos volt a személyes kapcsolat nemcsak a városi könyvtárakkal, hanem a községekkel is, a szakmai információk áramlása, a kis könyvtárak segítése, dokumentum-beszerzésük irányítgatása. Mára megyénkben a hagyományos hálózat csak virtuálisan létezik. A háló kiszakadt, a községi könyvtárak többsége, sőt bizonyos szempontból a kisebb városi könyvtárak is kiestek belőle. A megye 373705 lakosa 12 városban 211 községben él. Összesen 216 könyvtár 251 ellátóhelyen szolgálja őket.

1990-ben az önkormányzatok önállósodásával elbizonytalanodott a megyei és a városi könyvtárak módszertani munkája. A közigazgatási összevonások megszűnése után sokan a biztos ellátást nyújtó ellátórendszerek helyett az önálló szerzeményezést választották. Felbomlottak a kistérségi, körzeti ellátórendszerek, amelyek máig kiható rendezetlenséget hagytak maguk után. A 116/1992-es MÖK határozat megerősítette ugyan a megyei könyvtár központi szerepét, de anyagi támogatást nem rendelt hozzá, mint pl. Zala vagy Vas megyékben. A következő évben valamennyi önkormányzattal együttműködési szerződést kötöttünk a könyvtárak segítésére, amelyek ma is érvényben vannak. 1993-ban

minden településre eljuttattuk a „*Tudnivalók kis könyvtárak megbízási díjas könyvtárosainak*” (összeállította: Balogh Ferencné) című segédanyagunkat. A Veszprémi Akadémiai Bizottság felmérése szerint 1996-ban még 14 szolgáltatást kínáltunk a kisközségeknek, ma ezek közül 6 lehetséges. Míg más megyék ezekben az években átalakították és megerősítették módszertani osztályukat, addig a veszprémi megyei könyvtárban ez ma 1 munkatárs munkaköri feladata. Ideje nagy részét adminisztráció és koordináció tölti ki (statisztika, érdekeltség-növelő támogatás összegyűjtése, rendezvények, nemzetiségi könyvellátás stb.), a könyvtárakba ritkán jut ki, leggyakrabban hívásra, „vészhelyzetben”. Ritkult a találkozás a városi könyvtárosokkal is. Megszűntek a kapcsolattartás írásos formái: a *Veszprémi Módszertani Füzetek* (1987–1992), a *Könyvtámasz* (1993), a *Veszprémi Hírlevelek* (1992–1997), 1995 óta nem készül megyei *TEKE*, alapfokú vizsgáztatást csak a devecseri ellátórendszer kért. Már nem kötünk könyveket, folyóiratokat sem ingyen, sem térítés ellenében a hálózat számára.

Az 1997-es CXL. törvény mostohán bánt a módszertannal. „A megyei könyvtár... a települési könyvtárak tevékenységét segítő szolgáltatásokat nyújt”⁷. Természetesen belefér ebbe a hagyományos módszertan is, de előtérbe a szakmódszertan illetve a szolgáltató hálózat került. Ebben a városi könyvtárak és a főfoglalkozású könyvtárossal működő községi könyvtárak lehetnek partnerek, a többi kis könyvtár nem fogadóképes a közvetíthető szolgáltatások többségére. A megyei könyvtár valamennyi osztálya nyújt szolgáltatásokat, ezek az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer, pályázati együttműködések, könyvtárközi kölcsönzés, adatbázisok, helyismereti gyűjtemény és információk, közhasznú információk közvetítése, vakok és csökkentlátók, valamint nemzetiségi ellátás, továbbképzések, stb. A munkát támogatja a kialakuló és erősödő informatikai infrastruktúra. A fenti szolgáltatások „kijánlásában” és a kisközségek fogadóképességének segítségével nélkülözhetetlen lenne a módszertanosok közvetítése.

Lévén kisközséges megye, a megbízási díjas könyvtárosok igényelnék a hagyományos segítséget: részvételt az állományellenőrzésben, selejtezésben, segítséget a könyvbeszerzésben, információkat a könyvtár kezeléséhez. Leginkább a 119 **önállóan gyarapító** községi könyvtár szorulna rá erre. Szerencsésebb helyzetben vannak azok a könyvtárosok, akik **ellátórendszerhez** tartoznak: Devecserhez 29, a megyei könyvtári társuláshoz 35. Saját városi hálózatán kívül Ajkától 3 könyvtár (Úrkút, Kislőd, Magyarpolány) vásárol szolgáltatást, Tapolca 9 község dokumen-

tum-beszerzésében és feldolgozásában segít. Pápához már csak 9 település kötődik. A „szolgáltatások megvásárlására” mint ellátási formára nincs pénzük a kistelepüléseknek, mert az mindenképpen drágább (igaz szakszerűbb és hatékonyabb) mint az önellátás. A pápai ellátórendszer többek között azért bomlott fel, mert a város nem tudott és akart területi ellátást finanszírozni, a kistelepülések pedig „piaci áron” nem vették igénybe a szolgáltatást.

2001-ben újraindult a **szakfelügyelet**⁸. A vezető szakfelügyelő Halász Béla, szakfelügyelők: Balogh Ferencné, Édes Gyuláné, dr. Hermann István, Kertész Károly, Madarászné Szakmáry Katalin, Pardiné Mórocz Magdolna, Répásy Zoltánné, Varga Károlyné, Volekné Temesi Zsuzsanna. 2002–2003-ban 52 községben és 2 új kisvárosban (Balatonfüzfőn, Herenden) vizsgálták meg a kötelező önkormányzati feladatként előírt könyvtári ellátás helyzetét a NKÖM megbízásából. Gyakran fogalmazták meg a módszertani munka, a szakmai segítség hiányát és szükségességét.

A városi könyvtárak úgy ítélik meg, hogy a fenntartó önkormányzatokkal **kapcsolataik** jók, de nem eléggé eredményesek. Fájjalják, hogy lazultak a megyében a könyvtárak közötti kapcsolatok. Hiányolják a szakmai érdeklődést munkájuk iránt és a gyakoribb véleménycsere lehetőségét. Igénylik az MKE egyes szekcióinak és megyei szervezetének tevékenységét, bár anyagi és létszám gondok miatt ritkábban tudnak részt venni a továbbképzéseken, rendezvényeken. Nem érzik hatékonynak a szakma érdekképviselőjét, érdekérvényesítését. Legpozitívabbnak pillanatnyilag a gyors és pontos ODR szolgáltatásokat ítélik, – különösen ott, ahol működik az elektronikus ügyintézés. A községi könyvtárosok a legteljesebb mértékben kiszolgáltatottak az önkormányzatoknak, nincsenek fogódzóik, szakmai érveik, megerősítést sehonnan sem kapnak. Szerencsére azért akadnak kivételek, elsősorban ott, ahol sikerült lelkes, tenni vágyó, érdeklődő könyvtárost találni. Külön fejezetet érdemelne a könyvtárak közönség-kapcsolatainak alakulása, PR-tevékenysége a tényleges és a potenciális használók körében. Ez a következő időszak sikereinek és eredményes működésének feltétele – ezért a jelenleginél jóval több odafigyelést, tudatosságot és szakszerűséget igényel a könyvtárosoktól! Erősítéséhez a hagyományos módszereket és az elektronikus eszközök lehetőségeit egyaránt fel kell használni!

Könyvtárak és kiadványaik

Anyagi nehézségeik ellenére a könyvtárak az elmúlt 17 évben közel 200 kiadványt jelentettek meg és mintegy 70-80-ban pedig segítőként működtek közre. Igazolódik az a korábbi állításunk, mely szerint a könyvtárak a városok „dolgozószobái”. Ha nem is túl sokan, de a kollégák között is vannak, akik nem érik be a kiszolgáló, a segítő szerepével, hanem maguk is kutatnak, írnak és publikálnak. Munkáik főként a könyvtári tevékenységgel vagy helytörténettel, neves helyi személyekkel foglalkoznak. Természetesen valamennyi kiadvány pályázati pénzből vagy civil támogatással látott napvilágot. 1968 óta az Eötvös Károly Megyei Könyvtárban közel 30, Ajkán 19, Devecserben 9, Tapolcán 15, Várpalotán 7, Pápán 119 kiadványt jegyeztek a könyvtárak.

Az alábbi felsorolásban a könyvtárak kiadványai közül csak válogatok, a teljesség igénye nélkül, a figyelemfelhívás szándékával. A veszprémi és a pápai kiadványokról dr. Csiszár Miklósné és dr. Hermann István tanulmányából részletesebben tájékozódhatunk. A kiadványokat tartalmuk és jellegük szerint három típusba sorolom:

A könyvtárat és használatát bemutató kiadványok, bibliográfiák

Ajkai pedagógusok írásainak bibliográfiája 1945–1989. (Szerk. Tilhof Endre), 1990.; *Karika Erzsébet: Zákonyi Ferenc.* (Bibl.) Balatonfüred, 1995.; *Könyvtárhasználati útmutató.* Balatonfüred, 1998/99.; *Tóth Jánosné: Eötvös Károly.* (Bibl.) EKMK, 1987.; *Balogh Ferencné: Lőrincze Lajos. Emlékezés és bibliográfia.* EKMK, 1998.; *A városi könyvtár és helytörténeti gyűjteményének ismertetése.* Balatonfüred, 2002.; *A pápai Jókai Mór Városi Könyvtár története 1952–2002.* (Mészáros Erzsébet, Mészárosné Stenger Katalin, Vargáné Sipos Terézia). Pápa, 2002.; *Kézírtas dokumentumok a J.M. Városi Könyvtárban.* (Mészáros Erzsébet) Pápa, 1990.; *Saláta, retek, olvasnivaló: Könyvtárak a változó világban.* (Vidra Szabó Ferenc). Pápa–Budapest, OSZK, 1991.; *Ajkai kalauz. Közérdekű városi adattár.* (Szerk. Tilhof Endre). 1991., 1995.; *A pápai J. M. Városi Könyvtár nyomdatermékei: könyvek 1987–1999.* (minikönyv); *Helyismereti cikkek Pápáról és környékéről.* (Szerk. Kerekes Károly). 1989.; *Lapozgató a veszprémi Március 15. úti Klubkönyvtár alapításának 15 évfordulójára.* Veszprém, 2002.; *Szó és kép: a Magyar Olvasástársaság Pápán megrendezett konferenciájának előadásai.* Pápa, 2001.; *Füredi év-fordulók: 1993-tól folyamatosan; aktuális ajánlóbibliográfiák évfordulókhöz, az EU-hoz, a*

gyermekkönyvtári olvasópályázatokhoz Ajkán, Balatonfüreden, Várpalotán, Veszprémben; kiállítási katalógusok Pápán, Ajkán, Veszprémben. A megyei és a városi könyvtárak használatához rendszeresen készülnek nyomtatott tájékoztatók, ismertetőik.

Válogatás a helyismereti témájú könyvek közül

Ajka: *Neves ajkaiak.* (2x10 könyvjelző tasakban, magyar és német nyelven); *Tegnapok. (1959–1990). Ajka krónikája a korabeli sajtó tükrében.* 1999.; Andruskó Károly: *Ajka.*(minikönyv). 1986., 1989.; Bagarus Zoltán: *Ajka. Tusrajzok és kronológia a 30 éves városról.*(Szerk. és összeáll.: Tilhof Endre). 1989.

Balatonfüred: György Péter János: *Bevezetés Balatonfüred történetéhez.* 1995.; Németh Ákosné: *Fejezetek Balatonfüred történetéből.* 1996.; Cholnoky Jenő: *A mindig szép Balaton.* (Szerk. Németh Ákosné). 2004.; *Üdvözet Balatonfüredről.* (Németh Ákosné–Elek Miklós) 2003. 2002-től jelenteti meg a könyvtár a *Füredi História* c. periodikát, évente 2–4 alkalommal.

Devecser: *Devecser anno.* (Szerk. Tölgyesi József). 2004.; Molnár Ernő: *A Nagyjenő–Tuskevári Páloskolostor.* (repr.) 1997.; Németh József: *Somló.* (repr.) 1998.; Tölgyesi József: *A Polgári Olvasókör története.* 2002; Váth János: *Gárdonyi Géza életrajza.* (repr.) 1997.

Pápa: *Pápa.* (Szerk. Hermann István) 1987.; *Emlékkönyv a J. M. Városi Könyvtárban rendezett miniatűrkönyv-kiállításra* (Hermann István – Sztyéhlikné). 1992.; *Pápai könyvtárak az ezredfordulón* (Mezei Zsolt) 1999.; *Pápa megyei város múltja, jelene és környéke.*(Horváth Elek – Tóth Endre) 1999.; *Árpád-kori új okmánytár I–XIII.* (Reprint) 2001–2003.; *Pesty Frigyes kéziratos hely-névtára: történelmi Veszprém vármegye.* (Ny. Nagy István) 2000.; *Öt évszázad pápai látképei.* (Rózsa György) 2000.; *Lapok Pápa történetéből* című folyóirat

Tapolca: *Batsányiné Baumberg Gabriella versei.* 1992.; *Elemzések Batsányi Jánosról.* (Szerk. Kertész Károly) 1995.; *Tapolcai életrajzi lexikon.* (Gyűjtötte és összeállította: Kertész Károly) 2000; *Tapolcai életrajzi lexikon 2.* (Pótlások, javítások, kiegészítések.) 2003.

Várpalota: Csiky Iván: *Várpalotai emlékeim*. 1990.; Molnár László: *Adatok Várpalota történetéhez*. 1994.; Könczöl Imre: *Várpalota rövid története*. 1998.

Veszprém: *Veszprém megye földrajzi nevei*. (1982, 1987, 1992, 2000); Lőrincze Lajos: *Bilingérezés*. (Szerk. Balogh Ferencné). 1989.; *Harmath István emlékezete*. (Szerk. Balogh Ferencné) 1990.; *Horizont* közművelődési kiskönyvtár sorozat kötetei; *A királyné városa*. (Szerk. Csiszár Miklósné) 1993.; *Boldog Gizella királyné* (Szerk. Csiszár Miklósné) 1996.; *Múltidéző*. (Szerk. Csiszár Miklósné) 1999.; *Régi jó idők*. (Szerk. Csiszár Miklósné). 2000.; *Csermák legendárium*. (Szerk. Csiszár Miklósné) 2001.; *Veszprém megyei életrajzi lexikon*. (Főszerk. Varga Béla) 1998.; *Veszprém megyei kortárs életrajzi lexikon I-II*. (Szerk. Varga Béla) 2001. (Utóbbi kettő a Veszprém Megyei Önkormányzat költségén és nevéen jelent meg).

Szépirodalmi alkotások: verseskötetek, gyűjtemények

Bakony-Balaton Kalendárium. (Szerk. Varga Béla) Veszprém, 1990-től évente; *Ki látott engem?* (Ady Endre minikönyv) Pápa, 1993.; Cholnoky Viktor: *A Bakony menekültje*. Pápa, 1998.; Rab Zsuzsa: *Fény felé*. Pápa, 1999.; Csoóri Sándor: *Így lásson, aki látni akar*. Pápa, 2001.; *Németh István Péter verseskötetei*. Balatonfüred, Tapolca.; *Pannon vallomások: Ajkai irodalmi antológia*. 2001.; Vaczkó László: *Vonzások és varázslatok*. (A Somló az irodalomban). Devecser, 2002.; Bartalis Imre: *Későn jöttél mama I-II*. Tapolca; 1999. Diákantológiák. (Veszprém, Március 15. úti Klubkönyvtár, Ajka, Várpalota).

A *Tapolcai Füzetek* sorozatban már 14 kötet jelent meg, ezeket a könyvtár és a Városszépítő Egyesület közösen gondozza, többségük szakkiadvány.

A kép közel sem teljes, de igen gazdag és tarka. Megérett az idő, hogy a könyvtárak végiggondolják kiadói tevékenységüket. Tervet készítsenek, melyet anyagi lehetőségeiktől függően meg tudnak valósítani. Mindenképpen elsőbbség illeti meg a kifejezetten könyvtári témájú és műfajú műveket (bibliográfiákat, könyvtártörténeteket) és a helyismerethez kötődő kutatások eredményeit. A szépirodalmi művek kiadása nem igazán könyvtári feladat – ezekben inkább mecenaturát vállalhatnak.

Befejezésként szeretném újra nyomtatékosítani, hogy írásom nem terjedt ki a könyvtári tevékenység minden területére. Arra törekedtem, hogy a nélkülözhetetlen információkat rögzítsem és az időszakra legjellemzőbb fontos változásokat vegyem számba. Ez eredményezhet bizonyos aránytalanságokat, esetleg hiányérzetet. Kérem olvasóimat – bizonyára főként a könyvtáros kollégákat – hogy megértéssel tekintsenek munkámra!

Hivatkozások és felhasznált irodalom

1. 1997. évi CXL törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.
2. Veszprém Megyei Könyvtári Minerva. (Szerk. Balogh Ferencné). Veszprém, 1984. 115 p.
3. Veszprém megye statisztikai évkönyve 2002. Veszprém, KSH Veszprém Megyei Igazgatósága, 2003.
4. Vidra Szabó Ferenc: Könyvtári trendek a statisztikai adatok tükrében (1998-2003)= Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2004. 2. 7-23. p.
5. TEKE-SZAKMA, majd Könyvtári statisztika. Bp. Kiad. az OSZK-KMK, majd a Könyvtári Intézet, évente.
6. Sonnevend Péter: Könyvtárak az ezredfordulón – a statisztika tükrében = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2004. 2. 34. p.
7. Lásd: 1. számú hivatkozás 66. § d.
8. A 14/2001(VII.5.) NKÖM rendelet a könyvtári szakfelügyeletről

A fent említett forrásokon kívül felhasználtam:

- Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár éves munkaterveit és beszámolóit
- A városi könyvtárak válaszait, melyeket tíz kérdésből álló kérdőívünkre adtak, kifejezetten ehhez az összefoglalóhoz.
- A statisztikai adatok a *KSH Veszprém megyei évkönyveiből*, a *Könyvtári statisztika* című kiadványokból, illetve a *Veszprém megyei könyvtári statisztikákból* származnak.

A Veszprém megyei könyvtárak története dátumokban (1086-2003)

Összeállította: Gerő Gyula

A kronológia a történetiség szellemében készült, ezért szerepelnek benne Keszthelynek és környékének (járásának) 1950 és 1978. dec. 31. közötti könyvtári eseményei — abban az időben ugyanis ez a térség Veszprém megyéhez tartozott.

- 1086** A bakonybéli bencés kolostor összeírása 3 evangéliumoskönyvet és 83, műfajilag nem jelzett kötetet említ.
- 1276. március** *Csák Péter* nádornak a veszprémi püspöki székhelyre támadó csapatai kifosztották a püspökséget, s pusztításukat a jogot is tanító káptalani iskola és gazdag könyvtára sem kerülte el.
- 1425** A veszprémi káptalan könyvtáráról készült összeírás 1429 és 1437 között felvett leltára 171 kötetet vett számba.
- 1531** Megkezdtek működésüket a pápai és a sárospataki református városi iskolák és könyvtáraik.
- 1619** Az első megbízható adat a Pápai Református Kollégium könyvtárának létezéséről.
- 1700** A számos kéziratot és ősnymtatványt is birtokló pápai ferences rendi könyvtár alapítási ideje.
- 1711** Ebben az évben alapították meg a veszprémi kegyesrendi (piarista) rendházat és könyvtárát.
- 1720** A cisztercita-rend zirci könyvtárának alapítási éve.
- 1750** A veszprémi Érseki [korábban: Püspöki, Káptalani és Szemináriumi] Könyvtár alapítási éve.
- 1752** *Mária Terézia* bezáratta az 1531-ben létesített pápai református kollégiumot, ötezer kötetes könyvtárát széthordták.

- 1776** Veszprémben a ferencesek kolostorának alapításával együtt könyvtárat is létesítettek, amely 1786-ban az eltörölt budai Szent Katalin-zárda könyvtárának állományával gazdagodott.
- 1783** Az 1781. okt. 25-én *II. József* császár által kiadott Türelmi Rendelet lehetővé tette, hogy Adásztevelről visszaköltözzön Pápára a református kollégium, amelynek értékes, régi könyvtárából csak 60 kötetet tudtak megmenteni.
- 1791. április 27.** A pápai református kollégium könyvtárának [„Nagykönyvtár”] igazgatója: [*Mándi Márton István* professzor (1802. jún. 30-ig).
- 1802. június 30.** A Pápai Református Kollégium könyvtárának szabályzatát jóváhagyta a consistorium. A könyvtár igazgatója: *Tóth Ferenc* professzor (1817. márc. 29-ig).
- 1815** A zirci cisztercita apátsági könyvtár első katalógusa 3800 címet sorol fel.
- 1817. március 30.** A pápai református kollégium könyvtárának igazgatója ismét *Márton István* professzor.
- 1831. június 5.** „Testi erőtlenedései” miatt lemondott tisztéről *Márton István (Mándi Márton István)* professzor, a pápai református kollégium könyvtárának igazgatója. Rövidesen, szept. 21-én, 71. életévében elhunyt.
- 1857** Elkészült a zirci cisztercita apátsági könyvtár (ma: Reguly Antal Múemlékkönyvtár) nagyterme.
- 1857. április 24.** Olvasóegylet alakult 23 taggal a Veszprém megyei Szentgál községben.
- 1863. április 8.** *Széchenyi István* halálának harmadik évfordulóján felavatták a Szentgáli Olvasó Egylet új, erre a célra épített székházát.
- 1877. április 29.** A *Pápai Lapok* c. újság 17. számában cikk jelent meg: *A pápai sz.[ent] b.[enedek] r.[endi] algymn. könyvtárai* címmel.
- 1901. december** *Borsos István* összeállításában megjelent *A Pápai Ev. Ref.[ormátus] Főiskola könyvtárának katalógusa és rövid története* c. munka. (A katalógus második kötetének megjelenési ideje: 1912.)

- 1902** *Laczkó Dezső* kegyesrendi tanár vezetésével megalakult a Veszprém Vármegyei Múzeum és Könyvtár, amelynek alapját *Mihály István* bakonyszentlászlói plébános és *Hornig Károly* püspök adományai képezték.
- 1912** A Pápai Református Kollégium Könyvtára a *Március 15. térre*, a főiskola új épületébe költözött.
- 1918. április 12.** 56. életévében Budapesten elhunyt *Borsos István*, a Pápai Református Főiskola könyvtárának – 1897 óta – vezetője, kötetkatalogusának összeállítója. – Közvetlen elődje *Tóth Dániel* volt, aki 1877 és 1897 között működött a könyvtár élén.
- 1918. október 31.** A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége tudomásul vette *Pongrácz József* főiskolai igazgató kinevezését a Pápai Református Főiskola könyvtárnoki állására.
- 1919. április 14.** Pápán „kommunizálták” a Református Főiskola [A Dunántúli Ref. Egyházkerület Pápai Főiskolája] könyvtárát, és belőle „Városi Nyilvános Könyvtárt csináltak és a főiskola dísztermét rendezték be olvasóteremnek”. A szabadpolcos rendszerű könyvtár 1919. május 28-án nyílt meg.
- 1919. augusztus 4.** A Tanácsköztársaság által létesített Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet „vidéki közművelődési könyvtárak ügyeit intéző osztályá”-nak vezetője, *Mihalik József* május 21. és augusztus 2. között végzett munkáját összegező jelentésében arról számolt be, hogy hét vidéki közművelődési könyvtár létesítésének tervezetét teljesen, tízét harmad- vagy felerészben elkészítette. Ennek során a pápaihoz 34 körzeti községet és 26 pusztát vett számításba.
- 1926. február 27.** Az 1902-ben alapított vármegyei múzeumi könyvtárat az új múzeumépületben megnyitották Veszprém város lakossága előtt. Vezetője: *Rhé Gyula* „igazgatóőr”, aki *Laczkó Dezső* piarista tanárt, múzeumigazgatót 1924-ben követte a könyvtár élén.
- 1936** A Veszprém Vármegyei Múzeum nyilvános könyvtárában *dr. Nagy László* múzeumigazgató bevezette a Dewey-féle tizedes osztályozási rendszernek a Fővárosi Könyvtár által használt változatát.
- 1944. december 23.** A zirci cisztercita apátsági könyvtár nagytermébe zuhant egy német vadászrepülőgép motorja, a keletkezett tüzet eloltották, a könyveknek csak kis része rongálódott meg.

- 1946. szeptember 2.** Újból megnyílt az olvasók számára Veszprémben a vármegyei múzeum nyilvános könyvtára.
- 1948** A veszprémi Magyar Ásványolaj- és Földgázkísérleti Intézet [MÁFKI] műszaki könyvtárának alapítási éve.
- 1948. május 1.** Veszprémben megnyílt a Veszprém Vármegyei Múzeum tulajdonában levő és annak épületében elhelyezett „városi érdekű” könyvtár, és október végéig 7196 kötetet kölcsönzött a megyeszékhely lakóinak.
- 1948. május 3.** A Veszprémi Múzeum és Könyvtár igazgatója (*dr. Nagy László*) a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium szabadművelődési főosztályának tervezetet küldött jóváhagyásra a Veszprém vármegyei körzeti könyvtár megszervezéséről.
- 1948. november 7.** *Dr. Nagy László* részletes beszámolót küldött a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium szabadművelődési főosztályának a Veszprém vármegyei körzeti könyvtár megszervezésének előkészületeiről, melyek során június és október között az egész megyében felmérte a helyi könyvtárak felállításának lehetőségeit és általában a falvak könyvtári helyzetét.
- 1949** Veszprémben létrejött a Nehézvegyipari Kutató Intézet [NEVIKI] műszaki könyvtára.
- 1949. április 4.** Veszprémben felavatták az ország első körzeti könyvtárát. Vezetője az április 1-jén kinevezett *Rácz Aranka* volt.
- 1949. április 24.** Az ország első népkönyvtárának nagy ünnepélyességgel történt felavatása *Eötvös Károly* lakóházában, Mezőszentgyörgy községben, amely akkor Veszprém megyéhez tartozott.
- 1949. szeptember 1.** *Rácz Arankát* az Országos Könyvtári Központba helyezték a népkönyvtári osztály helyettes vezetőjének. Utódjává a Győri Körzeti Könyvtár éléről ide helyezett *Horváth Géza* tanárt nevezték ki.
- 1949. október 16.** Veszprémben megnyílt a Budapesti Műszaki Egyetem nehézvegyipari tagozata. (1951. szept. 9-től: Veszprémi Vegyipari Egyetem.)
- 1949. október 28.** A Budapesti Műszaki Egyetem [veszprémi] új Nehézvegyipari Karának kari ülést pótló értekezlete megbízta *Fábry György* tanársegédet a könyvtár megszervezésével.

- 1950. január 11.** A Budapesti Műszaki Egyetem [veszprémi] Nehézvegyipari Karának könyvtárosi teendőit *Nagy Károly* tanársegéd vette át *Fábry Györgytől*.
- 1950. március 16.** A Népművelési Minisztérium hathetes, ápr. 27-ig tartó könyvtárosképző tanfolyamot indított Budapesten, a III. kerületi Máramaros úton. A hallgatók között volt: *Varga Béla* (Mezőlak); *Horváth Géza* (Veszprémi Körzeti Könyvtár); *Mohácsi Eszter* (Makó, majd Veszprém, férjzett *Horváth Gézáné*) is.
- 1950. április 1.** A Budapesti Műszaki Egyetem [veszprémi] Nehézvegyipari Karának első főhivatású „könyvtárfelelőse”: *Bodonyi Judit*, a későbbi *Straub Gyuláné*. (Könyvtárvezetői kinevezést 1960-ban kapott.)
- 1951. április 4.** Pápán, a Mikes u. 3. sz. a. megnyílt a körzeti könyvtár, amelynek tevékenységi területe a pápai és a zirci járásra terjedt ki. [Lehetséges, hogy a könyvtár már március elején, az MDP-kongresszus alkalmából megnyílt, mert a *Veszprém Megyei Népiújság* márc. 13-i száma erről adott hírt.] Vezetője a Zalaegerszegről áthelyezett *Horváth Ilona* [*Réfi Antalné*] lett.
- 1951. július** A Népművelési Minisztérium tudományos könyvtár felállítását tervezte Veszprémben, ezért az Országos Könyvtári Központnak az államosított könyvtárak anyagának biztonságba helyezésére és kiválogatására alakított csoportja átvizsgálta a ferencesek könyvtárának igen értékes, mintegy 3500 kötetes állományát és a bakonybéli bencés kolostorból odaszállított kb. 3000 kötetet, továbbá a bencések pápai könyvtárának szintén odavitetett töredékét. – A hatóságok az 1950-ben erőszakkal feloszlattott szerzetesrendek házáit mindenütt intézmények, hivatalok, különféle szervezetek, iskolák, stb. számára utalták ki, emiatt csak a ciszterciek zirci könyvtára maradhatott a helyén – lásd 1955. július 8. –, a többinek, így a sümeginek és a tihanyinak az anyagát is állami gyűjtőhelyekre szállították.
- 1952. február 15.** 40 személyes olvasóteremmel bővült a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtára.
- 1952. szeptember 10.** Felavatták a Veszprémi Megyei Könyvtárt. (Vezető: *Horváth Géza*.)
- 1952. szeptember 28.** Megnyílt a Festetics-kastélyban (Helikon-kastélyban) a Keszthelyi Járási Könyvtár. Vezetője: *Bécsi János*.
- 1952. december 21.** Megnyílt a Pápai Járási Könyvtár, amelynek hatásköre a zirci járásra is kiterjedt. (Vezetője: *Horváth Ilona* [*Réfi Antalné*]).

- 1952. december 28.** Felavatták a Devecseri Járási Könyvtárt.
- 1953. december 31.** Az országban 1953-ban nyílt 2 városi könyvtár közül az egyik Várpalota volt. Balatonfüreden önálló községi könyvtár jött létre.
- 1954. január 1. – december 31.** A Népkönyvtári Központ által az év folyamán megnyitásra tervezett könyvtárak között van a *Balatonfüredi Járási Könyvtár*, valamint három önálló községi könyvtár is Veszprém megyében.
- 1954. január 28.** Keszthely városi rangot kapott, ez azonban nem érintette a könyvtár státusát.
- 1954. március 1.** Megkezdte működését a Zirci Járási Könyvtár *dr. Tóth Ferenc* vezetésével. (Mivel ez a dátum a leltárkönyv március 16-i – első – bejegyzése alapján valószínűsített adat, lehetséges, hogy a könyvtár indulása márc. 15-én történt.) Az első vezetőt *Boros Györgyné* követte 1956-1957-ben.
- 1954. április 1.** Önálló községi könyvtárként működik a Veszprém megyei Ajka népkönyvtára.
- 1954. április 27.** Az egykori Nirnsee-kastélyban, az óvodával és a rendőrséggel társbérletben, 19 m²-en megnyílt az Ajkai Önálló Községi Könyvtár. Vezetője: *Braun Pálné* (későbbi neve: *Tóth Gáborné*); őt 1957-ben *Balázsi Imre* követte az intézmény élén 1958-ig.
- 1954. április 27-30.** A Népművelési Minisztérium, az Országos Széchényi Könyvtár módszertani osztálya és a Népkönyvtári Központ munkatársai által tartott helyzetfelmérő vizsgálat Veszprém megyében.
- 1954. június 19-20.** Írók és könyvtárosok első nagy, emlékezetes tanácskozása Badacsonyan, a Fejér Megyei Könyvtár szervezésében.
- 1954. augusztus 20.** Ünnepélyesen megnyílt a Várpalotai Városi Könyvtár. Vezetője: *Papszt Gizella*. Utódai: *Horváth István* (1954. dec. [?] – 1955. aug. [?]; *Korbuly Dezső* (1955. aug. 15. – 1955. dec.).
- 1954. szeptember 1.** Ötévi szünet után újra megkezdte működését a Keszthelyi Mezőgazdasági Akadémia és könyvtára. Vezetője *Csiki László* lett, akit 1967-ben *dr. Tószegi Péterné* követett.

- 1955. január 1-15.** Területi könyvtárak rendszerének kiépítésébe fogott az Építők Szakszervezete. Ilyen területi könyvtár kezdte meg működését Veszprémben is.
- 1955. január 1.** *Varga Béla* vezetésével megalakult a Balatonfüredi Járási Könyvtár.
- 1955. június 1.** A Veszprémi Megyei Könyvtár új vezetője: *Páldy Róbert*. (Elődje *Kirschner Márton* volt, aki valószínűleg 1953 végétől 1955. január 15-ig állt a könyvtár élén.)
- 1955. július 8.** Megnyílt az Országos Széchényi Könyvtár zirci műemlékkönyvtára (a *Reguly Antal Könyvtár*), a harmadik az OSZK gondozásában levő ilyen könyvtárak között. (Az első a keszthelyi – 1948 óta –, a második a gyöngyösi – 1953 óta – volt.)
- 1955. december 22.** A Várpalotai Városi Könyvtár új vezetője: *Németh Júlia*. 1961. december 31-ig állt a könyvtár élén; 1962 szeptemberétől 1963. január 7-ig a könyvtár megbízott vezetője volt.
- 1956. január 1.** Megkezdte működését a Tapolcai Járási Könyvtár. Vezetője: *Horváth Gyula*.
- 1956. február 1.** Megszűnt a Balatonfüredi járás. A járási könyvtár önálló községi könyvtárrá vált *Varga Ilona* (*Rosta Róbertné*) vezetésével.
- 1957. szeptember 1.** A Zirci Járási Könyvtár új vezetője: *dr. Kőszeghy Miklósné*. (1980 februárjáig állt a könyvtár élén.) (Más adat szerint alkalmazása 1958-ban történt.)
- 1957. október 16.** A Keszthelyi Járási Könyvtár vezetője ismét *Bécsi János* lett, akit 1953 márciusában a Devecseri Járási Könyvtárba helyeztek át vezetőnek. Ugyanettől az időponttól kezdve a Devecseri Járási Könyvtár vezetője – előbb megbízottként, majd kinevezéssel –: *Kovács Emil*. Bécsi János sorkatonai szolgálata idején, 1954-1956-ban *Pósalaki János* vezette a devecseri könyvtárt.
- 1958. január 1.** Az 1955. január 1-jén létesített sümegi önálló községi könyvtár járási könyvtárrá alakult át *Varga Károly* vezetésével, aki a járás megszűnéséig, 1966. március 31-ig vezette az intézményt.

- 1958. február 23.** A veszprémi *Középdunántúli Napló* híradása szerint megalakult a Szakszervezetek Veszprém Megyei Tanácsának Központi Könyvtára [Veszprémi SZMT Központi Könyvtár]. Első vezetője – a kortársak emlékezete szerint – *Kerekes Imre* volt, aki több mint két évtizedig állt az intézmény élén.
- 1958. március 12.** 1957-es impresszummal – a megyei sajtóbibliográfiák sorában másodikként – megjelent *Nagy Lászlónak A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1820-1956 c.* munkája.
- 1958. április 15-16.** A megyei könyvtárvezetők konferenciája a Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztályának és az Országos Széchényi Könyvtár módszertani osztályának rendezésében. Az ún. „tanácsosítás” bejelentése: Tolna, Fejér és Borsod-Abaúj-Zemplén megye néhány járásában kísérletképpen a helyi tanácsok kezelésébe adják a falusi könyvtárakat, több járási könyvtár pedig a városi tanács kezelésébe kerül (Sopron, Pápa stb.). A tanácsosítás Veszprém megyében 1963-ban fejeződött be, a tervezetnek a Pápai Járási Könyvtár városi tanácsi fenntartásba adására vonatkozó része azonban nem valósult meg, bár nevét Járási és *Városi* Könyvtárra változtatták. (*Lásd május 3.*)
- 1958. május 3.** Jókai Mór Járási és Városi Könyvtárra változott a Pápai Járási Könyvtár neve.
- 1958. szeptember 1.** Az Ajkai Nagyközségi majd Városi Könyvtár új vezetője: *Tilhof Endre*.
- 1958. szeptember 4.** Megnyitották Várpalotán a Jó Szerencsét Művelődési Házat, amelyben helyet kapott a területi feladatot ellátó szakszervezeti könyvtár is.
- 1959. februárjától** Az OSZK zirci Reguly Antal Műemlékkönyvtárának vezetője: *Kovács József*.
- 1959. július 22.** A *Középdunántúli Napló* híradása szerint a pápai Jókai Mór Járási és Városi Könyvtár a következő héten beköltözik az Esterházy-kastélyba. [Az ott kapott 680 m² alapterület akkoriban a járási könyvtári kategóriában országosan a legnagyobbnak számított.]
- 1959. október 21.** Veszprémben, a Városi Ifjúsági Ház 54 m² alapterületű két helyiségében megkezdte működését a Veszprémi Megyei Könyvtár gyermekrészlege.
- 1959. november 1.** Város lett Ajka, nagyközségi könyvtára városi könyvtári rangra emelkedett.

- 1960. március** Végleges, 550 m² alapterületű otthonába költözött a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtára.
- 1960. március 1.** A veszprémi városi tanács *könyvtári címet* nyitott költségvetésében, ezáltal lehetővé tette a városi könyvtár megalapítását a Dózsa-városrészben.
- 1960. október 26-27.** Járási könyvtárvezetők tájértekezlete Keszthelyen a Művelődésügyi Minisztérium és az OSZK KMK szervezésében.
- 1961. január 1.** *Páldy Róbertet*, a Veszprémi Megyei Könyvtár éléről a fővárosba helyezték át *A Könyvtáros* c. folyóirat szerkesztőjének.
- 1961. november 7.** Felavatták a Tapolcai Járási Könyvtár épületét a Malomtó partján levő régi, de önálló, 160 m² alapterületű épületben.
- 1962. január 1. [?] – aug. 31. [?]** A Várpalotai Városi Könyvtár új igazgatója: *Gróf Ervin*.
- 1962. augusztus 7.** A megyei könyvtári évkönyvek sorában, Kaposvár után a másodikként megjelent a *Jelencsik Sándor* által szerkesztett *A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1961 c.* kiadvány.
- 1962. szeptember 27-28.** A műszaki egyetemek könyvtárigazgatóinak tanácskozása a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárában.
- 1962. november 1.** A pápai Jókai Mór Járási és Városi Könyvtár új igazgatója: *Jelencsik Sándor*.
- 1963. január 1.** Megkezdte működését a Kővágóörsi Körzeti Könyvtár (Veszprém m.), az ország első, főhivatású könyvtárossal működő kiskörzeti könyvtára, amelynek tevékenysége Kékkút és Révfülöp könyvtárára is kiterjedt.
- 1963. január 8.** A Várpalotai Városi Könyvtár új igazgatója: *Könczöl Imre*.
- 1963. augusztus 1.** A korábbi csoport helyett könyvtári és dokumentációs osztály létesült a Veszprémi Vegyipari Egyetemen *Takács Vilmos* vezetésével.
- 1963. november 6.** Életének 79. évében Pápán elhunyt *Pongrácz József* teológiai tanár, a Pápai Református Főiskola Nagykönyvtárának igazgatója 1918-tól haláláig.

- 1963. november 6.** A Pápai Református Főiskola Nagykönyvtárának megbízott vezetője – 1964. május 31-ig –: *Pongrácz Magdolna*.
- 1963. december 2.** Jobb elhelyezést kapott a Várpalotai Városi Könyvtár, amely az avatóünnepségen felvette *Krúdy Gyula* nevét.
- 1964. január 1.** Balatonalmádiban a községi könyvtár a Veszprémi járás járási könyvtárává alakult, amelyhez 53 községi könyvtár tartozott. Vezetője: *Balogh Ferencné*.
- 1964. január 1.** Körzeti szakszervezeti könyvtárt létesített Füzfőgyártelepen a Szakszervezetek Veszprém Megyei Tanácsának Központi Könyvtára.
- 1964. április 24-25.** Vas, Veszprém és Zala megyék könyvtárigazgatóinak tájéртеkezlete a Veszprém megyei Kővágóörsön a kiskörzeti könyvtári rendszer kialakításának kérdéseiről.
- 1964. június 1.** A Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei néven ismert intézményegyettesnek és könyvtárának, a főiskolai (kollégiumi) könyvtárnak új igazgatója: *Miklós Dezső*. Utódai: 1981. április 15-től – *Kövy Zsolt*; 1993. nov. 1-jétől – *Köntös László*.
- 1964. augusztus 18.** A *Kiváló népművelő* kitüntetés átadása az Országházban. A címet elnyerte *Jelencsik Sándor*, a Pápai Járási és Városi Könyvtár igazgatója is.
- 1965. szeptember 26.** A Veszprém megyei Kővágóörsön felavatták a kiskörzeti könyvtár részére átalakított, 134 m² alapterületű épületet.
- 1965. október 1.** A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának új igazgatója: *dr. Kováts Zoltán*.
- 1965. december 10.** Megjelent *A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1965 c.* kötet, melyet *Varga Béla* szerkesztett.
- 1966. január 19.** A Veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtári hálózata külön hálózatként kivált a műszaki felsőoktatási hálózathoz.
- 1966. február 16.** A *Magyar Közlöny* 12. számában jogszabály jelent meg a Veszprém megyei *Sümegei járás* megszűnéséről márc. 31-i hatállyal. Könyvtára körzeti könyvtárrá alakult át.
- 1966. április 1.** Város lett Tapolca. (Könyvtárának vezetője továbbra is *Németh Árpádné*.)

- 1966. július 10.** Felavatták a Devecseri Járási Könyvtár 220 m² alapterületű új épületét.
- 1967** Létrejött a Tanácsakadémia – későbbi nevén: Államigazgatási Főiskola Veszprémi Intézete – könyvtára.
- 1967. július 1.** A Tapolcai Járási Könyvtár új igazgatója: *Kertész Károly*.
- 1968. augusztus 15-17.** Négy kisközséges megye (Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Vas és Veszprém) könyvtárosainak második találkozója a Veszprém megyei Kővágóörsi Körzeti Könyvtárban a körzeti [kiskörzeti] könyvtárak problémáiról.
- 1968. augusztus 20.** Felavatták a Veszprémi Megyei Könyvtár új, 1800 m² alap-területű otthonát, amelyet a régi püspöki jószágkormányzói épületből alakítottak ki. A könyvtár e napon felvette *Eötvös Károly* író nevét.
- 1969. február 15. – március 10. között** A miskolci és a veszprémi megyei könyvtár kiadásában megjelent *Kazacsay Ferenc*ének és *Tolnai Valéria*-nak *Bevezető a művészettörténet irodalmába* címmel, 1968-as évmegjelöléssel kiadott bibliográfiája.
- 1969. március 18.** 190 m² alapterületen összezsúfolva megnyílt az Ajkai Városi könyvtár a városi művelődési központ új épületében.
- 1969. április 24.** Írók, újságírók és régi könyvtárosok találkozója és emlékülése az első népkönyvtár felavatásának 20. évfordulóján a veszprémi megyei könyvtárban és Mezőszentgyörgyön; az *Olvasó népért* mozgalom társadalmi elnökségének felhívása a közös cselekvés megkezdésére.
- 1969. augusztus 6.** Romániai útján, 55. életében, szívrohamban elhunyt *Cserhát József* költő, a Tapolcai Járási Könyvtár 1958 és 1960 közötti vezetője.
- 1970. március 23.** Újra megnyílt a látogatók előtt a zirci Reguly Antal Műemlékkönyvtár, amelyet ötéves munkával mentesítettek a könnyező fagomba fertőzésétől.
- 1970. július 6-8.** Győr-Sopron, Komárom és Veszprém megyék gyermekkönyvtárosainak konferenciája Veszprémben, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint a Veszprém Megyei Könyvtár szervezésében.
- 1970. augusztus 18.** A *Kiváló népművelő* kitüntetések átadása Budapesten; a címet elnyerte *Varga Béla*, a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatója is.

- 1971. március 1.** A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára megindította mágnesszalagos kémiai figyelőszolgálatát.
- 1971. április 25.** Városi rangot kapott Balatonfüred. Könyvtára városi könyvtárrá vált. (Igazgatója továbbra is: *Rosta Róbertné*.)
- 1971. augusztus 18.** *Kiváló népművelő* címmel tüntették ki *Kertész Károlyt*, a Tapolcai Városi-Járási Könyvtár igazgatóját.
- 1971. szeptember 8.** Megszűnt a Devecseri járás, helyette Ajka székhellyel létrejött az Ajkai járás; a Devecseri Nagyközségi Könyvtárnak azonban továbbra is megmaradt járási könyvtári funkciója az előző működési területén.
- 1971. október** Az Ajkai Városi Könyvtár gyermekrészlege a Városi Művelődési Központ 64 m²-es, földszinti klubjába költözött.
- 1972. január 11.** A Veszprém Megyei Tanács V.B. megtárgyalta és elfogadta a megye könyvtárügyének távlati fejlesztési tervét.
- 1972. január 26.** *Varga Béla* szerkesztésében megjelent *A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1971 c.* kiadvány.
- 1972. március 1.** Összevonták a Veszprémi és a Zirci járást, ennek következtében a Zirci Járási Könyvtár nagyközségi könyvtárrá vált; a Balatonalmádi Könyvtár járási könyvtári feladatkörét átvette a Veszprémi Megyei Könyvtár. 1972. március 31-től a megszűnt *Veszprémi Járási Könyvtár*, *Balatonalmádi* nevű intézmény *Balatonalmádi Nagyközségi Könyvtár* néven működik tovább *Behring Anikó* (későbbi neve: *Hollóné B. A.*) vezetésével.
- 1972. szeptember 14-16.** A FID oktatási és képzési bizottságának (ET) nemzeti szemináriuma Veszprémben az informatikai képzés problémáiról.
- 1972. október 22.** Felavatták a Csabrendeki Körzeti Könyvtár 125 m² alapterületű új otthonát.
- 1972. november 1.** A Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárának szervezeti keretében megalakult az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ veszprémi fordítóirodája. (Az OMIKK 1973. jan. elsejétől számította az iroda létrejöttét.)
- 1973. június 21.** Felavatták a Tapolcai Városi-Járási Könyvtár 110 m² alapterületű gyermekkönyvtárát.

- 1973. november 21.** Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárában az egyetemi könyvtárak szolgáltató tevékenységéről.
- 1973. december 31.** A keszthelyi Helikon Könyvtár kivált az OSZK keretéből és a Helikon Kastélymúzeum szervezetében a Művelődésügyi Minisztérium közvetlen irányítása alá került.
- 1974. február 15.** Felavatták a Devecseri Nagyközségi Könyvtár 120 m² alapterületű gyermekkönyvtárát.
- 1974. március 12.** Megkezdte működését a Balatoni Úttörőváros (Zánka) 300 m² alapterületű könyvtára.
- 1974. április 11.** Felavatták a Keszthelyi Városi-Járási Könyvtár 392 m² alapterületű otthonát a Festetics-kastélyban.
- 1974. április 25.** *Balogh Ferencné* szerkesztésében megjelent *A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1974 c.* kiadvány.
- 1975. február 25.** Megyei könyvtárak és művelődési központok igazgatóinak értekezlete Veszprémben az együttműködés lehetőségeiről.
- 1975. augusztus 18.** *Kiváló népművelő* címmel tüntették ki *Onika Olgát*, a veszprémi megyei könyvtár munkatársát.
- 1975. október** Veszprémben, egy kollégiumi szobában megkezdte működését az Országos Oktatástechnikai Központ könyvtára.
- 1975. október 2.** A veszprémi megyei könyvtár megkezdte a könyvek szervezett házhoz szállítását az öregek és betegek számára.
- 1976. február 10.** 66. életévében Budapesten elhunyt *Lóránd Imre* (a Magyar Életrajzi Lexikon szerint: *Loránd*) újságíró, 1951–1952-ben a Veszprémi Városi Könyvtár vezetője, majd rövid ideig a Veszprém Megyei Könyvtár munkatársa, 1956-ban a Veszprém Megyei Forradalmi Tanács elnöke.
- 1976. március 8.** *Dr. Kováts Zoltán* elnökletével megalakult a Magyar Könyvtárosok Egyesülete könyvtártechnikai és -gépesítési bizottsága.
- 1976. április 1.** Országosan támogatott kísérlet indult Devecserben a falusi könyvtárak központosított ellátási rendszerének kialakítására.
- 1976. augusztus 17.** *Kiváló népművelő* címmel tüntették ki *Pordán Miklósnét*, az Ugodi Körzeti Könyvtár vezetőjét.

- 1977. április 26.** A Veszprém Megyei Tanács V.B. elfogadta a kisközségek könyvtári ellátásának korszerűsítésére, a járási szintű ellátásra tett javaslatot, ezzel megindította a kérdés országos rendezésére hozandó intézkedések sorát.
- 1977. július 18-29.** Rendhagyó olvasótábor Bakonyoszlopon az Eötvös Károly Veszprém Megyei Könyvtár és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ szervezésében, *Balogh Ferencné* és *Kamarás István* vezetésével. (1985-ig nyaranta, összesen 10 alkalommal rendeztek ilyen tábort hátrányos helyzetű fiatalok részére.)
- 1977. július 26-28.** Az MKE ifjúsági szekciójának tanácskozása Zircen, Bakonyoszlopon és Veszprémben az olvasótáboroknak a könyvtári munkában játszott szerepéről.
- 1977. szeptember 1.** A Sümegi Körzeti Könyvtár új vezetője, majd az 1984. január 1-jén Sümegi Városi Könyvtárrá vált intézmény igazgatója: *Párizs Györgyné*.
- 1977. szeptember 29-30.** A műszaki egyetemi könyvtárak első szakmai szemináriuma Bakonyoszlopon, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárának szervezésében.
- 1977. november 3.** Felavatták a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ 172 m² alapterületű, új könyvtárát.
- 1978 és 1994 között** Veszprémben, az Úttörőházban (majd Gyermek Házában) nyilvános gyermekkönyvtár működött 3 könyvtárossal, 162 m² alapterületen.
- 1978. március 31.** A Sümegi Körzeti Könyvtár 350 m² alapterületű otthonának felavatása.
- 1978. augusztus 18.** *Kiváló népművelő* címmel tüntették ki *Halász Bélát*, a Veszprém Megyei Könyvtár igazgatóhelyettesét.
- 1978. szeptember 12.** Megjelent *A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1977* c. kiadvány. (Szerk. *Balogh Ferencné*.)
- 1978. szeptember 16.** *Simon István* nevét vette fel a Sümegi Körzeti Könyvtár a költő születésnapján.
- 1979. január 1.** Keszthely város és a keszthelyi járás Veszprém megyétől visszakerült Zala megyéhez.

- 1979. február 15.** A pedagógusképző intézmények könyvtárvezetőinek tanácskozása Veszprémben az audiovizuális dokumentumok könyvtári fel-
dolgozásának kérdéseiről az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum,
valamint az Országos Oktatástechnikai Központ rendezésében.
- 1979. május 2.** Megalakult az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának
könyvtártudományi munkabizottsága, a hat észak- és közép-dunántúli
megye közművelődési és tudományos intézményeiben dolgozó könyv-
tárosok tudományos tevékenységének összefogására.
- 1979. május 2-27.** Veszprém megyei gyermekkönyvnapok.
- 1979. augusztus 9-11.** A Magyar Könyvtárosok Egyesületének XI. vándor-
gyűlése, Veszprémben. Témája: A könyvtárközi munkamegosztás és
együttműködés a hatékonyság és a gazdaságosság szolgálatában.
- 1979. augusztus 17.** Kitüntetések átadása az Országgházban. *Szabó Ervin-émlék-
érmét* kapott *dr. Kováts Zoltán*, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyv-
tárának igazgatója.
- 1979. szeptember 25-27.** *Speciális dokumentumok a könyvtárakban* címmel –
elsősorban a hangos-képes dokumentumokkal foglalkozó – továbbképző
konferenciák kezdődtek a Könyvtártudományi és Módszertani Központ,
valamint a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ rendezésében.
(A továbbiak dátumai: okt. 23-25.; nov. 27-29. és dec. 11-12.)
- 1979. október 26.** Irodalmi est a 75 éves *Keresztury Dezső* tiszteletére a Veszpré-
mi Megyei Könyvtárban, a Magyar Rádió, az Eötvös Károly Megyei
Könyvtár és a városi TIT-szervezet rendezésében.
- 1980. március 1.** A Zirci Nagyközségi Könyvtár (1984-től: Városi Könyvtár) új
vezetője, majd igazgatója: *Nagy Károlyné*.
- 1980. március 1.** Nyugalomba vonult *Könczöl Imre*, a Várpalotai Városi
Könyv-tár igazgatója.
- 1980. július 1.** A Várpalotai Városi Könyvtár új igazgatója: *Neményi László*.
- 1980. augusztus 25.** A Balatonfüredi Városi Könyvtár elköltözött 75 m²
alapterületű helyiségéből, és egy 170 m² alapterületű lakásban kapott át-
meneti elhelyezést végleges otthonának elkészültéig.
- 1980. október 22-24.** Öt megye (Fejér, Győr-Sopron, Komárom, Vas és
Veszprém) gyermekkönyvtárosai részére szervezett továbbképzést Veszpré-
mben a Veszprémi Megyei Könyvtár, a Magyar Könyvtárosok Egyesü-

letének megyei szervezete, a megyei úttörőház és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ.

- 1980. november 25-26.** *Az információs szakemberképzés oktatástechnikai alap-jai* címmel bemutatóval és konzultációval egybekötött előadás-sorozatot tartott az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ az Országos Oktatástechnikai Központ (Veszprém) közreműködésével.
- 1981. április 16.** A Magyar Rádió irodalmi lapja, a *Gondolat* által rendezett *Németh László*-emlékműsor közvetítése a Veszprémi Megyei Könyvtárból, az író születésének 80. évfordulója alkalmából.
- 1981. augusztus 17.** Kitüntetések átadása az Országgházban. *Szabó Ervin*-emlék-érmét kapott *Varga Béla*. *Kiváló népművelő* címmel tüntették ki *Starcevic Tibornét*, a Tapolcai Városi-Járási Könyvtár munkatársát.
- 1981. október 10.** *Műemlékkönyvtár Zircen* címmel a győri körzeti stúdió bemutatta a Reguly Antal Könyvtárt a Rádió 3. műsorában.
- 1981. december 5.** *Játék a könyvtárban* címmel irodalmi matiné közvetítése a pápai Jókai Mór Városi-Járási Könyvtárból a Kossuth rádió műsorában.
- 1981. december 31.** Nyugalomba vonult *dr. Kováts Zoltán*, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója.
- 1982. január 1.** A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának új igazgatója: *Dömötör Lajosné dr.*
- 1982. március 16-18.** Az Országos Oktatástechnikai Központ újabb tanfolyama a médiatári ismeretekről. A további tanfolyamok dátumai: 1982. máj. 5-7., okt. 5-8.; 1983. ápr. 12-15., okt. 18-21.; 1984. dec. 4-7.; 1985. dec. 3-6.; 1987. okt. 6-9.; 1988. szept. 12-15.

- 1982. április 28.** *Dr. Kováts Zoltán*, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának ny. igazgatója *A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárában működő szakirodalmi szolgáltató lánc tapasztalatai és hasznosításuk lehetősége más szakterületen* c. értekezése alapján elnyerte a „kémiai (informatikai) tudományok” kandidátusa tudományos fokozatot.
- 1982. október 1.** Megkezdte a kölcsönzést a veszprémi Márc. 15-e utcában levő, két szakközépiskolát és két szakmunkásképző intézetet magába foglaló iskolaegyüttes 250 m² alapterületű, új könyvtára.
- 1982. október 20.** A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára először valósított meg online szakirodalom-keresést a DIALOG amerikai adatbázissal.
- 1982. november 15.** 51 éves korában Sümegen elhunyt *Varga Károly*, aki 1958 és 1966 között a Sümegi Járási Könyvtár igazgatója, majd 1978-ig a Tapolcai Járási Könyvtár munkatársa volt.
- 1982. november 21.** Megjelent – *Balogh Ferencné* szerkesztésében – *A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1982 c.* kiadvány.
- 1982. november 22.** Az új SZMT-székházban kialakított, összesen 400 m² alapterületű helyiségeket, továbbá garázst is magába foglaló otthonába költözött a Veszprémi SZMT Központi Könyvtár.
- 1983. április 14.** *Kagylózene* címmel *Kamarás István* rádióműsorának közvetítése felvételtől a Veszprémi Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárából.
- 1983. május 10.** A Magyar Könyvtárosok Egyesületének audiovizuális bizottsága által szervezett továbbképzés és tanácskozás Veszprémben, a Bátorhy István Általános Iskola könyvtárában.
- 1983. május 10.** *Mozgásterek. A könyvtár és környezete Nemesvámoson* címmel *Varsányi Gyula* riportja a Kossuth rádió műsorában.
- 1983. május 23-24.** A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése Veszprémben az iskolai könyvtárakkal való együttműködésről.
- 1983. augusztus 19.** *Szabó Ervin-emlékéremmel* tüntették ki *Tilhof Endrét*, az Ajkai Városi Könyvtár igazgatóját.
- 1983. augusztus 20.** 207 m² alapterületű, új, összevont szakszervezeti és műszaki könyvtárt avattak a veszprémi Bakony Művekben.

- 1983. október 19-20.** A szakszervezeti központi könyvtárak igazgatóinak tanácskozása a veszprémi SZMT Központi Könyvtárban a központi könyvtári szolgáltatásokról, az olvasási szokások változásának könyvtári következményeiről és a közművelődési könyvtárak közötti együttműködésről.
- 1983. november 9.** 200 m² alapterületű szakszervezeti könyvtárt avattak Várpalota-Pétfürdőn, a József Attila Művelődési Házban.
- 1983. november 13.** 127 m² alapterületű, új könyvtár felavatása a balatonfüzfői, 303. sz. Ipari Szakmunkásképző és Irányítástechnikai Szakközépiskolában.
- 1983. november 23.** A Magyar Könyvtárosok Egyesületének audiovizuális bizottsága által szervezett továbbképzés és tanácskozás az Ajkai Városi Könyvtárban.
- 1984. január 1.** Az Elnöki Tanács várossá nyilvánította a Veszprém megyei *Sümeg* és *Zirc* nagyközségeket; könyvtáraik városi könyvtárakká váltak. (Igazgatók: *Párizs Györgyné* – Sümeg; *Nagy Károlyné* – Zirc.)
- 1984. augusztus 15.** *Kiváló népművelő* címmel tüntették ki *Balogh Ferencnét*, az Eötvös Károly Megyei Könyvtár munkatársát.
- 1985. április 11.** Felavatták a várpalotai Krúdy Gyula Városi Könyvtár 640 m² alapterületű, új otthonát.
- 1985. május 3.** Megjelent a *Veszprém megyei könyvtári minerva* – szerk.: *Balogh Ferencné* – a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár és az MKE Veszprém Megyei Szervezete kiadásában.
- 1985. június 17.** A Veszprém Megyei SZMT Központi Könyvtár új igazgatója: *Répásy Zoltánné*.
- 1985. augusztus 15.** Földrengés következtében életveszélyessé vált a Balatonalmádi Nagyközségi Könyvtár épülete, ezért az intézményt ideiglenesen – 1993-ig – az óvoda épületében helyezték el egy alagsori helyiségben és a tornaszobában.
- 1985. augusztus 17.** A *Szabó Ervin-emlékéremmel* tüntették ki *Onika Olgát*, a megyei könyvtár osztályvezetőjét.

- 1985. szeptember 25-27.** Öt megye, Fejér, Győr-Sopron, Komárom, Vas és Veszprém gyermek-könyvtárosainak tanácskozása Sümegen és Tapolcán az MKE Veszprém megyei szervezete és a megyei könyvtár rendezésében.
- 1985. szeptember 26-27.** A műszaki egyetemi könyvtárak ötödik szemináriuma, Veszprémben, az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának székházában, a Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának rendezésében.
- 1985 szeptembere** után Veszprémben, a városi könyvtári hálózat keretében klubkönyvtár kezdte meg működését a Március 15. utcában, kezdetben 36, majd hamarosan 235 m² alapterületen, 3 munkatárssal.
- 1985. november 23.** Betöréses lopás következtében több, igen nagy értékű régi kötet tűnt el az Országos Széchényi Könyvtár zirci műemlékkönyvtárából, a Reguly Antal Műemlékkönyvtárból.
- 1986. január 1.** A veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ könyv- és médiatára *Commodore-64* típusú számítógép segítségével végzi kölcsönzési adminisztrációját.
- 1986. május 14-15.** Az ipari szakkönyvtári hálózati központ és az alközpontok vezetőinek országos értekezlete Veszprémben, a Magyar Ásványolaj- és Földgázkísérleti Intézetben a hálózatba tartozó szakkönyvtárak kategorizálásának előkészületeiről.
- 1986. június 11.** Az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár által kezdeményezett és szervezett *Ipar, innováció, információ* c. tudományos konferencia Veszprémben.
- 1986. június 30.** Nyugalomba vonult *Jelencsik Sándor*, a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár igazgatója.
- 1986. július 1.** A pápai Jókai Mór Városi Könyvtár új igazgatója: *dr. Hermann István*.
- 1986. július 3-4.** Az MKE műszaki szekciójának tanácskozása a Veszprémi Vegyipari Egyetemen az egyetemi könyvtárak országos szolgáltatásairól.
- 1986. július 25.** *Könyvről könyvért* címmel irodalmi rejtvényműsor közvetítése a Balatonalmádi Nagyközségi Könyvtárból a Petőfi rádió hullámhosszán.
- 1986. augusztus 9.** A Magyar Televízió második műsorában megismételte a zirci Reguly Antal Műemlékkönyvtár bemutatását a *Híres magyar könyvtárak* c. sorozatban.

- 1986. augusztus 18.** *Kiváló népművelő* címmel tüntették ki *Hadnagy Imrét*, a veszprémi megyei könyvtár osztályvezetőjét.
- 1986. szeptember 12.** Felavatták a Devecseri Nagyközségi Könyvtár 1550 m² alapterületű, új otthonát a felújított Esterházy-kastélyban.
- 1986. október 14.** 240 órás könyvtárkezelői tanfolyamot indított a veszprémi megyei könyvtár a megye tanácsi, szakszervezeti, szak- és iskolai könyvtáraiban dolgozók számára.
- 1986. november 3.** A veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ könyv- és médiatárának szerkesztésében megjelenő *Oktatástechnológiai Információk* c. kurrens bibliográfia 1986. évi 1. száma Commodore-64 típusú számítógépen futtatott KWIC-index programmal készült.
- 1986. november 12-13.** A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése – a megyei tanácsok közgyűjteményi előadóinak részvételével – a könyvtárosok életkörülményeiről tárgyalt az új Devecseri Nagyközségi Könyvtárban.
- 1987** Megjelent Tóth Jánosné *Eötvös Károly bibliográfiája*.
- 1987. május 26.** Észak-Dunántúl orvosi könyvtárainak folyóirat-megrendeléseket egyeztető megbeszélése a Veszprémi Megyei Kórház orvosi könyvtárában.
- 1987. május 28.** Az önálló épülethez juttatott, 810 m² alapterületűre bővített Balatonfüredi Városi Könyvtár felavatása.
- 1987. augusztus 15.** Szervezetileg összevonták a Szakszervezetek Veszprém Megyei Tanácsának Kisfaludy Művelődési Ház és Munkásművelődési Módszertani Központ nevű intézményét az SZMT Központi Könyvtárral. Az új szervezet vezetője: *Mezős Gábor*; helyettese, egyben a könyvtár vezetője: *Falvassy András*.
- 1987. szeptember 1-4.** A szocialista országok könyvtárépítészeti kézikönyvének szerkesztői részére az OSZK KMK és az MKE által szervezett, kiállítással egybekötött tanácskozása Veszprémben, az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának (VEAB) székházában.
- 1987. szeptember 24-26.** Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése Veszprémben és Balatonalmádi-Budataván a könyvtárak számítógépesítésének fő irányairól.

- 1987. november 25.** Az észak-dunántúli régió megyei könyvtárainak módszertani osztályvezetői részére szervezett tanácskozást a Szombathelyi Megyei Könyvtár a Devecseri Nagyközségi Könyvtárban a módszertani munkában való együttműködésről.
- 1987. december 3.** A Legfelsőbb Bíróság ítéletet hirdetett a zirci Reguly Antal Tudományos Könyvtár és a móri plébánia nagy értékű, régi könyveinek ellopása ügyében: *Várpalotai Ferencet* 9 évi fegyházbüntetéssel, *Magyari Lászlót* 6 és fél évi, *Somogyi Lászlót* 6 évi, *Muzsai Jánost* 3 és fél, *Muzsai Józsefet* 3 évi, börtönben letöltendő szabadságvesztéssel sújtotta; *Somogyi Lászlónéra* 2 évi és 4 hónapi, fegyházban letöltendő szabadságvesztést szabott ki.
- 1988. január 4.** A pápai Jókai Mór Városi Könyvtár megkezdte az olvasószolgálati adminisztráció számítógépesítését *Odor Péter* szombathelyi tanárképző főiskolai tanár programja alapján.
- 1988. január 15.** A zirci Reguly Antal Műemlékkönyvtárból betöréses lopás következtében eltűnt, nagy értékű dokumentumok visszaszerzett részét, egyebek között az augsburgi kiadású Thuróczi-krónikát a rendőrség átadta az OSZK-nak.
- 1988. május 10.** *Podmaniczky-díjat* kapott *Kovács Emil*, a Devecseri Nagyközségi Könyvtár igazgatója.
- 1988. július 3.** Nyugalomba vonult *dr. Tóth Dezső*, a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ könyvtári osztályvezetője, könyvtár-szociológus, szakíró, az MKE audiovizuális munkabizottságának hosszú időn keresztül volt vezetője. Utóda július 3-tól: *Jurics Imre*.
- 1988. július 4-8.** A Műszaki Egyetemi Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének (IATUL) szemináriuma az információs szolgáltatások fejlődéséről Veszprémben, a VEAB székházában, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára és a Veszprémi Vegyipari Egyetem közös rendezésében.
- 1988. augusztus 19.** *Kiváló népművelő* címmel tüntették ki *Kovács Emilt*, a Devecseri Nagyközségi Könyvtár igazgatóját.
- 1988. szeptember 1.** Balatonalmádiban, a Magyar-Angol Tannyelvű Gimnázium új épületében 161 m² alapterületű könyvtár nyílt.
- 1988. október 10.** Felavatták a Veszprémi Megyei Könyvtár 110 m² alapterületű, új zenei és videorészlegét.

- 1989. január 1.** A Balatonfüredi Városi Könyvtár új igazgatója: *Györgyné Juhász Katalin*. Elődje, *Rosta Róbertné* 1989. április 1-jével nyugalomba vonul.
- 1989. február 1.** Számítógépes kölcsönzést vezetett be az Eötvös Károly Veszprém Megyei Könyvtár.
- 1989. március 1.** Várossá lett Balatonalmádi, nagyközségi könyvtára városi könyvtári rangot kapott. (Igazgatója: *Hollóné Behring Anikó*.)
- 1989. március 16.** *A zirci Reguly Antal Műemlékkönyvtár* címmel riportműsor a *Híres magyar könyvtárak* sorozatban, a Bartók rádió műsorában.
- 1989. április 22.** A Fejér és a veszprémi megyei könyvtár, Lepsény Nagyközség Tanácsa, a mezőszentgyörgyi *Alkotmány MGT* SZ, valamint a HNF által rendezett emlékülés Mezőszentgyörgyön a népkönyvtári hálózat megalapításának 40. és az *Olvasó népért* mozgalom meghirdetésének 20. évfordulója alkalmából.
- 1989. június 30.** A műemléki restaurálás után felavatták a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár olvasótermét, amely az intézménynek otthont adó egykori Esterházy-kastély barokk kápolnájában működik. (A helyreállítás 1991. ápr. 29-én *Europa Nostra-díjat* érdemelt ki.)
- 1989. július 5.** A nyugat-dunántúli régió könyvtári módszertani vezetőinek értekezlete – a Veszprémi Akadémiai Bizottsággal közös szervezésben – a könyvtári szakfelügyelet időszerű kérdéseiről. Helyszín: Balatonalmádi-Vörösberény.
- 1989. szeptember 1.** Veszprémben felavatták a Vetési Albert Gimnázium 192 m² alapterületű, új könyvtárát.
- 1989. szeptember 20.** Megjelent – *Balogh Ferencné* szerkesztésében – *A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1987 c.* kiadvány.
- 1989. szeptember 28.** Városi könyvtárigazgatók harmadik „kaszinója” a 30. születésnapját ünneplő Ajka városban, *Városi könyvtárak sorsa a változó világban* címmel, a Veszprémi Akadémiai Bizottság, az Eötvös Károly Veszprém Megyei Könyvtár, valamint az Ajkai Városi Tanács és az Ajkai Városi Könyvtár rendezésében.
- 1989. november 27. – december 1.** A veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ tanfolyama *Számítógép a könyvtárban – a Mikro-ISIS-program kezelése* címmel a program felhasználóinak. A következő tanfolyam időpontja és helyszíne: december 18-22. Balatonalmádi.

- 1989. december 24.** Betörés során keletkezett tűz pusztította el a Tapolcai Városi Könyvtár külön épületben működő gyermekkönyvtárát. (A könyvtár maradványait december 28-án új helyre, a volt MSZMP-székházba költöztették).
- 1990** Fokozatosan leépültek, majd megszűntek a nagy veszprémi kutatóintézetek (NEVIKI, MÁFKI) könyvtárai 1990 és 1997 között.
- 1990** Az év folyamán új helyre, a volt MSZMP-székházba költözött a Tapolcai Városi Könyvtár, amely ott 1600 m² alapterülethez jutott, ezenkívül 140 m²-en köteteset és nyomdát is kialakíthatott.
- 1990. április 10.** *A Magyar Köztársaság Csillagrendje* kitüntetésben részesült *Varga Béla*, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár igazgatója.
- 1990. május 23.** Életének 72. évében Veszprémben elhunyt *Könczöl Imre*, a Várpalotai Városi Könyvtár ny. igazgatója, a Székesfehérvári Megyei Könyvtár 1952 és 1957 közötti vezetője.
- 1990. július 1.** A Veszprémi Vegyipari Egyetem neve *Veszprémi Egyetemre*, könyvtárának neve *Veszprémi Egyetem Központi Könyvtárára* változott.
- 1990. augusztus 17.** *Kiváló népművelő* címmel tüntették ki *Madarász Margitot*, az Eötvös Károly Veszprém Megyei Könyvtár olvasószolgálati osztályának vezetőjét.
- 1990. augusztus 17.** *Könyvről könyvért* címmel irodalmi rejtvényműsor közvetítése a pápai Jókai Mór Városi Könyvtárból a Petőfi rádió hullámhosszán.
- 1991. június 3.** Életének 65. évében váratlanul elhunyt *Kovács József*, az OSZK zirci műemlékkönyvtárának, a Reguly Antal Műemlékkönyvtárnak a vezetője.
- 1991. június 6.** A zirci Reguly Antal Műemlékkönyvtár vezetésére *Urbán Gusztávné* kapott megbízást az Országos Széchényi Könyvtártól. (Kinevezték 1992. január 1-jén.)
- 1991. augusztus 1.** A nyugalomba vonuló *Varga Béla* utódként *Halász Béla* igazgatóhelyettest bízta meg a megyei önkormányzat elnöke a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár igazgatói teendőinek ellátásával.
- 1991. augusztus 15.** Az MTA Balatoni Limnológiai Kutatóintézet (Tihany) új könyvtárvezetője: *Horváthné Kis Rózsa*.

- 1991. szeptember 1.** A várpalotai Krúdy Gyula Városi Könyvtár új igazgatója: *Koncz Józsefné.*
- 1991. szeptember 1.** A városi helytörténeti múzeumot az Ajkai Városi Könyvtárhoz csatolták; az így egyesített, *Ajkai Városi Könyvtár és Múzeum* néven működő intézményhez *1993. augusztus 1-jén* további múzeumi jellegű gyűjteményeket kapcsoltak.
- 1991. szeptember 27-28.** A Magyar Könyvtárosok Egyesülete iskolai könyvtárosi szekciójának szakmai tanácskozása Veszprémben.
- 1991. október 8.** Szakszervezeti könyvtárként megszűnt a várpalotai, péti Nitrogén Művek könyvtára (742 olvasó, 27 ezer kötet), s decembertől a várpalotai önkormányzat fenntartásában működik tovább.
- 1991. december 28.** Nyugállományba vonult *Varga Béla*, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár igazgatója.
- 1992** Szakaszosan megszűnt a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ és könyvtára.
- 1992. május 1.** A veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár mb. igazgatóját, *Halász Bélát* igazgatóvá nevezték ki.
- 1992. december 2.** Az OSZK KMK által Fejér, Komárom-Esztergom, Pest és Veszprém megyék általános művelődési központjainak (ÁMK) és kettős funkciójú könyvtárainak könyvtárosai részére szervezett tanácskozás Veszprémben, a VEAB székházában *A könyvtár mint kommunikációs és információs központ* c. témáról.
- 1992. december 2.** A Veszprémi Akadémiai Bizottság könyvtári munkabizottságának ülése Veszprémben történeti témákról.
- 1992. december 5.** Életének 72. évében elhunyt *dr. Kőszeghy Miklósné*, a zirci járási, majd nagyközségi könyvtár ny. igazgatója.
- 1993. május 12-13.** *Helytörténet és hagyományápolás* címmel országos tanácskozás a megyei könyvtárak helytörténetészei számára Veszprémben – a Gizella-napok keretében – az Eötvös Károly Megyei Könyvtár rendezésében, finn (Rovaniemi), valamint erdélyi (Sepsiszentgyörgy) könyvtárosok részvételével és előadói közreműködésével.
- 1993. május 25-26.** A KIK megyei könyvtári tagozatának ülése Tihanyban a könyvtártípus helyzetéről, időszerű feladatairól-gondjairól.

- 1993. augusztus 19.** Balatonfüreden, az Arany János utcában kapott hagyatéki házban átadták rendeltetésének a városi könyvtár helytörténeti gyűjteményét.
- 1993. szeptember 1.** 170 m²-es raktárral és 30 személyes humán-olvasóteremmel bővült a Veszprémi Egyetem Központi Könyvtára.
- 1993. október 8.** Balatonalmádiban megnyílt az új helyre, a Bajcsy-Zsilinszky u. 37. sz. házba költöztetett, 198 m² alapterületű városi könyvtár.
- 1994. március 7-10.** Az IFLA Könyvtáros-egyesületek Menedzselésének Kerekasztala által a Veszprémi Akadémiai Bizottság székházában rendezett, angol nyelvű nemzetközi tanácskozás a közép- és a kelet-európai országokban levő könyvtáros-egyesületek működtetéséről, szerepéről, együttműködési lehetőségeiről.
- 1994. május 10.** Az Aleph integrált számítógépes rendszer használatba adása-átvétele a Veszprémi Egyetem Központi Könyvtárában.
- 1994. június 19.** 65. életévében elhunyt *Starcsevics Tiborné*, a Tapolcai Városi-Járási Könyvtár *Kiváló népművelő* címmel kitüntetett ny. hálózati munkatársa.
- 1994. augusztus 18.** *Szinnyei József-díjat* kapott *Balogh Ferencné*, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese.
- 1994. december 31.** A Szakszervezetek Veszprém Megyei Könyvtára megszűnt, állományának nagyobb részét átvette a Veszprémi Városi Művelődési Központ fiókkönyvtárai részére.
- 1995. március 28.** Többéves működési szünet után – a veszprémi ellátórendszer tagjaként – újból megnyílt a Herendi Községi Könyvtár. (A település 1999-ben város lett.)
- 1995. augusztus 18.** A művelődési és közoktatási miniszter a *Népművelésért* díjban részesítette *Kertész Károlyt*, a Tapolcai Városi Könyvtár igazgatóját.
- 1995** Megjelent Karika Erzsébet: *Zákonyi Ferenc bibliográfiája*.
- 1996. január 1.** Balatonfüreden *Aranyhíd Kulturális Szolgáltató Intézet* néven összevonták a városi könyvtárt a település egyéb művelődési intézményeivel (művelődési ház, galéria, szabadtéri színpad).

- 1996. január 1.** Tapolcán a könyvtár irányítása alatt összevonták a városi könyvtárat és a múzeumot.
- 1996. január 1.** Veszprém Cholnoky-lakótelepén városi klubkönyvtár alakult 195 m²-en a szakszervezetek megszűntetett Veszprém megyei könyvtárának törzsállományából.
- 1996. május 9.** Csaknem 6000 kötetes, angol nyelvű részleget avattak az Ajkai Városi Könyvtárban.
- 1996. május 13.** A VEAB könyvtártudományi munkabizottságának ülése Veszprémben a dunántúli régió közkönyvtári ellátását feltérképező vizsgálat előkészítéséről.
- 1996. május 28.** Az országgyűlés 849 millió forintot szavazott meg a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár rekonstrukciójára.
- 1996. augusztus 16.** A *Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt* kitüntetést kapta *Tolnai Valéria*, a Veszprém Megyei Pedagógiai Intézet könyvtáros szerkesztője; a *Népművelésért-díjat* vette át *Tilhof Endre*, az Ajkai Városi Könyvtár és Múzeum igazgatója; a *Szinnyei József-díjjal* tüntették ki *dr. Dömötör Lajosnét*, a Veszprémi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatóját.
- 1996. augusztus 31.** Nyugalomba vonult *Tilhof Endre*, az Ajkai Városi Könyvtár és Múzeum igazgatója.
- 1996. szeptember 1.** Az Ajkai Városi Könyvtár és Múzeum új igazgatója: *Utassy Istvánné*.
- 1996. szeptember 1.** Több mint 200 m² alapterületű, galériás könyvtárat avattak a Pápai Református Kollégiumban, hivatalos nevén: a Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei intézmény-együttesben.
- 1996. október 24.** „... hol a könyv, mely célhoz vezet?” címmel tudományos ülés *dr. Kováts Zoltánnak*, a Veszprémi Egyetem Központi Könyvtár ny. igazgatójának 75. születésnapja alkalmából a veszprémi VEAB-székházban, a VEAB könyvtártudományi munkabizottsága és az egyetem rendezésében.
- 1996. december 4.** A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban *Magyar Bálint* művelődési és közoktatási miniszter átadta az MKM *Könyvtárpártoló önkormányzat* névvel meghirdetett pályázatának díjait, többek között Devecsernek mint második díjasnak (600 ezer Ft).

- 1997. február 23.** Budapesten elhunyt *Horváth Géza* tanár, a Veszprémi Körzeti Könyvtár, majd utódintézménye, a Veszprémi Megyei Könyvtár 1949 és 1954 közötti vezetője.
- 1997. május 27.** Az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának könyvtártudományi munkabizottsága a VEAB veszprémi székházában konferenciát rendezett *A dunántúli régió könyvtári rendszerének vizsgálata* címmel.
- 1997. június 24-25.** Az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének Pápán tartott tisztújító közgyűlésén egyebek között ellenőrzési, képzési, együttműködési és számítógépesítési kérdésekről tárgyaltak. Elnök – ismét –: *Bánhegyi B. Miksa* (Pannonhalma).
- 1997. július 1.** Város lett Devecser – nagyközségi könyvtára városi könyvtári rangra emelkedett. (Igazgatója: *Kovács Emil.*)
- 1997. szeptember 20.** Pápán elhunyt *Réfi Antalné Horváth Ilona* (szül. Pápa, 1924. nov. 22.), a Zalaegerszegi Körzeti Könyvtár (1950), majd a Pápai Körzeti Könyvtár (1951), illetve a Pápai Járási Könyvtár (1952-1962) vezetője.
- 1997. október 1.** A Veszprémi Egyetem Központi Könyvtárának új vezetője: *Egyházy Tiborné dr.*, aki 1997. jan. 1-jétől megbízottként irányította az intézmény munkáját.
- 1997. október 15.** *Dömötör Lajosné dr.*, a Veszprémi Egyetem Központi Könyvtárának vezetője nyugalomba vonult.
- 1997. november 22.** A balatonfüredi Aranyhíd Kulturális Szolgáltató Intézet [Városi Könyvtár] megbízott vezetője: *Sárköziné Sároviits Hajnalka*. (Kinevezték 1998. júl. 1-jén).
- 1997. november 26.** *Internet a könyvtárban – könyvtár az Interneten* címmel táncszokás a dunántúli régió könyvtárvezetői részére a VEAB könyvtártudományi bizottságának rendezésében, a Veszprémi Egyetem Könyvtárában.
- 1997. december 31.** Megszűnt a várpalotai Jó Szerencsét Művelődési Házban 1958. szeptember 4. óta jól működő, területi szolgáltatást is végző, nagy szakszervezeti könyvtár.
- 1998. január 23.** Felavatták a Balatonkenesei Községi Könyvtarat egy 120 m² alapterületű, műemlék jellegű, felújított épületben.

- 1998. március 2.** Életének 86. évében Budapesten elhunyt *Páldy Róbert*, a *Könyvtáros* c. folyóirat 1961 és 1976 közötti felelős szerkesztője, a veszprémi megyei könyvtár 1955 és 1960 közötti vezetője.
- 1998. május 29-30.** Az MKE gyermekkönyvtáros szekciójának országos konferenciája Tapolcán, a városi könyvtárban a hátrányos helyzetű gyermekkönyvtári olvasókról.
- 1998. június 11-13.** Az MKE olvasószolgálati szekciójának szakmai tanácskozása a Tapolcai Városi Könyvtárban és Badacsonytomajon az ellátórendszerekről és a közhasznú információk szolgáltatásáról.
- 1998. augusztus 10.** Veszprémben öt havi szünet után – még az ünnepélyes átadás előtt – megnyílt a 4700 m² alapterületűre bővített és teljesen felújított Eötvös Károly Megyei Könyvtár.
- 1998. november 2-3.** Emlékkülés (2-án) Székesfehérváron, a megyei és (3-án) Várpalotán a városi könyvtárban e könyvtárak egykori igazgatójának, *Könczöl Imréné*k tiszteletére.
- 1998. november 4.** *Hitélet és történelem* címmel műsor a Bartók rádióban a veszprémi érseki könyvtárról.
- 1998. november 25.** Megjelent a *Balogh Ferencné* által szerkesztett, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár által kiadott *Lőrincze Lajos-bibliográfia*.
- 1999. január 12.** Egyetemi levéltár alakult a Veszprémi Egyetem Központi Könyvtára keretében.
- 1999. január 25.** A veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár újjáépített és 1800-ról 4700 m² alapterületűre bővített otthonának felavatása, valamint a *British Council* által adományozott brit információs sarok megnyitása.
- 1999. január 26.** *A megyei könyvtárak szerepe a regionális könyvtári ellátásban* címmel konferencia a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtárban a VEAB könyvtártudományi munkabizottsága és a vendéglátó könyvtár szervezésében.
- 1999. június 18.** Életének 74. évében Pápán elhunyt *Jelencsik Sándor*, a Jókai Mór Városi Könyvtár 1962 és 1986 közötti igazgatója.
- 1999. július 1.** Város lett Herend, könyvtára városi rangra emelkedett.

- 1999. augusztus 5-7.** Az MKE XXXI. vándorgyűlése Pápán *A könyv alkotója, kiadója, terjesztője és a könyvtár. (Hagyomány és modernség)* címmel, ill. alcímmel.
- 1999. augusztus 19.** *Szinnyei József-díjat* kapott *Halász Béla*, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár igazgatója.
- 1999. szeptember 18.** Három megye (Vas, Veszprém, Zala) tanácskozása a Veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtárban a kis könyvtárak alapító okiratának elkészítésével összefüggő kérdésekről.
- 1999. október 4.** *Együttműködés a minőségi szolgáltatásokért* címmel országos tanácskozás a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtárban a könyvtári napok-hetek („Összefogás a könyvtárakért”) vidéki megnyitásként, az IKSZ és az MKE szervezésében.
- 1999. december 15.** *Európai Információs Pont* nyílt a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtárban.
- 2000** Az 1999/2000-es tanév végén megszűnt az oktatás az Államigazgatási Főiskola Veszprémi Intézetében, könyvtárának állományát Budapestre, az anyaintézmény könyvtárába szállították.
- 2000. április 28-29.** *Szó és kép* címmel konferencia a Pápai Református Kollégiumban a Magyar Olvasástársaság (HUNRA) és a Pápai Művelődéstörténeti Társaság szervezésében. – A konferenciával azonos címmel 2001 elején a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár és a Művelődési Társaság megjelentette az elhangzott előadások szövegét *Honffy Pál* szerkesztésében.
- 2000. július 1.** Város lett Balatonfüzfő, kettős funkciójú, valamint szakszervezeti könyvtára városi könyvtári rangra emelkedett.
- 2000. október 3.** Az ALEPH-rendszer magyarországi felhasználóinak összejövetele a Veszprémi Egyetem Központi Könyvtárában.
- 2000. október 24-28.** Az *Olvasás évével* kapcsolatos tennivalókról mentorképző olvasótábort szervezett Bakonybélben az MKE olvasószolgálati szekciója.
- 2001. január 28.** 71 éves korában Balatonfüzfőn elhunyt *Kerekes Imre*, aki a Veszprém Megyei SZMT Központi Könyvtár igazgatója volt az 1958. évi alapítástól a nyolcvanas évek közepéig.

- 2001. február 23.** A Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei (Pápa) megújult kutatótermének és teológiai szakkönyvtárának ünnepélyes felavatása.
- 2002. január 1.** Összevonás következtében a *Városi Kulturális Központ és Könyvtár* nevű intézményegyüttes része lett a Balatonalmádi Városi Könyvtár.
- 2002. április 8-9.** *Könyvtárak az információkeresési kultúra fejlesztéséért. Az Informatikai Kormánybiztosság pályázatának gyakorlati megvalósítása* címmel konferencia a Veszprémi Egyetem Központi Könyvtárában, e könyvtár, az Informatikai és Könyvtári Szövetség, valamint az Eötvös Károly Megyei Könyvtár szervezésében.
- 2002. szeptember 1.** A nyugalomba vonuló *Hollóné Behring Anikó* utódként *Fábiánné Sáray Annát* nevezték ki a Balatonalmádi Városi Kulturális Központ és Könyvtár könyvtárvezetőjévé.
- 2002. szeptember 12.** A British Council által adományozott angol nyelvi forrásközpont felavatása a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtárban.
- 2002. október 6.** A hagyományos *Könyves vasárnap* rádiós eseményei: egyebek között közvetítések a kecskeméti, a kaposvári és a veszprémi megyei könyvtárból a Magyar Rádió *Gordiusz* szerkesztőségének műsoraiban.
- 2002. október 6-8.** Alapításának 50. évfordulóját ünnepelte a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár megemlékezésekkel, nemzetközi szakmai tanácskozással (7-8-án) és a Könyvtári Intézet kezdeményezésére az év tavaszán alakult minőség-menedzsment műhely 2. találkozójával (6-7-én).
- 2002. október 16.** Évfordulós ünnepség és *A Jókai Mór Városi Könyvtár története 1952-2002 c. kötet (Mészáros Erzsébet, Mészárosné Stenger Katalin és Vargáné Sipos Terézia munkája)* bemutatója Pápán.
- 2003. január 24.** Balatonalmádiban, a volt *Auróra* étterem épületében, ahol a könyvtárt 550 m² alapterületen helyezték el, megnyílt a *Városi Művelődési Központ és Könyvtár*. Az intézményegyüttes neve *Pannónia Kulturális Központ és Könyvtár*ra változott. A könyvtár vezetője: *Fábiánné Sáray Anna*.
- 2003. február 18.** Veszprémben 70. életévében elhunyt *Onika Olga*, az Eötvös Károly Megyei Könyvtár *Kiváló népművelő* címmel és *Szabó Ervin-emlékéremmel* kitüntetett ny. osztályvezetője.

- 2003. május 26.** Zircen az önkormányzat döntött a Városi Könyvtár és Művelődési Ház nevű intézményegyüttes létrehozásáról és a könyvtár elhelyezéséről a művelődési házban. A könyvtár decemberben költözött új helyére, az egyesített intézmény vezetője *Nagy Károlyné* könyvtár-igazgató lett.
- 2003. július 1.** Balatonfüreden az „Aranyhíd Kulturális Szolgáltató Intézet” nevű integrált szervezet megszűntével *Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény* néven működik a könyvtár *Sárköziné Sárovits Hajnalka* vezetésével.
- 2003. július 1.** A veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár új igazgatója: *Praznovszky Mihály dr.* (Elődje, *Halász Béla* 2004-ben nyugalomba vonul.)
- 2003. augusztus 19.** *Szinnyei József-díjat* kapott *Egyházy Tiborné dr.*, a Veszprémi Egyetem Központi Könyvtárának vezetője.
- 2003. november 10.** A várpalotai Krúdy Gyula Városi Könyvtár új igazgatója: *Szajp Istvánné.* (Elődje, *Koncz Józsefné* nyugalomba vonult.)
- 2003. december 31.** Nyugalomba vonult *Kertész Károly*, a Tapolcai Városi Könyvtár és Múzeum igazgatója, utóda 2004. január 1-től Nagy Eörsné lett.

Rövidítések

algymn.	algimnázium
EKMK	Eötvös Károly Megyei Könyvtár
Ev.	Evangelikus
FID	Fédération Internationale de Documentation = Nemzetközi Dokumentációs Szövetség
HNF	Hazafias Népfront
IFLA	International Federation of Library Associations [and Institutions] = A Könyvtárosegyesületek és -intézmények Nemzetközi Szövetsége
IKSZ	Informatikai és Könyvtári Szövetség
KIK	Könyvtári és Informatikai Kamara (<i>lásd</i> IKSZ is)
MGTSZ	Mezőgazdasági Termelőszövetkezet
MKE	Magyar Könyvtárosok Egyesülete
MKM	Művelődési és Közoktatási Minisztérium
MSZMP	Magyar Szocialista Munkáspárt
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
OMIKK	Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár
OSZK KMK	Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ
SZMT	Szakszervezetek Megyei Tanácsa
TIT	Tudományos Ismeretterjesztő Társaság
V. B.	Végrehajtó Bizottság
VEAB	Veszprémi Akadémiai Bizottság

*

Az összeállító köszönetét fejezi ki a munkájához adatokat szolgáltató könyvtáraknak, valamint az anyag kiegészítésében neki segítséget nyújtó *Balogh Ferenc*nének, illetve a lektorként is közreműködő és az adatbázis szerkesztését végző *Rácz Ágnes*nek.

G. Gy.

Halász Béla

**Egy könyvtár újjávarázsolásának hiteles története
A veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár rekonstrukciója
1996-1999**

Előzmények

A könyvtár 1968-ban költözött a hajdani püspöki jószágkormányzóság épületébe és ugyanakkor vette fel a Balaton és a Bakony szerelmesének, *Eötvös Károlynak* a nevét. *Schmall Henrik* század eleji neves építész 1902-ben fejezte be a palotát neogót, vagy ha úgy tetszik eklektikus stílusban. Bár az épület művészeti értékeiről lehet vitatkozni, kétségtelen, hogy a veszprémiek mindig nagy becsben tartották, sorsát aggódó figyelemmel kísérték. A kilencvenes évek elejétől pedig szomorúan tapasztalhatták: a volt ifjúsági ház (korábban kocsmá, imaház és annyi minden más) a fizikai romlás utolsó stádiumába jutott. Pedig a könyvtárosok rögtön az 1968-as avatás után – talán még meg sem száradt a vakolat az épület falán – terveket kezdtek szövögetni az 1800 m²-es ház bővítésére, a kor követelményeinek mindenben megfelelő épületegyüttes kialakítására. A könyvtárépítészet kiválóságai, *Papp István* és *Urbán László* működtek közre, s az elképzelések 1987-88-ra konkrét tervekkel fejlődtek; 1988-ban építési program és egy szép makett is *Varga Béla* könyvtárigazgató birtokában volt. De közbeszólt a politika! A rendszerváltás egymásnak feszülő érdekei lesöpörték az asztalról a holmi kulturális beruházás sokadrangúnak ítélt tervét. Az 1989-ben rendelkezésre álló mintegy 40 millió forint elúszott.

A ház állapota közben rohamosan romlott. Ezt szerencsére a tulajdonos, a megyei önkormányzat is felismerte (nem volt nehéz, hiszen a kilencvenes évek elejétől mázsás oromdíszek potyogtak a magasból), és 1994-ben határozott a rekonstrukcióról, az előkészítésre 2 millió forintot hagyott jóvá. Az első elképzelés szerint a felújított épületben kapott volna helyet a Megyei Pedagógiai Intézet, mert várbéli épületéről folytak az egyházzal a visszaadásról szóló tárgyalások. A Kormánytól kért kártérítés és a címzett támogatás együtt képezte volna a felújítás fedezetét. Ennek megfelelően készült el a pályázati koncepció 1994 februárjában, amelyre az illetékes minisztériumoktól sem pozitív, sem negatív hivatalos válasz nem érkezett, közben pedig a Pedagógiai Intézet elköltöztetése lekerült a napirendről. Miután a Megyei Önkormányzat 1994-ben ismételen határozott a címzett támogatás benyújtásáról, s vállalta az ehhez szükséges 10 millió forint előteremtését, megkezdődhettek az előkészületek.

A pályázat

Elsőként a Környezetvédelmi és Városfejlesztési Minisztérium javaslatára a megyegyűlés építészeti tervpályázatot írt ki abból a célból, hogy megfelelően megalapozhassa a végleges rekonstrukciós tervet, korszerű elhelyezést biztosítva az épületegyüttesben két megyei intézménynek (Eötvös Károly Megyei Könyvtár és Megyei Közművelődési Intézet), megtartva és felértékelve a műemléki adottságokat. Birtokolta ehhez az Országos Műemlék Hivatal, Veszprém megyei jogú város, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, a Magyar Építészek Kamarája erkölcsi, szakmai és részben anyagi támogatását.

A tervpályázati kiírás szerencsés módon hangolta össze a szakmai követelményeket (4500 m² hasznos alapterület, flexibilis terek, megfelelő raktári férőhely, az építés szakaszolhatósága, stb.) és az épület történeti értékeinek (oromfal, buzogányos torony, barokk pince) megőrzési igényét. Az érdeklődés óriási volt. 52-en vették ki a pályázati kiírást, 25-en küldtek be tervet.

A 11 tagú zsűri, amelyben építészek (minisztérium, műemlékvédelem, városrendezés, kamara), közigazgatási és könyvtáros szakemberek vettek részt, 24-et talált szabályosnak és bírált el igen hosszas procedúrával. Szakmai (könyvtár-technológiai), műemlékvédelmi szempontokat és anyagi lehetőségeket kellett összeegyeztetni. Sokszor éles viták után kompromisszum született. A zsűri ennek ellenére rendkívül eredményesnek minősítette a pályázatot, de nem talált minden szempontnak megfelelő munkát, ezért 5 pályamű díjazásáról határozott.

Mindegyik munka „feltalálta a spanyolviaszt”, mondván: nem kell a könyvtárnak a régi főépület, mert abból jó könyvtár sohasem lesz. Ezért legyen az a közművelődési intézeté, a könyvtár épülete pedig az udvari szárnyban, terep szint alatti és fölötti beépítéssel, illetve ráépítéssel valósuljon meg. Ettől a megoldástól az épületet több mint 25 éve használó könyvtárosoknak elakadt a lélegzetük. De be kellett látniuk, hogy az építészeknek van igazuk! A két második és a három harmadik díjas pályamű közül a kiíró az A & D Stúdiónak (vezető: *Lázár Antal* építész professzor) adott megbízást az engedélyezési tervek elkészítésére.

A nyertes terv

A benyújtott pályamű nagyvonalú megoldást álmódott meg. Az udvar részleges beépítésével 1.000 m²-es föld alatti raktárt, rendkívül színvonalas főbejáratot és fogadóteret, egymáshoz jól kapcsolódó olvasószolgálati övezeteket rajzolt meg, s ezeket egy elegáns ráépítéssel foglalta harmonikus keretbe. Az eredményhirdetés és a megbízás után – amely nem kis indulatokat kavart építész körökben – feszített munka kezdődött. Február közepéig beruházási programot, benne

szakmai koncepciót kellett benyújtani a szakminisztériumnak, az építések pedig lázasan dolgoztak egy olyan engedélyezési terven, amely nélkül nem volt beadható az igény a címzett támogatásra. Határidő: április 15. Ekkor fogalmazta meg kétélyeit *Csajka Györgyné*, aki a megyei önkormányzat munkatársaként kapott megbízást a beruházás gondozására.

„ - *ha időre elkészül az építési engedélyezési terv*

- *ha időre építési engedélyt ad az Országos Műemlékvédelmi Hivatal*

- *ha a címzett támogatási pályázatot időben beadhatjuk*

- *ha az Országgyűlés támogatást szavaz, akkor talán 1996-ban elkezdődhet a tényleges rekonstrukció is.*” (Csajka Györgyné: Sok a „ha” a Megyei Könyvtár rekonstrukciójánál. = Megyeházi Tudósítások. 1995. 1.sz. 10.1.)

Szerencsére aggályai valamilyen csoda folytán alaptalannak bizonyultak. Kemény lobby-harc kezdődött. *Pál Béla* országgyűlési képviselő, *dr. Striker Sándor* kulturális minisztériumi főosztályvezető, *dr. Zongor Gábor* megyei közgyűlési elnök és persze a gyakorlati előkészítő munkát végző „szürke” tisztviselők szívós kitartásának köszönhetően kedvező döntés született. Az Országgyűlés 1996. május 28-i ülésnapján elfogadta az 1996. évi XLVI. törvényt a helyi önkormányzatok 1996-os indulású, új, címzett támogatásáról. Az 1. számú melléklet 57. sorában az igénylő Veszprém Megyei Önkormányzat neve után az Eötvös Károly Megyei Könyvtár rekonstrukciójára megszavazott 849 millió forintos támogatás szerepel, hároméves osztásban (1996: 10, 1997: 440, 1998: 399 millió.) A munka megindult. Előminősítési felhívás jelent meg, a budapesti A & D Stúdió Svájci-Magyar Építészeti és Design Részvénytársaság tenderterv elkészítésére kapott megbízást, amelyet 1996 októberében vehetett át a meghívott négy nagyvállalat. A kiírás szerint fővállalkozásba adásról volt szó, az ajánlatot december 2-ig kellett benyújtani két változatban:

A) A megvalósítás két ütemben történik a könyvtár működése közben

B) Azonnali akadálymentes építési terület átadásával.

A könyvtárosok természetesen az első változat mellett kardoskodtak, tudván azt, hogy mit jelent egy könyvtár elköltöztetése. A december 20-i eredményhirdetés szerint három érvényesen pályázó közül a Zalai Általános Építési Vállalkozó Részvénytársaság (ZÁÉV Rt.) nyerte a fővállalkozói kiírást. A bontáskor egyértelműen kiderült, hogy a rendelkezésre álló pénz nem elég a tendertervekben foglaltak megvalósítására. (Az ajánlatok 1,2 – 1,5 milliárd között mozogtak.) Hogy az elnyert központi támogatás ne menjen veszendőbe, a rekonstrukció megvalósuljon, a szakmai program bizonyos csökkentése (föld alatti raktár és egy ún. szatelit építmény elhagyása), illetve módosítása (a főépületbe könyvtári funkció telepítése) vált szükségessé. A megyei önkormányzat elfogadta azt a javaslatot, hogy a régi épületbe a földszinten

zeneműtár, az emeleten az eredeti terv szerint még közös használatú konferenciaterem, tolmácsszoba és kis előadó kerüljön. Természetesen meg kellett tartani a háromszintes raktárt. 1968-ban a Békéscsabai Vasipari Szövetkezet által gyártott első magyarországi gördülő állványokat pályázati pénzből sikerült felújítani. Megváltozott a helye, de az emeleti épületrészben maradt az igazgatóság, a megyei és hálózati módszertan és a gazdasági iroda. A Megyei Közművelődési Intézet elhelyezésére pedig új tervet dolgoztak ki. Örvendetes viszont, hogy az A és B változat közötti kis különbség miatt az építkezés alatt a könyvtár jelenlegi helyén működhetett, igaz átmenetileg mostoha körülmények között. A kollektíva példamutató, megfeszített munkával 4 nap alatt kiürítette az udvari L alakú szárnyat, így lehetővé vált az építési napló 1996. december 27-i megnyitása, ami feltétele volt az 1997-re esedékes 440 millió forint címzett támogatás lehívásának.

Az építés

A megyei könyvtár és annak igazgatója *Halász Béla* végig részt vett a folyamatban. Így a tervpályázat kiírása, zsűrizése, a minisztériumi pályázat, a tenderterv ügyében szakmai programterveket, könyvtár-technológiai programot készítettek. 1994 óta folyamatosan vettek részt megbeszéléseken, értekezleteken, egyeztetéseken. Kezdettől fogva szoros együttműködésben dolgoztak az Országos Széchenyi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központjának könyvtárépítési és berendezési szakemberével, *dr. Urbán Lászlóval* és nem utolsósorban a Veszprém Megyei Önkormányzati Hivatal Intézményirányító Irodájával, mindenekelőtt *Csajka Györgyné* építész szakreferenssel.

Az igazgató munkájának nagy részét a rekonstrukció tette ki. A nehézséget azonban örömmel vállalta mindenki, abban bízva, hogy még az ezredforduló előtt impozáns otthona lesz a könyvtárnak.

Két év kemény munka következett, sok buktatóval. Több tucat alvállalkozó végzett jó, néha rossz, egy esetben pedig fekete munkát. Por, piszok, sár, látszólag tökéletes káosz között dolgoztak az építők és könyvtárosok. Nehéz volt látni a majdani nagyszerű végeredményt. Csak *Istenes István* építésvezető menedzser töretlen optimizmusa segített úrrá lenni a csüggedésen. Az első jelentős eredményt pedig az új fogadótér, gyermek- és ifjúsági könyvtár, könyvkölcsönző és olvasóterem átadása jelentette 1998. augusztus 10-én. Decemberre elkészült a régi Komakút téri századfordulós főépület, benne konferenciateremmel, zenemű- és médiatárral, képtárral.

Nem sokkal később „albérlőt” is kapott a régi szárny: az olvasószolgálati irodákba költözött a Megyei Vállalkozásfejlesztési Központ, 2003-ban pedig az emeletre egy Internet olvasóterem.

Az avatás

Döntés született, hogy az avatóünnepséget a kultúra napjához kapcsolódóan, január 25-én rendezik. A program már délelőtt elkezdődött, építők és könyvtárosok találkozásával. Ezen részt vett a megyei önkormányzat képviselőjében *Kuti Csaba* elnök, *Talabér Márta* alelnök, a hivatalból *dr. Zsédenyi Imre* főjegyző, *Müllerné dr. Hradszky Erzsébet*, az intézményirányító iroda vezetője és munkatársai.

Kuti Csaba köszöntötte az ünneplőket, méltatva az áldozatos munkát, amit szoros együttműködésben végeztek, s melynek eredménye az új, nagyszerű könyvtár. A legkiválóbbaknak elismerő oklevelet adott át.

Külön kiemelés érdemel a gyermek-könyvtárosok kicsi, de annál lelkesebb csapata: *Vargáné Ládonyi Erzsébet*, *Schreiber Márta*, *Horváth Lilla* és *Klauszné Kaposi Noémi*, akik két hét alatt a semmiből varázsoltak elő egy tündéri játékkönyvtárat. A rövid ünnepség végén, kedves gesztusként, a hivatal a könyvtár valamennyi munkatársának az intézmény logójával díszített, ízléses sálát, illetve nyakkendőt ajándékozott.

A nagyközönség számára délelőtt 11 órakor kezdődtek a rendezvények, miközben a könyvtár zavartalanul működött. Először *dr. Paul Dick*, a magyarországi nagykövetség kultúrattaséja adta át a British Council – az angol kulturális intézet – által adományozott információs sarkot, amely mint a neve is mutatja: Gateway to Britain - kapu Britanniára.

Ezután együttműködési szerződés aláírására került sor az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtárral a nyilvános szolgáltatások cseréjéről. *dr. Herman Ákos* főigazgató és *Halász Béla* látta el kézjeggyével a megállapodást, amely lehetővé tette, hogy a veszprémi olvasók (számítógépes-postai úton) közvetlenül igénybe vegyék a központi könyvtár állományát.

13.15-kor érkezett a megyeházára *dr. Hámosi József* kulturális miniszter *dr. Visy Zsolt* helyettes államtitkár társaságában, s már a színházkertben elismerően nyilatkozott a régít és az újat harmonikusan egyesítő tervezői - építészeti megoldásról.

A fogadótérben hatalmas tömeg várta a vendégeket. Pontban két órakor történt meg a nemzetiszínű szalag elmaradhatatlan átvágása; hivatalosan is átvehették a könyvtárosok a számukra oly kedves épületet, melyet a türelmetlen olvasók már 1998 augusztusában birtokba vettek. A belső terekben tett rövid séta során nagy sikere volt a játékkönyvtárnak, az olvasóteremnek. A második emeletről jól lehetett látni a tervező elképzelését: amfiteátrummal, a Louvre udvarát idéző kis piramisokkal.

A *Schmall Henrik* tervezte főépület konferenciatermében egy gombostűt sem lehetett volna leejteni, de zsúfolásig megtelt az előcsarnok és a földszint is. Az ünnepi ceremónia a Hóvirág Énekegyüttes köszöntőjével kezdődött. *Bálint*

Péter narrátorként működött közre. *Kuti Csaba* elnök üdvözölte a közönséget, kiemelve a nemzeti kulturális örökség megőrzésének és átadásának fontosságát, majd felkérte a minisztert az ünnepi beszéd megtartására.

„*Felesleges aggódni, hogy a komputerizált világban fokozatosan megszűnik a könyv, az olvasás iránti igény*” – hangsúlyozta a minisztérium vezetője. „*A kulturálódni vágyóknak mindig központi intézménye lesz a könyvtár, találkozóhely a város, a megye, a régió számára. Az első pillanatban talán furcsának tűnő épület, hasonlóan híres külföldi intézményekhez, látnivalóan több mint kölcsönzőhely. Olyan ház, amelybe érdemes benézni, kihasználni azt a sokféle művelődési lehetőséget, amelyet nyújtani képes.*”

A program szerint ezután a kitüntetések következtek, amelyeket *Kuti Csaba* adott át.

Csajka Györgyné Enikő, a Veszprém Megyei Önkormányzati Hivatal munkatársa a rekonstrukció során végzett kiemelkedő szakmai, koordinációs munkájáért címzetes főtanácsos címet kapott. *Marton Ferenc*, a műszaki ellenőri tevékenység irányítója, a minőség megtartását szigorúan megkövetelő munkájáért elismerő oklevelet és egy Veszprém megye címerével díszített bronzplakettet vehetett át.

A megyei közgyűlés elnöke oklevelet adományozott: *Németh Tibornak* (ő sajnos nem sokáig viselhette a megtisztelő címet, szeptemberben tragikus hirtelenséggel 57 éves korában meghalt), a ZÁÉV munkatársának, aki lelkiismeretes munkájával az építkezés során tiszteletbeli könyvtárossá vált; *dr. Urbán Lászlónak*, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársának, aki már 1981 óta a legkövetkezetesebben képviselte a könyvtár felújításának szükségességét; az A & D Stúdió Rt. munkatársainak: *dr. Lázár Antal* egyetemi tanárnak, a stúdió igazgatójának és *Szécsi Zoltán* felelős tervezőnek, a könyvtárepület megálmodóinak; a ZÁÉV kollektívájának a könyvtár belső tereinek kivitelezéséért; e sorok írója pedig eddigi munkája elismeréseként Pro Comitatu kitüntetésben részesült.

A testvérintézmények sorában először *Heli Saarinen*, a Lapp Megyei, Rovaniemi Városi Könyvtár igazgatója szólt. A tolmács szerepét *Auli Sipilä*, a lapp helytörténeti gyűjtemény vezetője vállalta. *dr. Ambrus Zoltán* Békés megyei könyvtárigazgató, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke a könyvtár fontos szerepéről beszélt. *Dr. László Alfréd*, a veszprémi egyetem tanára, aki 1951 óta tagja a megyei könyvtárnak, mint nagybetűs OLVASÓ köszöntötte az ünneplő intézményt, munkatársait.

A könyvtár igazgatója megköszönte munkatársai áldozatos munkáját, azt a széles körű társadalmi támogatást, amellyel számosan segítették az új könyvtár létrehozását. A neveket tartalmazó lista már kis füzeté duzzadt. Végül az ünnep tiszteletére műsor; *Kosztolányi Dezső* írása és *Szokolay Sándor* Ima rontás ellen című zeneműve következett. *Kolti Helga* művésznő a Petőfi Színház igazgatója,

a Hóvirág Énekegyüttes és *Bálint Péter* színművész 1998 januárjában tettek felajánlást a megnyitón való szereplésre. Ezután a megyei közgyűlés elnöke fogadáson látott vendégül minden megjelentet.

Az ünnep másnapján a veszprémi Akadémiai Bizottság Könyvtártudományi Munkabizottsága és az Eötvös Károly Megyei Könyvtár szervezte szakmai konferenciára került sor A megyei könyvtárak szerepe a regionális könyvtári ellátásban címmel, mintegy hatvan szakember részvételével. Hangsúlyosan szerepeltek a tanácskozáson a központi szolgáltatások és továbbításuk helyzete, a leginkább hátrányos kistélepek könyvtári ellátásának javítási lehetőségei. A kétnapos ünnep zárógondolataként méltó befejezés lehetett Kosztolányi Dezső: *Igék a könyvről* című írásának néhány sora: „*A könyv nemcsak a teret hódította meg, hanem béklyóba verte a térnél is nagyobb ellenségünket, megállította az időt. Ennél nincsen nagyobb csoda.*”

Ünnep utáni hétköznapok

Az átadási ünnepséggel a megyei könyvtár beruházói feladatai azonban még nem fejeződtek be. A főépület festésének megismétlése a legszigorúbb technológiai előírások és egyes sajtóorgánumok kaján reagálása közepette történt. Szeptemberre elkészült a régi ház végleges, jó minőségű színezése, a kritikai hangok is megszűntek. Hátra volt még azoknak a pénzügyi bonyodalmaknak a rendezése, amelyek a beruházási kiadások és a könyvtár működési költségeinek összefonódásából adódtak. A megoldásban hathatós támogatást kaptunk a megyei közgyűlés elnökétől, az önkormányzati hivatal vezetőitől.

A könyvtárosok lassan belakták az épületet, kiderültek azok a tervezési, kivitelezési hibák, kényszerek, amelyek nélkül ma még nincs beruházás Magyarországon. Az Olvasók Könyvében rengeteg elismerő, és kritikai szándékú beírás olvasható. A Vendégek Könyve pedig számos hazai és külföldi illusztris személyiség, kolléga, hivatalos szerv, civil szervezet véleményét tartalmazza. Egy jellemző a sok közül az avatás után:

„Csodálatos fogadtatásban és élményben volt részünk az újjávarázsolt megyei könyvtárban. A gondos, összehangolt tervezés – színek, formák, bútorok, növények – hangulatos, nyugodt környezetet teremt pihenéshez, elmélyült tanulás-hoz, társalgáshoz. Megkapó, hogy mindenki megtalálhatja a számára legkellemesebb környezetet a legkisebektől az idősekig. Köszönet érte, hogy a mozgássérültekre is gondoltak, így mindenki otthonra találhat ebben a szép házban. Öröm, hogy a régi és új épület harmonikus együttest alkot. Köszönjük a kellemes, szép élményt, s hogy városunk ilyen szép színfolttal gazdagodott.”

(Veszprém, 1999. május 17. A Balatonfüzfi Nyugdíjas Pedagógus Klub tagjai)

Új könyvtárépület, új lehetőségek

1999 őszén a budapesti Francia Intézetben rendezett Könyvtárépítési Konferenciára érkezett delegáció meglátogatta a megyei könyvtárat. Az egész napos eszmecsere lényegét a francia könyvtárépítés legtekintélyesebb képviselője fogalmazta meg, vizsgálva az új épület erőnyeit, kiemelve a két legfontosabbat:

- az intézmény helyét a városcentrumban
- a védett, bonyolult szerkezetű épület legideálisabb funkcionális tagoltóságát az adott fizikai korlátok között.

Valóban, a veszprémi könyvtárosok ellenállva mindenfajta szíren hangoknak mindig is ragaszkodtak a Színházkert, Erzsébet-liget által közrefogott területhez, mely a város mértani közepe, de ennek ellenére bizonyos nyugodtság jellemzi. Nem véletlen, hogy az avatás pillanatától, vagy még korábban élénk volt az érdeklődés a jó belvárosi elhelyezést kereső cégek, intézmények és magánszemélyek körében iránta.

Ami pedig a könyvtárbelsőket illeti. Sikerült létrehozni egy részben a földszint alá süllyesztett, fogadótérnek nevezett sokfunkciós teret, amelybe az új szolgáltatások sorát lehetett telepíteni. Az avatás évének végén Európai Információs Pont kezdte meg itt működését, amely kezdetben a Megyei Önkormányzat és a Külügyminisztérium anyagi és erkölcsi támogatásával tevékenykedett, majd 2003-ban kht-vá alakult. Sajnos nem sikerült megvalósítani azt a könyvtáros elképzelést, miszerint szervesen épüljön be az intézmény szaktájékoztató rendszerébe, hanem megmaradt helyben lakó, de kívülálló idegennek. 2002. szeptember 12-én pedig *Lord Irwine*, Nagy-Britannia lordkancellárja angol nyelvi forrásközpontot avatott. A Pilisborosjenőn működő Pedagógustovábbképzési Módszertani és Információs Központ Kht-val történt megállapodás alapján került az eldugott óváros-téri alagsori épületrészből a megyei könyvtárba. A mintegy 6300 dokumentumot számláló állomány (könyv, folyóirat, audio-vizuális anyag, stb.) 2003 végén térítésmentesen a megyei könyvtár tulajdonába ment át. A működéshez a British Council adott anyagi támogatást. A kezdetektől fogva működött az angol információs sarok, a vállalkozói kézikönyvtár, a könyvesbolt, nyilvános Internet szolgálat, szövegszerkesztés, gépi adatbázis-kezelés, nyilvános fax és telefon, ital automaták, kávé- és teaház. A szimmetrikus térben lehetőség adódott az adminisztrációs feladatok és a szaktájékoztatói munka szigorú, kettéválasztására, bár ez a munkatársak idegenkedése miatt nehezen vált gyakorlattá, mint ahogy a kezdetben sok elismerő véleményt kapott játékkönyvtár sem férközött a gyerekkönyvtárosok szívébe, olyannyira hogy 2004 elejére fizikailag is megszűnt.

A napi politika szólt közbe egy automata kölcsönzőgép (3M típus) munkába állításának tervébe. Az elképzelést erkölcsileg és anyagilag is támogatta a kulturális tárca vezetése. Az időközben bekövetkezett miniszterváltás mindezt keresztül húzta, pedig osztrák, dán, holland, angol példák bizonyították praktikus hasznát, különösen olyan könyvtárakban, ahol az olvasók, napi használók többsége diák.

A megvalósult tervek talán legfontosabbika a harmadik emeleti Olvasóterem kialakítása. Először sikerült elérni, hogy a helytörténeti állomány (könyv és periodika) nagy része szabadpolcra kerülhetett, az intézményt tanulás céljából használók pedig ideális helyre találtak, közvetlenül hozzáférve a prézensz állomány mellett a legkeresettebb folyóiratokhoz is. Kiállítások, könyvbemutatók rendezésére nyílt lehetőség. Nagy sikere volt a megye jeles helytörténeti kutatóit bemutató sorozatnak, melynek szervezője és kollégáival rendezője *dr. Csiszár Miklósné* részlegvezető volt.

Izgalmas vállalkozásnak ígérkezett a főépület földszintjén megvalósított kölcsönképtár, melynek ötlete német, francia, finn és amerikai példából származott. Több mint száz Veszprém megyei művésztől származó, színvonalasnak mondható alkotásból válogathattak a képzőművészet iránt érdeklődő, otthonukat kellemesebbé, lakájosabbá tenni szándékozó elsősorban fiatal olvasók. Bár tömeges igényről nem beszélhetünk, minőségi szolgáltatásként gazdagította a könyvtári kínálatot. Sajnálattal tapasztalható, hogy az újszerű kezdeményezés mára csendesen elhalt.

Hivatalos elismerésben részesült a ház is. A bejárati homlokzaton tábla hirdeti: „*ez a létesítmény a műemlék-helyreállítás, rehabilitáció kategóriában elnyerte az ÉVOSZ és az ÉTE által alapított 2000. évi építőipari nívódíját*”.

A könyvtár a közvélemény egy részének kezdeti idegenkedése után mostanra a város lakosai, a bel- és külföldi turisták, hazai és nemzetközi szakmai körök osztatlan elismerését élvezi.

A házigazda könyvtárosok kötelessége jól sáfárkodni a rájuk bízott gazdag tárgyi és szellemi örökséggel.



Fotó: Rédl József

1997: gödör a színházkertben



Fotó: Rédl József

1998: állványerdőben az alakuló új épület



Fotó: Szelényi Károly

1999: A XX. század eleji főépület régi pompájában



Hagyomány és modernség – Szelényi Károly fotóművész lencséjén keresztül

dr. Csizsár Miklósné:

A helyismereti munka története Veszprémben az 50 éves Eötvös Károly Megyei Könyvtárban

A tudományos munka megszervezése

1952. szeptember 10-én a 2040/13/1952. Minisztertanácsi rendelet döntése alapján a veszprémi városi és a körzeti könyvtárt összevonták és megalakult a Veszprémi Megyei Könyvtár a Bakonyi Múzeum épületében¹. Vezetője *Horváth Géza* magyar-történelem szakos középiskolai tanár lett². A könyvtár feladata egyrészt a város kulturális igényének kiszolgálása, másrészt a megyében működő közművelődési könyvtárak irányítása, felügyelete volt. A Népművelődési Közlöny, 1953. 22-23. számában megjelent „A megyei könyvtárak közművelődési szabályzata”, mely szerint a megyei könyvtárak „különleges feladata a megye területére és arra a tájra vonatkozó irodalom gyűjtése, amelybe a megyeszékhely tartozik. ...A gyűjtés könyvekre, folyóiratokra, térképekre, apró nyomtatványokra (pl. plakát), kéziratokra terjed ki.”³. A szabályzatban előírt feladatoknak a könyvtár csak részben tudott megfelelni, a csökkentett könyvbeszerzési keret nem tette lehetővé a megyei tájirodalom teljes körű megvásárlását.

1955-ben az a *Páldy Róbert* került az intézmény élére, aki a könyvtár szervezeti és szakmai megerősítése mellett arra is törekedett, hogy a megyei könyvtár Veszprém megye szellemi és kulturális központjává is váljon⁴. Megteremtette a tudományos munkához szükséges személyi feltételeket, megerősítette a feldolgozó csoportot, kialakította az olvasószolgálati és módszertani csoportot. Felismerte a „tájirodalom” gyűjtésének fontosságát. Tájékozódott a Veszprém megyei szakkönyvtárak gyűjtőköréről, ennek ismeretében határozta el, hogy a megyei könyvtár elsősorban a megye újabb kori történeti, gazdasági, művelődéstörténeti anyagát kívánja gyűjteni. Megszervezte a „tájismereti” anyag visszamenőleges szerzeményezését, feltárását, raktározását. A könyvek tárolása – helyhiány miatt – a teljes állománytól nem elkülönítve történt, hanem a központi raktárban numerus currens raktári jelzettel, valamint „Veszprém megyei különgyűjtemény” bélyegzővel látták el.

Páldy Róbert igazgató a Veszprémi Megyei Könyvtár tudományos munkáját három területre bontotta:

- helytörténeti kutatás segítése és szervezése,
- könyvtártörténeti, a könyvtártörténeti és könyvtártudományi kutatás helyi feladatainak megoldása,
- bibliográfiai tevékenység⁵

A könyvtár kezdeményezésére a megyében működő könyvtárak és múzeumok szakembereinek együttműködésével 1956-ban megalakult az Eötvös Károly Helytörténeti Munkaközössége. Feladata a megye történetét feldolgozó átfogó művek, valamint táj- és szakkbibrgráfák megjelentetése volt⁶. A Veszprém Megyei Tanács anyagi támogatásával, Páldy Róbert szerkesztésében sorozatot indítanak „*Veszprémi Könyvek*” címmel. E sorozatban két kiadvány jelent meg 1957-ben. Lipták Gábor – Zákonyi Ferenc: *Veszprém megye a szabadság-küzdelmekben* és a tájékoztató könyvtárosok által sokat használt Nagy László: *Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1820–1956-ig*, ami műfajában első volt az országban is. 1959-ben adták ki Nagy László: *A Tanácsköztársaság Veszprém megyei sajtójának cikkbibliográfiája* című munkáját. Kiadásra került még a rövid életű művelődéstörténeti folyóirat, a negyedévente megjelenő *Veszprémi Szemle*, ami csak évtizedek múlva éledt fel újra, de akkor már várostörténeti periodikaként.



A könyvtár munkatársai 1957–58 körül. Takács Kálmán kölcsönzési csoportvez., Galsi Erzsébet feldolgozó könyvtáros, Varga Béla módszertani csoportvez., Ráskai Béláné kölcsönző könyvtáros, Onika Olga feldolgozó könyvtáros, Dancs Józsefné módszertani könyvtáros

Munkaközösség alakult Veszprém művelődéstörténetének megírására. Tervek készültek:

- Veszprém megye életrajzi lexikonának összeállítására,
- a Balaton bibliográfia elkészítésére,
- az országos tudományos folyóiratok helytörténeti bibliográfiai feltárására.

A tudományos munka szervezése mellett a Veszprémi Megyei Könyvtár szervezetileg is folyamatosan bővült. 1959. október 12-én a könyvtár önálló gyermekrészlege az Ifjúsági Házba, a régi Püspöki Jóságkormányzóság épületébe költözött⁷. 1960. december 5-én a múzeumban maradt felnőtt részlegben az „ablakos kölcsönzés” megszűnt és szabadpolcos kölcsönző és olvasóterem nyílt⁸. Az olvasóterembe – helyben használatra – a legfontosabb lexikonok és kézikönyvek kerültek. A helytörténeti könyvek a krónikus helyhiány miatt nem kerültek ki az olvasóterembe. A Művelődésügyi Minisztérium 2/1960.(V.25.) számú rendeletében szabályozta a helyi nyomdák sajtótermékeiből a megyei könyvtárak részére történő köteles példány szolgáltatást⁹. 1961-ben *Gróf Ervin* igazgató a megye nyomdáival megegyezett, hogy a Veszprémi Megyei Könyvtár részére rendszeresen megküldik termékeiket.

Bibliográfiák – Évkönyvek – Sorozatok – Kiállítások – Előadások

1962-ben a könyvtár vezetésével *Varga Bélát* bízták meg, aki felvállalta a Páldy Róbert által elkezdett tudományos munka folytatását és a kiadói tevékenységet. Fontos feladatának tartotta a gyűjtemény következetes gyarapítását, a szolgáltatások folyamatos bővítését és a társadalmi kapcsolatok kiépítését.

A helyismereti gyűjtemény fejlesztése érdekében 1963-ban munkatársai-val közösen kidolgozták „*A Veszprémi Megyei Könyvtár helyismereti munkája*” című szabályzatot¹⁰. Ebben rögzítették a könyvtár helyismereti állományának gyűjtőkörét, melyben meghatározták, hogy a könyvtár gyűjti a Veszprém megyéről szóló dokumentumokat. A bibliográfiai adatgyűjtés könnyítése érdekében elkészítik Veszprém megye településeinek jegyzékét. Veszprém megye közigazgatási területe az idők folyamán gyakran változott. Jelentős területi változást hozott a Minisztertanács 1950. évi március 16-ával hatályba lépő rendelete, mely a keszthelyi, a sümegi és tapolcai járások egész területét Zala megyétől Veszprém megyéhez csatolta, ez összesen 95 települést jelentett. Ugyanekkor több

települést elcsatoltak Komárom, Fejér és Somogy megyéhez¹¹. A helytörténeti dokumentumok szerzeményezése és a dokumentumok feltárása a feldolgozó osztály feladata volt. A feldolgozott kiadványokhoz az alábbi katalógusok építését írták elő: betűrendes-, szak-, földrajzi-, nyomdászati katalógus. Elkészítették a katalógusok szerkesztési szabályainak tervezetét is. A szabályzat előírta, hogy folytatni kell az eddig elkezdett bibliográfiai munkálatokat. A helytörténeti könyvek beszerzése nemcsak a frissen megjelent dokumentumokra terjedt ki, hanem a kutatók által keresett, illetve olyan alapművek megvásárlására is, amelyek antikváriumokban, vagy könyvaukciókon voltak csak hozzáférhetők. A XIX. sz. végén és a XX. sz. elején megjelent, de a könyvtárból hiányzó Veszprém megyei hírlapok pótlására csak 1964-ben nyílt lehetőség. Az OSZK Mikrofilmtárával kötött szerződés alapján folyamatosan történt a hiányzó folyóiratokról készült mikrofilmek beszerzése. Meghatározták a következő évek feladatait is.

A művelődésügyi miniszter 146/1964.(M.K.16.) M.M. számú utasítás 49. pontja értelmében a könyvtárak munkarendjéről 1964-ben elkészült a Veszprémi Megyei Könyvtár működési szabályzata és munkarendje, melyben meghatározták a Veszprém megyei helyismereti dokumentumok gyűjtését, felsorolják a gyűjtendő dokumentumtípusokat. A szerzeményezés a feldolgozó könyvtáros (csoportvezető helyettes) feladata volt. Munkájához tartozott a feltárás, a katalógusok szerkesztése, a helyismereti bibliográfiai munka összehangolása és a megyei köteles példány kezelése, valamint a helyismereti kérdések megválaszolása. A működési szabályzat 1965. január elsejével lépett hatályba. Az állomány továbbra is az olvasóteremben elhelyezett katalógusok segítségével volt elérhető, és a könyveket a központi raktárból kellett kikérni¹². A könyvtár működését, a szolgáltatások bővítését a könyvtár szűkös elhelyezése akadályozta. Mindenképpen szükség volt egy új épületre, amely lehetőleg a városközpontban helyezkedik el. A választás az egykori Püspöki Jóságkormányzóság épületére esett. Az épület teljes rekonstrukciója után az ünnepélyes átadás 1968. augusztus 20-án volt. Az intézményünk ekkor vette fel Eötvös Károly nevét. Az új épület minőségi változást hozott az intézmény életében.

A földszinten kiállítások megrendezésére alkalmas klubövezet működött, mögötte a gyermekkönyvtár talált igazi otthonra. Az emeleten alakították ki a szabadpolcos könyvkölcsönzőt, a folyóirat-olvasót, a zenei részleget és az olvasótermet¹³. Az olvasóteremben 15 férőhely állt az olvasók rendelkezésére, itt a legfontosabb lexikonok, kézikönyvek, képző-

művészeti albumok kerültek a polcokra. Az olvasószolgálati osztály létszáma 1968-ban a megnövekedett kölcsönzötér és olvasói igények miatt a következőképpen alakult. A könyvkölcsönzést két adminisztrátor, a tájékoztató munkát négy szakképzett könyvtáros végezte, a háromszintes tömör raktárban két kolléga dolgozott. Az olvasószolgálati osztályvezetői feladatok ellátásával ekkor *Halász Bélát* bízták meg. A könyvtár nyitvatartási ideje az országban a legmagasabb volt. Munkanapokon 11-20 óráig vehették igénybe olvasóink a könyvtár szolgáltatásait.

A helyismereti gyűjtemény: könyvek, kéziratok, folyóiratok, mikrofilmek, aprónyomtatványok, plakátok a háromszintes tömör raktárba kerültek. Kutatóink a helyismereti gyűjteményünkről az olvasóteremben elhelyezett katalógusok segítségével tájékozódtak. Újabb jelentős változást eredményezett a fény-lyukkártya bevezetése. A ma már elavultnak tekinthető tájékoztatási eszköz akkor nagyon fontos szerepet töltött be az olvasók jobb ellátása érdekében. „A megyei és országos folyóiratok és hírlapok Veszprém vonatkozású cikkanyagáról, valamint a gyűjteményes művek helyi vonatkozású tanulmányokról 1969-től fény-lyukkártyás feltárást készítünk, mely három részből áll: fény-lyukkártyából mely tárgyszavak betűrendjében van, sorszámmutatóból és egy szerzői betűrendes katalógusból.” – olvasható a könyvtár 1969. évi működési szabályzatában¹⁴. A megnövekedett igények, tájékoztató kérdések képzett szakemberek alkalmazását tették szükségessé. A tájékoztató munkát általános- és szaktájékoztatók látták el. A szaktájékoztatót nemcsak az olvasószolgálatos kollégák végezték, hanem a könyvtár legjobban képzett munkatársai is besegítettek. *Tarnay Zsuzsanna*, aki 1962-től megbízott helyismereti szaktájékoztató, 1968-ban nyugdíjba vonult. Először az 1969-es működési szabályzat rendelkezik arról, hogy az „olvasószolgálati könyvtáros a helyismereti és történelemtudományi irodalom szakreferense. A rendelkezésre álló bibliográfiai segédeszközökkel figyelemmel kíséri a helyismereti irodalmat, javaslatot tesz beszerzésre, együttműködik a feldolgozó csoporttal.” „...Olvasótermi felügyeletet tart és szükség esetén besegít a kölcsönzésben.”¹⁵. 1971-ben az Olvasószolgálati osztály vezetője *Madarász Margit* lett, mivel Halász Béla igazgatóhelyettesi kinevezést kapott. Helyismereti szaktájékoztatói feladattal csak 1972-ben bízták meg *dr. Ungváry Ferencnét*, aki 1978-ig látta el ezt a munkakört. 1980-tól a helyismereti szaktájékoztatói feladatokat *dr. Csiszár Miklósné* vette át. Feladata a helyismereti kutatókkal való foglalkozás, a helytörténeti katalógusok, valamint a folyóiratok gondozása volt. Az Olvasószolgálati osztályhoz tartozott, rendszeresen részt vett annak napi munkájában. A helyismereti-helytörténeti szakkönyvek után érdek-

lódó olvasókat szisztematikusan gyűjtött, feltárt, könyv- és folyóirat-állomány várta és ösztönözte a további kutatásra. A könyvtár vezetése ezeket a kutatásokat mind erkölcsileg, mind anyagilag támogatta. Igény szerint helyet adott helyismereti előadások, szakkörök, vetélkedők megtartására.



Olaszóterem. A helyismereti könyvtáros munkahelye. Háttérben a helyismereti könyveket feltáró katalógus

A helyismereti szaktájékoztató szorosán együttműködött a Feldolgozó osztállyal. Részt vett a szerzeményezésben, a könyvek igény szerinti irányításában. Az újonnan megjelent helytörténeti könyveket három példányban vásárolták meg, ebből egy példány szabadpolcra, kettő pedig a központi raktárba került, ebből az egyik példányt csak helyben lehetett használni. Ezek a könyvek fokozottan védettek voltak. A mindenkori gyarapításnál figyelembe vették a megyehatár változásokat. Az elcsatolt települések esetében a dokumentumok gyarapítását befejezték. Veszprém megye határait érintő változást jelentett a Minisztertanács 1034/1978. (X.6.) sz. határozata, mely 1979. január 1-i hatállyal a Veszprém megyéhez tartozó Keszthely várost és a keszthelyi járás községeit Zala megyéhez csatolta. Ez összesen tíz község elvesztését jelentette¹⁶.

Az 1960-as években megkezdődő a megyei könyvtárba járó országos periodikák helytörténeti vonatkozású cikkeinek bibliográfiai feltárása. Ennek eredményeképp 1970-ben megjelent a „*Veszprém megye irodalma 1945–1969.*” című bibliográfia, Onika Olga szerkesztésében. Ez a munka

napjainkban is folyik, „*Mit írnak megyénkről*” címmel, kezdetben a Naplóban, majd a Horizont című folyóirat mellékleteként, 1982-től külön füzetben. 1997-től a MikroIstis program segítségével érhető el. 1973-ban munkacsoport alakult a megyei napilap a „*Veszprém Megyei Középdunántúli Napló*” című 1945–1979 között megjelenő napilapok tartalmi feltárására. Ezt a bibliográfiát Tóth Jánosné szerkesztésében 1981-ben jelentették meg. A bibliográfiai munkálatok személyi bibliográfiák összeállításával folytatódtak. „*A Veszprém Megyei Bibliográfiák*” című sorozatban jelent meg

- 1987 Tóth Jánosné: *Eötvös Károly bibliográfia*
- 1995 Karika Erzsébet: *Zákonyi Ferenc bibliográfia*
- 1998 Balogh Ferencné: *Lőrincze Lajos. Emlékezés és bibliográfia.*

Az 1960-as évektől számos újabb kiadvány-sorozatot indított el a megyei könyvtár. 1961–1987 között hét alkalommal került kiadásra a *Veszprémi Megyei Könyvtár Évkönyve*. 1961–1987-ig tíz kötet jelent meg a *Veszprém Megyei Módszertani Füzetekből*. A sorozat célja a megyében dolgozó könyvtárosok írásainak közzélése volt. 1977–1989 között új sorozat indult el *Közművelődési Kiskönyvtár* címmel, mely az ötödik kötettől *Horizont Közművelődési Kiskönyvtárra* változtatta nevét. Ebben a sorozatban tizenöt kötet jelent meg, köztük: Harmath István – Katsányi Sándor: *Veszprém megye irodalmi hagyományai* című műve is.

Veszprém megye földrajzi neveinek gyűjtését 1976. májusában határozták el. Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár szervezésében munkacsoport alakult, dr. Mészáros Istvánné Varga Mária (Sümeg) vezetésével. Ennek tagjai végezték az adatgyűjtést. A szerkesztés Ördög Ferenc nyelvész tudományos irányításával folyt. A *Veszprém megye földrajzi nevei* című sorozat kötetei: A tapolcai járás (1982), A pápai járás (1987), Az ajkai járás (1992), A veszprémi járás (2000). 1990-től rendszeresen megjelenik a *Bakony-Balaton kalendárium* a már nyugdíjas könyvtárigazgató, Varga Béla szerkesztésében. Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár 1984-ben nyerte el a **tudományos könyvtár** címet¹⁷. Ezt az elismerést számos nívós kiadványának is köszönhette.

A helyismereti szaktájékoztató 1985-től rendez emlékkiállításokat és üzemtörténészek munkáit bemutató kiállításokat.

1985. március. A Magyar Ásványolaj és Földgáz Kísérleti Intézet (MÁFKI) tevékenységét bemutató kiállítás.
1985. május. „*A magyar nyelv és irodalom Veszprém megyei hagyományai*” címmel nyílt kiállítás az V. Nemzetközi Anyanyelvi Konferenciára, mely a Veszprémi Vegyipari Egyetemen került megrendezésre.
1987. március Darnay-Dornay Béla születésének 100. évfordulójára „*A Bakony – Balaton kutatója*” című kiállításon az író nyomtatásban megjelent könyvein kívül a Bakony kutatása során készült jegyzeteit, térképvázlatait is megismerhették olvasóink.
1987. november. „*10 éves a veszprémi Üzemtörténeti Klub.*” A Veszprém megyében élő üzemtörténészek bemutatkozása.
1988. július. „*István király az irodalomban és a művészetekben.*” Szent István király halálának 950. évfordulójára.
1989. február. „*A malomipar története és fejlődése Veszprém megyében.*” című kiállítás, mely a megyében egykoron működő, a Séd patakra telepített malmokat mutatta be Wöller István üzemtörténeti kutató igen gazdag gyűjteménye alapján.



A „Malomipar története” című kiállítás

1990. december. „*A Közép-Dunántúli Szénbányászat története.*” A szénbányászat fejlődését bemutató térképpel, bányászati eszközökkel,

maketteket bemutató kiállítás Jármái Ervin bányamérnök tudatos gyűjtésének köszönhető.

1992. március. „Emlékkiállítás Eötvös Károly születésének 150. évfordulójára.”

1993. május. „Gizella királyné Veszprémben.” Gizella-napok.

1995. május. „Boldog Gizella és Szent Imre herceg.” Gizella-napok.

1996. október. „Az 1956-os forradalom Veszprémben.” Mészáros Gyula helytörténész dokumentumainak bemutatása.

Ebben az időszakban több helytörténeti rendezvénye is volt a könyvtárnak. Ezekben neves előadók működtek közre.

1992. március. *Eötvös Károly emléknap* Mezőszentgyörgyön és Veszprémben, a könyvtár névadója 150. születésnapjának alkalmából tudományos ülést szerveztünk.

1993. május. „*Helytörténet és hagyományörzés a megyei könyvtárak munkájában.*” Szakmai tanácskozás.

1994. május. „*Középkori oklevelek*”. Dr. Kredics László előadása.

Rendszerváltás – Megváltozott olvasói igények

1991-ben a könyvtár vezetésében személyi változás történt. Varga Béla igazgató nyugdíjba vonult, utódja 1992. május 1-től Halász Béla lett. A helyismereti munka jellege és a helyismereti tájékoztató könyvtáros feladata nem változott. Az 1991. évi XX. törvénynek megfelelően a Veszprém Megyei Önkormányzati Hivatal egy új szervezeti és működési szabályzat elkészítését írta elő, ami 1993-ban készült el. A szabályzat részletesen kitér a helytörténeti gyűjtemény gyűjtőkörére, a bibliográfiai szerkesztő munkára és a helyismereti tájékoztató szolgálatra¹⁸. A helyismereti tájékoztató könyvtáros státusza ezúttal sem változott, az olvasószolgálati munkákban is rendszeresen részt vesz.

A rendszerváltás után a helyismereti gyűjtemény gyarapítása nehezebbé vált. Megnőtt a nyomdák száma, amelyek nem mindig tesznek eleget a köteles példány szolgáltatásnak és a könyvek ára jelentősen nőtt. Ma már a nagyon drága albumokból egy, a fontos kézikönyvekből pedig két példányt vásárolunk. A másodpéldány a központi raktárból kölcsönözhető. A gyűjtemény gyarapodását az 1985-től megrendezett helytörténeti kutatók gyűjteményeiből bemutatásra kerülő kiállítások is segítik. Kutatóink könyveket, meghívókat, fényképeket ajándékoztak könyvtárunknak. A Veszprém Megyei Üzemtörténeti Klub megszűnésével mintegy hatvan

pályamunka került a könyvtár birtokába. A Veszprém megyei kis-települések kiadványait a települések polgármestereinek segítségével gyűjtjük be. Őket minden évben levélben keressük meg, melyben kérjük, juttassák el könyvtárunk részére településükről szóló, illetve megjelenő dokumentumokat.

Megváltozott a helyismereti gyűjtemény használóinak köre is. Az üzemtörténeti klub megszűnésével azok az idős kutatók, akik anyagi támogatást nem kaptak, a pályázati lehetőségeket nem ismerték, jelentős számban maradtak el a könyvtárból. Helyettük az új generációt képviselő fiatalok jelentek meg felhasználóként, kutatóként. A társadalmi változások hatására az igényeket felmérve új szakirányú képzéseket vezettek be. A Veszprémi Egyetemen 1996-ban Turizmus Tanszék alakult. A hallgatók tanulmányaik során rendszeres gyűjtőmunkát végeznek, kiselőadások megtartására, tanköri dolgozatok, és szakdolgozatok megírásához kérnek segítséget. Témaként gyakran választják Veszprém megye idegenforgalmának, építészettörténetének, művelődéstörténetének kutatását. A veszprémi Táncsics Mihály Szakközépiskola és Kollégium 1998-tól műemléki szakkal bővítette profilját. Az érettségire épülő szakirányú oktatás technikai végzettséget ad a hallgatóknak. A négy féléves képzés során a tanulók rendszeresen feladatokat kapnak műemléki épületek kutatására. Az építészeti- és műemlékvédelmi szakkönyveken kívül régi helyi napilapok, építészeti és műemlékvédelmi szakfolyóiratok, valamint a gazdag képeslap gyűjtemény segíti munkájukat. A 2001/2002-es tanévben négy részből álló előadássorozatot indítottunk, ahol az előadók Veszprém arculatának kialakításában jelentős szerepet vállaló építészek voltak. Az elhangzott előadások:

Teremtés és építészet (Köszegi Lajos)

Veszprém város településtörténete (Vándor András)

A veszprémi vár rekonstrukciója (Kiss Tamás)

Veszprém városközpont rekonstrukciója az 1960-as évektől (Ruttkay Gyula)

Minden témakörhöz ajánló bibliográfia készült. A kép és hangzóanyaggal demonstrált előadásokra a város története iránt érdeklődő olvasóinkat is meghívtuk.

Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár a helyismereti szaktájékoztató munkáján keresztül kiállítások rendezésével, honismereti vetélkedők szervezésével, önálló kiadványok szerkesztésével, reprint kiadványok megjelentetésével, irodalmi előadások megszervezésével aktívan jelen

van a város kulturális életében. Veszprém Város Önkormányzata Gizella királyné tiszteletére 1992-től minden évben megrendezi a Gizella-Napokat. Az alkalomra az Eötvös Károly Megyei Könyvtár a következő kiadványokat jelentette meg:

- 1993. *A királyné városa*. Szemelvények Gizella királyné életéből (szerk. Csiszár Miklósné)
- 1994. Gutheil Jenő: *Szent Imre városa*. Reprint kiadás,
- 1995. *Szent Imre legendája*. Reprint kiadás,
- 1996. *Boldog Gizella királyné*. (szerk. Csiszár Miklósné)
- 1999. *Múltidéző* (szerk. Csiszár Miklósné)
- 2000. *Régi jó idők* (szerk. Csiszár Miklósné)
- 2001. *Csermák legendárium*. Fejezetek Csermák Antal életéből (szerk. Csiszár Miklósné)

Jelentős esemény volt a megyei helytörténetben a már Páldy Róbert által is tervezett megyei életrajzi lexikonok megjelentetése:

- 1998. *Veszprém megyei életrajzi lexikon* (főszerk. Varga Béla)
- 2001. *Veszprém megyei kortárs életrajzi lexikon I-II.* (főszerk. Varga Béla)

Szerkesztőként a könyvtár több jelenlegi és egykori munkatársa (Balogh Ferencné, Csiszár Miklósné, Halász Béla, Madarászné Szakmáry Katalin, Onika Olga, Putz Judit, Tolnai Valéria és Tóth Dezső) is részt vett a munkában.

Az eltelt évek során könyvtárunk ismét szűknek bizonyult. A könyvtár teljes rekonstrukciója, 1996. december 20-án megkezdődött. Az új épületrész megnyitása 1998. augusztus 10-én már a hivatalos könyvtárávatás előtt megtörtént. A helyismereti részleg az új épületszárny legfelső szintjére került, az olvasóteremmel közösen birtokolva a teret. Az egy légtérben elhelyezett két külön olvasói igényt kielégítő részleg tájékoztató munkáját három szakképzett könyvtáros látja el. Feladatuk nem egyszerű. Ismerniük kell a teljes olvasótermi kézikönyvtár állományát, melynek számítógépes feltárási állapota még nem teljes. Ugyanakkor az olvasótermi tájékoztató munkához napi gyakorisággal használniuk kell a különböző számítógépes adatbázisokat (Pressdok, Hundok, MNBK, MNBP, MNBS, stb.)

A szabadpolcra került különgyűjtemény használóinak, a megye helytörténeti kutatóinak – a már 1985-ben elindított kiállítás-sorozata ki-

bővítve – 2000-ben „*Bemutakoznak Veszprém megye helytörténészei*” címmel folytatódott. Műveiken keresztül évente három-négy jeles megyei kutató munkásságával ismerkedhetnek meg olvasóink. 2002-ig a következő kiállításokra került sor:

- 2000. február. *Dr. Hudi József történész az 1999-es év kutatója.*
- 2000. április. „*Egy életút hozadékából*”. Dr. Tóth Dezső könyvtáros bemutatkozása.
- 2000. szeptember. „*A középkori oklevelek kutatója.*” Dr. Kredics László levéltáros.
- 2000. november. „*Veszprém megye neveléstörténetének kutatója.*” Dr. Tölgyesi József egyetemi tanár.
- 2001. március. „*Veszprém város egészségügy-története.*” Hoga György üzemtörténész.
- 2001. május. „*Veszprém megye malomiparának dokumentumai és tárgyi emlékei.*” Wöller István üzemtörténész.
- 2001. szeptember. „*Bemutakozik H. Szabó Lajos Pápa város helytörténésze.*”
- 2002. február. „*Várpalota diszpolgára: Pacsuné Fodor Sára helytörténész.*”
- 2002. április. „*Veszprém város kutatója Molnár Jánosné helytörténész.*”
- 2002. október. „*Képek, könyvek, könyvtárosok.*” 50 éves a Megyei Könyvtár.”

A kiállításokat Csiszár Miklósné rendezte.



Molnár Jánosné helytörténész kiállításának megnyitója 2002. szeptember 11-én
(Molnár Jánosné, Halász Béla, dr. Csiszár Miklósné)

A helyismereti részlegben elhelyezett több mint tízezer kötet könyv és kétezret meghaladó számú kézirat számítógépes feltártása teljes körű. Gyűjteményünkben a CD-ROM-ok is egyre nagyobb számban találhatók

meg. Helyismereti folyóiratainkat 1990-től szabadpolcon, a régebbi évfolyamokat a központi raktárban tároljuk. Az egyéb dokumentumokat: képeslapokat, aprónyomtatványokat, mikrofilmeket az új szárny raktárai melletti folyosón, a plakátokat a régi épület raktárában helyeztük el. A helytörténeti tájékoztató munkát a nyomtatásban megjelent kézikönyveken, bibliográfiákon, katalógusokon kívül több számítógépes adatbázis is segíti. A Veszprém megyei helytörténeti könyvállomány az ALEPH integrált könyvtári rendszerben kereshető vissza.

A veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár 2002 október második hetében ünnepelte fennállásának 50. évfordulóját. Az ünnepségsorozat részeként nyitotta meg Halász Béla igazgató a „*Képek, könyvek, könyvtárosok — 50 éves a Megyei Könyvtár*” című kiállítást az olvasótermi-helyismereti részlegben. Olvasóink fényképeken, egykori dokumentumokon, valamint a könyvtár kiadványain keresztül ismerhették meg a könyvtár történetét és olvashatták a bejáratnál a teret kettéosztó oszlopon, mint tartópilléren az elmúlt félévszázad könyvtári munkatársai, egykori kollégáink nevét, amely így reprezentálta a közösség összetartásának és együttműködésének a fontosságát.

Felhasznált irodalom

1. Népművelési Közlöny, 2. 1952. 9. sz. 31–35. p.
2. A könyvtár munkatársainak névjegyzéke. = A Veszprémi Megyei Könyvtár Évkönyve. 1961. Veszprém, 1962. 44. p.
3. A megyei könyvtárak közművelődési szabályzata 865–43 166/1953. In: Népművelési Közlöny, 3. 1953. 22–23. sz. 167. p.
4. Varga Béla: A Veszprémi Megyei Könyvtár története. = A Veszprémi Megyei Könyvtár Évkönyve 1961. Veszprém, 1962. 38. p.
5. Páldy Róbert: A tudományos munka kialakítása a Veszprémi Megyei Könyvtárban. In: M. Könyvszemle, 5. 1958. 3. sz. 289–292. p.
6. Varga Béla = A Veszprémi Megyei Könyvtár története. = A Veszprémi Megyei Könyvtár Évkönyve 1961. Veszprém, 1962. 33. p.
7. Kiss Györgyné: Fotóalbum a gyermekkönyvtár történeiről 1959–1964. (EKMK Kézirattár)
8. Megnyílt a megyei könyvtár szabadpolcos kölcsönzője. In: Középdunántúli Napló, 16. 1960. 288. sz. 1. p.

9. Magyar Közlöny, 1960. 43. sz. 1–3. p.
10. A Veszprémi Megyei Könyvtár helyismereti munkája. [1963.] 8 p. (EKMK Kézirattár)
11. Fejes Imre: Veszprém megye közigazgatási beosztása és tanácsi vezetői (1945–) 1950–1981. Veszprém, 1982. 24–25. p.
12. Művelődésügyi Közlöny, 8. 1964. 16. sz. 365–366. p.
13. Szabados László: A Veszprémi Megyei Könyvtár új épülete. In: Könyvtáros, 18. 1968. 11. sz. 652–654. p.
14. A Veszprémi Megyei Könyvtár működési szabályzata és munkarendje. [Hatálybalép] 1969. dec. 1-től. Veszprém, 1969. 36. p.
15. A Veszprémi Megyei Könyvtár működési szabályzata és munkarendje. [Hatálybalép] 1969. dec. 1-től. Veszprém, 1969. 16. p.
16. Fejes Imre: Veszprém megye közigazgatási beosztása és tanácsi vezetői (1945–) 1950–1981. Veszprém. 1982. 46. p.
17. Művelődési Közlöny, 28. 1984. 16. sz. 750. p.
18. Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár szervezeti és működési szabályzata és mellékletei 1993. Veszprém, 1993. 20. p.

Szabóné Vörös Györgyi

A szétsugárzó helyismereti tájékoztatás új formája az információs társadalomban

Köztudott, hogy a helyismereti dokumentumok zöme forrásértékű, és e mellett az adott helyhez kötődő információk nagy része túl is nő az adott településen vagy megye határain. „Az informatikai fejlődés hozta magával, hogy a könyvtárak a helyismereti dokumentumok hozzáférhetővé tételének egy újfajta, talán magasabb, de mindenképpen mélyebb szintjét is megcélozzák.”⁰ Erre törekszünk Veszprémben az Eötvös Károly Megyei Könyvtárban mi is egy Helyismereti Portál létrehozásával.

Előzmények

Az 1990-es években „betört” az intézményünkbe is a változás szele. Két kulcsszó: *Aleph* és *Internet*, felbolygatta az addig hagyományos keretek között zajló munkánkat.

Az Aleph integrált könyvtári rendszer bevezetése alapjaiban alakította át az egyes munkafolyamatokat: a dokumentumok formai és tartalmi feltárását 1995-től kizárólag számítógépen végezzük. (Meggjegyzem, hogy Isis programban már korábban elkezdődött a helyismereti dokumentumok rögzítése. Ezek a tételek az Aleph-be átemelésre kerültek.) Napjainkra a retrospektív konverzió eredményeként a Veszprém megyei különgyűjtemény dokumentumai megközelítőleg 100 %-ban feltártak az integrált rendszerben.

A World Wide Web térhódításának köszönhetően Magyarországon is egyre szélesebb körben terjedt el az Internet. 1995-től már a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár is bekapcsolódott a világhálóba, öt évvel később pedig intézményünk OPAC-ja is elérhetővé vált.

Eleinte csak ismerkedtünk a honlapokkal, majd egyre bátrabban használtuk tájékoztatási segédleteknek a közben egyre szaporodó adatbázisokat. Figyeltük az országos törekvéseket, különösen a közművelődési területen. Pl. a Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Elekt-

⁰ Bényei Miklós: A helyismereti munka fejlődési trendjei a XXI. század elején =Helyismereti könyvtárosok IX. országos tanácskozása: Vác, 2002. július 17-19., Vác: Katona Lajos Városi Könyvtár, 2003., p. 11.

ronikus Könyvtár (<http://www.vfmk.hu/vfek/index.htm>) „az Interneten elérhető hazai szövegyűjtemények, elektronikus könyvtárak között viszonylag korán, 1998-ban jelent meg. ...A kizárólag a megyéhez kötődő elektronikus szövegeket elérhetővé tevő szolgáltatás”⁰ ötlete a jövőt vetítette elénk. Egyre több megyei könyvtár ismerte fel, hogy a technikai fejlődés kivételes esélyt ad arra, hogy a helyismereti tevékenység végképp kitörjön az elszigeteltség állapotából. Ugyanis „az internet elvileg megnyitja a kaput bármely könyvtár előtt: a könyvtárakban őrzött, feltárt, digitalizált stb. helyi információk akadály nélkül keringhetnek, juthatnak el... a Föld bármely pontjára. S ha valóban eljuthatnak, akkor az egyetemes – divatosabb kifejezéssel: a globális – információ-áramlás szerves és fontos részévé válnak.”⁰

Figyelemreméltó a Heves megyei és a Somogyi Elektronikus Könyvtár; a debreceni, a győri, a szekszárdi, a tatabányai helyismereti cikkadatbázis. Kurióznak számít a Szegedi Arcképcsarnok, Egerben a képeslapgyűjtemény és Szombathelyen a kutatói regiszter. Szinte minden megyei könyvtár OPAC-ja elérhető, sőt van már példa megyén belüli közös katalógusra is.

A Linuxos Web szerver felállítása és a hálózati Internet kapcsolat kialakítása után 2000 őszétől a veszprémi megyei könyvtár OPAC-ja is elérhetővé vált a világhálón. Az ALEPH adatbázisunk folyamatos „feltöltése” eredményeként napról-napra egyre több bibliográfiai információt tudunk szolgáltatni a „világnak” is.

A gyorsan avuló infrastruktúra korszerűsítése, a telematikai és egyéb fejlesztések mind rengeteg pénzt igényelnek. A szűkös anyagi lehetőségek pótlására a különböző pályázatokon való részvétel ad(hat) megoldást. Többirányú ez a „megoldás”. Egyrészt valóban egy lehetőség, különösen, ha nyertes a pályázat. Ugyanakkor kiszolgáltatott állapot is, mert az intézmény elképzelései nem mindig találkoznak a kiírt és éppen támogatott területekkel.

Három tényező együttes hatása érződik napjainkban:

1. Használói felmérések egyértelműen a helyismereti információk iránti igények növekedését állapították meg⁰

⁰ Takács Béla: A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Elektronikus Könyvtár = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 50. évf. 2003. 1. sz. 11-13. p.

⁰ Bényei Miklós: A helyismereti munka fejlődési trendje a XXI. század elején = Könyv Könyvtár Könyvtáros, 11. évf. 2002. 11. sz. p. 30.

⁰ Halász Béla – Katsányi Sándor: A könyvtárhasználati szokások változásai az információ iránti igényváltozások tükrében = Könyvtártudományi Tanulmányok, 1970.

2. A megyei könyvtárak a szűkebb – tágabb környezetük dokumentumait őrzik, feltárják és közreadják tudományos igénnyel.
3. Az Internet által lehetősége nyílik a helyismereti gyűjteményeknek kitörni az elszigeteltség állapotából.

Amennyiben ez a három tényező szerencsésen találkozik egy olyan pályázattal (netán pályázatokkal), amely a könyvtár elképzeléseinek is megfelel: megvalósulhat egy nagyszerű kezdeményezés. Ez történt a közelmúltban a veszprémi megyei könyvtárban.

Közép-Dunántúli Regionális Helyismereti Portál kezdetei

2001-ben a Széchenyi Terv Információs Társadalom- és Gazdaság-fejlesztési Program keretében a magyar nyelvű internetes tartalmak fejlesztése pályázaton „*Veszprém megyei helyismereti tár*” kialakítására kért anyagi támogatást intézményünk a megyében működő városi könyvtárakkal, a Magyar-Finn Baráti Egyesülettel és a Laczkó Dezső Múzeummal közösen. Az eredményhirdetés azonban a 2002 tavaszi kormányváltás miatt elhalasztódott és bizonytalanná vált.

Közben a Közép-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács⁰ által kiírt „Felkészítés az információs társadalomra, információs és kommunikációs kultúra fejlesztése” pályázat kiírása is találkozott a könyvtár elképzeléseivel. Intézményünk konzorciumi szerződést kötött a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárral és a tatabányai József Attila Megyei Könyvtárral. Mindhárman önálló, de a helyismereti munkát elősegítő közös programmal jelentkezünk. Cél a régió szellemi és gazdasági fejlődése szempontjából egyaránt fontos dokumentumok adatainak on-line elérhetőségű kifejlesztése és a feltáráshoz szükséges számítástechnikai háttér biztosítása volt. A pályázatban megfogalmazott

Bp.: NPI, 1971. 443-476.p.

Ládi László: Helyismereti gyűjtemények a megyei és városi könyvtárakban, 1997.

Szentendre: MKEHSZ, 1998.

Halász Béla: Könyvtári hétköznapok. Múlt – Jelen – Jövő = KKK, 9. évf. 2000. 11. sz. 29-40. p.

Gáncsné Nagy Erzsébet: Kérdőíves felmérés a megyei és városi könyvtárak helyismereti munkájáról 1998. decemberében = KKK, 9. évf. 2000. 1. sz. 23-28. p.

Gáncsné Nagy Erzsébet: A megyei és a városi könyvtárak helyismereti gyűjteményeiben 2000. áprilisában és októberében végzett használói igényfelmérés tapasztalatai = KKK, 10. évf. 2001. 12. sz. 18-23. p.

⁰<http://www.kdrfu.hu>

célokat támogatásra méltónak ítélték. A cél elérése érdekében a helyi adottságokat és feladatokat, valamint a fejlesztési igényeket figyelembe véve került kidolgozásra a megvalósítási terv.

Ennek eredményeként az Eötvös Károly Megyei Könyvtár honlapjáról (<http://www.ekmk.hu>) „**Közép-Dunántúli Regionális Helyismereti Tár**” című alportálról link kapcsolatok segítségével érhető el, 2003. február közepétől, a Közép-Dunántúli Régió megyei, városi és felsőoktatási könyvtárainak honlapjai és néhány irodalmi folyóirat internetes változata. Az Eötvös Károly Megyei Könyvtárra klikkelve jelennek meg a helyismereti gyűjtemény megyei vonatkozású bibliográfiái, cikk-bibliográfiái, lexikonai stb.

A Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár a számítástechnikai háttérének korszerűsítése mellett az 1999 előtt megjelent 8000 Fejér megyei vonatkozású sajtócikk bibliográfiai adatainak, annotációjának és tárgyszavainak feldolgozását, rögzítését végezte el és tette Interneten keresztül hozzáférhetővé⁰.

A József Attila Megyei Könyvtár szintén a számítástechnikai rendszerének fejlesztését kérte. Mellette 6311 Komárom-Esztergom megyére vonatkozó sajtócikk feldolgozását, tárgyszavazását és internetes közzétételét vállalta, továbbá kialakított egy külön postafiókot a helyismereti kérések gyorsabb teljesítése érdekében⁰.

Intézményünkben 6000 helyismereti dokumentum retrospektív feltárása történt meg az ALEPH integrált rendszer OPAC moduljában. A korábban MicroIris-ben rögzített és az ALEPH rendszerbe áttöltött 1023 helyismereti bibliográfiai tétel ellenőrzését és kiegészítését is elvégeztük, valamint létrehoztuk az imént említett „*Regionális Helyismereti Tár*” alportált a könyvtár honlapjáról elérhetően.

A pályázati munka eredményeként teljesebbé vált a régió értékeit közvetítő és az itt élő emberek információ ellátását biztosító, valamint az identitás tudatát nagymértékben erősítő regionális adatbázis.

A projekt lezárult. Az ellenőrök egyértelmű megaláddal nyugtázták, hogy mind pénzügyi, mind szakmai szempontból maradéktalanul teljesült minden vállalás. Elegáns, egyszerű, jól használható végeredmény született

⁰ <http://www.vmmk.hu/telepulesek/telepulesek.htm>

⁰ <http://www.jamk.hu>, <http://www.opac.jamk.hu>

a közel 10 millió Ft-os támogatásból. E pénzügyi segítség nélkül évek múlva sikerült volna csak önerőből ezt a készütségi szintet elérni. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a portál kialakítása egy hosszú távú folyamat első lépése volt. Ez alapot adott ahhoz, hogy közös munkával továbbfejleszhető legyen az oldal.

A portál jelenlegi felépítése

A kissé döcögős indulás óta egy év telt el és kínálatunkat lehetőségeinkhez mérten igyekeztünk bővíteni. 2003. szeptembertől honlapunkat is átalakítottuk, mely természetesen érintette a helyismereti portált is. A 2004. januári állapotok szerint a mellékletben csatolt felépítésben választási lehetőséggel kínáljuk a Közép-Dunántúli Regionális Helyismereti Tárát és a Veszprém Megyei Helyismereti Tárát.

1. Közép-Dunántúli Regionális Helyismereti Tár

A helyismereti tár létrehozásával célunk a régió szellemi, gazdasági fejlődése szempontjából egyaránt fontos könyvtárak állományának Interneten történő hozzáférhetővé tétele, mely megkönnyíti e térség iránt érdeklődők tájékozódását.

Elérhetők a régió megyei, városi és felsőoktatási könyvtárainak honlapjai és ezen keresztül elektronikus katalógusai. Tájékoztató jelleggel hozzáférhetők azok a városi könyvtárak, melyek reményeink szerint hamarosan adatbázisaikkal is segítik e térség honismereti irodalmának bővítését. Fontosnak érezzük, hogy az irodalmi folyóiratokat (pl. az *Árgus*, az *Új Forrást* és az *Új Horizontot*) közvetlenül is elérhessék, melyek szerves részét képezik a Közép-Dunántúl helyismeretének.

Kínálatunk csak a kezdet, hiszen célunk szerint minden olyan intézménynek és kezdeményezésnek helye van a lapon, amely adatbázisával vagy digitalizált dokumentumainak közzétételével gazdagítja a régió helyismereti irodalmát. Bárkit, bármit „befogadunk”, amennyiben minőségileg hozzájárul a szűkebb hazánk lokális információs igényeinek kielégítéséhez.

2. Veszprém Megyei Helyismereti Tár

A Veszprém Megyei Helyismereti Tár kifejezetten a Veszprém megyei helyismereti irodalmat hivatott szolgálni. E honlap kialakításával célunk a

megye természeti viszonyainak, társadalmi szerkezetének, gazdasági életének valamint kulturális és művészeti értékeinek közzététele mind a jelen, mind a múlt vonatkozásában. 2004. januárjától havi bontásban hívjuk fel a látogatók figyelmét egy-egy, a megyéhez kötődő évfordulóra, jeles eseményre.

A portál gerincét a megyei könyvtár helyismereti állománya képezi a közel 10.000 könyvével, több száz periodikájával. Ezeknek a dokumentumoknak a bibliográfiai tételei a helytörténeti katalóguson keresztül visszakereshetők. Elérhetővé vált a portálról a „*Veszprém megyei bibliográfiák*” eddig elkészült három kötete, mely Eötvös Károly, Lőrincze Lajos és Zákonyi Ferenc munkásságát dolgozza fel.

A cikkbibliográfiák címszó alatt csupa olyan, főként saját építésű adatbázist kínálunk, melyek nélkülözhetetlenek a kutatók számára. Kereshetünk az 1945 előtti tudományos folyóiratokban megjelent cikkek között. Megtudhatjuk „Mit írnak megyénkről” az országos sajtóban 1999 és 2000 között. Kutakodhatunk a helyi napilap, a Napló 1994 óta épülő, MicroIris-ben feltárt, annotált és tárgyszavazott bibliográfiájában, mely megközelítőleg 100.000 tételt tartalmaz. Informálódhatunk még a kurrens helyismereti periodikákról is.

Veszprém megye földrajzi fekvéséből adódóan került a linkek közé a Balaton-régió sajtóadatbázisa. A VisData Kft.⁰ ugyanis, a Balaton térségének folyóiratait 2000-től dolgozza fel teljes szövegű adatbázisában.⁰ Ez a közigazgatási határokon túlmutató feldolgozás a Veszprém megyét érintő információi és a megkezdett tartalom szolgáltatása miatt nem maradhatott ki a linkgyűjteményből. Sőt, mindenképpen még szorosabb együttműködést vetít előre a jövőre nézve a két intézmény között a hasonló tevékenységi körük miatt.

Egyre hangsúlyosabb feladat a magyar könyvtári rendszerben az elektronikus tartalomszolgáltatás⁰, vagyis a bibliográfiai tételek mellett a dokumentum teljes szövegének elérhetővé tétele. Erre jó példa portálunkon a *Pápai pedagógus lexikon* és az *Emlékhelyek Veszprém megyében* című kiadvány digitalizált változata.

⁰ <http://www.vis.hu>

⁰ <http://www.balatonpress.com/arhivum.php> (2004. február elején 30 030 db teljes szövegű cikk található az adatbázisban.)

⁰ Skaliczki Judit: A könyvtári terület stratégiai céljai 2003. és 2007. között = Könyvtári Levelezőlap, 15. évf. 2003. 1. sz. 3-7. p. vagy <http://www.ki.oszk.hu/hirek.html>

A *Veszprém megyei életrajzi lexikon* és a *Veszprém megyei kortárs életrajzi lexikon* hagyományos könyv formája az alaplívek közé tartozik a megyei helyismerettel foglalkozók körében. A kézikönyvek a megjelenésük óta közel kétezer Veszprém megyéhez kötődő elhunyt illetve élő személy szócikkével, fényképével gyarapodtak. Az Arcanum Kft. úgy digitalizálta a két adatbázist, hogy az anyagban minden irányú visszakereshetőség biztosítva legyen. A kitűzött cél teljes mértékben megvalósult: a két lexikon szócikkei egységes, de külön-külön is kezelhető adatbázisokba kerültek és a portálon keresztül bárki számára bármikor elérhetővé váltak.

A „Kiadványok” cím alatt felsorolt digitalizált dokumentumok sok információt adnak az érdeklődők számára Veszprém megyét érintő különféle témákban. Pl. olvashatók itt település monográfiák, a megyében élt híres történelmi személyiségekről szóló digitalizált könyvek, egyház-történelmi írások, stb.

A portál tartalommal való további feltöltését az újabb pályázatokból származó pénzügyi támogatás teremtette meg. A Közép-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács következő pályázatán a pápai Jókai Mór Városi Könyvtárral⁰ és a tapolcai Városi Könyvtár és Múzeummal⁰ kötött konzorciális szerződést intézményünk. A pápaiak egy forrásértékű és országos jelentőségű, de egyben sok helyi vonatkozást is tartalmazó *Árpád-kori Új Okmánytár* digitalizálásához kértek támogatást. A tapolcai könyvtár helyismereti lapok, szám szerint 8000 mikrofilmkockájának számítógépes feldolgozását végeztették el. Intézményünk a megyére kiterjedő képeslapgyűjteményét digitalizáltatta a Biblioteka család kép-feltáró programja segítségével. A képeslapokról két sorozat készült: a kisebb felbontású a tájékoztatási célokat és a külső Internetes elérést szolgáló CD, míg a nagyobb felbontású sorozat DVD-n archiválási, kutatási és kiadványkészítési feladatok ellátásához nyújt segítséget.

A portál ajánlatai között szerepeltetjük még Veszprém megyének illetve városainak hivatalos honlapjait.

Technikai háttér

A Széchenyi Terv pályázata és a Közép-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács anyagi támogatása teremtette meg anyagilag a könyvtár egész

⁰ <http://193.224.159.2>

⁰ <http://www.vktapolca.hu>

informatikai rendszerének korszerűsítését. A feladat egy olyan elektronikus – WEB alapú – rendszer kiépítése volt, mely lehetőséget ad az Eötvös Károly Megyei Könyvtár és annak látogatói, valamint az Internet felől érkezők számára, hogy könnyen és gyorsan hozzáférhessenek az intézmény eddig egyedi gépeken tárolt közcélú állományaihoz. A megvalósítás közvetlen célja az adatbázis szerverek (SUN Enterprise 250; Compaq ProLiant ML370G2), a szoftver (ALEPH 500) és CD torony beszerzése, valamint az informatikai rendszer korszerűsítése volt. E mellett a meglévő állományok nyilvános hozzáférését, az adatbázisok, valamint a belső hálózat illegális behatolás és rombolás elleni védelmét, és az adatbázisok menedzselhetőségének biztosítását kívántuk szem előtt tartani. A könyvtár Web lapjának átalakítását, újratervezését, a regionális helyismereti portál kialakítását is meg kellett oldani. A Web lapok biztonsága elsődleges szempont volt, hiszen nem telik el nap betörési kísérlet nélkül. Ezért volt fontos az adatbázisok CD-ROM-ra tétele és erről történő használata.

Neuralgikus pontja volt az intézmény számítástechnikai területének a műszaki informatikus személyének hiánya. Ekkora hálózatot működtetni így nagyon nehéz, sőt szinte lehetetlen feladat. 2003. augusztustól egy új státusz létrehozásával és pályakezdő informatikus alkalmazásával vált valóra az évek óta égető probléma megoldása.

Továbbfejlesztési elképzeléseink

Jelenleg a Veszprém megyei információk túlsúlya figyelhető meg a portálon. A régiók szerepének várható növekedésével a jövőben törekednünk kell a Fejér ill. Komárom-Esztergom megyét érintő helyismereti tartalmú információk összegyűjtésére és minél szélesebb körű megjelenítésére is.

Folytatni kell a megyei könyvtár helyismereti dokumentumainak digitalizálását. Felelősen átgondolt tevékenységre van szükség: mely könyvek szerepeljenek az elsők között, amelyeket a világhálón tartalmilag közzéteszünk. Ritkaságszámba menő és országos jelentőségű dokumentumokat kell fontossági sorrend szerint elektronikusan is elérhetővé tenni. A Közép-Dunántúlon működő városi könyvtárak és köz- ill. egyházi gyűjtemények összehangolt helyismereti digitalizációs tevékenységének kezdeményezését is meg kell fontolnunk ahhoz, hogy e tudatos munkák eredménye megjelenhessen a honlapon.

Célszerű átgondolnunk, hogy esetleg meg kell szólítanunk a régióban dolgozó kollégáinkat és a helyismereti kutatókat is, hogy publikálásra alkalmas és nagy nyilvánosságra is érdemes szellemi termékeikkel járuljanak hozzá az intelligens régió létrehozásához.

Egyre több kistelepülés lapja kerül fel Internetre (pl. Alsóörsön a Halászbokor <http://alsoors.freeweb.hu/hbokor.htm>). Ezeknek a forrásértékű folyóiratoknak elég-e a linkes kapcsolattal történő megjelenése a honlapon vagy törekedni kell az adatbázisszerű feltárássra?

A nagy tervek mellett nem árt számolni azzal az ünneprontó kérdéssel sem, hogy milyen forrásokból fogjuk finanszírozni a portál tartalmi bővítését?

Egész sor elgondolkoztató kérdés merült fel pillanatok alatt. Úgy vélem, hogy a portál továbbfejlesztésében mindenekelőtt a valós használói igényeket kell mérvadónak tekinteni. Nem árt figyelembe venni (akár elébe menni) a helyi, országos és nemzetközi tendenciákat is, hiszen ez a digitalizált formájú helyismereti tár egyszerre szól térségünk helyismereti kutatóinak, érdeklődő lakóinak és nyújt támpontokat, elemi információkat az egész ország, Európa, netán a világ bármely részéről megnyilvánuló érdeklődőknek.

A portál jelentősége

A Magyarországon működő megyei könyvtárak tevékenységét áttekintve nem találok ilyen jellegű regionális együttműködéssel, amelyben a könyvtárakon kívül fokozatosan helyet kapnak a régió más közgyűjteményei is. A pályázati célok megvalósulásaként kialakult közös helyismereti portál egészen új együttműködési forma, mely elébe megy az Európai Unió szemléletnek. Minden bizonnyal ez lesz a jövő útja, mely akár mintául is szolgálhat az ország többi régiója számára.

A Veszprém Megyei Helyismereti Tár kialakításával, reményeink szerint olyan honlapot sikerült létrehozni, amely a helyismereti kutatók és Veszprém megye múltja, jelene iránt érdeklődők minden igényét egy helyen tudja kielégíteni.

A múlt és a jövő határán állva egyértelművé vált számomra, hogy a veszprémi megyei könyvtár esetében is két út határozható meg. Az egyik a hagyományos, mely a sok éve megszokott és bejáratott tájékoztatási

formák továbbélése. A másik irány pedig az információáramlás paradigma váltása következtében megjelenő és egyre inkább előtérbe kerülő elektronikus tájékoztatásé.

Nem vitás, a fejlődés az információs társadalom felé mutat: digitalizálni kell a dokumentumokat, és a világhálón szétsugározni, pl. egy portál keretei között. Minden bizonnyal sok évig fog majd együtt élni a két irány. A nagy kérdés azonban az, hogy az aktuálisan jelentkező igényekhez mérten e kettősség egészséges arányait ki tudja-e alakítani az intézmény.

Az a cél, hogy a technikai és anyagi lehetőségeinkhez mérten maximális mértékben biztosítsuk az információ korszerű, gyors áramlását. De a könyvtárban hagyományos formában helyet kapott kulturális és történeti értékű egyedi dokumentumokat mindenáron meg kell őrizni és közrebocsátani az utókor számára. A digitalizált helyismereti dokumentumok szolgáltatásának, a bárki számára szabad hozzáférési lehetőség mellett, óriási állományvédelmi szerepe van. Az eredeti dokumentumok az idő múlásával egyre jobban felértékelődnek majd. A helyismereti gyűjtemény mindig fog „fizikailag” is gyarapodni, így egyre nagyobb eszmei értéket képvisel és még inkább külön fog válni a „hétköznapi információk” tömegétől.

Melléklet

Közép-Dunántúl Regionális Helyismereti Tár

A régió megyei könyvtárai

- Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Helyismereti Tár
Veszprém
- József Attila Megyei Könyvtár, Tatabánya
- Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár, Székesfehérvár

A régió városi könyvtárai

Fejér megye

- Nagy Károly Városi Könyvtár, Bicske
- József Attila Könyvtár, Dunaújváros
- Székesfehérvári Városi Könyvtár

Komárom-Esztergom megye

- Móricz Zsigmond Városi Könyvtár, Tata
- Művelődési Központ és Könyvtár, Oroszlány
- Városi Könyvtár, Tatabánya

Veszprém megye

- Devecseri Városi Könyvtár, Devecser
- Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa
- Krúdy Gyula Városi Könyvtár, Várpalota
- Tapolcai Városi Könyvtár és Múzeum, Tapolca
- Laczkó Dezső Múzeum helyismereti könyvgyűjteménye,

Veszprém

Felsőoktatási intézmények könyvtárai

- Kodolányi János Főiskola Könyvtára, Székesfehérvár
- Veszprémi Egyetem Központi Könyvtára
- Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola Könyvtára

Irodalmi folyóiratok

- Árgus, Székesfehérvár
- Új Forrás, Tatabánya
- Új Horizont, Veszprém

Veszprém Megyei Helyismereti Tár

Évfordulónaptár

Helytörténeti Katalógus

Bibliográfiák

- Eötvös Károly
- Lőrincze Lajos
- Zákonyi Ferenc

Cikkbibliográfiák

- 1945 előtti tudományos folyóiratokban megjelent cikkek bibliográfiája
- „Mit írnak megyénkről?” 1999-2000
- Napló adatbázis 1994-2002
- Veszprém megyei kurrens helyismereti peri-odikák
- Balaton régió sajtó adatbázis
- Balatoni Archív Sajtóadatbázis

Lexikonok

- Pápai pedagógus lexikon
- Tapolcai életrajzi lexikon (még nem él)
- Veszprém megyei életrajzi és kortárs életrajzi lexikon
- Emlékhelyek Veszprém megyében

Kiadványok

- Múltidéző
- Csermák legendárium
- A nemzeti demokráciáért: Sulyok Dezső (1897-1997)
- A pápai temetők története
- A pápai vár felszabadításának négyszáz éves emlékezete 1597-1997
- A várpalotai evangélikus, református és római katolikus egyházközség története 1850-1950

- Adalékok Vaszar község 1848-1949-es történetéhez
- Iskola és polgárság: a Pápai Művelődéstörténeti Társaság... tudományos konferencián elhangzott előadások és hozzászólások szerkesztett anyaga
- Kossuth emlékek Veszprém megyében
- Lapok Pápa történetéből
- Pápa város első világháborús emlékkönyve
- Pápa város jeles díszpolgárai a 19. században
- Pápai képzőművész körök története
- Plosszer Ferenc káplán feljegyzései 1848-1949-ről a pápai Szent István Római Katolikus Plébánia historica domusában
- Sóly ezer éve
- Szentmiklósi és óvári Pongrácz Gáspár pápai plébános városleírása a 18. század elejéről
- Tanulmányok Külsővat történetéből
- Tanulmányok Pápa város történetéből a kezdetektől 1970-ig
- Tanulmányok Pápa város történetéből 2.
- Tudományos konferencia: Sulyok Dezső egykori pápai polgármester... születése 100. évfordulóján
- Várpalota rövid története

Képeslap gyűjtemény

- Veszprém megyei képeslapok
- Veszprém megye
- Veszprém megye városai

Ajka	Pápa
Balatonalmádi	Sümeg
Balatonfüred	Tapolca
Balatonfűzfő	Várpalota
Devecser	Veszprém
Herend	Zirc

Maliszka Károlyné

A megyei könyvtár információs irodája és a könyvtári marketing eszközei

Írásomban áttekintést szeretnék adni az Eötvös Károly Megyei Könyvtár **Információs Irodájának** munkájáról. Az elmúlt több mint tíz éves tevékenység elemzése, feltárása választ adhat arra a kérdésre, milyen szerepe van egy ilyen jellegű szolgáltatásnak a könyvtárakban és ez a szolgáltatás milyen tevékenységeket foglalhat magába. A marketing felől közelítve mutatom be munkánkat, mert annak elemeit is felhasználtuk ahhoz, hogy irodánk eredményeket érjen el és úgy gondolom, hogy a felmérés, elemzés, közönségkapcsolatok mind olyan tényezők, amelyek ma már a könyvtárak munkájában is elengedhetetlenek. A mindennapok problémáinak, kérdéseinek megoldására szerveződött meg intézményünkben az információs iroda, amelynek eredeti feladata elsősorban a közhasznú információk gyűjtése, feltárása és terjesztése volt.

Egy új szolgáltatás bevezetése

A megyei könyvtárban a 90-es évek elejére alakultak ki azok a feltételek, amelyek alapul szolgáltak egy új szolgáltatás bevezetéséhez, a „**közhasznú információk**” közvetítéséhez. Az ötlet nem volt új, hiszen a könyvtár igazgatója egy korábbi tanulmányában már 1970-ben kitért a közérdekű információk iránti növekvő igényekre is.

A „közhasznú információ” a mindennapi élet dolgaiban való eligazodást segíti. Sokféle fajtája lehetséges: információk a könyvtárhasználóknak, egészségügyi információk, vállalkozásokat segítő, mezőgazdasági, oktatási, továbbképzési, turisztikai, jogi, környezetvédelmi, közigazgatási és rendezvényekkel kapcsolatos információk. A közhasznú könyvtári információszolgáltatás két irányba hat. Egyfelől fogadja (gyűjti), rendszerezi és visszakereshetővé teszi az információkat, másfelől biztosítja a lakosság számára ezek elérhetőségét. A könyvtár, mint tájékoztató központ mindig nyújtott információkat, elsősorban a könyvtári állományra alapozva. Az olyan kérdésekre, hogy hol lehetne egy jó asztalost találni, mit játszanak este a színházban, hol lehet utasbiztosítást kötni, stb... már nemigen tudott válaszolni. A felgyorsult világ, a változó igények kényszerítő erővel hatottak arra, hogy ezen új szolgáltatást elindítsuk. E tevékenységről, a

szolgáltatásnak a szervezetben elfoglalt helyéről, az eredményekről és a kudarcokról is beszámolok.

Munkánkban mindvégig felhasználtuk a **marketing** valamennyi eszközét. A marketingtervezés alapját a külső és belső környezeti tényezők elemzése képezi. Ez azt jelenti, hogy a könyvtárnak figyelembe kell vennie a közelében levő hasonló szolgáltatásokat nyújtó intézményeket, azok szolgáltatásait. Fontosak a könyvtár számára a demográfiai változások (csökken a gyermekszám, fel kell készülni az idősebb korosztály kiszolgálására), figyelemmel kell lennie a törvények, előírások változásaira. A tájékozódási szokások megváltozásával szolgáltatásait az információs társadalom igényeihez kell alakítania (gyors, tényszerű információk iránti növekvő igény). A hagyományos eszközök (dokumentumok) mellett fontos tényezővé vált a fejlett technika, technológia alkalmazása (számítástechnika, CD-ROM, stb.).

A könyvtár által nyújtott információk, szolgáltatások marketingje nemcsak a „megfoghatatlanság – elválaszthatatlanság – rövid élettartam” jellemzők miatt különbözik a termékmarketingtől, de az eredményhez való hozzájárulás, a kérdés megfelelő megválaszolása is különbséget jelent. A szolgáltatást végzőnek jártasnak kell lennie az információs piacon, a technológiában. Hogy használóink elégedettek legyenek, gondoskodnunk kell arról, hogy

- a szolgáltatások felhasználóbarátok legyenek,
- a könyvtárosok folyamatosan motiváltak és képzettek, viselkedésükben szolgáltatás- és piacorientáltak legyenek,
- a szolgáltatás részévé kell tennünk a használók képzését,
- a szolgáltatásokat folyamatosan figyelni, elemezni és szükség szerint fejleszteni kell.

A külső környezeti tényezők elemzése (STEP-elemzés) mellett elengedhetetlen a *szervezet belső elemzése* (SWOT-analízis), amely az intézmény erős és gyenge oldalait, a lehetőségeit és a veszélyeket elemzi.

Ezek alapján a megyei könyvtár olyan stratégiai tervet, szolgáltatás-mixet alakíthat ki, amellyel megfelelnet a használói igényeknek.

Vállalati/intézményi arculat (Corporate Identity)

Könyvtárunk a közönség szemében jól felismerhetőn jelenik meg. Ennek elemei közé tartoznak a *névválasztás* (ami esetünkben már évtizedek óta adott), a *rövidítés*, a *logó*. 1992-től kezdődően használjuk az új logót, amely a levélpapíron, meghívókon, hirdetésekben, szóróanyagokon, a könyvtár kiadványain megjelenik.



Ennek az egységes képnek lehetne eszköze, pl. az egységes munkaruha. Az új épületben sikerült megvalósítani, hogy a belső terekben az *eligazító táblák*, *feliratok* egységes színben, formában, betűtípusban jelenjenek meg. Újabbban a logó mellett egyre gyakrabban jelenik meg *az épület képe*, *mint azonosító*, hiszen egyedisége révén nagyon is megfelel erre a célra.



Az intézmény arculatát a formai eszközök mellett a tartalmi elemek is meghatározzák. Ide sorolnám az ügyfélkezelést, az udvariasságot, a kellemes, barátságos légkört, a használó partnerként történő kezelését.

Információs Iroda a megyei könyvtárban

1992 őszén kezdte meg működését az iroda, elkülönített térben, az adminisztrációs övezeten kívül, önálló részlegként, külön személyzettel. A könyvtár klubövezetében került kialakításra, mintegy 20-25m²-es területen. Az elhelyezés marketing szempontból tökéletes volt, ugyanis bárki bejött a könyvtárba, látott, hallott minket. Azt is mondhatnánk ez volt az ingyen reklám.

Az első két évben technikai felszereltségünk minimális volt (1 db számítógép, színes és fekete-fehér fénymásoló, telefax, telefon-fővonal). A kézikönyvtári állomány, a tájékoztatás segédeszközei is folyamatos bővítésre szorultak. A munkát két könyvtáros látta el a könyvtár teljes nyitvatartási idejében, azaz reggel nyolc és este hét óra között, szombaton is. Időközben kapcsolatok építésével, együttműködési szerződések kötésével sikerült elérni, hogy technikai feltételeink javuljanak, a könyvtár vezetése pedig 1994 második felétől növelte a létszámot (3 fő!)

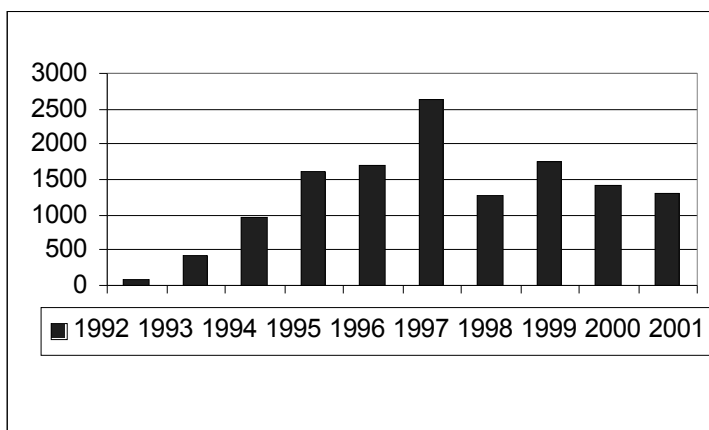
1998 tavaszán már négy számítógép üzemelt irodánkban, a személyzet létszáma 4 főre emelkedett, kézikönyvtári állományunk a 2500 kötetet elérte. Új szolgáltatásokat vezettünk be és ismertté váltunk nemcsak a városban, a megyében, de országosan is. Ezt azonban nem adták ingyen, sok munka, energia árán értük el.

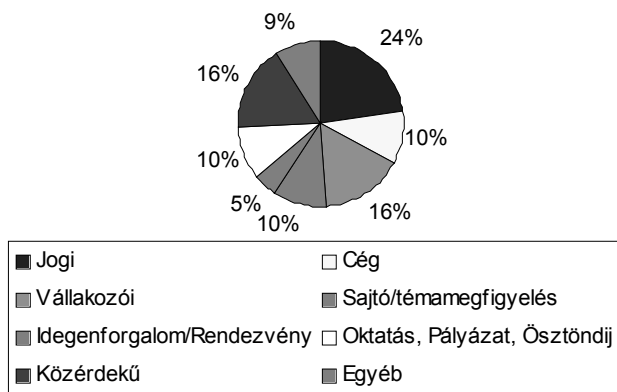
Az első éveket a pionír korszaknak nevezném, hiszen meg kellett vívni a könyvtáron belüli csatákat (nehezen fogadták el az új részleget, ki kellett harcolni az anyagi feltételeket a jó működéshez), továbbá a külvilággal, a megye, a város lakóival is tudatni kellett, hogy itt vagyunk, ezek a céljaink, ezt tudjuk nyújtani, és mit szeretnénk a jövőben elérni. Meggyőző képet kellett festeni szükségességünkről. Ezt elsősorban nyitottsággal, rugalmassággal, gyors és pontos tájékoztatással értük el. Nem szégyelltük néha azt mondani, hogy egy kérdésre azonnal nem tudunk válaszolni, de utánanézzünk. A válaszokat mindig igyekeztünk megadni akár belső, akár külső forrásokból. Az iroda mottója lett: „Megválaszolatlan kérdés nincs!”

Az iroda fejlődését leginkább a regisztrált kérdések számának növekedésével illusztrálhatjuk.

Év	Jogi	Cég	Vállalkozói	Sajtó/téma- megfigyelés	Idegenforg. Rendezvény	Oktatás, Pályázat, Ösztöndíj	Közérdekű	Egyéb	Összesen
1992	-	-	9	-	-	-	90	-	99
1993	53	59	14	-	59	60	146	42	433
1994	173	139	25	-	63	106	316	149	971
1995	291	261	180	85	20	112	290	373	1612
1996	361	128	206	195	38	105	255	412	1700
1997	552	210	451	322	137	260	438	263	2633
1998	373	247	224	184	60	162	230	-	1480
1999	482	107	307	271	94	254	245	-	1760
2000	375	108	312	241	89	172	114	-	1411
2001	382	129	408	107	51	164	68	-	1309

Információs kérdések alakulása 1992-2001 között

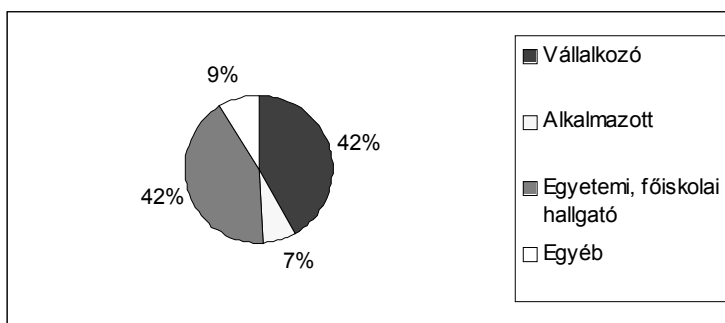




Információs kérdések megoszlása 1992-2001 között

A kérdések megoszlása választ ad arra is, hogyan változott az iroda szolgáltatási köre. Például 1995-től kezdődően megnőtt a vállalkozói információk száma. Előző évben a Veszprém Megyei Vállalkozás-fejlesztési Alapítvánnyal együttműködési szerződést kötöttünk. Ennek lényege az volt, hogy a Vállalkozási Központ kézikönyvtárat hozott létre az irodánkban, amelynek bővítésére évente meghatározott összeget fordított. Így módunkban állt a legfrissebb szakirodalom megvásárlása, amely nemcsak a vállalkozókat vonzotta, hanem a felsőfokú oktatásban, továbbképzésben résztvevőket is.

A használók százalékos megoszlása szintén a tíz éves időszakot vizsgálva (átlag):



Ugrásszerűen nőtt a használók száma: 1992-1997 között az éves átlag 10-14 ezer között alakult, napi 50-80 ügyfelünk volt (1998-tól nem készítünk külön statisztikát azokról, akik csak ezt a részleget látogatták). Jelentős emelkedést hozott a PRESSDOK sajtófigyelő adatbázis, a CD-jogtár, a

Céghírek adatbázisának megvásárlása, szintén a Vállalkozási Központ jóvoltából. További fejlődést jelentett szintén részükről két számítógép adományozása és az Internet hozzáférés biztosítása. Továbbá egy scanner, és egy nyomtató.

1998-tól kezdődően, a rekonstrukció elkészülte után, új időszámítás kezdődött. A könyvtár vezetősége a szervezeti struktúrát átalakította, amelyben az információs iroda az **általános tájékoztatás** név alatt működött tovább. Mivel az általános tájékoztatás sok egyéb új feladatot is kapott, az információs iroda néhány szolgáltatása teljesen ellehetetlenült. Modern, szép épület, kellemes belső környezet, viszonylag jó technikai adottságok, továbbra is 4 munkatárs, kibővült feladatkör, de az iroda „mint információs központ” már nem úgy, és nem azért működik, amiért létrehozták.

A marketingmix elemei a könyvtárban

Termék/szolgáltatás

Kotler szerint a termék/szolgáltatás mindazt magába foglalja, amit piaci célra kínálunk és meghatározott igényeket elégítünk ki vele. Ez a könyvtárak esetében: a könyv, újság, audiovizuális dokumentum, információk, irodalomjegyzékek, témafigyelés, könyvtárközi kölcsönzés, másolás stb... A kínálat azt testesíti meg, hogy milyen szolgáltatásokat fejlesztünk ki, amelyek a piacnak megfelelnek. Fontos, hogy a szolgáltatásainkat milyen módon „csomagoljuk”, a szolgáltató intézményt milyen módon jelenítjük meg. A használókban tudatosítani kell, hogy szolgáltatásaink milyen előnnyel, haszonnal járnak számukra.

Az információs iroda terméke, szolgáltatása az **információ**. Néhány szolgáltatásunk:

- információkeresés,
- számítógéphasználat,
- vállalkozói kézikönyvtár és Angol Nyelvi Forrásközpont működtetése, ezek anyagából tájékoztatás és a dokumentumok kölcsönzése,
- fénymásolás,
- fax küldése-fogadása,
- adatbázisépítés (INFO, NAPLÓ)

Ezeket az információkat tudatosan gyűjtöttük, rendszereztük és rendelkezésre bocsátottuk. Bebizonyosodott, hogy elsősorban faktografikus információkat keresnek nálunk. Gyors, pontos, megbízható tájékoztatást vártak a szolgáltatástól. Hogy az összegyűjtött anyag ne csak adatok halmaza legyen, elkezdtünk adatbázisokat építeni, amelyekben a többszemponútú keresés gyors, biztos választ adott a kérdésekre.

Szolgáltatásunk a közhasznú és vállalkozói információk körét ölelte fel. A 90-es évek elején Nagy-Britannia közművelődési könyvtáraiból adaptáltuk ezt a szolgáltatásformát. Természetesen mindezt a magyar könyvtári viszonyokhoz, szűkebb értelemben a veszprémi megyei könyvtár adottságait figyelembe véve kellett kialakítani. Tudtuk, hogy mit, kinek, hogyan, mikor és mennyiért szeretnénk szolgáltatni.

A könyvtár és támogatónk, a Veszprém Megyei Vállalkozási Központ anyagi lehetőségei a 90-es évek végétől kezdődően a fejlesztést már nem tudták a szükséges mértékben biztosítani. A felhasználók részéről az igény meg-maradt – hiszen jól bejártatott szolgáltatásokról volt szó –, viszont egyre többször kellett azt mondanunk: „Sajnáljuk, nem tudunk segíteni”. Az információs iroda újbóli fellendítése sok energiát és pénzt igényelne. Más igényeket kell másként kielégíteni. A meglévő használókhoz új rétegek igényeit kell felmérni, és a nyomokban még meglévő eredeti szolgáltatásokat ezek figyelembevételével átalakítani.

Költségek és árak

Az iroda működése során egyik problémás kérdés volt az **ár**. Térítésmentesen vagy térítési díj ellenében szolgáltatassunk? Ki fizessen a szolgáltatásért és mennyit? Mi számít szolgáltatásnak, és mi nem? Ez az iroda vállalkozás-e a könyvtár részéről vagy sem? Mennyit ér az információ és mennyit lehet kérni érte? A könyvtár non-profit jellegéből adódóan és a könyvtár ingyenessége illetve névleges díjai miatt nehéz volt a kérdést eldönteni. A könyvtári szakemberek között is megoszlottak a vélemények. Ezt az elemet a könyvtárakban a legnehezebb meghatározni. A könyvtári szolgáltatásokra nagyon sokáig az ingyenesség volt a jellemző, noha minden szolgáltatásnak volt/van költsége. A könyvtárnak a költségvetése csak nagyon lassú növekedést mutat, s ennek a legnagyobb részét az intézmény fenntartási költségei viszik el. A beszerzésre, fejlesztésre jutó összegek folyamatosan csökkennek, ezeket más pénzekből, elsősorban pályázati pénzekből próbálja a könyvtár pótolni, valamint azzal, hogy bizonyos szolgáltatásaiért pénzt kér.

A 1997-es CXL. törvény meghatározza azon szolgáltatások körét, amelyeket ingyenesen, és amelyeket térítés ellenében vehetnek igénybe az olvasók. Az árképzés a könyvtár(ak) esetében történhet a *hasonló szolgáltatások* áraihoz viszonyítva (pl. fénymásolás, internethasználat), vagy a *teljes bekerülési költséget* számolva (pl. kiadványok). Az árat meghatározzák a *piaci igények*, tehát a használók mennyit hajlandók és mennyit tudnak érte fizetni.

Új szolgáltatás esetében a bevezető árat ajánlatos megállapítani, s prémiumárat akkor, ha magas színvonalú innovatív szolgáltatást kínálunk kevés versenytárs mellett. Ha a piac szereplői bővülnek, mások is kínálják ugyanazt a szolgáltatást (másolás, Internet), akkor a versenyképes ár kialakítása az előnyös. Az áraknak összhangban kell lenniük a könyvtár stratégiai céljaival: profitra való törekvés, a költségek fedezése, vagy ingyenes szolgáltatások nyújtása. A fenntartók az árbevételek növelésére készítetik („kényszerítik”) a könyvtárakat. Nekünk azonban nem szabad feledni, hogy a közművelődési könyvtáraknak az esélyegyenlőséget szem előtt tartva azokkal is számolni kell, akik nehezen tudják megfizetni a piaci árat. Könyvtárak esetében a legkritikább, ha az intézmény profitot tud elérni, a bevételei a költségeit soha nem fedezik.

Az árak és költségek megállapításánál figyelembe vesszük a személyi és a ráfordított idő költségeit, valamint az épület, fűtés, világítás, stb. indirekt költségeit is. A könyvtár információs irodája az árait a szolgáltatás bevezető szakaszában (1992-93) alacsonyan tartotta, az alapszolgáltatásokért (fax, másolás) minimális összeget (önköltségi árat) kellett fizetni, az adatbázisba (INFO) való bekerülés szintén kedvezményes volt. A későbbiekben a szolgáltatás színvonalának emelkedésével, a szolgáltatások bővülésével, a használók számának emelkedésével az árak is emelkedtek, de elviselhető módon. Jelenlegi áraink már évek óta az alábbiak

Az Információs Iroda szolgáltatásainak árai
(az árak az áfá-t tartalmazzák)

<u>Számítógépes keresés helyi adatbázisból</u>				SZJ 72410
300 Ft/óra (minimum 15 perc fizetendő, utána 5 Ft/perc)				
<u>Internet és E-mail használata</u>				SZJ 72410
300 Ft/óra (minimum 20 perc fizetendő, utána 5 Ft/perc)				
<u>Nyomtatás (Ft/oldal)</u>				SZJ 22.22
				<u>A/4</u>
<u>Fekete-fehér</u> Normál papír				25
<u>Word, Excel használata</u>				SZJ 72410
300 Ft/óra				
<u>Fénymásolás (Ft/oldal)</u>				SZJ 74.85
				<u>A/4</u>
<u>Fekete-fehér</u>	Normál papír		10	20
	Fólia		80	nincs
<u>Scanner használata</u>				SZJ 72410
200 Ft/oldal				
<u>Fax küldése és fogadása</u>				SZJ 64202
	<u>Belföldre</u>			250 Ft/oldal
	<u>Külföldre</u>			Díjzónák szerint
<u>Spirálfűzés</u>				SZJ 22.
	25 lapig			180 Ft
	45 lapig			220 Ft
	70 lapig			275 Ft
	90 lapig			325 Ft
	120 lapig			350 Ft
	150 lapig			400 Ft
	190 lapig			450 Ft

1996-ban **költségelemzést** próbáltunk elvégezni, hogy bevételeink, kiadásaink milyen arányt mutatnak. Gazdaságos-e az iroda működtetése, hol, mit kellene fejleszteni, esetleg megszüntetni? A mérleg egyértelműen pozitív volt, az iroda szolgáltatásaiban megvolt a lehetőség, hogy anyagilag is hasznot hozzanak a könyvtárnak. A felmérés szerint a használók egy része természetesnek vette a térítési díjakat, hiszen ez a szolgáltatás időt és energiát takarított meg számukra. A használók másik része nehezen fogadta el, hogy bizonyos információkért most már fizetni kell. A közérdekű információk ingyenesek maradtak, így a szociálisan hátrányos helyzetűek is hozzájuthatnak, míg a vállalkozói információk térítésesek lettek.

Érdekes módon változott a **vállalkozói szakkönyvtár** használata. Mivel állománya nagyon speciális összetételű, kezdetben kézikönyvtárként működött, csak helyben lehetett használni. Az igények azonban szűk-ségessé tették ennek megváltoztatását. Bevezettük ezek kölcsönzését is, de feltételei a könyvtár kölcsönzési rendjénél szigorúbbak voltak (1998-ig a könyv árát letétbe kellett helyezni és könyvenként 100 Ft kölcsönzési díjat számoltunk). Ez kezdetben az olvasók morgását váltotta ki, de később tudomásul vették és a forgalom nem csökkent. Ez bevételt jelentett, a kölcsönzési díjat visszaforgattuk, új szakkönyveket vásároltunk. 1998-tól a könyvtár ezt a rendszert megszüntette, minden beiratkozott olvasó kölcsönözhetett a részlegből, de sem kauciót, sem kölcsönzési díjat nem kértünk. Elvileg ezzel egyet is értünk, de sajnos a könyvtár igen-igen szűk beszerzési kerete miatt tovább nem tudtuk fejleszteni a kívánt mértékben ezt a „különgyűjteményt”. Szintén anyagi okok miatt (nemcsak a mi könyvtárunkban) 1998-tól, a könyvtár rekonstrukciójának befejezésétől kezdődően, egyéb szolgáltatások is térítésesek lettek. Ezek közül néhány-nak még ma is csak névleges az ára (pl. információkeresés, nyomtatás), messze nem fedezi a ráfordított költségeket.

Az iroda elhelyezése a könyvtári térben

A könyvtárak, így a mi intézményünk esetében is a hely fogalmába az elhelyezés, az elosztási csatornák, azaz az eszközök és módszerek tartoznak. Könyvtárunk a város egyik legszebb épületében kapott helyet: a volt Püspöki Jóságkormányzósági palota épületét 1968-ban alakították át könyvtárnak, 1998-ban pedig rekonstrukcióra és jelentős területbővítésre került sor. Az épület a városközpontban található, a színházkertben. Mind gyalogosan, mind tömegközlekedési eszközökkel könnyen, gyorsan megközelíthető a város bármely pontjáról.

A fizikai helynek, az épületnek, a bútorzatnak, az eligazító tábláknak lényeges szerepük van. Fontos szempont, van-e elég helye az olvasóknak, a könyvek, egyéb dokumentumok átlátható rendben vannak-e, az épület belső elrendezése, atmoszférája vonzza-e a használókat. A technológia fejlődésével párhuzamosan már nemcsak a fizikai hely, hanem az is szempont, hogy mikor, milyen gyorsan, mennyire felhasználóbarát módon lehet az információhoz, dokumentumokhoz hozzájutni, mennyire segítőkész, kommunikatív a könyvtáros.

Az új épületrész három szintjén a nyilvános szolgálat kapott helyet, úgymint a **fogadótér** (információs iroda, általános tájékoztatás, kölcsönzési adminisztráció, hírlap- és folyóirat-olvasó, könyvesbolt, Európai Információs Pont), az első szinten a **gyermek- és ifjúsági könyvtár**, a második szinten a **felnőtt könyvkiválasztó** tér, a harmadik szinten az **olvasóterem és a helytörténeti gyűjtemény** került elhelyezésre. A terek átjárhatók, levegősek, világosak, az egységes bútorzat esztétikus környezetet biztosít, az olvasóknak van lehetősége „elbújni”, elmélyült munkát végezni.

A könnyebb tájékozódást épületen kívül és belül eligazító táblák segítik, de természetesen a könyvtárosok is segítenek. A könyvtár legmozgalmasabb övezete a fogadótér (ez a régi épületben az előtér volt), amelyet a könyvtár „piacterének” is neveztek. A megnevezés jelenleg is kifejezi ezen rész profilját, tevékenységét.

Az információs iroda a régi és az új épületben is az előcsarnokban, a fogadótérben található. 1998 előtt speciális szaktájékoztatás volt a feladata a saját építésű adatbázisok, a vásárolt CD-ROM-ok, adatbázisok és a vállalkozói szakkönyvtár állományára alapozva, de külső forrásokat (külképviseletek, nagykövetségek, kamarák) is igénybevevünk, ha helyi forrásaink nem voltak elégségesek. Mára az általános tájékoztatás is feladatunk, valamint a jövődi könyvtártagok beiratkoztatása, tájékoztatása a könyvtár szolgáltatásairól, a könyvtárhasználat módjáról, szabályairól.

Jelenlegi körülményeink mind a bútorzat, mind a terület nagyságát illetően javultak. Technikai eszközeink minősége jobb lett. A vállalkozói szakkönyvtár állományát csak kis mértékben sikerül fejleszteni. A személyzet ugyanúgy 4 fő, mint az elmúlt években, váltott műszakban reggel 9 órától este 18 óráig állunk olvasóink rendelkezésére, szombaton pedig 9 óra és 15 óra között tartunk nyitva.

Promóció - Public Relations

Az előző fejezetekben részletesen foglalkoztam a piacbefolyásolással, annak eszközeivel. Hogy a könyvtár, illetve azon belül az információs iroda milyen módszereket és eszközöket használt fel szolgáltatásainak megismertetésére, elfogadtatására, azt az alábbiakban ismertetem.

A könyvtár költségvetési intézmény, non-profit szervezet és szolgáltatást nyújt. Ebből adódóan meghatározott évi költségvetésből gazdálkodik, saját bevételei az összes költséghez viszonyítva alacsonyak. A költségve-

tésében nincs elkülönített keret ezen célokra, lehetőségei nagyon szűkösek a promóciós technikák alkalmazásához. Ezért minden belső lehetőséget fel kell mérnünk, ugyanakkor külső támogatókat is kell keresnünk. Kommunikációnkban elsősorban saját erőforrásainkra, ötleteinkre támaszkodunk. Igyekszünk minden személyes kapcsolatot felhasználni annak érdekében, hogy a könyvtárral, illetve szolgáltatásaival a sajtó, a média foglalkozzon. Arra törekszünk, hogy amit lehet (pl. szóróanyag, tájékoztató füzet) saját magunk állítsunk elő. Mind az ötlet, mind a megvalósítás a könyvtár munkatársainak munkája.

A marketingelemek része a marketingkommunikáció. A marketingkommunikáció egyik lehetséges módszere a **public relations (PR)**, alkalmazása a legtöbb könyvtárban, így a miénkben is a legáltalánosabban alkalmazott a propaganda mellett. Könyvtárunknak a belső és külső PR csatornáit, eszközszerét használnia kell ahhoz, hogy az intézmény tevékenységét a fenntartók, a felhasználók, a potenciális felhasználók, és a munkatársak megismerjék és elfogadják.

Miután a közhasznú információkat szolgáltató részleg ötlete megszületett, mentesítve ezzel a könyvtári szaktájékoztatókat az ilyen jellegű kérdésektől, következett a névválasztás. Fontos volt, hogy a név a lehető legjobban fejezze ki a tevékenységünket. Ez kezdetben **információs iroda** volt. A név mellé rendeltünk egy logót is, amely minden hirdetésünkben, ismertető-tájékoztató anyagunkban szerepelt, a könyvtár logója mellett.



Ahogy szolgáltatásaink köre bővült, úgy változott meg nevünk is. 1994-től **Információs Iroda és Vállalkozói Szakkönyvtár** néven működünk. Az iroda létesítéséről személyes kapcsolatfelvétel során megkérdeztük a különböző intézményeket, érdekképviselői szerveket, szakmai szervezeteket, vállalkozókat arról, mi a véleményük egy ilyen szolgáltatás létrehozásáról, javaslatokat kértünk a szolgáltatások fajtáiról. A megkérdezettek támogatták az ötletet és segítségükről biztosítottak bennünket.

A *személyes megkérdezés* (interjú) után *kérdőívet* (1993) szerkesztettünk és a könyvtár látogatóit kértük ezek kitöltésére, elsősorban azokat, akik az

információs iroda szolgáltatásait vették igénybe. Első alkalommal kevés kérdőívet készítettünk, a mintavétel sem volt a legoptimálisabb. Ennek ellenére az értékelhető adatok a kitöltött kérdőívek 10%-át jelentették. A későbbiekben (1995-96) ismét végeztünk egy kérdőíves felmérést most már szélesebb körben. A visszaérkező kérdőívek száma is több volt (a megkérdezettek 12 %-a töltötte ki az adatlapokat). Fontosnak tartottuk használóinkkal a jó kapcsolat kialakítását. Igyekeztünk azt adni, amit kértek, olyan formában, ahogy kérték. Figyeltünk kéréseikre, kérdéseikre, melyeket nem minden esetben sikerült pontosan megfogalmazniuk. Ennek a szolgáltatásnak jellegzetessége, hogy egyénre szabott, hiszen ahány érdeklődő, annyi kérdés. Nagyon ritka esetben fordult elő, hogy ugyanazt többen kérdezték volna. Példaként néhány kérdést sorolok fel: repülőgép navigációs-műszerészt képző szakközépiskola hol található; korongozó, fafaragó, aki nyári tábort vezetne gyerekeknek; Angelo Rotta meddig volt pápai nuncius; Londoni jogászklubok neve, címe, telefon-száma; meddig érvényes a szerzői jog; miserend az evangélikus és a katolikus egyháznál; Richter részvényjegyzés mikor zárult le; külföldi ösztöndíj lehetőségek; szőlőművelési területek a megyében; meditációval kapcsolatos cikkek; stb. Sok felhasználóval sikerült személyes, közvetlen kapcsolatot kialakítani, amely barátságos légkört teremtett. Elsőrendű szempont volt számunkra a „használó/ügyfél-orientáltság”, valamint az „ügynöki mentalitás” (az információt bárholnan beszerezni a használó megalégedésére).

Azért, hogy szolgáltatásainkat minél szélesebb körben ismertté tegyük, szinte minden lehetőséget megragadtunk. Sikerült a *helyi médiával* nagyon jó, hasznos *kapcsolatokat* kiépíteni, a későbbiekben az országos lapokkal, médiával is kapcsolatba kerülnünk. Ez egyrészt a szolgáltatás újdonságértékének volt köszönhető, másrészt a személyes kapcsolatoknak. Nem féltünk a nyilvánosságtól. Nemcsak a szolgáltatás előnyeiről beszéltünk, beszéltünk, hanem problémáinkról, gondjainkról is. Ez a nyitottság, rugalmasság fokozta a használók bizalmát a szolgáltató és a szolgáltatás iránt.

1992-98 között az iroda tevékenységéről nagyon sok *cikk, interjú, minuszos hír jelent* meg a helyi, megyei sajtóban (Napló, Veszprém7Nap), de országos lapokban is. Különböző szakmai lapok (pl. Privát Profit, HVG, Az Üzlet, stb.) is érdemesnek tartották a bemutatásra a könyvtár új részlegének munkáját.

Nemcsak a szolgáltatásokat mutattuk be a hírekben, hanem különböző felhívásokat is közzétettünk; a vállalkozói szakkönyvtár *új szerzeményeinek* külön rovatot sikerült biztosítani. A Veszprém Városi Tele-

vízió, a Séd Televízió, a Rádió Jam is rendszeresen tájékoztatta nézőit, hallgatóit az aktuális eseményekről, szolgáltatásbővítésről, ingyenes kiadványok eléréséről. Szinte a kezdetektől fogva *számos rendezvény* kötődik az iroda nevéhez. Ezeket a könyvtár önállóan vagy más szervezetekkel közösen, elsősorban a Megyei Vállalkozási Központtal, rendezte. A meghívott célközönség mindig az adott rendezvény témájától függött. Látogatottságuk számunkra meggyőzően bizonyította, hogy lehet mozgósítani a közönséget, ha őket foglalkoztató témákat sikerül találni. Néhány ezek közül:

1993	Biznisz az biznisz
1993	Az iroda bemutatása a városi könyvtárigazgatóknak
1994	Vállalkozói kézikönyvtár hivatalos átadása
1996	Adatbázis bemutató
1997	Vállalkozói napok
1997	Balaton atlasz bemutatója (sajtótájékoztató)

Nemcsak az általunk szervezett rendezvényeken, hanem más szervezetek rendezvényein is részt vettünk meghívottként (pl. üzletemberek találkozója, szezonnyitó szakmai napok, Magyar Könyvtárosok Egyesülete, stb.). Sikerült elérnünk, hogy megjelenésünk a sajtóban, TV-ben pozitív kicsengésű legyen, amely a használók és leendő használók bizalmát fokozta irántunk.

A szolgáltatás újszerűsége, az elért eredmények a *szakma* figyelmét is felkeltette. Az ország több helyén előadás keretében mutattuk be tevékenységünket. Például 1996-ban az Országos Széchenyi Könyvtárban rendezett konferencián, előadással összekapcsolva bemutattuk adatbázisainkat. Erre az alkalomra készült egy, az információs irodát, illetve a klubövezet szolgáltatásait bemutató videofilm is.

1997-ben Kecskeméten a Magyar Könyvtárosok Egyesülete vándorgyűlésén szintén lehetőséget kaptunk a bemutatkozásra. Itt az iroda tájékoztató anyagait, szórólapjainkat terjesztettük az előadás mellett, annak kiegészítéséül. Azóta is több alkalommal mutattuk be előadások keretében intézményünket és az információs szolgálatot az ország megyei és városi könyvtáraiban.

A könyvtárat és az információs irodát különböző *tájékoztató kiadványokkal* is népszerűsítettük. Elkészült a leporelló formájú könyvtári tájékoztató. A könyvtár avatására már szebb kivitelű könyvtárismertető készült, és még 1999-ben megjelent a jelenleg is használatos tájékoztató füzet. Ugyanekkor tettük közzé azoknak a támogatóknak, szponzoroknak a névsorát is, akik a felújításhoz segítséget adtak. 1994-ben és 1996-ban

közreadtuk az *Új szolgáltatások* c. kiadványt, amely a szolgáltatásokról rövid leírást ad. Az információs iroda szolgáltatásait *szórólapok* kihelyezésével (a város forgalmas, leglátogatottabb helyein) is propagáltuk. Az új technikát hasznosítva, 1997-ben, majd 2003-ban elkészült a honlapunk, amelyhez az Interneten keresztül bárki eljuthat. Ez kezdetben még csak statikus bemutató jellegű volt, ma már adatbázisok is elérhetők ezen keresztül.

Úgy gondolom, hogy az információs iroda külső PR munkája az adott időszakban bizonyította, hogy egy szolgáltatást non-profit intézmény is „eladhat”, ha megfelelően tudja a szolgáltatást pozícionálni. Lényeges szerepet játszott a könyvtár információs irodájának eredményes működésében az, hogy sok intézménnyel, szervezettel *együtműködési megállapodást* kötött. Ezek a megállapodások a kölcsönösségen alapultak, tulajdonképpen szponzorálták a szolgáltatásokat, akár könyvekkel, akár technikai eszközökkel, akár egy esemény kapcsán konkrét pénzüsszeggel. Ezen szerződések közül a legértelmesebb és máig élő, amit a Veszprém Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvánnyal kötöttünk. Lassan azonban az alapítvány lehetőségei, feladatai is megváltoznak, és egyre kevesebb lehetősége van a támogatásra.

A külső PR területén szerzett tapasztalatok:

Az információs iroda kapcsán – én úgy gondolom – sikerült bizonyítani, hogy kevés anyagi befektetéssel is jó közönségkapcsolatot sikerült elérnünk. Ennek okai:

1. Kialakítottuk saját elképzeléseinket a szolgáltatásokról.
2. Ennek alapján véleményt kértünk a potenciális használóktól.
3. Ezeket a véleményeket figyelembe is vettük a szolgáltatás indításakor.
4. Már akkor beszéltünk az új szolgáltatások indításáról, amikor azok még csak tervek voltak, így felkeltettük a leendő használók érdeklődését.
5. Vállaltuk azt, hogy a szolgáltatásainkat rugalmasan kezeljük, az igények figyelembevételével.
6. Használóinkkal jó kapcsolatokat alakítottunk ki, akár személyes előadás, akár a sajtó, média közvetítésével. Éveken keresztül havi egy-két alkalommal a helyi újság, TV, rádió valamilyen esemény, hír kapcsán foglalkozott az iroda tevékenységével.

7. Figyeltünk arra, hogy olvasóink elégedetten távozzanak tőlünk és legközelebb is hozzánk jöjjenek, ha kérdésük van.
8. Mindezekhez elengedhetetlenek a kreatív, rugalmas, jól informált, segítőkész, nyitott és megfelelő szaktudású munkatársak, akiknek jó problémamegoldó készsége sokat segít munkájában.

Sikereinket szerintem a fentieknek köszönhetjük. Fontosnak tartom, hogy az Információs Iroda munkatársai hisznek a szolgáltatás értékében, annak értelmét látják.

Összegzés – és hogyan tovább?

Az eddig leírtakból egyértelműen kitetszik, hogy az Információs Iroda tevékenysége eredményesnek és sikeresnek mondható. 1992-ben helyes volt a döntés egy ilyen jellegű szolgáltatás létrehozásáról a könyvtárban és beváltotta a hozzáfűzött reményeket. A napi használók száma nagy, a kérdések többségét sikerült megválaszolni – s ez a könyvtárnak jelentős presztízst eredményezett.

Az eltelt tíz év alatt irodánknak nemcsak a neve, de a profilja is sokat változott. Az általunk eredetileg megtervezett iroda 1997-ben érte el a legjobb formáját. A történelmi pillanat is jó volt: 1992-1998 táján a számítógép és az Internet még nem volt széles körben elterjedt, de az igény már megvolt a közhasznú, napi munkát segítő információk iránt, s ehhez az iroda gyors, megbízható és demokratikus hozzáférést biztosított.

A könyvtár rekonstrukciója rövid időre megakasztotta ezt a lendületet, s az új szervezeti struktúra másféle lehetőségeket kínált és igényelt. **Általános Tájékoztató és Információs Iroda** lettünk. Ezzel egyidőben robbanásszerű gyorsasággal fejlődött s terjedt el a számítástechnika és az Internet. Változni, változtatni kellett a céljainkon és a feladatainkon. Igyekszünk megtartani és újra éleszteni a régi, jól bevált módszereket, amelyeket az alábbi többletekkel kell kiegészíteni és szintetizálni:

- biztosítani a saját építésű, valamint a vásárolt adatbázisok minél szélesebb körű hozzáférését, megismertetését,
- minél több lehetőséget és segítséget nyújtani az Internetről megszerezhető információk eléréséhez,
- felhasználni a British Council mindig frissített információit (ez is itt található),

- 1999-ben ebben a térben jött létre az Európai Információs Pont is, – bár ezt nem a könyvtár üzemelteti, mégis be kell építenünk információs rendszerünkbe,
- hozzánk került az Angol Nyelvi Forrásközpont is, és ennek lehetőségeit is ki kell használnunk.

A konkrét információs szolgáltatás mellett egyre nagyobb jelentősége lesz a **használó-képzésnek**, amelynek során az információ önállóan vagy segítséggel történő megkeresése kerül a középpontba.

A részleg használói között megszorodtak, és előtérbe kerültek a középiskolások és az egyetemisták (a Veszprémi Egyetemen 8000 diák tanul). Ők nemcsak tanulmányaikhoz, dolgozataikhoz, hanem mindennapi életükhöz is (beiratkozás, ösztöndíjak, színházjegyek rendelése, menetrendek) igénybe veszik szolgáltatásainkat. Közművelődési könyvtár lévén nem felejtkezhetünk meg azokról – ma még igen nagy tömegek – akiknek belátható időn belül sem lesz számítógépük és használói kultúrájuk sem.

Mindezekhez nélkülözhetetlen működési feltételeink biztosítása és javítása (korszerű és elégséges számítógép, jól képzett könyvtárosok, a szükséges adatbázisok beszerzése, stb.). Másrészt időszerű a könyvtár PR tevékenységét egy kézbe összpontosítani és megerősíteni. Az évtizedes könyvtári beidegződéseket, megszokásokat átlépni és újakkal kísérletezni. Könyvtárunkban a minőségbiztosítás érdekében jelenleg folyik egy elemző-felmérés, annak a tapasztalatai is sokat segíthetnek.

„Számunkra természetes, hogy egy városban a könyvtár az a hely, amely leginkább nyitott, egyben semleges, az állampolgárok mindenfajta előítélet, félelem nélkül keresik fel, kérnek felvilágosítást ügyes-bajos dolgaikban. Különösen igaz ez akkor, ha az első övezetben nem ütköznek adminisztratív akadályokba, mindig nyitva találják, és már itt feleletet kaphatnak feltett – elsősorban közhasznú – információs kérdéseikre” (Tóth Tamás = A 6. számú hivatkozott cikkben)

Korábbi eredményeink segítenek lecsendesíteni azt a bizonytalanságot, amely a működési feltételek nehézségei miatt bennünk élnek. Abban biztosak vagyunk, hogy információs-szolgálatunkra, adatainkra és segítségünkre egyre többeknek és gyakrabban szükségük lesz.

Felhasznált irodalom

1. ALFÖLDINÉ DÁN Gabriella: Könyvtárfinanszírozás és – működés. Megoldás- e a nonprofit? : Szakirodalmi Szemle. Budapest, Országos Széchenyi Könyvtár, 1996., 58 p
2. BARÁT Tamás: Public Relations avagy hogyan szerezzük és tartjuk meg partnereink bizalmát? Budapest, Medipen Kiadó, 1995., 205 p.
3. BÁTONYI Viola: Könyvtári marketing. Szakirodalmi szem-le. Budapest, Országos Széchenyi Könyvtár, 1997., 73 p.
4. FAZEKAS Ildikó – HARSÁNYI Dávid: Marketing-kommunikáció. Budapest, Szókratész Külgazdasági Akadémia, 2000., 343 p.
5. HALÁSZ Béla: Innováció a magyar könyvtárakban = Könyv, könyvtár, könyvtáros. 1993. 2. évf. 4. sz. 12-17 p.
6. HALÁSZ Béla: Business az biznisz = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 1994. 3. évf. 1. sz. 24-26 p.
7. HALÁSZ Béla: Könyvtári hétköznapok. Múlt – jelen – jövő. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 2000. 9. évf. 11. sz. 29-40 p.
8. HOFFMANN Istvánné: Stratégiai marketing. Budapest, Aula Kiadó, 2000., 484 p.
9. JÓZSA László: Marketing. Veszprém, Veszprémi Egyetem, 2000., 360 p.
10. KOTLER, Philip: Marketing management: Elemzés, tervezés, végrehajtás, ellenőrzés. Budapest, Műszaki Kiadó, 1998., 875 p.
11. Könyvtárak és információs intézmények szerepe a demokratikus tájékoztatás szolgálatában. Budapest, OSZK - KMK, 1993., 169 p.
12. SKALICZKI Judit – ZALAINÉ KOVÁCS Éva: Minőség-menedzsment a könyvtárban. Veszprém – Budapest, Veszprémi Egyetemi Kiadó: Informatikai és Könyvtári Szövetség, 2001., 193 p.
13. TÉGLÁSI Ágnes: Változások menedzselése: Szakirodalmi Szemle. Budapest, 1996., 63 p.

Pardiné Mórocz Magdolna

Teleházak Veszprém megyében



„A telekunyhó modern információtechnikai eszközökkel felszerelt, elsősorban a vidéki térségek fejlesztését megoldani hivatott intézmény.”⁰¹adott hírt Kovács Emőke 1992-ben először Magyarországon erről a szervezetről.

A svédektől, az első megvalósítóktól származik a telecottage, **telekunyhó** név. A szemle szerzői azért választották a sokféle külföldi terminológiából ez utóbbi elnevezést, „...mert ez sugallja az összetartozásnak azt a melegét, ami a mozgalmat jellemzi. Érzéseink szerint az is benne van e kifejezésben, hogy nem a modern információs eszközökön van a fő hangsúly, hanem azok szolgáló szerepén a szerényebb vidéki térségek fejlesztésében.”⁰²A későbbiekben a „**teleház**” elnevezés került be a köztudatba Magyarországon.

A teleház működhet sokféle intézményben és gazdálkodási formában (önálló intézmény, könyvtárral, művelődési házzal együtt, iskolában, postán), nem sorolható be egyetlen szolgáltatási ágazatba és gazdasági szektorba sem, sajátos ún. hibrid szervezet, szervezeti kooperáció. Arculatuk attól függ, hogy kik karolják föl. A könyvtárosok az információ keresését, gyűjtését, tárolását, szétsugárzását, és használatát tartják a legfontosabbnak. Ennek érdekében már induláskor többekben megfogalmazódott a gondolat a könyvtárak és teleházak össze-házasításáról. Finnországban 1992-ben a könyvtárak zömét már bekapcsolták az adatátviteli hálózatba, ezért *Tuula Haavisto*, a finn könyvtáros egyesület akkori elnöke is indokoltan tartotta ezt. Magyarországon még csak most kezdődtek meg az informatikai fejlesztések a kistelepülések könyvtáraiban. A teleházak könyvtárba telepítése azért is indokolt lenne, mert ezek az információs társadalom alapintézményei, amelyek rendezett dokumentumállománnyal, s történelmileg kialakult intézményi hálózattal rendelkeznek. A kistelepüléseken egy megfelelő, mindkét intézmény ellátásával megbízott, elkötelezett ember alkalmazásával összpontosítani lehet, lehetne az amúgy szűkös humán és tárgyi erőforrásokat egyaránt.

⁰¹ Kovács Emőke: 1. Telekunyhó. A koncepció lényege és a külföldi helyzet. = Telekunyhók a vidék fejlesztésért.(Hogyan építsünk tájékoztató állomást?). Szakirodalmi szemle. Bp. OSZK - KMK, 1992. p. 6.

⁰²Kovács Emőke: 2. Telekunyhó Magyarországon u.o. p. 29.

Az **első telekunyhót** Svédországban, egy alacsony népsűrűségű térség, népességmegtartó erejének fokozására hozta létre **1985**-ben a jämtlandi önkormányzat. Később mégis a második svéd teleház vált világhírűvé. *Heming Albrechsten* úr nyugdíjasként visszatérve Svédországba, Vemdalenben, ebben a 850 lelkes faluban hozta létre, egy nagyon ritkán lakott területen 1985-ben, 19 számítógéppel és egyéb eszközökkel, a mindenkit kiszolgáló közös irodát, a teleházat.⁰ Rövid idő alatt több sikeres üzletet szerzett a teleház szolgáltatásaival a helyi vállalkozóknak. A kezdeményezést nagy nemzetközi érdeklődés övezte, s Norvégiában, majd Finnországban is elindították a telekommunikációs központokat, amelyeket aztán sorra követte a többi is a világ más részein.

1992-ben, amikor az OSZK-KMK kiadta a „telekunyhókról” szóló szakirodalmi szemlét, **Magyarországon** még nem volt senki, aki foglalkozott volna a „telekunyhókkal”. Az **első magyar teleház** 1994 májusában jött létre **Nagymágocson** (Csongrád megye). Ezt követte **1994** júniusában a **csákberényi teleház** megnyitása. Ekkor a világban már 237 teleházzal tudunk. **1995**-ben Csákberényben 15 magánember megalapította. A **Magyar Teleház Szövetséget**, amely feladatának tekinti az országos teleház fejlesztési programok indítását, menedzselését, a magyarországi teleházak hálózatként való működtetését, a teleházak közös működési feltételeinek megteremtését: pl. teleház honlap az Interneten⁰, a teleház-vezetők oktatásának elősegítése. **1997**-ben az USAID "Hálózat a Demokráciáért" (DemNet⁰) programja támogatta az első MTSZ által kidolgozott nagyobb országos teleház programot. Ennek eredményeképpen **1997-98**-ban **31 teleház** létesült Magyarországon. **1998**-ban a Hírközlési Minisztérium tárgyalta a programokat, s a MTSZ „**Közös Pontok**” címmel írt ki pályázatot. Ennek segítségével 40 teleház indult útjára, köztük a következő **öt Veszprém megyei településen: Kolontár, Nagyvázsony, Bakonyszentkirály, Doba és Dudar**. **1999-2000**-ben bekapcsolódott a Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztérium, majd egyéb ágazati programok (szociális, foglalkoztatási) is indultak. Elkészült a **nemzeti teleház stratégia**. 120 új teleház létesült ezekben az években. **2001**-ben a teleházak bekerültek a Nemzeti Információs Társadalom Stratégiába. Az Informatikai Kormánybiztosság (**IKB**) **Széchenyi Terv** pályázati kiírásai között szerepelt az „**Információs társadalom megvalósításában közreműködő civil**

⁰ Gáspár Mátyás, Takáts Mária: Építsünk teleházat!. Kisfalvak kapcsolata a jövővel. Bp. KÖZIGPRINT - KÖZIGKONZULT, 1997. p. 11.

⁰ <http://www.telehaz.hu>

⁰ <http://www.demnet.org.hu/>

szervezetek támogatása” (SZT-IS-4). Ennek eredménye 200 új teleház az országban.

A Magyar Teleház Szövetség **teleház-modell minimumot** fogalmazott meg a működési jellemzőkben és az alapszolgáltatásokban. Ezek: – Közhasznúság, „civilség”, társadalmi kontroll – Nyitott, az igényekhez folyamatosan alkalmazkodó profil – Közösségi színtér és memória, a nyilvánosság fóruma – Lakossági szolgáltatások mindenkinek – Felelős, önálló vezető, szolgáltató szervezet – Korszerű információs és kommunikációs technológia.

Az alább felsorolt **10 alapszolgáltatás** biztosítására képesnek kell lennie a mai teleházaknak: Közhasznú tájékoztatás – Helyi hirdetés, hírközpont – Civil szervezetek kiszolgálása, központja – Ügyintézési segítségnyújtás, közreműködés – Irodai szolgáltatás (irodatér, fax, másolás) – Számítógépes munkák elvégzése illetve a géphasználat biztosítása – Multimédia használat – Számítógépes játék – Internet elérési lehetőség, használathoz segítségnyújtás is – Elektronikus levelezés a polgárok számára.

Ezektől csak akkor térhet el, ha az adott használói kör nem mutat rá igényt. A felsoroltakon kívül viszont nincsenek olyan előírások, amelyeknek meg kellene felelniük. Szabadon vállalhatnak olyan feladatokat, amelyekre az adott közösségben igény mutatkozik.

A megyei könyvtár módszertanos könyvtárosaként munkám során és tanulmányaim hatására szerettem volna minél többet megtudni arról, hogyan alakultak meg Veszprém megyében a teleházak. Kik és milyen formában üzemeltetik, milyen szolgáltatásokat tudnak nyújtani, kik használják, milyen infokommunikációs eszközökkel rendelkeznek, s milyen szerepet töltenek be településük, községük életében, van-e kapcsolatuk a könyvtárral, mennyiben segítik, illetve egészítik ki egymás szolgáltatásait. Érdekelt, Gerő Gyula szavait idézve: *„Hogyan történhetett meg, hogy a kezdetben "telekunyhónak" nevezett információs helyek, pontok, a jó kezdet után többnyire nem a kistelepülések könyvtáraiban létesülnek, ezeket fölerősítve, hanem önálló szervezetben, teleház néven a párhuzamos intézmények számát szaporítják?”*⁰

A kérdés aktualitása még jobban felerősödik, ha a hazai könyvtárügy jövőképét idézem föl: *„Az információs társadalom, a tudás alapú társadalom alapintézménye az információt gyűjtő, feltáró és szolgáltató intézmény: a könyvtár.”*⁰ A teleházak és a községi könyvtárak eltérő

⁰ Gerő Gyula: Az első évtized és néhány következménye. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 11. évf. 12. sz. 2002. december p. 16.

fejlődése, működése ellenére vannak kapcsolódási pontok, s talán egyre több.

Felmérésem szerint **2003** elején **21 teleház** volt a megyében. **A teleházak közül 2 városban, 19 pedig községben működött.**

Városban: Balatonfüred, Tapolca. **Községben:** Alsóörs, Badacsonytördemic, Bakonyháza, Bakonyszentkirály, Doba, Dörgicse, Felsőörs, Jásd, Hidegkút, Kispát, Kolontár, Lesenceistvánd, Litér, Nagyvázsony, Nemesvita, Paloznak, Taliándörögd, Tótvázsony, Zánka.

Veszprém megye lélekszáma: 373.705 fő⁰. Ebből a 12 városban él 214.906 fő, a lakosság 58 %-a. A 211 községben 158.799 fő, a lakosság 42 %-a lakik. A községekben élők 74%-a 2000 lakosság szám alatti településen él.

A teleházas községek lélekszáma:

500 lakos alatti	1000 lakos alatti	2000 lakos alatti	2000 fő feletti	Város	Össz.:
Dörgicse (269 fő) Kispáti (379 fő) Paloznak (401 fő) Nemesvita (400 fő) Hidegkút (409 fő)	Doba, Taliándörögd, Jásd, Kolontár, Badacsonytördemic, Zánka, Bakonyszentkirály, Lesenceistvánd	Bakonyháza, Tótvázsony, Felsőörs, Alsóörs, Nagyvázsony	Litér	Balatonfüred Tapolca	
5	8	5	1	2	21

Összességében a **Veszprém megyei teleházak 85,7%-a 2000 lakos alatti kisközségben működik.** Ezt azért fontos megjegyezni, mert az itt élő emberek vannak leginkább rászorulva településük infrastrukturális hiányosságai miatt olyan közösségi helyekre, ahol hozzájuthatnak a modern infokommunikációs eszközökhöz, és az Internethez. A községi teleházak területi elhelyezkedését vizsgálva ugyanakkor kitűnik, hogy eddig a turisztikailag frekventáltabb helyeken hozták létre azokat, míg az elmaradottabb kistérségekben egyet sem találunk. A **két városi teleház** funkciójában, működésében különbözik a többitől. Helyzetüknél fogva nincs olyan közösség-szervező erejük a település egészét tekintve, mint a községieknek. A tapolcai NetPoint, amely a városi mozi fogadóterében van, piaci (kft.) üzemeltetésű intézmény. A balatonfüredi S.O.S. Együtt-

⁰ Skaliczki Judit: A könyvtári terület stratégiai céljai 2003 - 2007 között. Budapest, 2002. december = www.nkom.hu

⁰ Adatok forrása: Veszprém megye statisztikai évkönyve 2002. Veszprém, Központi Statisztikai Hivatal Veszprém megyei Igazgatósága, 2003.

Egymásért Alapítvány teleháza szociális funkciókat lát el. Itt is kft. a működtető, céljuk, hogy segítsenek a hátrányos helyzetű, elsősorban rokkant embereken. Számukra ingyenes szolgáltatásokat nyújtanak: tanfolyam, ügyintézés, munkaközvetítés, stb.

Veszprém megyében az **első teleház 1998 novemberében Felsőörsön** nyitotta meg kapuit civil kezdeményezésre, támogatóktól kapott használt gépekkel.

Ebben az időben a NKÖM⁰ telematikai pályázati lehetőségei még nem terjedtek ki a kisközségekre. Viszont egyre több települést, önkormányzatot, civil szervezetet foglalkoztatott egy információs központ létrehozásának gondolata.

1998.	1999.	2000.	2002.	2003. márciusig
Felsőörs	Nagyvázsony, Bakonyszentkirály, Kolontár, Doba, <i>(Dudar)</i>	Badacsonytördemic Taliándörögd, Jásd	Bakonyháza, Balatonfüred, Dörgicse, Nemesvita, Paloznak, Tapolca, Zánka, Litér, Tótvázsony, Lesenceistvánd, Kisapáti	Alsóörs Hidegkút
1	5	3	11	2
Összesen: 22				

A Magyar Teleház Szövetség „**Közös Pontok**” Országos Teleház Program keretében **1998-ban** pályázatot hirdetett a magyarországi teleház hálózat bővítésére és szolgáltatásainak fejlesztésére. Ezen szerepeltek először Veszprém megyei települések legtöbbször frissen alapított civil szervezetei. A nyertes pályázatoknak köszönhetően **először Kolontáron** avattak 1999-ben teleházat, majd ezt követte Bakonyszentkirály, Doba, Nagyvázsony és Dudar. Ez utóbbi a pályázat-ban előírt működtetési idő lejártával 2003. január elsejével fizetőképes kereslet hiányában beszüntette tevékenységét. **2000-ben** Badacsonytördemicen, Jásdon és Taliándörögdön vehették birtokba az új intézményt. A lehetőségek bővülésével 2001-ben minden addiginál több községben adtak be pályázatot, így **2002-ben** 11 helyen nyílt teleház. A pályázatot kiíró szervezet a Szociális és Családügyi Minisztérium, az Informatikai Kormánybiztosság és a Balatoni Fejlesztési Tanács volt. Ez utóbbi összesen 9 intézmény létrejöttét segítette elő.

Az Informatikai Kormánybiztosság SZT-IS 2 „Az információs társadalom megvalósításában közreműködő közművelődési könyvtárak támogatása” című pályázatán 6-6 számítógépet nyert Révfülöp és Berhida akkor még nagyközség könyvtára is, de annak ellenére, hogy a technikai és személyi feltételeik megvannak hozzá, nem teleházként működnek.

⁰ Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma: <http://www.nkom.hu>

Az **induláshoz** a pályázati **összegek**, illetve a kapott berendezések értéke különböző volt. A legkevesebbet, 1,5 millió Ft-ot, Paloznak és Taliándörögd kapta. A legtöbb támogatást, 4 millió Ft-ot, Lesenceistvánd nyerte el a Balatoni Fejlesztési Tanácstól 2001-ben. A MTSZ minden nyertes pályázónak a 2 millió forint értékű gépeken felül 1,5 millió forintot érő szoftvereket adott. Több pályázatnál a teljes programköltségben legalább 30 %-os önrészt kellett biztosítani, a helyiség kialakítására, berendezésére, a személyzet bérére, és az egy éves működési költségre. Ezt legtöbbször az önkormányzat vállalta, civil pályázó esetében is.

Az elsők között megnyílt teleházak közül továbbra is eredményes **pályázati tevékenység** mutatkozik ott, ahol még megmaradtak az alapító személyek, s ahol a civil szervezet is aktív, élő munkát végez. Említhetjük például Nagyvázsont, ahol szintén folyamatos a pályázatokon való részvétel. 2001-ben „*Médiaprogramjuk fejlesztésére nyertek el támogatást az Ifjúság 2000-2006 pályázati rendszer keretében. Nagyvázsony a Dunántúl első olyan községe, amely az Európa Bizottság ezen pályázatán sikerrel szerepelt.*”⁰ Nyertek pénzt a ISM pályázatán erdélyi útjukhoz, a Balatoni Fejlesztési Tanácstól teleház fejlesztésére. Felsőörs 2000-ben „*A kistérségek felzárkóztatása*” címén, Jásd a MeH-IKB-tól, a Mobilitás-tól, az Ifjúsági és Sportminisztériumtól nyert összegeket számítógépre. Bakonyszentkirályon az Agromarketing Centrumtól 1999-ben falusi honlap, térkép, háromnyelvű információ ismertető elkészítéséhez kapott segítséget.

Tapasztalataim szerint ott, ahol ismerik és elismerik a teleházak szolgáltatásait, a különböző helyi civil szervezetek, vállalkozók, és kisebbségi önkormányzatok is támogatják eszközök adományozásával munkájukat. Az IDG Magyarország kiadványait, a *GameStar*, a *PCWorld* és a *Computerworld Számítástechnika* című folyóiratot juttatja el ingyen a teleházakba.

A teleházak **szervezeti viszonyai** különböznek egymástól abban, hogy milyen típusú szervezet a *tulajdonos*, a *befogadó* és az *üzemeltető*. Három alapvető lehetőség létezik: *piaci*, *állami* és *civil* szervezet. A háromféle szervezet szerződés alapján együttműködhet. Veszprém megyében is a „multiszervezeti” keretek a jellemzőek.

A különböző szervezetek megoszlása a teleházak tulajdonosai, üzemeltetői és befogadói között:

⁰ S. Bonnyai Eszter: Sikeres a Fekete Sereg = NAPLÓ, (Bakony-Balaton) 2001. június 1. p. 9.

	Tulajdonos		Üzemeltető		Befogadó	
Állami	9	43 %	9	43 %	18	95 %
Civil	12	57 %	8	38 %	0	0 %
Piaci	0	0..	4	19 %	1	5 %
Összesen	21	100 %	21	100 %	19	100 %

Állami (amely mindenütt önkormányzati tulajdont jelent) **tulajdonban** van Alsóörs, Dörgicse, Kisapáti, Lesenceistvánd, Litér, Nemesvita, Paloznak, Tapolca, Tótvázsony teleháza. *Civil* szervezet a tulajdonos az alábbi településeken: Badacsonytördemic, Bakonynána, Bakonyszentkirály, Balatonfüred, Doba, Felsőörs, Hidegkút, Jásd, Kolontár, Nagyvázsony, Taliándörögd, Zánka.

A teleházak **üzemeltetését**, működtetését 43%-ban önkormányzat látja el. Ott is, ahol ezt civil szervezet végzi, sok esetben ad az önkormányzat különféle támogatást. Átvállalja részben a fenntartási költségeket, nem kér teremléti díjat, kifizeti a fűtés, világítás költségeit, az alkalmazottak bérét, fogyóeszközöket, pl. papírt, irodaszereket biztosít. Piaci szereplő, kft. működteti a teleházat Tapolcán, Balatonfüreden, Felsőörsön. Bakonyszentkirályon a vezető magánvállalkozóként üzemelteti a civil szervezet tulajdonában lévő teleházat.

Önkormányzati intézmény a **befogadója** 21 teleházból 18-nak.

Az 1997. évi „kulturális” törvény 64. § (1) előírja, hogy „*A települési, ... könyvtári ellátás biztosítása a helyi önkormányzatok kötelező feladata.*”⁰

E törvényi kötelezettségnek a községek több helyen úgy próbálnak színvonalasan eleget tenni, hogy amennyiben lehetőség volt a művelődési ház, faluház felújítására, esetleg újjáépítésére, mindegyikük többfunkciós intézményben gondolkodott, s ide tervezte a könyvtárat, s a teleházat is.

A teleházakat befogadó önkormányzati szervezetek:

Művelődési ház	8	44 %
Könyvtár	4	22 %
Önkormányzati hivatal	3	17 %
Egyéb önkormányzati intézmény	3	17 %
Összesen:	18	100 %

Művelődési házban: Alsóörs, Badacsonytördemic, Bakonyszentkirály, Kisapáti, Litér, Nagyvázsony, Taliándörögd, Zánka, **Könyvtárban:** Dörgicse, Kolontár, Lesenceistvánd, Nemesvita. **Önkormányzati hivatalban:** Bakonynána, Felsőörs, Hidegkút. **Egyéb** önkormányzati intézmény-

⁰ 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

ben: Tapolcán a moziban, Tótvázsonyban és Dobán egy átalakított önkormányzati lakásban. **Önálló épületben** csak három működik a 21 teleházból: Paloznakon, Balatonfüreden és Jásdon.

A **művelődési házakban**, mint befogadó intézményben, összerosódnak a teleház és az egyéb funkciók terei, költségei. Mivel általában csak egy helyiségben vannak a számítógépek, a különböző igényű használók más-más időpontban keresik fel a teleházat. Délelőtt inkább munkanélküliek vagy kismamák, kora délután mindenütt elsősorban az általános iskolás korosztály, a késő délutáni, esti időpontban pedig a fiatalok. A teleházak azon szolgáltatásait, amelyek nem kötöttek a számítógépekhez, Internethez, irodatechnikai eszközökhöz, sokszor a befogadó intézmény más termeiben, szobáiban lehet igénybe venni. Nemesvitan pl. a könyvtár-teleház belső, zártabb termében nyugodt körülmények között lehet tanfolyamokat tartani. Több helyen, pl. Jásdon, Lesenceistvádon, Felsőörsön, Nagyvázsonyban is van külön, sportolásra alkalmas terem kondigépekkel.

Hidegkúton a könyvtár-teleház előtti közös galéria alkalmas TV nézésre, beszélgetésre. Itt annál is fontosabb ez, mert a „gépterem” itt az egyik legkisebb alapterületű.

Mindegyik teleház rendelkezik konkrét, meghatározott **nyitvatartási idővel**, még ha nem is teszik közzé jól látható helyen, sokszor még a teleház falán, ajtaján sem. Legrövidebb Dörgicsén, ahol heti kétszer 3 órában várja a használókat a teleház. A művelődési házakkal közös teleházak szinte egész nap várják a látogatókat, főleg ott, ahol főállású a vezető, s mellette egyéb alkalmazott, mondjuk polgári szolgálatos katona is van, pl. Badacsonytördemic, Taliándörögd, Zánka. Szombaton is nyitva tart 67 %. Nagyvázsony és Jásd jelezte csak, hogy vasárnap is üzemelnek, mert amúgy is ott gyűlnek össze a fiatalok.

Több helyen a **teleház vezetője** egy személyben az alapítvány, egyesület, stb. meghatározó személyisége, vezetőségi tagja, s egyben főállású művelődésiház-vezető. A teleházakban összesen 43 fő dolgozik. A 19 községi teleházban a vezető mellett összesen 6 egyéb alkalmazottat találunk.

	Teleházvezetők
Főállású	5
Szerződéses:	8
Közhasznú, közcélú	2

Polgári szolgálatos	2
Egyéb: díjazás nélkül	2
Vállalkozó	2
Összesen:	21

A 19 községi teleházból 5 helyen: Badacsonytördemicen, Paloznakon, Taliándörögdön, Zánkán és Nagyvázsonyban a művelődési ház vezetője egyben a teleház felelős vezetője és Nagyvázsony kivételével könyvtárosa is. Hidegkút, Kolontár, Lesenceistvánd, Nemesvita teleház-vezetője is könyvtáros egyben. Olyan is előfordul, pl. Dörgicsén, hogy egy teremben van a két funkció, de más a könyvtáros és a teleház-vezető.

A közös elhelyezés és személyi vezetés ellenére sem beszélhetünk összevont intézményekről. Önkormányzati intézményeknél külön szakfeladaton szerepeltetik mindkét funkciót. Nevükben sem jelentkezik az összevonás, s még az egy teremben működők is üresen hagyták a 2003-as könyvtári statisztikában a számítógépek számára vonatkozó táblázatot, nem írták be a teleházas gépeket.

Ott, ahol nem egy személy a könyvtáros és a teleház vezető, de egy épületben vannak, a könyvtáros használhatja a teleház berendezéseit: ott nézheti meg az Interneten a pályázatokat, vagy az olvasó kérdésére a megfelelő választ, információt, azon keresztül rendelheti meg az új könyveket, az író-olvasó találkozóra ott készítheti el a meghívókat. A lehetőség adott, ha nem is minden könyvtáros használja ki kellőképpen.

Ha a könyvtárak-teleházak **dokumentum-beszerzésének** összehangolását nézem, ennél sokkal rosszabb képet kapunk. Köztudott, hogy a községi könyvtárakban az állománygyarapításra fordítható összeg igen alacsony. Hagyományos dokumentumokat: könyveket, folyóiratokat sem tudnak kellő mennyiségben vásárolni. Az új média beszerzésére talán ezért sem gondolnak.

Az alábbi táblázatban látható a könyvtári dokumentumok és olvasók száma, megoszlása.

A községi könyvtárak statisztikai adatai 2002. december 31-én

	Település	Könyv db	Audi o- vizu- ális db	Elekt- ron- i- kus db	Áll. gyara- pításra fordított E Ft	Beirat- kozott olvasók össz.	Össz.- ből gyerek	Számítógépek száma		Internet- hozzáférés	
								kv- tár	Tele- ház	kv- tár	Tele- ház
Könyvtár-teleház egy teremben											
1.	Dörgicse	3667	0	0	35	87	47		3		3
2.	Kolontár	4912	0	0	53	204	97	5		5	
3.	Lesenceistvánd	7611	5	0	57	40	31	5		5	
4.	Nemesvita	5594	0	0	0	98	77	4		3	
5.	Paloznak	3039	0	0	40	40	17	5		5	
6.	Taliándörögd	4921	10	11	144	156	58	4		2	
Könyvtár-teleház egy épületben											
7.	Alsóörs	8333	482	6	129	132	31	0	8	0	8
8.	Badacsony- tördemic	7256	0	0	224	220	74	0	7	0	5
9.	Bakonynána	6433	64	6	349	81	60	1	5	0	5
10.	Bakonyszent- király	5993	10	8	273	125	56	0	5	0	5
11.	Doba	3885	0	0	70	64	40	0	3	0	3
12.	Felsőörs	3595	0	0	201	127	64	0	14	0	12
13.	Hidegkút	2637	0	0	30	280	79	1	5	0	5
14.	Kisapáti	5198	0	0	60	31	19	0	4	0	4
15.	Litér	5711	0	0	255	96	15	0	7	0	7
16.	Nagyvázsony	6472	0	0	125	188	71	0	5	0	5
Könyvtár-teleház külön épületben											
17.	Jásd	4895	10	0	160	85	62	1	7	1	7
18.	Tótvázsony	4729	0	0	141	108	89	0	5	0	5
19.	Zánka	10896	229	5	345	191	61	0	5	0	5

A könyvtárak által vásárolt CD-k, CD-ROM-ok darabszáma még akkor sem mondható soknak, ha az összes audiovizuális dokumentum számát nézem, holott abban benne van a CD mellett a hangkazetta, videó szalag is. A teleházak 58 %-a egyáltalán nem vásárolt dokumentumokat. A CD

jogtár viszont szinte mindenütt megtalálható az önkormányzatoknak köszönhetően. A legtöbb teleházban megtalálható az ajándékba kapott GameStar, a PCWorld és a Computerworld Számítástechnika című folyóirat, amelyek CD mellékleteket is tartalmaznak. A gyerekek saját CD-jüket is beviszik, s azzal játszanak. A teleházak stratégiai, logikai játékokat, nyelvoktató anyagokat és művészeti CD-eket, az ECDL vizsga anyagait, OFFICE oktatóprogramot, a Biblia, a Nyugat folyóirat, Világatlasz, Révai nagylexikon, a Pannon enciklopédia sorozat, a Pallas lexikon CD változatát vásárolták meg. A teleházak közül Litér 20ezer, Paloznak kb. 30ezer Ft-ot költött CD-re. Taliándörögd a nyitás óta 84ezer Ft-ért vásárolt CD-eket, Bakonyszentkirályon évente kb. 50ezer Ft-ot költenek ilyen dokumentumok vásárlására. A közel 3 éve működő Badacsonytördemicen kb. 230 db CD van az újságok mellékleteivel együtt. A fenti felsorolás nem teljes, s nem mindenhol kaptam pontos információt, hiszen a teleházakban nincs a könyvtárhoz hasonló egyedi leltárkönyv, nyilvántartás. Ha összeadom a teleházak és a könyvtárak által vásárolt CD-eket, CD-ROM-okat, akkor is nagyon kevésnek tartom számukat a fejlett technikai lehetőségekhez képest.

A beszerzési keret kiegészítésének lehetősége a **nyilvános könyvtári jegyzéken**⁰ szereplő könyvtárak számára az **érdekeltség-növelő támogatás**⁰, amely a dokumentumokra fordított összeg után jár. Ezért lenne érdemes önkormányzati intézményeknél a könyvtár számlájára vásárolni a könyveket, CD-eket, s szabályosan beletárolni azokat. A teleházak községei közül a jegyzéken szerepel: Alsóörs, Bakonynána, Bakonyszentkirály Dörgicse, Felsőörs, Hidegkút, Kisapáti, Litér, Nagyvázsony, Paloznak, Taliándörögd, Tótvázsony.

Amennyiben nem közös a teleház és a könyvtár gazdálkodása, s az esetek többségében erről van szó, legalább össze kellene hangolni a vásárlásokat, hogy mindegyik intézmény a saját lehetőségeit kihasználva, közrebocsátva, használóikat magasabb színvonalon tudja kiszolgálni.

A teleházak **szolgáltatásai** igen széleskörűek. A 21 teleház összesen **55 féle** szolgáltatást nyújt. A legtöbbet Nagyvázsony és Bakonyszentkirály (38, illetve 34), a legkevesebbet Dörgicse (14) és Alsóörs (13) jelölt meg. Ez természetes, hiszen legalább három év kell, míg kiderül, milyen elvárások vannak velük szemben. Mindenütt lehetőség van az irodai

⁰ A nyilvános könyvtárak jegyzéke megtalálható a <http://www.ki.oszk.hu/> nyilvános és a <http://www.nkom.hu/infoteka/konyv> címen

⁰13/2002. (IV. 13.) NKÖM rendelet a helyi önkormányzatok közművelődési és könyvtári érdekeltség-növelő támogatásáról

szoftverek használatára és fekete-fehér nyomtatásra. 20 helyen lehet internetezni, e-mailt küldeni, számítógépes játékokkal játszani.

Az öt legnépszerűbb szolgáltatás:

1. a számítógépes játékok szerepelnek,
2. az A/4-es fekete-fehér fénymásolás,
3. az Internet,
4. a fekete-fehér nyomtatás,
5. helyen pedig az irodai szoftverek használata áll.

A számítógépes játékok első helyre kerülése nem véletlen, hiszen a teleházat látogatók 44%-a 14 év alatti gyerek, de a fiatalok is szívesen szórakoznak a különböző stratégiai játékprogramokkal. Az otthoni, egyedüli, egyszemélyes játékkal szemben nagy vonzerő, hogy a teleházban a gépeket hálózatba kötötték, s így egymás ellen játszhatnak a résztvevők. Igazi „LAN-partyk” megrendezésére van mód. Játékprogramokkal már az egészen kicsi, óvodás gyerekek is elboldogulnak, szívesen játszanak, megtanulva ezzel a PC-kezelés minden csínját-bínját. Alig marad le a népszerűségi ötös listáról az **elektronikus levelezés** és a **zenehallgatás**. Az elektronikus levelezésen nemcsak az e-mailt kell értenünk, amit inkább az idősebbek használnak, hanem a chat-elést is, amit a fiatalok nagy kedvvel üznek. Az, hogy a fénymásolás, nyomtatás és az irodai szoftverek használata a játékok és az Internet mellett az öt legnépszerűbb szolgáltatásban van, azt mutatja, hogy az első felületes megfigyeléssel szemben nemcsak a gyerekek és nemcsak szórakozásra használják (ami szintén nem elítélendő, sőt...) a teleházat. A fiatalok, a tanulók, továbbtanulók közül sokan készítik el itt szakdolgozatukat. A legtöbb helyen rendelkezésre áll minden szükséges technika. Nem egyedi eset, hogy a teleházban készítik el a család digitális fényképalbumát, digitális fényképezőgéppel, kame-rával megörökítik a falu jelentős eseményeit, s az elkészült anyagot akár ki is kölcsönözhetik, s otthon megnézhetik az érdeklődők (Pl. Nagyvázsonyban, Alsóörsön).

Néhány olyan **egyéb szolgáltatást** is meg kell említeni, ami nem került be az ötös „TOP-listába”, viszont éppen ritkasága, egyedisége miatt említésre méltó. Hét teleházban **szerkesztik a helyi újságot**. Ezek között vannak olyanok, amelyek csak egy-két számot jelentettek meg, pl. a *Badacsonytördemici Hírmondó*, de vannak folyamatosan, havonta megjelenő lapok is. Az alsóörsi „*Halászbokor*”, a „*Paloznaki Hírek*”, a nagyvázsonyi Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület lapja, a „*Seregszemle*” az Interneten is olvasható. **Helyi kábeltévé-szerkesztőség** működik Nagyvázsonyban, ahol **képújságot** is készítenek. Az **EU-sarok** kiadványai tájékoztatják a település lakóit az Európai Unióról Nagyvázsonyban és

Bakonyszentkirályon. Kiadványokat, könyveket, képeslapokat hat teleházban **árusítanak**. Közülük Jásdon nem helyi kiadványok terjesztése folyik, hanem követendő példaként az **internetes könyvkereskedelem** egyik képviselőjének a megrendelő- és átvevőhelye. Paloznakon **távoktatásban** való részvételben van lehetőség. A **táv munkavégzés** lehetőségét kilenc teleház jelezte. Információim szerint ez még csak technikailag lehetséges, konkrét megvalósulásával Balatonfüred kivételével nem találkoztam. **Számítógép-kezelői tanfolyamot** tizenhárom helyen tartottak, nem is egy alkalommal, sőt továbbiakat terveznek. Valószínűleg sokkal nagyobb jelentősége van ennek a falu életében, mint az a statisztikából kiderül. Szinte mindegyik teleház ezzel indította szolgáltatásait, s azokat is megismertette a számítógép-kezelésének alapjaival, akiket eddig messze elkerültek ezek az ismeretek. Másfajta képzésnek is befogadó helye lehet a teleház. Nemesvitan pl. a Lesencéktől a Balatonig Kistérségi Fejlesztési Társulás **falusi turizmus kurzusainak**, máshol **nyelvtanfolyamoknak**, vagy éppen **gépkocsi-vezetői tanfolyamoknak** adnak helyet. Az általános, mindenütt megtalálható irodai számítástechnikai szolgáltatásoknál is fontosabb a település életében a közösség érdekében kifejtett tevékenység. Gondolhatunk itt a gyerekeket megcélzó **kézműves foglalkozásokra** (Doba), az egyénre szabott **korrepetálás** lehetőségére (Doba, Nemesvita), de még inkább egy-egy sportrendezvény, vagy **falunap** rendezésében való részvételre.

Elsősorban az első teleházaknál kezd kialakulni a település, és a létrehozó civil szervezet igényeit kiszolgáló arculat. Van, ahol a gyerekek, van, ahol az ifjúság élete szerveződik inkább a teleház köré, s válik az egyre inkább csak eszközzé a tartalmi tevékenységek mellett. Az országban létrehozott 7 régió közül Veszprém megye a Közép-Dunántúli Teleház Régió tagja, központja Bakonyszentkirály⁰. A területi központok önállóan is szerveznek programokat, szereznek forrásokat és nyújtanak szolgáltatásokat.

A teleház megalakulásakor bevezetőként, kedvcsinálóként, esetleg pályázati előírást követve több községben napokig, hetekig, de akár egy évig sem kellett fizetni a szolgáltatásokért, még az Internetért sem. Ekkor természetesen szép számmal jöttek, elsősorban gyerekek, fiatalok. Később bármilyen alacsony díj mellett már csökkent a látogatottság. A 21 teleházból 6 helyen **ingyenesek** a település lakosainak a teleház

⁰ Közép-dunántúli teleházak = NAPLÓ 57. évf. 27. sz. 2001. február 1. p. 5.

szolgáltatásai, fénymásoláskor és nyomtatáskor csak a papír árát kell téríteni. Nagyvázsonyban, Tapolcán különféle **bérletet** lehet váltani, ami olcsóbbá teszi a géphasználat és az Internet egy órára eső díját. Zánkán még nincs a teleházban Internet, csak a faluház vezetőjének szobájában. Ott használhatja az, akinek konkrét információra, adatra van szüksége. Nem kell érte fizetnie, akárcsak a többi eszköz használatáért sem. Kisapátiban hasonló a helyzet, ahol van ugyan Internet, de csak a vezető gépén. Balatonfüreden, mint már szó volt róla, a rokkantakat segítik az ingyenességgel. Tapolcán 10%-os **diákkedvezményt** is adnak.

Az önkormányzat által fenntartott teleházaknak nincsen külön **költségvetése**, csak a hivatal költségei között szerepel. Néhány esetben, mint láttuk, szinte teljesen ingyenesek a szolgáltatások, így nem keletkezik bevétel. Valószínű ugyanez a helyzet a civil fenntartású teleházak többségénél is, a költségek összerosódnak az egyesület, az alapítvány pénzével. A piaci üzemeltetésnél több szolgáltatásnál találunk konkrét díjat, vagy utalást arra, hogy egyedi árakat alkalmaznak. Ebből úgy tűnik, hogy van, ahol legalább a működési költségeket ki tudják termelni, máshol még azt sem. A számoknál többet mondanak azok az észrevételek, megjegyzések, amelyek szerint nemhogy fejlesztésre, új eszközök beszerzésére nincs pénz, de még a **működési költségek előteremtése is gondot okoz**. A problémák megoldását csak az államilag garantált normatívák jelentenék.

A teleházak **használóinak** nem és életkor szerinti megoszlását az alábbi táblázat érzékelteti:

Év	14 év alatti	14–30 között	31–60 között	60 felett	Összesen
%	44	37	17	2	100
Ebből	%	%	%	%	%
Férfi	68	64	59	62	63
Nő	32	36	41	38	37
Összesen %	100	100	100	100	100

A 30 év alattiak aránya elsőprő, az összes használók 81%-a. Nem meglepetés ez a szám, hiszen ez az a korosztály, amely igazán fogékony az új lehetőségekre, már tanultak számítástechnikát, s a közösség iránti igényük is sokkal nagyobb. Az arány közöttük is a 14 év alatti gyerekek felé billen el. A 31-60 év közötti korosztály száma messze elmarad az előzőektől, s a 60 év felettiak száma pedig szinte elenyésző.

Ha az egyes teleházak adatait külön-külön megnézzük, néha meglepően eltérő kapunk a látogatottságról. Nagyvázsonyban a legkisebb, csak 4%, a

14 éven aluliak aránya. Itt jól működő ifjúsági közösséget, egyesületet találunk, 80%-ban 14-30 éveseket. Badacsonytördemecen, Tótvázsonyban, valamint Tapolcán is a legkisebbek aránya átlag alatti, 20%. Balatonfüreden rokkantakra specializált szolgáltatásokat nyújtanak, ezért ide egyáltalán nem járnak gyermekek. Kimagaslóan magas viszont az arányuk Kisapátiban, Bakonyánán, Nemesvitan és Zánkán. Az utóbbi háromban nem kell géphasználatot fizetni, ez is szerepelhet az okok között. A 60 év felettiek Badacsonytördemecen látogatják legintenzi-vebben a teleházat (15%), kilenc helyen viszont egyáltalán nem jelent-kezik ilyen használó. A **nemek szerint** is igen nagy eltérések mutat-koznak. A férfiak 63%-a átlagban is messze túlszárnyalja a női használók 37%-os arányát. A **foglalkozás szerinti** arányok szinkronban vannak a kor szerinti értékekkel. A dolgozó középkorosztály körében talán azért nem annyira népszerűek a teleházak szolgáltatásai, mert a munka-helyükön hozzájutnak a szükséges infokommunikációs, irodai eszköz-zökhöz. A teleházak népszerűségére jellemző, hogy előfordul nem egy helyen, hogy időpontot kell kérniük a használóknak, hogy géphez jussanak. Ennek ellenére szolgáltatásaik szélesebb körben történő meg-ismertetése végett a jelenleginél hatékonyabb marketing munkára lenne szükség.

A teleházak **tárgyi** ellátottságának alapvető eszköze a számítógép. Az összesen **135 db számítógépből** 109 a **hálózatba** kapcsolt gépek, és ebből 99 az **Internetre** kapcsolt gépek száma. Egy teleházra átlag 6,5 db számítógép jut. A teleházak **vagyonértéke** az induláskori értékhez képest mindenütt **csökken**. Igaz ez még akkor is, ha időközben sikerült néhány új gépet beszerezni. Nagyon gyors az amortizáció, az induláskor kapott, vagy beszerzett számítógépek nem mindig voltak a legkorszerűbbek, előfordul, hogy most már fel sem lehet újítani azokat. A teleházak legnagyobb gondja, hogy nincs pénz, lehetőség a korszerűsítésre. A PC-k többsége PII és PIII-as, együtt 73%-átadják az összes gépnek. A számítógépek 88%-a, (119 db) felszerelt **CD meghajtóval**, 7% 10 (db) **DVD meghajtóval is**. A teljesen felszerelt **multimédiás gépek** aránya 62%. A hálózati és kliens gépek **operációs rendszerei** között megtaláljuk a Microsoft Windows 95 /98 / NT / 2000/ XP és Linux- ot. Az általában használatos **szoftverek**: Microsoft Office 97 / 2000 / XP (Standard, Professional), Corell, Star Office, Ability Office 2002 .

A teleházak 7 különböző szolgáltatónál veszik igénybe az **Internet-szolgáltatásokat**. A teleházak többségében ISDN2 kapcsolat van, de 3 helyen még mindig kapcsolt telefonvonalon érik el a világháló. Szélessávú hozzáféréssel egy-egy helyen találkozni csak. Egyéb infokommunikációs eszközök közül a teleházak 90%-a ren-delkezik **telefon**

fővonallal, s **színes nyomtatóval**. 16 helyen van **lapszkennér és fény-másoló**, 3 helyen pedig **multifunkcionális** (fax, fénymásoló, nyomtató, másoló együtt) eszköz. **CD író** 14 helyen találunk. **Digitális fényképezőgép** 8 db van, de a **digitális kamera** (2 db) már ritkaságszámba megy, akárcsak a **mobil rack** (2 db), és a **web-kamera** (1 db).

A felsorolt infokommunikációs eszközök már megfelelő szolgáltatást tesznek lehetővé, ahol arra igény van, s ahol a teleház személyzete ezt hatékonyan tudja propagálni, használni és kihasználni a közösség érdekében, az egyének, a lakosság megalégedésére.

A kormány által 2003. november 19-én elfogadott MITS⁰ alapvető eleme az információs technológia tömeges hozzáférhetővé tétele. A kiemelt feladatok egyike a kistelepülések, közösségek számítógéppel és szélessávú Internet-hozzáféréssel való ellátása. A különféle pályázatok⁰ egyre inkább nem tesznek különbséget a tekintetben, hogy milyen szervezet, intézmény pályázik, s milyen szervezeti formában fogja működtetni az elnyert számítógépeket. Fontos kitétel viszont az utcáról megközelíthető közösségi helyiség, a kiíró által meghatározott idejű hozzáférés biztosítása, informatikai ismeretekkel rendelkező munkatárs alkalmazása. A teleház, mint intézmény egyre inkább csak az egyik, az informatikai fejlesztések lehetséges helyszínei közül. A könyvtárak közül azok pályázhatnak, amelyek szerepelnek a nyilvános könyvtárak jegyzékén. Amit szakmai érvekkel esetleg nem lehetett elérni az önkormányzatoknál, azt most megteszi helyenként a gazdasági kényszer. A meglévő, vagy amúgy is felújítandó könyvtár (épület, helyiség), többféle feladatot ellátó főállású munkatárssal megoldást jelenthet az informatikai kihívásoknak is.

A 2003-as év folyamán és 2004 év elején 7 teleház nyílt a megyében. Többségükben ugyanaz a személy látja el a könyvtár-és teleház-vezetői feladatokat is: Bakonytamási, Farkasgyepü, Lovas, Monostorapáti, Raposka. Tapolca-Diszelen az ÁMK-ban, Balatonfüzfőn pedig a NIKE szálló földszintjén alakították ki a közösségi Internet-hozzáférés új intézményeit.

2004. május 1-ig 2004 **eMagyarország⁰ Pont** megnyitását ígérte az IHM⁰, amelyet a pályázat kiírásának megfelelően könyvtárba is lehet

⁰ Magyar Információs Társadalom Stratégia

⁰ Esély a felzárkózásra (közösségi hozzáférési lehetőségek bővítésének támogatása): IHM -ITP-3, eMagyarország Pontok I-II, IHM-ITP 15,-16

⁰ Az eMagyarország Pontok olyan, az IHM támogatásával létrejött közösségi Internet-hozzáférési helyek, ahol a nyilvánosan közzétett nyitvatartási időben, maximált áron képzett segítő igénybevételelvel biztosított az internetezés lehetősége.

⁰ Informatikai és Hírközlési Minisztérium

telepíteni. Információim szerint Veszprém megyében a következő helyeken várható ezek indulása: Bakonyjákó, Bakonyszücs, Balatonederics, Balatonrendes, Gyulakeszi, Hajmáskér, Herend, Magyarpolány, Olaszfalu, Pénzesgyőr, Sáska, Szápár, Vigántpetend, Zalahaláp.

Az informatikai fejlesztések széleskörű kiterjesztése, és a pályázatok előírásai reményt adnak arra, hogy egye több településen ismerik fel, hogy a könyvtár olyan biztos pont, a kor kihívásainak megfelelően fejleszthető intézmény, amely képes befogadni a legújabb info-technikai berendezéseket, lehetőségeket: hívják azt teleháznak, vagy egyébnek. A korszerű eszközök, az Internet mellett is szükség van közösségi terekre, s nem utolsó sorban jól képzett szakemberekre, akik a használók, olvasók javára tudják fordítani mind a hagyományos, mind az új dokumentumfajtákban rejlő információt, tudást.

Szakirodalom és Internet-források

GÁSPÁR Mátyás (szerk.): A teleházak kezdeti tapasztalatai és hogyan tovább? Bp. Demnet, Hálózat a Demokráciáért Program, Magyar Teleház Szövetség, 1997.

GÁSPÁR Mátyás, Takács Mária: Építsünk teleházat! Kisfalvak kapcsolata a jövővel. Bp. KÖZIGPRINT - KÖZIGKONZULT, Magyar Teleház Szövetség, 1997.

BIHARI Gábor (szerk.): Teleházak és távmunka Magyarországon. Bp. Teleház Kht. 1999.

GERŐ Gyula: Az első évtized és néhány következménye. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 11. évf. 12. sz. 2002. december p. 16.

KAS Kinga, Mimi Larsson: Magyarországi teleházak monitorozása 2001. Zárótanulmány 2001. november p. 15.= Teleház Mentor CD. Bp. Teleház Közszolgálati Kht. 2002.

Könyvtárak és információs intézmények szerepe a demokratikus tájékoztatás szolgálatában. OSZK KMK, 1993.

KOVÁCS Emőke, NAGYNÉ Takács Ágnes: Módszertani segédlet teleház információs központ létrehozásához. Bp. OSZK KMK, 1995. (mágneslemezen forgalmazott hipertext anyag)

NAGYHÁZI György (szerk.): Teleház tankönyv: Készült a teleház vezető-és munkatársképzések résztvevői számára. Kézirat. Bp. Teleház Kht. 2002.

PARDINÉ Mórocz Magdolna: Teleházak Veszprém megyében: Szakdolgozat. Veszprém, 2003.

SKALICZKI Judit: A könyvtári terület stratégiai céljai 2003-2007 között Teleház Mentor CD. Bp. Teleház Közszolgálati Kht. 2002

KOVÁCS Emőke (szerk.): "Telekunyhók" a vidék fejlesztésért. (Hogyan építsünk tájékoztató állomást?). Szakirodalmi szemle. Bp. OSZK - KMK, 1992.

Veszprém megye statisztikai évkönyve 2002. Veszprém, Központi Statisztikai Hivatal Veszprém megyei Igazgatósága, 2003.

<http://www.demnet.org.hu/> / Hálózat a Demokráciáért DEMNET honlapja

<http://www.ihm.hu> / Társadalom: Stratégia – Az Informatikai és Hírközlési Minisztérium honlapja: A Magyar Információs Társadalom Stratégia

<http://www.ki.oszk.hu/hirek/html> – A Könyvtári Intézet honlapja

<http://www.telehaz.hu> – A magyarországi teleházak honlapja, Magyar Teleház Szövetség, Teleház Kht.

<http://www.telehaz.lap.hu>



Lesenceistvándi teleház és könyvtár kívülről és belülről





Jásdi teleház kívülről és belülről



Praznovszky Mihály

Olvasó publikum a 19. századi Magyarországon

Talán mottónak is beillik az a történet, amelyet Újfalvi Sándor örökített meg a 19. század közepén papírra vetett visszaemlékezéseiben. Valósággá emeli azt a sokszor leírt, de sokszor szélsőségesen eltorzított viszonyt, amely a magyar nemességet a művelődéshez, a kultúrához, ebben az esetben a könyvkultúrához fűzte. Tekintve, hogy tanulmányunkban az erre vonatkozó 19. századi közvélekedést kívánjuk példák segítségével szemléletessé tenni, mindenképpen mintáértékű az idézet. Az ifjú Újfalvi Sándorra, bécsi kancelláriai szolgálatából 1819-ben hazatérve, apja szándékai szerint a megyei élet és a gazdálkodás várt. Ez így lett volna rendjén, a tanulmányait befejezte, ez után már nincs helye olvasásnak, tanulásnak, első a birtok, a gazdálkodás. Újfalvi azonban nem hagyta abba az olvasást, a tanulást. Egy nap déltájban, azaz dologidőben a szo-bájában leheveredett, pipázott, feketekávét ivott és Rousseaut olvasott. Apja ekkor nyitott rá s csaknem szívrohamot kapott, látva a szokatlan szituációt. Kétségbeesése még csak folytatódott, amikor belépve a másik szobába, meglátta a rengeteg könyvet, amelyet fia Bécsből hozott haza. Újfalvi így örökítette meg a helyzet tragikomikumát:

„Egy hosszú faasztalon rendetlenül fölhalmozva állt Bécsből hozott és azután is szerzett mintegy háromszáz darab könyvem, s kézirataim. Volt a jámbor, az iménti kényelmes heverészésemén megütődve, de most a könyvhalom megpillantására szinte elájult. Tudományt, s tudós embert respektált ugyan, de könyv- és olvasásról egyáltalában semmit sem tartott, idővesztésnek, élnetlenség és leszegényedésre vezető biztos útnak nevezé mindég.”¹

Újfalvi Sándor viselkedése akkor még teljesen eltérő volt a nemesi ifjúság tradicionális magatartásától. Apja reagálása és mentalitása volt inkább az, amely a nemzeti közvélekedésnek megfelelt. És megfelelt annak a rossz nemzeti hagyománynak, amely ellen legjobbjaink évszázadok óta folyamatosan szót emeltek, egészen mindmáig, úgy tűnik eredmény nélkül. Ez a magyarság viszonya a kultúrához, a tudáshoz. Elsősorban az ifjúság viszonya a neveléshez, az iskolai oktatáshoz, az ott szerzett tudáshoz és annak társadalmi, értsd a nemzet javára fordítandó hasznosításához.²

Ez a viszony alapvetően meghatározta az ifjúság kapcsolódását az értékteremtő ismeretszerzési folyamatokhoz, mint pl. az olvasás, a tudományos

képzés, a korszerű ismeretek átvétele és alkalmazása, a nyelvtudás megszerzése stb.

Erre konkrét példa Mocsáry Antal, Nógrád megyei táblabíró, aki a tudós emberek fajtájából való. Hosszú évekig szedegette össze az 1826-ban megjelent Nógrád megyei monográfiájának adatit s a negyedik kötet végén lajstromot állít össze, milyen fogyatékoságai vannak Nógrádnak és mit kell változtatniuk. Szól az iskolák helyzetéről, a gazdaságról, az egészségügyről s az egyik pontban igen hevesen rohan ki a kortárs magyar ifjúság ellen. Leírása – mint látni fogjuk –, századokon át (vissza és előre) ismétlődő lesz: *„Vagynak ezen Vármegyének jeles és nagy reménységű nemes ifjai, a kikből iparkodások mellett, a jó tanácsok bevétele, jó könyveknek olvasása, nemes és tanult férjfiakkal való társalkodás által, nagy férjfiak lehetnek, - várja is azt a haza közönsége, és méltán is; de ellenben hogyha még volnának olly elpuhult ifjak, a kiknek sem olvasás, sem valamelly nemes társalkodás nem tetszik, a kik erköltstelenek s mindég arról gondolkoznak, kit kellessék tsábító hálójokba keverni: azok a köz hivatalokra elégtelenek, hanem a pénzvesztegetésre, fényüzésre, a miben tudniillik kedvetket tölneni reménylik, igen is alkalmazatosak, örökségben kapott birtokaikat, mellyeket nagy érdemü eleik vérrel, tudománnyal és gondos szorgalom által szerzettek, elpazérolják.”*³

Ha időben akarunk visszafelé lépdelni hasonló leírásokat keresve, a példák tucatjait tudjuk felsorolni nemhogy a teljesség, de még a töredékesség legkisebb igénye nélkül is. Az idézetek sora végtelen, ami végül azért is jó, mert ezek szerint mégiscsak akadtak – ha kisebbségben lévők is – olyanak a magyar szellemi életben, akik műveltek, felvilágosultak, jobbító szándékúak voltak.

Kármán József a 18. század végén, rövid élete egészét arra szánta, hogy a nemzet csinosodását szolgálja. Folyóirat szerkesztés, ismeretterjesztés, új magyar regény írása; minden eszközt igénybe vett, hogy elhitesse kortársaival, nem reménytelen a dolog. Élesen és határozottan fogalmaz, amikor az ifjúság, azaz a jövő nemzedékének feladatvállalásáról illetve annak negatívumairól szól. Egyszerűen nem talál magyarzatot arra, hogy az iskoláit elvégző fiatal miként változhat meg egyik napról a másikra, amikor hazatér. Ahelyett hogy mindazt, amit megszerzett tudásban, a közösség céljaira használná, segítene a nemzetet a változó Európában a nagykorú népek sorába emelni, egyszer csak visszasüllyed abba a minőségű életbe, ahol megszerzett ismereteit nem hogy nem hasznosíthatja, de egyenesen és következetesen el is felejtí azokat. Kármán sorai

A nemzet csinosodása című röpiratában valóságos erkölcsi példatárrá váltak az eltelt évszázadokban. Íme: „Szemeim előtt láttam én felnőni sok ifjakat, akik hirtelen gyarapodással a tudományok útján eléhaladtak; meleg szeretete mindannak, ami felséges, ami szép, ami tökéletes, gyulladt fel náluk. Nemes szomjúsággal feküdtek neki az esméretek kútfejének. A hazának nagy reménységeit láttam benne felnevekedni... Bizonyosága voltam sok külföldi főoskolákat megjárta ifjak rakott és széles esméreteiknek. De alig hogy hazatértek amazok ősi mezejeikre, nem tudom micsoda kimagyarázhatatlan elalélás foglalta el őket. A könyvtárt fegyverek tolták ki, a széptudományokat a vadkergetés, az elmélkedést a vadászat. – Alig hogy kiérték emezek csendes parókiájokra, és elvadultak, mint az erdei aprómarhák, megtompult elméjük, erkölcsök oly hozzáegyenesegett a hallgatók erkölcséhez, hogy azt csak a viselet különböztette, és hogy az külföldi formájokból egészen kivetkezzenek, karcsúságokat is felcserélték potrohossággal.”⁴

Decsi Sámuel is szinte szó szerint így módon ítéli el a tudást, a könyveket hamar elvető ifjakat. „A mi keveset tanultak ezek az iskolákban, azt-is mingyárt elfelejtettek, nem lévén abban semmi gyakorlások, és, mivel szűk volt a magyar könyv, vadászatban, halászásban, kortsmákon való heverészésben egymással való veszekedésben, és más efféle trágárságokban töltötték-el ifjú idejüket.”⁵ Faludi Ferenc egyik hőse a parlagi műveltségű földbirtokos, egyes szám első személyben igazolja Decsi Sámuel: „én szántóvető ember vagyok, keveset olvasok, azt is tsak ásítva, a mit hallok azt is könnyen elfelejtem”.⁶

Továbbhaladva visszafelé az időben, a közismert példák sokaságából Mikes Kelemen gondolatai idéződnek elénk. A *Törökországi levelek*-ben annyi szép és okos megjegyzés mellett 1725-ben feltűnik egy nagyon szemléletes és nagyon pontos leírása a magyar iskolai képzésnek, a tudományok használhatóságának valamint a magyar ifjúság sajnálatos magatartásának. Csak álmélni tudunk, hogy a teljes felnőtt életét távol Magyarországtól, Rákóczi mellett száműzetésben töltő Mikes miként tud ilyen pontos nemzet-rajzot megfogalmazni, rövidke diákkori élményei megtartásával. Természetesen a kortársak nem ismerték az évszázadig kéziratban lappangó művet, de Mikes viszont ismerte kora magyar valóságának viszonyait. Sorai pontosan rímelnék Kármán későbbi gondolataira: „Az is való, hogy egy országnak a boldogsága az iffiakot való jó neveltetésekből áll – a hadakozást, a tudományokat és a mester-ségeket akkor kezdik tanulni. A mi boldogtalan országunkban mindezekre alkalmatossága nincsen egy iffiúnak, noha mindezekre olyan alkalmas

volna, mint akármely nemzet. Mindazonáltal úgy tetszik, hogy mégis jobban lehetne nevelni az iffiakat, ha az atyák arról jobban gondolkodnának. Noha közüllök sokan tudatlanok és egy vaknak nehéz a világtalant vezetni. De, ha magok is a tanulást jobban szerették volna, a fiakat többre tanyíthatnák, mert egy jól neveltetett és oktatott iffiu a fiát is a szerént neveli. Mert ugyanis nézzük el, hogy neveltetnek nálunk az iffiak közönségesen? Legalább tíz vagy tizenegy esztendő koráig a faluból ki nem megyen, hanem addig a falusi iskolában jár. Addig az ideig megtanul olvasni, de az olvasással csak paraszti szokást is tanul. Ha iskolában nincsen, otthon egyebet nem lát, hanem minden héten hétszer az apját részegen látja a ki nem törődik azzal, hogy a fiában valamely nemesi és keresztényi jó erkölcsöket oltson, és csak a cselédekkel való társaságban hagyja... Tizenkét vagy tizenhárom esztendő korában valamely collégiumban béplántálják a honnét huszonnégy vagy huszonöt esztendő korában szabadul ki. Olyan idejében a melyben másutt már az olyan iffiú jó deák, jó historicus, a gyéometriát, a gyeográfiát, szükségéhez képes tudja, és már jó hadi tiszt... Legelsőben is a mi deákunk azon igyekszik, hogy cifra köntöse és paripája légyen – egynéhány könyvit és philosophiáit valamely almáriumban eltemetvén, azután faluról falura bójárja az atyjafiait... Mindazonáltal mint hazafia, azt akarnám, hogy a tudomány oly közönséges volna nálunk, valamint a tudatlanság... Kédnek pedig azt jóvállom, hogy a fiának olyan tudományokat adasson, a melyekkel használhasson országának.”⁷

Időben innen már csak egy lépés, mondjuk Zrínyi Miklósig eljutnunk. Zrínyi, bár alapvető könyveiben hadi tanácsokat ad, a katonai felkészülésről értekezik, olykor ki-kitér a magyar nemzet hibáira, állhatatlanságára, gyengeségeire. És természetesen eljut oda hogy kimondja: a magyar ember nem kedveli a tudást és a tudományt, nem akar művelődni, nem olvas a nemzet fejlődéséhez szükséges irodalmat, nem akar korszerű európai nemzetté válni. Egy helyütt arra hivatkozik, hogy a tudását ő alapvetően a könyvekből, mégpedig a szakkönyvekből szerezte, hiszen jól tudja: „Az emberi elme mind vitézi mesterségre, mind más minden dologra sohonna annyi segítséget nem vészen, mint a tanulásból és a história-olvasásból.”⁸

A Török áfiumban még egyértelműbben és szemléletesen jelenik meg az úgy látszik soha nem változó kép a tudást nem becsülő, a henye életmódot kedvelő magyar ifjakra: „Ülnek haszontalanul fiaink vagy otthon atyjoknál és anyjoknál, vagy, ha ugyan derekasan látni, hallani akarnak (az mint ők mondják), egy magyar úr udvarában beállanak és szerződnek. Ott mit tanulnak? innya; mit többet? pompáskodni, egy mentét arannyal megprémezni, egy kantárt pillangókkal felcifrázni, egy forgóval, egy

varrott lódinggal pipeskedni, egy paripát futtatni, egy szóval: esküdni, hazudni és semmi jót nem követni.”⁹

A helyzet tehát egyértelmű. Van egy évszázadok alatt kialakuló és állandósuló közös nemzeti ítélkezés, amely szerint Magyarországon nem becsülik a tudást. Inkább van hajlam a henye életmódra, a semmittevésre, mintsem az aktív, a nemzetet gazdagító tudás és ismeret megszerzésére és az annak birtokában való élésre. A 19. században ennek a követelménynek egyik s talán akkor legfontosabb mozzanata az olvasás volt. Vagy az olvasás hiánya. Gyakorlatilag minden feltétele megvolt annak, hogy a könyv a nemzeti haladást elősegítő tényezők egyik legfontosabbika legyen. A nyomdászat fejlődése révén megindult a könyvek tömegtermelése. A könyvkereskedelem is kezdi bővíteni lehetőségeit. Európából egyre több könyv – mégha ellenőrizetten is – kerül be Magyarországra és meglehetősen gyorsasággal. (Ez igaz a folyóiratokra is.) A könyvek ára is jelentősen zuhan, egyre inkább elérhető lesz a társadalom minden rétege számára. Bár még mindig nagyon sok az idegen nyelvű könyv, a magyar nyelv egyenjogúsága révén a magyar nyelvű könyvek száma megsokszorozódik. Nem szólva arról, hogy a külföldet járt diákok jóvoltából megnő az idegen nyelv ismeretének a becsülete. Megjelenik a közkönyvtár, mégha csak kezdetleges formában is. Hatalmas magánkönyvgyűjtemények alakulnak ki, nem egy nemes kimondottan a hungarica, a magyar érték gyűjtésére vállalkozik. Az íráság kezd általánossá válni, amit elősegít az Akadémia létrejötte, a különböző társaságok megalakulása, a kitűzött pályaművek népszerűsége. Kezd egyre elterjedtebbé válni a folyóirat-irodalom, sokféle és sokféle igényt kielégítő laptípusok jelennek meg. Új olvasóközönség rétegek lépnek előtérbe, közöttük talán a nők olvasmány igénye a legjelentősebb.¹⁰

Ám idáig eljutni nem egyik napról a másikra történő esemény volt. A 19. század első felének szakirodalmában a könyvkultúra és az olvasás kérdései gyakorta voltak napirenden. A főkérdés mindig ez volt: olvasnak-e a magyarok vagy sem? Ha olvasnak, akkor helyesen olvasnak-e, ki tudják-e választani az olvasnivalót, vagy éppen mit nem szabad olvasniuk. Ha nem olvasnak, akkor pedig miért nem? Nincs pénzük, nincs elég könyv, nincs könyvkereskedelem, csak a külföldi irodalom érdekli őket, a nemzeti nem? Sokan és sokféleképpen írták le a véleményüket a kategorikus elítélő kijelentésektől a jobbító szándékok megfogalmazásáig.

Az általános vélekedés természetesen az volt, hogy a magyar ember viszolyog a könyvtől. Megveszi a kalendáriumot, a Corpus jurist és a Bibliát. Ebben a háromban minden benne van, amit a világról tudnia kell. Újfalvi Sándor is ezt írja egy nemes ember viszonyáról a könyvhöz,

amikor bemutatja annak kúriáját. „*A szoba homlokán keskeny íróasztal, vékonyan párkányozva, avatég poros levelekkel rendetlenül felhalmozva. Ezekon áll a régi, színehagyott Biblia fekete bőrtáblával, melyben a háziúr nőszülése és gyermekei születésök idejét, Istent dicséret és minden jó kívánatai kíséretében pontosan följegyzí. Azután Verböczy Hármaskönyv-e kutyabőrbe kötve és Hankens Bálint kalendáriuma. Ez utóbbi a napi események hű naplója és a kiadások deftere.*”¹¹

Mednyánszky Alajos leírása még kategorikusabban villantja fel a nem olvasó köznemes portréját: „*a mulatságok és az élet képzelt szerentséje után nagy erőltetéssel sietvén a Lovakkal, Kutyaikkal, Menyetskéekkel, Kártyával és Vendégeskedéssel annyira el-foglaltatnak, hogy idejek az olvasásra nem maradván semmiféle könyvet se Németet, se Frantziát, se Magyarat nem vesznek.*”¹²

A 18. század végén egy pápai mérnök, Kovács Ferenc a Mindenés Gyűjteményben, éppen ezt a kérdést járja körül: miért nem olvas a magyar köznemesség? Milyen haszna lenne belőle, ha pártolná a magyar könyveket? Ő már itt felveti, hogy a magyar nép számára nem készül elegendő magyar nyelvű könyv, egészen pontosan nem készül elegendő olcsó árú, és megfelelő terjedelmű magyar könyv. Véleménye szerint, legfontosabb feladat a falusi és városi „*apróbb oskolák*” rendbetétele, fejlesztése. De nem a műszaki fejlesztésről van szó, hanem arról, hogy a deák nyelv helyett magyar nyelvű könyvekből tanuljanak a diákok. Tanulják a helyes magyar írást, olvasást és ne csak „*holmi jött ment olcsó mesterek*” tanítsák a diákokat.

A pápai mérnök (aki mellesleg külföldön járt egyetemre, kis könyvtárat hozott haza, műfordító is volt) nagyon fontosnak ítéli meg, hogy minél több magyar nyelvű könyv jelenjen meg és jusson el az alsóbb néprétegekhez. Számára ez a döntő kérdés, a köznép bekapcsolása a közművelődésbe, amelynek egyetlen feltétele van, hogy tömegében lehessen vásárolni magyar nyelvű, olcsó kiadású könyveket. (Ő veti fel talán először, hogy a könyvkiadók és könyvárusok nyereszkeskedését elkerülendő, a könyvek árát nyomtassák rá azok első lapjára.) Kovács Ferenc írását, ha nem is vita, de nagy érdeklődés fogadta. Szinte minden válaszadó egyetértett vele abban, hogy a legfontosabb az iskolaügy. „*Az oskolába járó gyermekeket kellene arra édesgetni, hogy a Magyar könyveket szeressék, azokat estvénként szüleiük előtt olvasgassák, hogy azok is azoknak szépségeiket megízélíthessék.*” (Egy másik praktikus, de megvalósíthatatlan tanácsa arról szól, hogy szombat, vasárnap be kellene zárni a kocsmákat, s a szülők így italozás helyett, olvasással szórakozhatnának.)

Kovács Ferenc folytatta a cikksorozatát, ahol még egyértelműbben fogalmazott arra vonatkozóan, hogy a legfelsőbb réteg tagjait nem érdekli a tudomány, a művészetek, a mesterségek fejlesztése. A cenzúra kitörölte cikkének azon részét, amelyben Kovács Ferenc azt fejtegette, hogy a vallási fanatizmus és türelmetlenség milyen sok kárt okozott a műveltség fejlesztésében.¹³

Mindezt igazolja Deák Ferenc egy 1827-ben kelt, Pápára, Stettner Györgynek címzett levele, amelyben egy konkrét könyv, a német nyelven kiadott magyar költészeti antológiai kapcsán ír le néhány nagyon fontos gondolatot, amelyek igazsága mind valóságos tényen és megfigyelésen alapul. Deák ugyan nem tesz megoldási javaslatot, de ironiája így is nagyon hatásos.

Az öregek, azaz az idősebb nemzedék nem vásárolja meg a magyar költészeti antológiát, mert azt mondják: „*a poesis érett eszű embereknek (mint ők:), éppen nem való.*” Deák hozzáteszi szerinte egy kis változtatással igazuk is van, de ezt úgy kellene mondani: az el érett eszű embereknek nem való a poézis. Majd sorra veszi, hogy kik, miért nem olvasnak: a lányok azért nem, mert csak praktikusságra nevelik őket, azaz a ház körüli munkákra, nem érzik a művelődés fontosságát. Az apák is csak Verböczyt olvasnak, ők sem tartják fontosnak a lányok műveltségét. A fiatal emberek gyűlölik a német szót és olyan könyvet meg nem vesznek, amelyben csak egy német szó is előfordul. Mások talán megvennék közülük, de amikor meghallják, hogy tudományos munkáról van szó, rögtön elállnak a vásárlás szándékától „*...könnyebb volna őket vízbe ugratni, mint csak egy példánynak a megvételére is reábirni, mert félnek: hogy ha puskával, pipával, cifrázott szobáikba tudományos könyvet visznek, béviszik általa a molyokat is, s azok majd elrágják a – fidibusokat, sőt talán még a hegyvám lajstromot is*”.¹⁴

Kazinczy Ferencnek is hosszas idejébe telt, amíg elfogadtatta családjával, hogy életét a könyvek világa töltsi ki. De nemcsak a családjában kellett ilyen előítéleteket legyőzni, még a könyvkereskedő sem volt hajlandó a kért könyvet eladni neki, csak az olcsóra és igénytelenre akarta rábeszélni. „*Nem sok idő múlva azután, hogy Patakra visszatértem, a bibliothecarius tudatá velem, hogy kezéhez eladás végett valamely magyar könyv tétetett le; nyelve érthetetlen, az elébe írt vers gonosz, de tele van igen szép rézmetszetekkel: Báróczynak Erkölcsi Meséi Marmontelből. Én azt szeretém meg, amit a bibliothecarius gyalázott, s attól borzadtam vissza, amit magasztalt. Még ma is bírom a könyvet, még rajta van ifjú esztendeim öröminek kedves emléke; még ismerem a helyeket, hol édes szólása csudálgatásiban – felsikoltozám.*”¹⁵

Kazinczy egyébként már 1793-ban írt levelében egyértelműen megfogalmazta a könyv és olvasás elmaradott helyzetének legfontosabb gondját „*Írók és Olvasók készületlenek vagyunk, s egészen készületlenek. Nincsenek Nyomatatóink, nincsenek Könyvárosaink, könyveinket csak az Írók olvassák; bennünket gátol minden, semmi sem segít*”.¹⁶

Volt az irodalomnak egy műfaja, amit ebben a korban nagyon sokan és nagyon határozottan elítéltek, a bűnös olvasmányok közé soroltak. Ezek voltak a románok, azaz a szépirodalom, a regények. Olyan könyveknek tartották ezeket, amelyek a jó erkölcs ellen vétnek, főleg a hölgyeket, mert ők voltak főbb olvasóik, bűnös képzelgésekre, sőt cselekedetekre készítetik. Ennek a szemléletnek voltak erkölcsi és voltak praktikussági ellenzői is. Az előbbi egyértelmű, a praktikussági pedig arról szólt, hogy aki ilyen románokra vesztegeti az idejét, annak nem jut ideje a hasznos, a köz javára végzendő cselekedetre tanító könyveket olvasni.

Ennek a vélekedésnek az eredete is messze évszázadokban keresendő. A XVII. század derekán a Fanchali Jób kódex egyik tulajdonosa, elolvastván az abba másolt Balassi művet, a Szép magyar komédiát s a mellette lévő verseket, szükségesnek tartotta megjegyezni: „*Nem kell az öreg embereknek olyan könyv, mert csak példát vesznek a játékra belőle.*”¹⁷

Faludi Ferenc hosszú textusokban tanítja nő olvasóit, miként kellene elkerülni a románok olvasásával járó veszedelmeket: A végső megoldása rendkívül praktikus, noha elsősorban átvitt értelemben értette, hogy magas polcra kell tenni ezeket, hogy a nemes kisasszonyok ne ériék el azokat. Azaz jobb elzárni vagy éppen be sem szerezni az ilyen könyveket. „*A könyvekben okos választást kell tenni: hagyjunk békét azoknak, amelyeknek a hit és a **religió** dolgát illetik: **item** azoknak amelyek a teológia, a filozófia örvényes mélységére ragadják eszünket. Vegyük elő azokat, amelyek áhétatosságra kísztének, világosítják értelmünket, a jóra lágyítják és tüzesítik akaratumkat, feddenek fogyatkozásinkról, módot, okot adnak a jobbulásra, erkölcsre, szép magaviselésre, kellemetes beszédre, és mindennemű **virtusra**...*

*Meg ne ízeltse a fiatal dáma a **romancia** írásokat, mert oda lesz miattok. Hatalmas **arsenicum** mérég lakik ezekben a könyvekben, már sok lelkeket ölt meg. A játékos, ékes beszéd, a gerjesztő, puha ígék, a tengeri sok egybeveszett szerelem játéki, tábori erővel viaskodnak az isteni félelem és tisztaság ellen. Mennél szebb a könyv, annál jobban ajánlja magát, s többet árt. Nehéz a szüzeknek az eme históriákban szüzen mulatni. Felkeveri a gondolatokat, gerjeszti az indulatokat, oly tüzet gyúlaszt, amelyet szív fájdalom nélkül nem lehet oltani és halálos bűn nélkül nem szabad fenntartani... Oda vagyon a leányzó a hitvány könyv miatt (mert noha csontéptmény asszonyállat, de minden puha húsnál lágyabb szíve*

*indulásaira nézve)...Hogyha azért Nagyságod nem akarja, hogy históriákat mondjon, írjon a világ egyetlen leányáról; a **fabulás** könyveket oly magos polcra tegye, hogy el ne érhesse a kisasszony.”*¹⁸

De Faludihoz hasonlóan szolt Virág Benedek is, aki „igen szegény, ostoba, kártékony mulatságnak” ítélte a románok olvasását. Mándi Sámuel egyenesen megtiltaná a románolvasást. Mátyási József is inkább a tiltás, mint az engedés mellett van. Mások szerint „kisasszonyaink Románokból tanulják a tsapodárságban leczkójiket”. Egyedül Kazinczy volt az, aki szerint igen is hasznos dolog a jó regények olvasása, mert ugyan szerelmet is tanulnak belőle a fiatalok, „de egy kis morált is, s beszédjük, magaviseletük finomodik olvasásuk által.”¹⁹

Mocsáry Antal Nógrád megye nemes táblabírája a már említett megye monográfiájában a románok olvasásának veszélyére is kitér. Ő a másik véglet. A megye értékeinek a felsorolásánál sorra veszi a könyvtárak leírását is. Szomorúan állapítja meg, hogy valójában csak egy közkönyvtár van Nógrádban, a losonci református kollégiumé. Ugyanakkor több nógrádi köznemes kastélyában van jeles könyvgyűjtemény, de csak azokat lehet könyvtáraknak nevezni, amelyeknek az állománya a tudomány, a köz szempontjából értékes. Így ír: „*Találtak egyéb helyeken is egybe szedett könyvek, nevezetesen: Románok, Utazások, Víg és Szomorú Játékok, ön gyilkosságok példái, mellyek mulatságosak, de tudományt vagy igen keveset, vagy épen semmit sem adnak: – sok közülük, szép szavak, sima kifejezések és hosszas előadások után, inkább megvesztegeti, mintsem javítja a szívet, és még is midőn végére jut az e féle szép szavakkal megrakott, hosszas előadású munkának az olvasó, egy kifejezéssel is kimondhatja annak foglalatját, melly többnyire házasodás, gyakran öngyilkosság, s mindég tsak tsupa képzelet. Az e féle olvasásnak sem az olvasóra magára, sem a közönségre nézve nintsen haszna, sőt ellenben ez által az olvasó sok arany órákat elveszt, mellyek alatt sok jót tehetett volna. Az ilyen könyvek gyűjteményét tehát nem nevezhetjük könyv-tárnak; – mert a tudományok igaz kedvellője megvizsgálja, valljon foglal-e magában a megszerzendő könyv lelki böltselkedést, vagy életböltselkedést, vagy törvény, vagy pedig történet-tudományt, avagy végre Poézist? – és ha ezen tudományok közül tsak egyet is feltalálанд abban, megszerzi s figyelemmel olvassa azt; de hogy ha ezen tudományokból semmi sints benne, elveti, nem vesztegetteteti magát, szívet, és élete áldott idejét. Ezen megválasztásról azért szollok, mivel a mostani időszakban sok olly könyvek botsátatnak közre, külömbféle nyelveken, mellyeknek megválasztásában a vevőnek vigyáznia szükség; mert a ki tsupán tsak a mulatságot keresi az olvasásban, és nem a tudományt, – az nagyon eltéveszti az igaz tzelt!”*²⁰

Kovács Sámuel egyik igen terjedelmes írásában a számos érdekes megfogalmazás mellett ott van a románok elítélése is, sőt ő még több olyan műfajt említ, amelyet egyáltalán nem szabad kézbe venni.

A Tudományos Gyűjteményben 1823-ban megjelent cikkében fogalmazta meg véleményét és javaslatait *A Könyvekről és azoknak olvasásáról* címmel. Úgy látja, hogy a könyvkiadás egyre dinamikusabban fejlődik, egyre több könyv, egyre nagyobb példányszámban jelenik meg, és nemcsak külföldön, hanem Magyarországon is. Ez egy visszafordíthatatlan folyamat: „*az írásnak nincs vége, s nem is lesz, míg a tudós Világ fennáll.*” Am rögtön hozzá is teszi, ugyanilyen arányú, azaz nagy mennyiségű a felesleges, rossz, kártékony könyv, „*melyek nélkül könnyen el lehetnének*”.

A könyvkiadás növekedésével ellentétben viszont nem ilyen ütemű a könyvvásárlás és könyvolvasás tendenciája. Van, aki azért nem vesz könyvet, mert úgy véli, olvasás nélkül is sikeresen haladt előre az életben. Van, akinek sok könyve van, de azokat nem olvassa. Végül vannak azok, akiknek sok könyvük van, olvassák is, de sem okosak, sem jobban nem lettek az olvasástól. Összegző megállapítása: „*mindenek felett azért azon kell lenni, hogy a jó könyveket a rosszaktól, a hasznosakat a haszontalanoktól, s ártalmasoktól tanuljuk meg különböztetni, s mint kell azokat olvasni, hogy hasznokat vehessük.*”

Kovács Sámuel a könyvvásárláshoz praktikus tanácsokat is ad: először is, szét kell nézni a könyvpiacot. Olvasni kell olyan újságokat, amelyek a könyvújdonságokat mutatják be, de itt is vigyázni kell, mert több könyvbíró el sem olvassa azt a könyvet, amelyet végtelenül megdicsér. Az is egy válogatási szempont, hogy nem kell mindig igazat adnunk azoknak, akik egy-egy íróat kiemelnek, egekig magasztalnak, másokat, akik kevésbé híresek, elmarasztalnak. Azt mondja, olyan recenzensnek lehet csak hinni: „*kik azt a Tudományt, melyben tartozik a könyv, tökéletesen tudják. Ha annak dicséréséből rájok semmi haszon, gyalázásából semmi kár nem háramlik.*” Szerinte legalább ilyen fontos a megvásárolandó könyv személyes megtekintése is. Bele kell olvasni, hogy a szerző vajon megfelelt-e annak a célnak, amelyet maga elé tűzött, érthető-e amit ír, hasznos-e a tartalma, stb. Az is figyelembe veendő szempont, hogy a szerző elég időt fordított-e a könyvírásra, stb.

Mindezek után sajátos felsorolást ad az ártalmas könyvekről. Szerinte ide tartoznak az Isten tagadására vezető könyvek, amelyeket azért a tudósok elolvashatnak, ha az átlagos olvasó nem is. De ide sorolja még azokat a könyveket „*melyek naturalismusra, Scepticismusra, Indifferentismusra, s más nagy tévelygésekre viszik az embert*”. Megemlíti, hogy néhány évvel ezelőtt olyan uralkodói rendelet született, hogy ezeket a könyveket a

könyvtárakból nem mindenki kölcsönözheti ki: „*az efféle Könyvek a nagyobb Könyv-tárakból különbség nélkül mindeneknek az olvasásra ki ne adattassanak.*” Az ártalmas könyvek második csoportját, az úgynevezett ocsmány könyvek teszik ki, azaz „*a tisztátalan embereknek, tisztátalan írásaik, fajtalan versek*”. Egyáltalán nem meglepő módon ő is ebbe a kategóriába sorolja a szépirodalmat, azaz a regényeket, ahogyan írja „*mellyek egyenesen vétkekre ingerlők, a feljebb említettekkel együtt, millyenek többnyire a Románok, melyek fajtalan előadásokkal vagynak megtömvve s a vétkeket kellemes színekkel festvén állítják a képzelődés eleibe*”. Kovács Sámuel szerint ugyancsak ártalmas a „*Támadásra indító*” könyv is, amelyek közé ő a forradalmi, a rendszert megváltoztatni akaró könyveket sorolja.

A könyvolvasás nehézségei között megemlíti a zavaros, homályos stílusban megírt könyveket, amelyek egyrészt félreérthetők, vagy egyáltalán nem érhetőek. De ugyanilyen gond a túlságosan rövid könyv, amelynek szerzője nem fejt ki véleményét elég indoklással. Hasonló gondokat jelent a túlságosan terjedelmes könyv is, amelyben a szerző összehord mindent, koncepció nélkül, csakhogy minél terjedelmesebb legyen a műve. Úgy összegzi gondolatait „*inkább kevesebb jó, s válogatott könyveket olvasson az ember, mintsem sok rossz, vagy közép-szerűeket, minden megválasztás nélkül, ne rendeletlenül olvassa a könyveket, a mint a kezébe akadnak és olyakat soha se olvasson, amelyekről előesmeretekkel nem bír.*”

Kovács Sámuel tovább sorolja a könyvolvasás praktikus tanácsait. Ne kapkodjunk a könyv kiválasztásában, ha elkezdtünk egy könyvet olvasni, mindent olvassunk el benne. Mindig csak annyit olvassunk, amennyit fel tudunk dolgozni az eszünkkel. Ha kell, többször is olvassunk el egy fejezetet, amíg meg nem értjük. Feltétlenül készítsünk jegyzeteket, mert „*a ki semmit se jegyez, majd minden olvasása elvész*”. Végül is az ember emlékezete nem végtelen, idővel gyengül is, tehát mindenképpen ajánlatos a fontosabb gondolatokat feljegyezni.

Érdekes módon, néhány, már ekkor is jelentkező, úgy látszik történetiségében állandósult rossz olvasói szokást is megbírál. Mindig sokan vannak, akik a könyvben, ha szépet, fontosat találnak: „*vagy megkörmöli, vagy veres téntával elhúzza alatta, vagy papírosokat rak a lapok közé, vagy behajtja a leveleket.*” Ezek mind hibás cselekedetek, s a munkától való nagy unatkozást árulják el.²¹

Hasonló sokrétű elemzést végzett két évvel korábban Vitkovics Mihály, akinek pesti háza az új magyar irodalom gyűlhelye volt. Ő mint literátor és mint irodalmi mecénás minden eddig említetteknél pontosabban ítélte

meg a magyar könyvkiadás, olvasás kultúra helyzetét. Korántsem fogalmaz olyan végletesen, mint több kortársa és nagyon praktikus javaslatokat tesz le az asztalra a helyzet jobbítása érdekében.

Írása a magyar könyvek terjesztéséről 1821-ben jelent meg a Tudományos Gyűjteményben. Ugyanezt a kérdést járja körül, csak ő másokkal ellentétben korántsem negatív választ ad, sőt megoldási javaslatai is igen racionálisak. Ő is úgy ítéli meg a két fő kérdést, amit a kortárs magyar írók megfogalmaznak: „*nincsenek magyar olvasók; - nincsenek magyar könyvvevők! Minek és kinek írjunk?*” Ugy véli, hogy az első panasz, tudniillik, hogy nincsen elegendő magyar olvasó, az nem igaz. Igenis olvasnak magyar könyveket, akik pedig nem olvasnak, azok pedig nem is magyarok. Esetleg „*elpártolt gonosz magyarok, a hazának háládatlan szennyes ivadéki*”. Igenis van magyar olvasóközönség, hiszen a magyar nemesség, papság, polgárság önmagában elegendő könyvolvasó lenne. De nem kell rögtön tíz-húszezer olvasóban reménykedni, elég lenne kétezer vagy ezer, legfeljebb ötszáz könyvolvasó.

A második panaszt elfogadja, hogy tudniillik nincsenek magyar könyvvásárlók. A legfőbb akadályt abban látja, hogy „*nincsenek magyar könyvárosaink*”, egyrészt kevesen vannak a könyvkereskedők, és ezek a könyvkereskedők is elsősorban az idegen nyelven íródott könyveket reklámozzák, terjesztik, mert egyrészt ebből több a hasznuk, másrészt érdekeltségi kapcsolatban vannak a külföldi kiadókkal is. Magyarországon összesen csak tizenhat könyvkereskedő van, s abból is Pesten, Budán, Pozsonyban, Debrecenben található a többség.

Vitkovics Mihály úgy véli, hogy a mi olvasóközönségünk nem a nagyvárosokban, hanem a mezővárosokban, méginkább a falvakban lakik. Ez egy adott társadalmi helyzet, amelynek aztán meg van a maga negatív hatása a magyar könyvkultúrára nézve. Olvasnának ők, de nem kapnak híreket a könyvekről, nem tudják hol beszerezni azokat. Télen nem tudnak kimozdulni otthonról, nyáron leköti őket a mezőgazdasági munka.

Vitkovics véleménye, hogy a könyvet helybe kéne vinni. Elsősorban a megyeszékhelyekre, és ott bizományba elhelyezni a levéltárakban. A megyei közgyűlések idején a levéltáros ezeket a könyveket egy nagy asztalon eladásra kínálja az érkező nemességnek, akik így bizonyára szívesen megvásárolnák maguknak és családjuknak. Úgy ítéli meg, és sajtósági számításokat végez, hogy ötszáz példány minden magyar könyvből eladható lenne, és így a könyvkiadás nyereséges lesz és a szerző sem kerül reménytelen helyzetbe.

Vitkovics szavai beillenek a nemzetébresztő egyéb irodalmi műfajokba, szinte parancsolja a művelődés, a könyvolvasás fontosságát. Mint olyan tényezőjét a haladásnak, melynek révén a nemzet műveltségben és így

fejlődésben is felzárkózhat Európához. „*Int az idő! Más nemzetek, még a kicsinyek is előjárnak a literatúrában, ennek felemelésében, hát már mi cammangjunk hátul? Előre mentünk sokba, menjünk előre a literatúrában is... Tunyázkodni, minden jómódot henyélten elkerülni, literatúrával nem gondolni, nem annyi-e, mint veszni indulni hagyni azt, ami magyar. Lelkemből lelkesen szóllok! Fogjunk hozzá literatúránk felmagasztalásához, az egész haza javának tekintetéből!*”²²

Mint eddig is láttuk, a könyvkultúra egyik fontos kérdése, az olvasóvá nevelés volt. Kiss János 1818-ban *Hogyan kell a magyar olvasó publikumot nevelni* címmel értekezik erről. Véleménye szerint számtalan módon lehet hatni az olvasóközönségre, de az első és legfontosabb, a magyar nyelv állapota. Ahogy írja: „*a Nyelv által neveltetik a Nemzet, az által tétetik jó erkölcsüvé, szorgalmassá, szeretetre méltóvá, tudóssá, híressé és hatalmassá*”. Aki tehát magyar nyelven ír, ad ki könyvet, az a magyar olvasóközönséget formálja, gyarapítja, neveli, aki pedig az anyanyelvét megveti, az a nemzet dicsőségének ellensége. Jelentősen megnő az író felelőssége, mert a magyar nyelvű beszéd csak szűk körben terjeszti ki hatását, ám „*az író láthatatlanul, némán, de mindenütt, és esztendőök s századok múlva is szóll*”.

Természetesen van gond az olvasóközönséggel, hiszen eleve kicsi a létszámuk, akár a franciákhoz, akár a németekhez viszonyítjuk. De még ebben a kis számú olvasórétegben is súlyos negatív jelenségek mutatkoznak. Az ország előkelői, leggazdagabb emberei magyarul nem beszélnek, nem leveleznek és a könyvtáraikba is leginkább francia, német irodalmat vásárolnak. A tudósok is csak a görög és a deák nyelvű tudományos munkákat becsülik, a magyar nyelvűeket nem értékelik. Egyesegyedül egy nagyon kicsi réteg az, a köznemességben és a polgárságban, aki jelenleg magyar könyvet vásárol és olvas. Ez visszahat az írókra is, akiknek az alkotókedve elmegy látva, hogy „*siketektől, s oly érzéketlenségtől vagynak körülvéve*”. Pedig a magyar nyelvű könyvek olvasása gyakorlatilag megteremti a társadalmi rétegek közötti folyamatos, és érdemi kapcsolat lehetőségét is. Mert ha egy nemzet egy nyelven olvas, úgy egy nyelven tud szót váltani egymással is.

Kiss János megemlíti még, hogy a nyelv mellett legalább ilyen fontos az iskolai oktatás. Gyakorlatilag az első pillanattól kezdve, magyar nyelvű könyveket kell a gyerekek kezébe adni, ahogyan írja „*a mesétől és regétől el kezdve az elő adásnak minden nemeit, minden jó eredeti írásokat és fordításokat meg kellene már az Oskolákban esmertetni*”.²³

Nyilvánvaló, hogy a könyvkiadás, az olvasáskultúra a harmincas, negyvenes évektől kezdődően már politikai kérdés is. Nagyon határozottan meg lehetett fogalmazni, egy ilyen műveltségi kérdésbe rejtve a nemzeti reformmozgalmak néhány erkölcsi felvetését is. Elsősorban azoknak az osztályoknak címezve, amelyeknek tagjai semmilyen vonatkozásban nem kívántak magyarrá válni, és részt venni a nemzeti felemelkedés programjában.

1841-ben az Athenaeum egyik szerzője a politikai lapok nagy példányszámáról értekezik, de azt is megjegyzi, lehet hogy politikai ismeretekben kezdünk fejlődni, de ez nem helyettesíti a komoly tanulást, ismeretszerzést és ismeretközvetítést. *„Korunk, ez az úgynevezett haladás kora a fölületeset szereti, s ebben igen is halad; fáradtság, behatni vágyás a tárgyak mélyébe, tudomány szeretet, napról napra kevesebbek sajátja.”* Gyakorlatilag a magyar folyóiratok egymás után szűnnek meg, könyveket alig vásárolnak, azaz az érdektelenség hat az élet minden területén. A szerző szinte kategorikus kijelentése nemcsak időszerű, de a magyar valósággra nézve, mindmáig aktuális. *„Olly politica, melly nem a tudomá-nyokból szívja éltető nedveit, mellynek nevezetesen nem jogtudomány, philosophia, historia alapjai, szerencsétlen zagyalék; ha azt akarjátok, hogy politicalai pályán ragyogjatok, előbb a tudományokban kell jártosaknak lennetek.”*²⁴

Pár esztendő múlva a Pesti Divatlap szerzője meg is nevezi, hogy kik és miért nem olvasnak. A főrendek házaiban elvétve találni magyar könyvet, ezeknek a családtagoknak a magyar nyelvű irodalom annyit jelent, mintha kínai nyelvűt látnának. *„Asztalaik szinte kizárólag francia és angol regényekkel, s történeti munkákkal rakvák meg.”* A középrendűek többsége írja, gyakorlatilag még most is inkább a *„nyulászattal, és kártyászattal”* foglalkozik, s legfőljebb egy-egy politikai lapba néz bele, hogy milyen beszámoló jelent meg a megyei közgyűlésükről. Tíz megyei vagy városi hivatalnok közül egy, ha olvas hírlapot, s teszi hozzá: *„és ilyen emberek aztán a haza közügyei kezelői s gyámoszlopai”*. A hazai polgárság és a zsidóság német, *„felettébb fontolva, haladva magyarosodik; ennek tehát német eleség kell, és lelkét szinte kizárólag azzal táplálja.”*²⁵

Egy M.D. jelű szerző 1832-ben, a Társalkodóban megjelent cikkében, nyugodtan mondhatjuk, az olvasástechnikáról értekezett. Nem a könyvek számát firtatta, nem arról szólt, hogy van-e vásárló Magyarországon vagy sem, hanem gondolataiban az olvasás-értés néhány szabályát érintette. Úgy tartotta, hogy akkoriban többféle vélemény forog az olvasásról.

Vannak, akik azt mondják, hogy egyszerűen jó magyar művek nem születnek, mások szerint születnek, de ezek csak átlagos alkotások, tehát nem is érdemes olvasni azokat. A legnagyobb réteg viszont, írja egyszerűen nem érti meg, amit olvas: *„kik vagy unalmokban, vagy bosszúságukban olvasnak ugyan, de minden valódi haszon nélkül, mert mikorára a könyvet elolvasták, alig tudnak abból egy pár mondalékot, annál kevésbé képesek a szerző célzásait, s munkájának velejét felfogni.”*

Pedig nagyon fontos, hogy megértsük a könyv lényegét. Hiszen: *„gyakran egy szó, vagy lenge gondolat”* is olyan folyamatokat indíthat meg, amelyeket végigvéve a nemzeti állapotot javító tetteket lehet megvalósítani. Éppen ezért mondja *„szükség legelőbb az olvasott igazságokat jól megérteni, s azután mind önmagára, helyzetére, mind a hazára a lehetőségig helyesen alkalmazni”*. Nem elég egy könyvet olvasva lelkesedni, szépségét dicsérni, de azt megértve, tudni kell elmondani, helyesen értelmezni és főleg a gyakorlati használhatóságát megtalálni. Írásának összegzése ugyancsak az előbb említett Vitkovics Mihály féle nemzeti program nyilatkozattal ér fel: *„kiki megfontolva, magára s hazájára alkalmazva minden indulatoskodás nélkül olvasson, a mit olvas mély figyelemmel s vigyázattal kövesse az Író fordulatit, s kivált az országos tanácsolatokban, ne csak magát egyedül képzelje, hanem jusson eszébe, hogy milliomok vannak, kik azon egy földnek, életnek, s természetnek tulajdonosi, melyben ő lakik, s egyenlő jussokra számot tarthatnak. Így bizonyos lehet, hogy olvasásának megszámlálhatlan kiható ereje, s haszna leend, s lelki függetlensége, s belnyugalma mindinkább nevedni fog.”*²⁶

Könyv, könyvkiadás, könyvvásárlás, olvasás, olvasáskultúra – mint láttuk a 19. században már túllép a műveltségnevelő szerepén. Egyértelműen politikai minőségbe csap át, és ez igaz a forradalom és szabadságharc utáni időre is. Éppen a 19. század közepén, az 1850-es években lett egyre meghatározóbb a könyv és a politika kapcsolata, amikor úgy vélnék – nem eléggé motivált tanulmányaink révén –, hogy a megbénított, szét-hullott nemzet apátiájába nem igen fér bele a könyv, az olvasás.²⁷

Éppen ellenkezőleg: addig soha nem látott elevenség uralta a magyar könyv- és folyóirat-kiadást és könyvkereskedelmet. De mint minden, ez is viszonylagos. Mikszáth Kálmán 1901-ben úgy emlegette az 1850-es éveket, mint a magyar olvasó és magyar író együtt-létének aranykorát. *„Babonás tisztelet környezte őket s élénk kíváncsiság csiklandozta a messzeállókat...a Vörösmarty Mihály szürke köpönyegét vagy később a Lisznyay spencerjét úgy ösmerte az is, aki soha nem látta, mintha a saját fogasán lógna.”* Érdekelte az olvasót az író személye, egyénisége s maga az a tény, hogyan lesz valakiből író? *„Kalandok, ötletes polémiák, ezernyi*

bohóságok története cirkulált a közönségben, mint színes pillangó raj. – Lauka Gusztáv csínyjei, a vidám Don Gunároszé, ki ócska novellákkal teszi lóvá a szerkesztőket. E félistenek közt valóban elfér egy ilyen incselkedő, vásott kobold. Ellentéte neki az ünnepélyes, merev Vajda János, a beretvált tigris, aki idegenül, dülva-fúlva járja a halhatatlanság berkeit, ködöt harap, és az üstökösnél melegszik. Leányszíveket dobogtat a Tóth Kálmán neve, az édes szavú dalnoké; látatlanul megcsókolná mindenik. De forr a harag a kis Gyulai Pál ellen, aki fülemile csontokat tör a kegyetlen kritikával. Pedig bohóság. A kritika legyen kritika. A guillotine-ba végre is nem szokásos zenélő órát tenni, hogy a kivégzendő élvezzen is mellette”.²⁸

Logikus, hogy ez a felfokozott, lassan kultikus beállítódásúvá emelkedett tisztelet magára a műre, az alkotóra is kiterjedt. Ki min dolgozik, vagy éppen nem dolgozik, mert Magyarországon már akkor is az volt az érdekesebb, amit nem írtak meg vagy jelenhetett meg. Még a nem íróknak is jutott a dicsőségből.

Bezzeg mi lett a magyar nemzeti lelkesedésből, kérdi Mikszáth a maga korára utalva. *„Megfordult a világ, és akik elsők voltak, utolsók lettek”*. Mikszáth szerint a társadalom változott sokat. A középpontban a sajtó áll és a szenzáció. *„Riporterek, üzletemberek, közgazdák csinálják a lapokat, ...Ki törődne a regényekkel, versekkel, beszélyekkel? Egy közbeszólás, egy ripőkös közbekurjantás a Házban nagyobb esemény a leghalhatatlanabb költői munkánál is.”²⁹*

Nehogy azt higgyük, a bölcsé és mindent tudóvá öregedett író szomorú rezignációja ez. 1882-ben a magyar irodalomba berobbanó Mikszáth éppúgy párhuzamba állítja az 1850-es éveket saját korával, s éppúgy a saját kora kerül ki vesztesen e viszonyításból. Ezt írja a pályakezdő író: *„Az irodalom nem kell senkinek! hiszen nem a komoly célok országában vagyunk! Könyvet itt nem vesz senki, szellemi terméket meg nem becsül, itt mindig a személyekre megy a játék. A magyar írók tartanak diadalutat a hazájukban, fényes transzparentes diadalívek alatt, virágzapor között, éljen harsogástól kísérve. A magyar irodalmi művek pedig ott hevernek penészlepetten a könyvtárak polcain, és senki sem tudakozódik utánuk. A politikában is úgy volt ez. Ott sem törődtünk soha azzal, hogy milyen politika, milyen rendszer, milyen intézkedés üdvös, hanem hogy milyen ember vezeti az ügyeket. A személyekért lelkesedtünk az elvek helyett. Termettek hát parádé-politikusok, olyanok, minők nekünk kellettnek – személyek, elvek nélkül.*

És mert az irodalomban is nem a könyvvel törődünk, hanem az íróval, így válik lehetővé, hogy olyan íróink is vannak, akik még sohasem írtak semmit. És ez nem humorisztikus dolog vagy tréfa, hanem ez tény."³⁰

Egy 1854-es cikkből az derül ki: „több könyv jelenik évenként meg, mint a forradalom előtt, és több könyv kel el.” E látszólag örvendetes tényben van valami „visszadöbrentő”, hogy a hajdani újdonsz szép szavát válasszuk. Vajon mi lehet ez? Egyrészt és főleg megváltozott a könyvet vásárlók osztályszerkezete. Amíg a forradalom előtt az arisztokrácia – értsd itt: a jómódú nemesi osztály – volt a meghatározó vásárlói réteg, a forradalom után arányuk radikálisan visszaesett. Helyükre a „népesb helyzetekből olvasóközönség” lépett. A szerző minden negatív következtetés helyett az állítja, hogy ez valahol nem is baj, hogy a „könyvárus sokat nyerjen, és az író is szépen díjaztassék.” Ezzel együtt az elfogyó, a hajdani könyvvásárlói réteg hiánya „méla hangulattal borítják kedélyünket el.”³¹

A veszélyt abban látja a szerző, hogy a tömegessé váló könyvvásárlás meghatározza a könyvkiadást, az elégtelen műveltségű, aránylag iskolázatlan vásárlói réteg igény szintje visszahat a könyvkiadásra. „A gyarló könyvek aránylag több kelendőségnek örvendenek, mint az átgondoltak és a művészi formával bírók.” És ez a megváltozott könyvpiaci érdeklődési irány visszahat az írókra is, hiszen azt és úgy írják, ahogyan az olvasóközönség igényli. Ez a rossz irányú változás „nyereségre, póriasságra, sőt tartalmatlanságra és könnyelmű fölszínességre inkább szoktatja íróinkat.” Vagyis: egyre inkább a pénz határozza meg a hazai könyvpiacot, ahol a sekélyebb értékű áru tetemesebb jövedelmet hoz a kevésbé tehetséges és igényes íróknak, akik ezt a változást alaposan ki is használják. A rövidebbet természetesen az értékes kortárs magyar irodalom és a kortárs alkotók húzzák. Milyen jól láttatja a lehetséges változási irányokat a Pesti Napló szerzője: az igényes, szép kiállítású művek helyett az olcsó kiadások, az igénytelen előállítású könyvek tömege jelenik meg. A „tisztán, csínnal, eleganciával” írott művek helyét átveszik a pongyola irányú, az érdes nyelvű művek. A legszomorúbb: „a szellem pedig szintén bókolni fog, mert kell, hogy tegye – a kényszerűségnek.”

Ez azonban csak egy kiragadott példa, önmagában nem döntő érv. Érdekes módon meglepően sok az irodalommal, könyvkultúrával, olvasási szokással foglalkozó írás ebben az évtizedben. Szinte mindenki megszólalt, Arany Jánostól Jókai Móron át Vajda Jánosig. Érdekes elidőznünk a „beretvált tigris” véleményénél, hiszen ekkor írt álneves röpirat-

taiban a rá jellemző végtelen őszinteséggel és szenvedélyességgel támadja a nemzet általa lajstromba szedett hibáit.³²

A gondolati azonosság kísérteties az előbbivel – a két írás keletkezése között 6-7 év van. Vajda is megállapítja – s ez már tény, a bekövetkezett jövő –, hogy megváltozott az olvasói rétegek összetétele: „*a nagy tömeg is olvas – nemcsak az értelmiség föle*”. (Ez is milyen diszkrét megfogalmazása a magyar értelmiségen belüli érték-differenciálódásnak!) Mindez Vajda szerint is oda hatott, hogy az írói pálya nem elhivatottsággá, hanem üzleti foglalkozássá vált. És „*nemcsak a pálya, de nyeresé-nyes üzletté lőn az irodalom... mert a nagy tömeg a felületest, a nyeglét jobban kedveli, mint a tartalmast, a valódit, melyet föl nem fog.*” Vajda egyre jobban belelovalja magát az igénytelenség elleni kirohásba, indulatait alig bírja el a papír: az irodalom „*hízeglő udvaronca, mulattató bohóca lett a nagy tömegeknek*”. Az írókkal szemben sem könyörületes. Megjelentek közöttük, még pedig igen nagy számban „*üzérszemű, nyegle, számító szerencsevadászok... a személyesült üresfejűség, önérzettelen, de annál hiúbb s haszonlesőbb tagjai.*” Röviden summázni is tud: „*Az írók osztálya... utóbbi időben nagy erkölcsi fajulásnak indult.*”

Vajda is, miként Mikszáth, megtalálta az átmenetet az irodalom és a politika jelenségei között, hiszen az irodalomban csak a politikai élet morális jelenségei tükröződnek vissza. Amit a tömegek elvárnak az irodalomtól, ugyanazt várják el a politikától. Amit az olvasói tömegek elvárnak az íróktól, azt az adott pillanatban választókká váló tömegek elvárják a politikusoktól is. Az áthallásra való figyelmeztetés nélkül bizonyít egy rövid textusa: „*Általában a politika nyilvános jellemről nálunk a nagy tömegnek kifícamult fölfogása van. Előtte az a jellem, aki – hízeleg neki; az a jó hazafi, aki minden áron népszerűséget vadász. Az a bátor, aki az árral úszik, a tömeggel sodortatja magát; az a határozott, aki várja a sült galambot.*”³³

Vajdánál az érzelmi kirohanások mellett pontos számításokat is találunk annak igazolására, hogy nem a nemzetek lélekszáma közötti eltérés a magyarázata a könyvkiadási és olvasási kultúra ég és föld eltérésének. Nálunk az igénytelenség az, ami lakosságszámtól függetlenül az értékes magyar irodalom tömeges elterjedését gátolja. Ez érvényes persze az értékes ismereteket hordozó tudományos folyóiratokra is. A Szépirodalmi Figyelőnek és a Budapesti Szemlének alig van pár száznyi előfizetője, míg a – Vajda jó szóalkotásával – „*bohóc lapok*”-nak titulált élclapoknak tízezernyi az előfizetője. A magyar olvasó, éppúgy, mint a német, lelki szükségletének tartja az olvasást, de a magyar olvasóközönségnek a némettel ellentétben „*hajlandósága aránytalanul kevesb van a tanulásra.*”

Vajda ebben a röpiratában az olvasáskultúra negatív jelenségeit képes elhelyezni a társadalom művelődési folyamatainak egészében. Egyenesen a műveltség gátjának nevezi a „szózaténeklő táblabíró”, aki a „kevélykedő szenvtelenség, jól abrakolt henyeség” állapotát nem akarja s nem tudja felcserélni a valódi műveltség megszerzésének igényével. Vagyis a nemzeti elmaradottság és gondok forrása nem a külviszonyokban keresendő, hanem egyes egyedül magunkban. Figyelmeztetése megfontolandó: „egyedüli mentsvárunk a művelődés, a polgárosodás”. Ennek pedig első meghatározója az irodalom. Az az irodalom, amely éppen a tömegesítés révén sajnos csak a tömeg alantas igényeit szolgálja ki. Az irodalom pártolása az abszolutizmus éveiben valójában nem volt más, mint „tüntetés, politikai manőver, visszahatás a nemzetiség elnyomására célzó törekvések ellen.”

Nem kell ide tudomány, csak jó bor és szép leány – idézi a közkeletű nótát, amelyből lassan népbölcsesség és magatartás lesz, holott, ismétli meg Vajda a szentenciát: „**a tudomány mindent pótolna, de a tudományt nem pótolja semmi.**”³⁴

Gondolatát Kemény Zsigmond szavaival folytathatjuk, aki már tíz évvel korábban, még a hazafiúi buzgalmak kezdetén érzekelte a bajt. Miért vásárol könyvet és nem is keveset a magyar? Talán, mert érdekli az irodalom, mert követi az irodalmi eseményeket? Éppen hogy nem, hanem arról a magatartásról van szó, amely végigkíséri a vizsgált korszakot: úgy véli, ezzel áldoz a hazafiságának. „Pártolása mecénási, s nem ügybaráti. Adni akar, nem élvezni. Adózik, nem pedig vásárol... a feles számú vásárló mellett kevés az olvasó.”³⁵

Ami pedig a tényleges vásárló és a valódi olvasót illeti (s persze az irodalmi eseményeken valódi érdeklődésből jelenlévőket), az minden fent említett író szerint a szegényebb osztályból kerül ki. Jókai felsorolásában ezek: „szegény papok, tanítók, falusi kisasszonyok, fényűzéstelen házi asszonyságok, gazdatisztek, közrendű emberek, orvosok, ügyvédek és a kisbirtokú gazdák: ezekből áll most a magyar olvasó közönség.”³⁶ Vajda is, Kemény Zsigmond is alamiznaosztogatásként jellemzi az arisztokráciának az irodalommal való kapcsolatát: áldoz, de nem olvas. További tényleges veszélynek jelzik az idegen ajkúságot, azt hogy egy jelentős réteg még mindig nem tud magyarul, pedig anyagi viszonyai alapján komoly vásárlói és olvasói közeg lehetne.

Gyulai Pál is talált alkalmat, hogy szintén rendszerezze az olvasói szokások negatív jelenségeit. Kazinczy Ferenc évszázados ünnepén mondott emlékbeszédében sorolja: „*íróink, az igaz, nem írnak többé csak egymásnak; nő az olvasóközönség száma, de az igényes olvasó még mindig kevés; egyre több az idő, de egyre kevesebb a vásárló; népszerűek a folyóiratok, kivéve az igényes és színvonalas lapokat*” – folytatja szinte vég nélkül.³⁷

Visszatérve Vajdára, számos helyről citálhatnánk még gondolatait, amelyeket különböző időpontokban rótt papírra, s amelyekben újra és újra, mintegy megszállottan veti fel az értékes irodalom nem-keleendőségét. Szavai szinte mellbevágóan hatnak igaznak és tényszerűnek: „*nálunk csak az a keleendő, mi mulattat, szórakoztat, ami tanít, az meg senkinek sem kell*” – éppen ez is azt látszik igazolni, hogy a közönség nagy része nálunk a valódi szellemkincsek közlője, a korszerű szellemi haladás eszköze, a könyvirodalom magasabb fontosságát még be sem látta.³⁸

Kemény, Vajda, Jókai – nincs elfogult irodalmi bíróság, amely ilyen tanúknak ne adna igazat. Szólítsuk sorompóba melléjük Rómer Flórist, aki dunántúli, bakonyi utazása alatt bőven talált időt arra – 1859 táján – hogy végiggondolja nemzete műveltségi állapotának helyzetét.

Nem lepődünk meg, ha gondolataiban összecsengő részleteket találunk az előbbiekkal. Rómer még markánsabban fogalmaz: a társadalom egészét elöntő anyagiasság a magyar nemzet műveltségének végromlásához vezet: „*ezen a pénzületben annyira elmerült sürgő forgó világban, melyben a mindennapiság szerfölötti hajhászata miatt sem a tudomány, sem a művészet igazán fel nem kaphat.*”³⁹

Rómer az álműveltség, az álpolgárosodás térhódítását, általánossá válását látja kézzel fogható veszélynek. Szép idealizmussal meg is fogalmazza a jelszót: „*most mondom, ha nem akarjuk, hogy más nemzetektől nagyon is elmaradjunk, vagy az álpolgárisodás mindent elnyelő örvényében örökre elmerüljünk, nem azt kell kiáltanunk: tengerre magyar! hanem a könyvekhez, a gépekhez, az ekéhez – magyar!*”⁴⁰

Egyfelől feltűnően tisztán érzékeli az értelmiségi hivatás elértéktelenedését, társadalmi alábecsült állapotát. Két területet emel ki: az irodalmat és az oktatást. Véleménye szerint egyik sincs elismerve. Megrendítő és konkrét példái az általános társadalmi vélekedésről hoznak látteleletet, amely ítékezés szerint csak a napi érdekek motiválta és a közvetlenül lepengethető forintokban mérhető foglalkozásnak van elismertsége és tekintélye.

Író és pedagógus. Utolsók a sorban, társadalmi előrelépésük behatárolt s csak generációs idő-lépcsőkön át remélhető. Valószínűleg a saját tudósi pályafutása reményei és reménytelenségei s főleg Világos utáni tudósi hányattatásainak keserű tapasztalatai írátták vele ezt a gondolatsort: „*a tudós jövője előre van mindörökre meghatározva. Amint pályájára lép, ismeri már non plus ultráját. Ha író: mily soványan díjaztatnak legelmésb, legremekebb cikkei? S míg utánuk a könyvkereskedő hizik és gyarapodik, addig a tudós alig tenghet szerény szobácskájában. Ha tanár: főképp a vidéken, bír-e annyit takarítani, mint valami hotelben egy még a betűt sem ismerő, s maholnap háziúrrá vergődő mindenes?*”⁴¹

Hát akkor volt a magyar irodalomnak és olvasóközönségnek békés együttélése, egymásra hatása? Mikszáth elégedetlen volt mind az ifjúkori mind az időskori irodalmi közélettel, s az 1850-es években találta meg a hajdani aranykort. Vajda mértéktelenül háborgott az 1850-es évek könyvkiadásának elégtelenségei, az olvasáskultúra hanyatlásának jól látható jelei ellen.

Hát akkor merre tovább? Ismételten újabb évtizedeket vissza az időben. Jókai a tanú, aki szerint Vörösmartyék ifjúkora az igazi magyar irodalom hőskora. Igaz, rosszul fizették az írókat, nem becsülték meg őket, az írásból nem tudtak megélni, „*s ha az író dohányt nem természetelt vagy kukoricát nem vetett, vagy úrfiakat nem nevelt, szépen felkopott az álla.*” Mindezek ellenére a nemzeti küzdelem vezéralakjai, a polgárosodás elvi rendszerének megfogalmazói és megtestesítői ők voltak. Jókai szép szavaival: „*És mégis azok a vének tudtak küzdeni nyomorral, lenézéssel, nem számlálták a sorokat, hogy mennyit ad érte a könyvárus, hanem írtak, fáradtak magas költői lelkesülésből, a szent honfi buzgalomból, s ha mindenki veszítve hitte is a nemzetet, a költő nem szűnt meg hatni, buzdítani, s ha mindenki lecsüggeszté fejét, ő felemelten hordozá azt.*”⁴²

Mielőtt beleringatnánk, beleálmodnánk magunkat a végre megtalált magyar irodalmi álomba, emlékeztetnem kell a Kisfaludy Társaság néhány programjára. Az 1840-es években megindították a Külföldi Regénytár, majd az Új Külföldi Regénytár című sorozatokat, amelyekben a kortárs európai irodalom színe-javát tették közzé friss fordításban. A Nemzeti Könyvtár pedig Kisfaludy Károly, Csokonai, Vörösmarty munkáit bocsátotta az olvasó elé. Tévednénk, ha azt hinnénk, jól felfogott gazdasági érdek, biztos nyereségképződés motiválta döntésüket. A Kisfaludy Társaság vezetői és tagjai, a kor szellemi s így irodalmi elitje a

magyar irodalom és a magyar olvasó féltése miatt vállalkoztak az amúgy félbe is maradt sorozatok kiadására.

1841-ben így fogalmazták meg aggályukat: „*Korunk érdeklődés elsősorban a politikára irányulva, szépirodalmunk érdekvesztével az esztétikai stúdiomok mindinkább elhanyagoltatni, a költészet kevesebb gonddal és eszmélettel miveltetni tapasztaltatnak.*” De nemcsak az irodalom minőségének romlása aggasztotta a Társaság tagjait, hanem az olvasnivaló választékának szűkülése is. Ezért kellene a modern, jó külföldi alkotások is, hogy elősegítsék „*a magyar, főként női közönség-nek szívképző s ízlésnemesítő könyvek olvasására édesgetését.*”⁴³

Egyszerűen nem veszik, és nem olvassák a magyar olvasók az értékes magyar irodalmat, hanem csak és kizárólag a bővli, a talmi, a fércmű kell az igénytelen tömegeknek.

Térjünk vissza még pár szó erejéig az 1850-es évek közepére, s nézzük tovább, mely jelenségek mutatták az olvasáskultúra változásait. Elsőként az írókat említsük, az írói hivatást, amelynek történelmi szerepét, társadalmi irányát, nemzeti elvárásait mindannyian jól ismerjük.

De idézzük a kortársakat is. Azokat, akik ekkor vitákban, elméleti írásokban is igyekeztek tisztázni a kérdést: mi az író feladata, mi az íráság lényege, hol és miben nyilvánul meg a nemzet érdeklődése irántuk.

Mi az író? – teszi fel a kérdést 1854-ben Edvi Illés Pál.⁴⁴ Szenvedélyes hangú cikkében már azokkal a fogalmi meghatározásokkal találkozunk, amelyek a szolgálat jelleget hangsúlyozzák. Eleve az elrendeltetés állapotában születnek az írói hivatásukra, isteni parancsra lesznek íróvá, mintha nem is e világból valók lennének. Az író olyan, mint a szövétnek, „*mely meggyújtatván, nem önmagának, hanem másoknak világol és szolgálatában elfogydogál.*” Az író az igazság, az erkölcs, a felvilágosodás letéteményese, akit minden civilizált népnél különösen tisztelnek, sőt ők „*a népek műveltségi fokának csálhatatlan mutatói*”. S mi a jutalma e krisztusi életútnak? „*A kivívott szép hírnév és becsület a kedves nemzet előtt életében – és a classicaai görög halhatatlanság holta után.*”

Ez a fogalom – az irodalom, mint tükör a nemzet előtt – visszatérő motívum ezekben az írásokban. Imre Sándor a Koszorúban, egy angol könyvet ismertetve, az irodalmat a nemzeti élet „*legnemesebb termékének*” nevezi, és a „*nemzet szellemének tükre*”-ként minősíti. Lévy József szerint ugyanakkor az irodalom már több mint a nemzet szellemi fejlődé-

sének tükre: annak inkább „*lényeges előmozdítója, sőt legnemesebb vezére.*”⁴⁵

Jókai a maga idealizmusával a magyar irodalom misszióját három területen látta. Először is bizonyítani a magyar nemzet műveltségi állapotát s ezzel egyenrangúságát is az európai kultúrában. Másrészt olyan közös gondokat, érdekezésséget jelenít meg, amelyek a társadalmi helyzettől függetlenül egyformán érvényesülnek. Harmadjára a nemzeti-ségi lelkiség meghódítását, erőszakmentes magyarrá válását segíti elő.⁴⁶

A korszak irodalmi eseményeiről szólva szinte mindenki ezeket a küldetésmotívumokat említi, lett légyen bármiről szó: temetésről, szobortervről, kötetkiadásokról, stb. Jókai Mór Vörösmartyról írván teljes életművének kiadását említi, amelynek egyetlen magyar ember otthonából sem szabad hiányoznia, ott kell állnia a biblia és az imakönyv mellett, mert ebben van: „*múltnak dicsősége, jelenünk öröme, jövőnk reménysége*”, hiszen Vörösmarty általában a magyar költő „*az úr prófétája s ami belőle szól, az úr lelke az.*”⁴⁷

A magyar remekírók olcsó kiadásait tervező Heckenast-könyveket beharangozva a Vasárnapi Újság névtelen szerzője ezt a sorozatot is olyanak tartja, amelynek kötetei nemcsak az elmét, szívet és ízlést nemesítik, hanem a nemzeti öntudatot és jellemet is nevelik. A magyar lantos író a „*nemzet véréből való vér*” s a nemzet – figyelmeztet intőleg – „*csak addig él, míg jeles fiait tiszteletben tartja.*”⁴⁸

Ez az eddig példákra hajazó idézet, mondhatni logikusan következik abból a politikai magatartásból és indíttatásból, amely az irodalmi események szervezése mögött áll: a dicsőség csak részben az ünnepelté, más részben azé a népé, amely soha nem feledkezhet meg önmaga erkölcsi erejéről. Ezért mondják a Szépirodalmi Figyelőben az irodalmi kultusz egészéről: „*hogy a magyar közönség nemzeti nyelvének őreit s a szépnek apostolait magához méltó tiszteletben kezdi részesíteni és kőben, szívből örökíteni vágyik.*”⁴⁹

Berzsenyi Dániel szobrára gyűjtést indítva e gondolat így fogalmazódott meg: „*Vajha minden köztiszteltet érdemlő jelesünk sírja fölött oly emléket látnának utódaink, melyek az ő jelentőségük hirdetése mellett a mi kegyeletünkönkről tennének hozzánk és korszellemünkhöz méltó tanúságot.*”⁵⁰

Az emlék, írta Toldy Ferenc a Révai Miklósnak szobrot állítani szándékozó Torontál megyeieknek, nemcsak az elmúltat népszerűsíti, de azokat az eszméket, elveket is, amelyek az illetőt naggyá tették, s a szobor hozzá-

járul mindezeknek az állandósult jelenlétéhez, megtartásához. „*Nemcsak nagyot tenni, hanem a nagyot elismerni és dicsőíteni is érdem.*”⁵¹

És amikor a Berzsenyi-ügyről, a niklai temető síremlékének felavatásáról tudósítanak, akkor e kettős motívum mellett, amely elsősorban is csak a dicsőséget, annak nemzetmegtartó erejét ismeri, említenek egy harmadik motívumot, amely ezeknél kevésbé dicső, de ugyanolyan fontos: a művelődés, a műveltség terjesztőinek, névtelenjeinek megbecsülését. A Hölgyfutár anonim szerzője ezzel kezdi tudósítását: ha majd elmúlnak az ünnepek, „*ha kisírta magát*” a nemzet a nagy sírok felett, akkor talán „*eszébe jutnak az élő dicsők is, kik közt jelenleg nem is egy van, ki fárasztó gondok, például a tanítás terhe alatt küzd az élettel, óráit nem szentelhetve a műsának, mely fejét az égi adományok legdrágábbikával koronázta meg.*”⁵²

A következő általános jelenség, amelyet az eddig idézett szerzők mindegyike megemlít, a könyvvásárlás és olvasás – vagy nem-olvasás – nemzeti jellege és annak hátránya. Kicsit szokatlanul hangzik, hogy egy egész nemzet hazafias érzületből felbuzdulva vásárolja a kortárs magyar irodalmat. A kor bevált könyvterjesztői gyakorlata az előfizetés, a prenumeráció volt. Jókai Kakas Mártonnal mondatja el, hogy az irodalom támogatása e módszerének milyen válfajait ismerték.

Volt a **jótekonyság** időszaka, amikor azért fizettek elő egy-egy könyvre, hogy árvíz, tűzvész, földrengés áldozatainak a segítségére siessenek. A **lelkesedés** korszakában azon vetélkedtek, hogy ki tud több előfizetőt gyűjteni, bármiről is szóljon az adott könyv. A harmadik korszak a **haza-fiúi prenumeráció stádiuma**, amikor az irodalom pártolása egyúttal a hazaszeretet kifejezése is volt. Nincs rossz könyv, mindent meg kell venni, amit magyar szerző írt.⁵³

De természetesen a megvett könyvet egyik szakaszban sem olvasta senki. Vajda is ezt hangoztatta. A nemzeti lelkesedés még nem elég a valóságos olvasáskultúra megeremtéséhez. Vajda azt sérelmezi, hogy nálunk általában valamilyen évforduló, jeles vagy szomorú esemény kell ahhoz, hogy ideig-óráig ráterelődjön a fény az adott alkotóra és életművére.

Ő is, de még Arany János is Vörösmarty 1855-ben bekövetkezett halálát hozták fel példának. Hogy a nemzet kegyelete nemcsak a néma tüntetéssé változott temetési menetben nyilvánult meg, hanem abban is, hogy hasonló tüntető módon kezdték vásárolni Vörösmarty köteteit. Vajda a már ismert lendülettel vette célba ezt a magatartást is: „*...mint néhány könyvárusoktól értesültünk, az elhunyt munkáinak kelendőse a temetés*

óta tetemesen növekedett.. Hanem már e látszólag örvendetes jelenségnél az emelkedettebb lélek elborul, gondolkozóvá lesz. Hogy van tömeg, érzéketlen, fogékonytalan, mely harmincéves pályaideje alatt nem ismerte föl Vörösmartyt, mely leszállított áron sem vette meg költeményeit, hanem a temetés nagyszerű látványa által tudják meg, mi volt Vörösmarty?!! Mikor mivelődik oda ez annyira miveltnek híresztelt század, hogy az érdemest, a valódi nagy szellemet életében ismerje el és jutalmazza meg?” 54

Rómer Flóris is e pillanatban fogalmazza az oly találó pompakönyvtár jelenséget, amely a már említett álpolgári lét sok helyütt látható bizonyítéka. Ahogyan írja: az ilyen család szalonjában ott áll a zongora, amit soha nem nyitnak fel, ott a pompakönyvtár, amelyből soha nem vesznek le könyvet – „*csak meg legyenek az említett bútorok: láss magadnál néhányszor játszó társaságot és nóbel ember, telivér gentleman vagy. Így ítél a világ.*” 55

Ellenpéldaként utaljunk Gárdonyi Gézára, aki a *Szegény ember könyvtára* címmel a parasztság olvasáskultúrájáról értekezik mondván, hogy ott igenis van olvasási igény. Joggal tehette, hiszen több éves falusi tanítókodása elegendő tapasztalatot adott neki ahhoz, hogy kimondja, miként kell a népkönyvtárakat a falvakban létrehozni. Az ő véleménye az, hogy a parasztok egészen másként olvasnak, hiszen eleve gyengébb az olvasástudásuk. Ahogyan írja „*a paraszt nem futó-szemmel olvas... baggadozva megy egyik mondattól a másikig.*” Tehát véli Gárdonyi a parasztnak nem sok könyvet kell adni, hanem maximum tíz jó könyvet, szép könyvet. Úgy emlékszik, egy-egy könyv volt, ami a faluban körbejárt, azt olvasta mindenki a teljes pusztulásig. „*Egy helyen a Gvadányi Rontó Pálja volt az a könyv, másik helyen a Haller Hármashistóriája, harmadik helyen a Demokritosz című régi anekdotagyűjtemény; egy helyen meg a Szakál Lajos Cimbalom című verseskönyve volt a falu szellem kincstára.*” Gárdonyi még valamit fontosnak ítél meg, mégpedig azt, hogy a parasztember nem fog fizetni egy koronát kölcsönzési díjúl. Az egy korona nagyon nagy pénz: „*ezért a pénzért öt napig szedi a konkolyt a parasztfiú; ezért a pénzért négy vasárnap eszik húst a paraszt; ez a pénz egy esztendőre elég sóra; ezért a pénzért ötször foltoztatja meg a csizmáját.*” 56

Mindez, amit példák sokaságával felsoroltunk, csak vékony rétege az 1850-es évek hazai könyvkultúrájának. Számos kérdésben csapnak még

össze a vitázó felek: a tudományos irodalom léte és lehetőségei; a tudományos szakírók társadalmi helyzete; a gyermekirodalom kérdésköre; a nőírók és a nőknek szóló irodalom; a könyvkereskedelem változásai; a könyvtárak, az olvasókörök létesítése, jó könyvekkel való ellátása; a német nyelvű irodalom jelenléte a városokban; a sajtó és az olvasók viszonya; e viszony változásának lehetséges irányai, a magyar irodalom megjelenési lehetőségei külföldön és szerepük a magyarságról kialakított kép formálásában. Ahogyan Jókai fogalmazta egy helyütt 1857-ben: *„nem nyájas mosolygás, nem hős tetteink emlegetése, nem alamizsnáskodás kell nekem a magyar nemzet számára a külföldtől, hanem igazságos elismerése annak, hogy olyan szellemi és anyagi tőkét képviselünk, mely nélkül nem lehet el a világ, hogy a legmélyebb béke idején is megérdemeljük, hogy éljünk, s életünk épp oly factor az európai műveltség történetében, mint a németé, angolé, franciáé...”*⁵⁷

Vahot Imre 1860-ban, egy kortárstól szokatlan és mély rálátással teljesen egyértelműen így fogalmazta meg azoknak a tendenciáknak az összetevőit, amelyekről mindeddig szóltunk: *„A nemzet öntudatra ébredt, s lassanként belátta, s teljesen meggyőződött arról, hogy míg nemzetiségét leghathatósabban fenntartó, műveltségét legszebb színben visszatükröző irodalma, művészete s társas élete van, addig még nincs elveszve, sőt ily hatalmas kincs birtokában s ápolása s megőrzésében virágzóbb jövőjének biztosítéka rejlik.”*⁵⁸

Elévülhetetlen, örökérvényű és egyelőre beteljesíthetetlen igazság.

Jegyzetek

- 1 ÚJFALVI Sándor, *Emlékiratok*, Bp., 1990, 218.
- 2 Csak kilépés a jelen Magyarországaiba, hogy a kézirat leadásának időpontjában (2004. augusztus 18.) hangzott el a televízióban egy híradás arról a felmérésről, amelyet 36 ezer magyar középiskolás szabadidős tevékenységéről készítettek. E szerint leginkább moziba szeretnek járni, videót nézni, ezután jön a diszkó, majd pedig a lógás, azaz a semmittevés. Olvasni alig szoktak, színházba pedig véletlenszerűen járnak.
- 3 MOCSÁRY Antal, *Nemes Nógrád vármegye... esmértetése*, Pest., 1826, 4.k. 243.
- 4 KÁRMÁN József, *A nemzet csinosodása*, Válogatott művei, Bp., 1953, 79.
- 5 SÁNDOR István, *Író és társadalom*. Fejezet a magyar felvilágosodás irodalomtörténetéből, Szeged., 1945, 65.
- 6 Uo., 74.
- 7 MIKES Kelemen, *Törökországi levelei*, Bp., 1905, 103 -106. (Remekírók képes könyvtára)
- 8 ZRÍNYI Miklós, *Vitéz hadnagy*, Hadtudományi munkái, Bp., 1957, 160.
- 9 Uő., *Ne bánts a magyart. Az török áfium ellen való orvosság*, Uo. 383.
- 10 Ennek a problémakörnek máig legteljesebb összegzése bőséges példákkal kiegészítve FÜLÖP Géza, *A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban*, Bp., 1978, 291
- 11 ÚJFALVI Sándor: i.m., 233.
- 12 MEDNYÁNSZKY Alajos, *Hazafiúi gondolatok a Magyar nyelv terjesztése dolgában*, Tudományos Gyűjtemény, 1822. 1. Idézi: KULCSÁR Adorján: *Olvasóközönségünk 1800 táján*, Bp., 1943, 77.
- 13 Idézi: KÓKAY György, *Javaslatok a könyvolvasás népszerűsítésére 1789/1790-ből*, Az Országos Széchényi könyvtár évkönyve, Bp., 1959, 292-301. Kókay György művei ugyancsak alapvető fontosságúak a könyvkultúra, olvasástörténet e századbeli megismeréséhez. *A magyar hírlap- és folyóiratirodalom kezdetei (1780-1795)*, Bp., 1970, *Könyv, sajtó és irodalom a felvilágosodás korában*, Bp., 1983, *A könyvkereskedelem Magyarországon*, Bp., 1997, *Felvilágosodás, kereszténység, nemzeti kultúra*, Bp., 2000.
- 14 DEÁK Ferenc levele Stettner Györgynek, Kehida, 1827. szeptember 17, TAXNER-Tóth Ernő: *A fiatal Vörösmarty barátainak levelezéséből*, Bp., 1987, 78.
- 15 KAZINCZY Ferenc, *Pályám emlékezete*, Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok, Bp. 1979, 238-239.
- 16 Közli: KULCSÁR, i.m., 22.
- 17 MISIANIK, Jan, ECKHARDT Sándor, KLANICZAY Tibor: *Balassi Bálint Szép magyar komédiája*, Bp., 1959, 32. (Irodalomtörténeti füzetek 25.)
- 18 Idézi: KOVÁCS Máté: *A könyv és a könyvtár a magyar társadalom életében. I. Az államalapítástól 1849-ig*, Bp., 1963, 509-511. (Nemzeti könyvtár)
- 19 KULCSÁR Adorján: i.m., 61.
- 20 MOCSÁRY: i.m., 2.k. 6-7.
- 21 KOVÁCS Sámuel: *A Könyvekről és azoknak olvasásáról*, Tudományos gyűjtemény, 1823, XII. 48-70.

- 22 VITKOVICS Mihály: *A magyar könyvek terjesztéséről*, Válogatott művei, Bp., 1978, 411-423.
- 23 KIS János: *Hogyan kell a Magyar Olvasó Publicumot nevelni*, Tudományos Gyűjtemény, 1818, VIII. 85-91
- 24 DÖME: *A magyar olvasók 1841-ben*, Athenaeum, 1841, II. 381-382., 415-416.
- 25 CSATÁRI Ottó: *Irodalmunk 1847. évi termékei*, Pesti Divatlap, 1848, 20. 539.
- 26 M.D. *Az olvasás hazánban*, Társalkodó, 1832, 13. 49-51.
- 27 A következőkben tárgyalandó, az 1850-es évek olvasáskultúrájára és az irodalmi kultusz kapcsolatára vonatkozóan legutóbb lásd PRAZNOVSZKY Mihály, *A „pompakönyvtárak” és az olvasói szokások a 19. század közepén*, Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2000, 9., 26-35
- 28 MIKSZÁTH Kálmán: *Előszó az Almanach 1904. évi kötetéhez*, Mikszáth Kálmán: Emlékezések és tanulmányok, 1957, 690-691.
- 29 Uo. 692-693.
- 30 MIKSZÁTH Kálmán: *Az aldunai diadalút* (1882)., Mikszáth Kálmán összes művei. Cikkek és beszédek. 14. k. Sajtó alá rend. Bisztray Gyula Bp., 1974, 46.
- 31 *Emelkedő könyvkiadás és könyvfogyasztás*, Pesti Napló. 1854, márc. 5., 10. (Újraközli: KOVÁCS Máté: *A könyv és a könyvtár a magyar társadalom életében*. 2. k. Bp., 1970. 33-36.)
- 32 VAJDA János: *Önbírálat*. (1862)., Politikai röpiratok. Sajtó alá rend. Miklóssy János. Bp., 1970, 41-66. (Vajda János összes művei 6.)
- 33 Uo. 43.
- 34 Uo. 58.
- 35 KEMÉNY Zsigmond: *Szellem tér.*, Élet és Irodalom. (Tanulmányok), Bp., 1971, 90.
- 36 JÓKAI Mór, *Bajza Lenke munkái*, Jókai Mór összes művei. Cikkek és beszédek. 5. k. Sajtó alá rend. H. Törő Györgyi. Bp., 1968, 90.
- 37 GYULAI Pál: *Emlékbeszéd Kazinczy Ferenc felett* (Kolozsvárt, okt. 27. 1859.), Budapesti Szemle, 1860, 24-25. 4.
- 38 VAJDA János: *Megint a régi nóta* (1859). Publicisztikai írások I. (Sajtó alá rend. Barta János), Bp., 1979, 220. (Vajda János összes művei 7.)
- 39 RÓMER Flóris: *A Bakony*. Győr. 1860, 53.
- 40 Uo. 74.
- 41 Uo. 75. .
- 42 JÓKAI Mór, *Irodalom, színház, közönség* (1851), Jókai Mór összes művei. Cikkek és beszédek. 1. k. Sajtó alá rend. H. Törő Györgyi Bp., 1968, 37.
- 43 KÉKY Lajos: *A százéves Kisfaludy-társaság (1836-1936)*. Bp., 1936, 52., 58.
- 44 EDVI ILLÉS Pál: *Mi az író?*, Vasárnapi Újság 1854, 41. dec. 10. 368-369.
- 45 IMRE Sándor: *Az irodalom és a társadalmi viszonyok*. Koszorú 1864, 1. 11. márc. 13. 242.; LÉVAY József: *Irodalmi lelkiismeret*, Koszorú, 1864, 1. 21. máj. 22. 481.
- 46 JÓKAI Mór: *A magyar irodalom missziója* (1857) Cikkek és beszédek, 1. k. 421., 422.
- 47 Uó.: *Vörösmarty Mihály*, Vasárnapi Újság 1855, 14, ápr. 8. 105-106.
- 48 *Magyar remekírók új és olcsó kiadása*, Vasárnapi Újság, 1859, 16, ápr. 17. 187.
- 49 Szépirodalmi Figyelő 1860, 4, nov. 28. 63.

- 50 *Emléket az íróknak!*, Vasárnapi Újság 1857, 9, márc. 1. 75.
- 51 *Révay Miklós emlékszobra ügyében*, Vasárnapi Újság, 1861, 43. okt. 27. 511.
- 52 *Berzsenyi ünnep (a niklai temetőben, június 14-dikén)*, Hölgyfutár, 1860, 74. jún. 21. 589.
- 53 JÓKAI Mór: *A praenumeratio különféle studiumai Magyarországon* (1859),: Jókai Mór összes művei. Cikkek és beszédek 1. k. 233-237.
- 54 VAJDA János, Publicisztikai írások. 1. 35-36.
- 55 RÓMER Flóris: i. m. 75.
- 56 GÁRDONYI Géza: *Szegény ember könyvtára*, Tükörképeim, Bp., 1965, 636-637.
- 57 JÓKAI Mór: *A magyar irodalom missziója* (1857), Jókai Mór összes művei, Cikkek és beszédek 1. k. 431-432.
- 58 VAHOT Imre: *Zarándoklás Kisfaludy Sándor és Berzsenyi Dániel emlékeihez*, Napkelet, 1860, 27. júl. 1. 426.

Varga Károlyné

Szeretnek-e olvasni a 8-14 évesek?
Egy tapolcai felmérés tapasztalatai alapján

Változatos világunk, melyet az információs társadalom és a tudás alapú, tudás-intenzív gazdaság kulcsszavaival jellemezhetünk, új kihívás elé állítja a könyvtárakat is. Olyan jól mobilizálható, releváns ismerettudás kialakítására van szükség, melynek lényegi eleme az önálló ismeretszerzéshez, a hatékony tanuláshoz nélkülözhetetlen kommunikációs felkészültség, tájékozódási, könyvtárhasználati gyakorlottság. Az olvasásnak tehát valamennyi módozatát el kell sajátítani olvasóinknak ahhoz, hogy a különböző forrásokból nyert információkat fel tudják dolgozni, saját tudásukká tudják transzformálni.

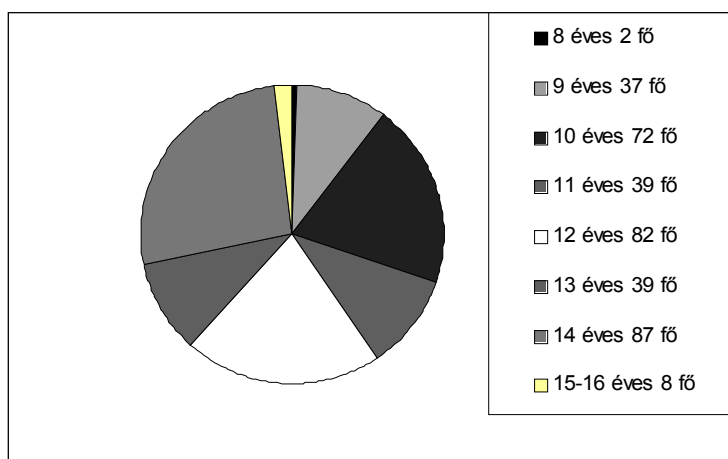
A könyvtár tevékenységének egész rendszerében jelen van az olvasás, az olvasás-fejlesztés ügyének szolgálata, hiszen a tanulásnak, az ismeretszerzésnek az alapvető eszközfeltételeiről van szó. Jó minőségű, értő, értelmező olvasásra van szükség a hatékony tanuláshoz, a mindennapi tájékozódáshoz és a személyiséget sokoldalúan fejlesztő élményszerzéshez. A könyvtár ennek érdekében szervezi gyűjteményét, szolgáltatásait.

Tapolca 18.000 lakosú város, az alap- és középfokú oktatást 6 általános- és két középiskolával, 4 óvodával látja el. A Városi Könyvtár és Múzeum gyermekrészlege meghatározó helyet foglal el a település kulturális tevékenységében. Csaknem 40.000-es dokumentum-állományával áll olvasói rendelkezésére. A könyvek mellett, diafilmek, videokazetták, CD-ROM-ok, periodikák, hangkazetták, s igen igényes tankönyvbemutató segíti az olvasóvá nevelést és elégtí ki az olvasói igényeket. A gyermekrészleg 1450 olvasója évente 50-60 ezer kötet dokumentumot kölcsönöz, s a helyben használat is megközelíti ezt a számot. Rendhagyó irodalomórák, könyv-és könyvtárhasználati foglalkozások, vetélkedők, klubok, szakkörök, előadói délutánok és író-olvasó találkozók teszik színessé a gyerekek szabadidős tevékenységét. Olvasópályázata ma már húsz évre tekint vissza, melynek alapvető célja az olvasás népszerűsítése és a szövegértés fejlesztése, a könyvtári kutatómunka elsajátítása. Talán büszkéek lehetünk rá, hogy átlag 500-700 között mozog az olvasópályázatokon részt vevő gyerekek száma, de volt idő amikor az 1000-ret is meghaladta. Az olvasás népszerűsítése és fontossága mellett gyermekkönyvtárunk nyári táboraiban a honismeret és a magyar történelem mélyebb megismertetését és megszerettetését is feladatának tekinti.

Ezért próbáltam 2002-ben vizsgálatot végezni 8-16 éves tanulók körében szabadidős tevékenységükről, illetve az olvasás szeretetéről, az olvasási igényről, a tanári és szülői példamutatásról. Kíváncsi voltam arra is, hogy gyermekkönyvtárunk polcain megtalálhatóak-e azok a könyvek, folyóiratok, újságok, amelyek a mai gyermekeket érdeklik. A gyermekkönyvtárak olvasótáborának csökkenése, az olvasástól való elfordulás jelensége a számítógép, avagy a korosztály rohamos létszámbeli csökkenésének az oka, esetleg a kettő együttes hatása? Esetleg észre kellene vennünk, hogy gyermekeink a mai felgyorsult világban sokkal dinamikusabb, temperamentumosabb irodalmi alkotásokra vevők? Az akkor elkészített kérdőívet nézve – el kell ismernem – sok hibát találok benne s ma nem így állítanám össze. Mégis érdekes következtetéseket lehet belőle levonni.

A kérdőív összeállításakor nyílt és zárt kérdésekkel egyaránt dolgoztam, a befolyásolás eshetőségét szerettem volna csökkenteni azzal, hogy ezeket szétszórtam. A kérdőív feldolgozásánál bizonyos csoportosításokat végeztem az áttekinthetőség céljából.

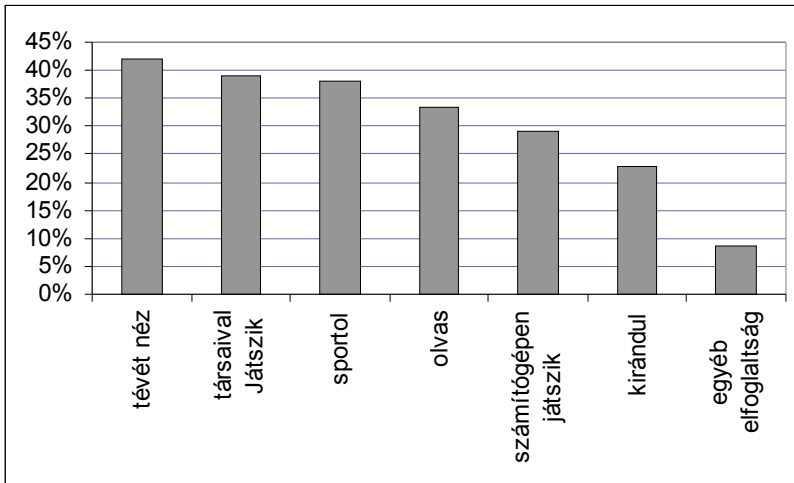
A **megkérdezettek** 76 %-a Tapolca és környékén élő, míg 24 %-a Veszprém megye egyéb városaiban élő, könyvtárba járó gyerek. A felmérésben 162 (42%) fiú és 221 (58%) leány vett részt. Összesen 383 értékelhető kérdőívet elemeztem ki. Komoly problémát jelentett egyes kérdéseknél a korosztályok közötti nagy különbség. Gondoljunk csak az olvasott könyvekre vonatkozó kérdésekre. Egészen más egy 8 éves és egy 14 éves olvasási igénye és szintje. Talán éppen ezért érzem fontosnak jelezni a kor szerinti megoszlást.



1. számú ábra

Arra a kérdésre, hogy **mi a kedvenc elfoglaltságuk** az olvasás a meglepő negyedik helyezést kapta, megelőzve a számítógépes játékot. (A realitáshoz persze hozzátartozik, hogy a könyvtárban töltötték ki a kérdőíveket és ez bizonyos mértékben befolyásoló tényező.)

A kérdőívben a nyílt és a zárt kérdések felváltva jelentek meg, s bizonyos ellentmondások megfigyelhetők ezekben a válaszokban, mint azt a 2. és 3. számú grafikon mutatja



2. számú ábra

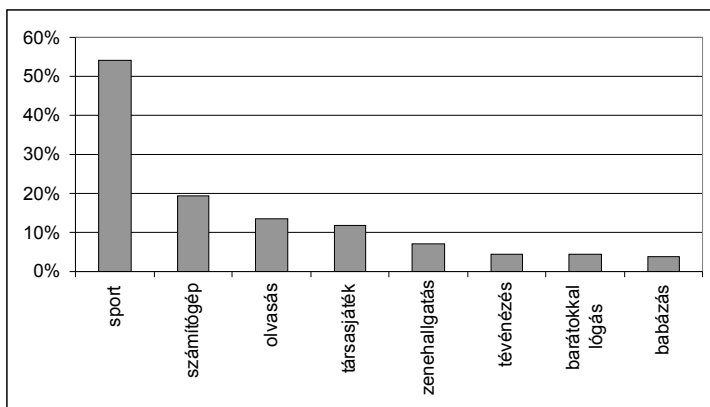
Mi a kedvenc elfoglaltságod?

- Tévét nézel
- Olvasol
- Számítógépen játszol
- Társaiddal játszol
- Kirándulsz
- Sportolsz
- Mást, nevezetesen.....

Így szólt a 3. kérdés, a válaszok a 2. számú grafikonról olvashatóak le. Itt még igen magasan vezet a TV nézés, ezt persze magyarázza a 4. kérdés, mellyel arra kerestem a választ, hogy mennyire vannak egyedül és unatkoznak-e a gyerekek. 35 %-uk mondja, hogy sokat van egyedül és unalmát tévé nézéssel üti el. Ezt támasztják még alá az 5. és 6. kérdésre adott válaszok, hogy 54% csupán azoknak tanulónak a száma, akik otthonukban találkozhatnak barátaikkal. 11%-nak egyáltalán nincs barátja

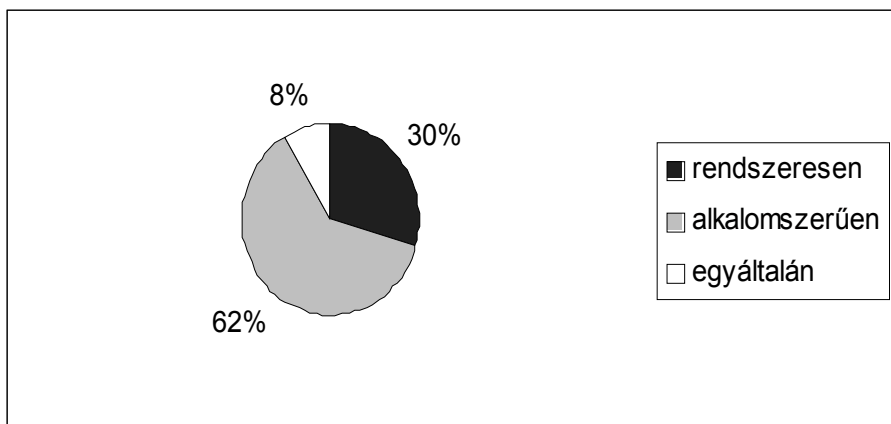
A 7. kérdésben nyílt kérdésként tettem fel, hogy **mi a kedvenc játékod, szórakozásod?** Ekkor a TV-nézés elenyésző szavazatot kapott, magasan kiemelkedik a sport, az olvasás a 3. helyre kerül. Itt már az olvasást

megelőzte a számítógép, de ennek egyik okát abban látom, hogy míg a gyerekek nagy többségénél az olvasás az információszerzés eszköze – s nem a szórakozásé –, addig a számítógép ma még inkább a szórakozás, játék kategóriába kerül és nem az információszerzés eszköztárába.



3. számú ábra

Ezek az adatok persze vitathatóak, de mindenképpen mutatják, hogy komoly hátrányba került az olvasás, hisz 383 gyerekből mindössze 36-an jelölték meg kedvenc szórakozásként a könyvet. Ezt támasztja alá a 8. kérdés válasza, melyet a 4. számú diagram hivatott bemutatni.



4. számú ábra

Csupán 29,5% azoknak a gyerekeknek a száma, akik rendszeresen járnak könyvtárba, s kiemelkedően magas azoké, akik csak alkalmyszerűen (azaz ha valamire szükségük van) keresik fel. A kérdőívek kitöltése a

könyvtárban történt, mégis 8,4% válaszolt úgy, hogy nem jár könyvtárba. Ennek az lehet az oka, hogy a gyermekkönyvtárakban nagyon sok tanuló fordul meg baráttal, barátnővel, de az intézmény szolgáltatásait (itt elsősorban a kölcsönzést kell érteni) nem veszi igénybe. Ide kapcsolom a kérdőív 18-as kérdését: **„Jársz-e az iskolai könyvtárba?”**. Meglepő, hogy 24,3%, azaz 93 fő még soha nem volt az iskolai könyvtárban. Ez azért meglehetősen nagy adat, mert városunkban minden iskolának van iskolai könyvtára meghatározott nyitvatartási idővel és felsőfokú könyvtáros tanárral, aki rész munkaidőben foglalkozik a könyvtárral.

A 9. kérdés egyszerűen így szólt. **Szeretsz-e olvasni?** A megkérdezettek 77 %-a mondja azt, hogy igen, 23 % vallja be, hogy nem.

Arra a kérdésre (10. kérdés) viszont, hogy **„Elolvastál-e már önállóan egy könyvet elejétől a végéig?”** 12,3% azaz több mint 30 gyerek mondja, hogy még egyetlen könyvet sem olvasott el önállóan. Ha az 1. sz. ábrával ezt összevetem, akkor felfoghatom úgy, hogy a 8-9 évesek összessége nem olvasott ki még egyetlen könyvet sem. Persze ez így nem igaz, hisz ez a kérdőív ennél sokkal heterogénebb társaságot vizsgált, s bizony a nagyobbak között is található ilyen gyerek.

Feltehetjük a kérdést akár önmagunknak is: kinek a felelőssége, hogy még az úgynevezett „egy könyvet elolvastam” élményig sem juttattuk el azokat, akik valójában már az olvasás technikai szintjén túljutottak?

11. kérdés: **10 felsorolt könyv közül húzd alá, amelyiket olvastad!** A kérdés zárt kérdésként került felvetésre és a gyerekeknek az adott sorból kellett választani. Érdekes volt szembesülni azzal is, hogy noha a tankönyvekben szereplő mondavilág nagy része e korosztály számára Lengyel Dénes: *Régi magyar mondák* című könyvéből kerül, a könyv mégsem tudatosul a gyerekekben, mint ismert szépirodalmi mű.

Gárdonyi Géza	Egri csillagok	57,10%	219 fő
Kästner, Erich	A két Lotti	50,30%	193 fő
Collodi	Pinocchio kalandjai	37 %	142 fő
Rowling	Harry Potter	27,40%	105 fő
Illyés Gyula	Hetvenhét magyar népmese	26,60%	102 fő
Tatai Sándor	Kinizsi Pál	22,40%	86 fő
Lengyel Dénes	Régi magyar mondák	21,10%	81 fő
Lázár Ervin	A hétfejű tündér	9,10%	35 fő
Vázsonyi Endre	Rémusz bácsi meséi	6,50%	25 fő
Cooper	Vadölő	4,60%	18 fő

Meglepő volt számomra Cooper: *Vadölő*jének utolsó helyezése, hisz ez a könyv még a 80-as évek közepén is vezető helyen szerepelt a kiskamaszok olvasmánylistáján.

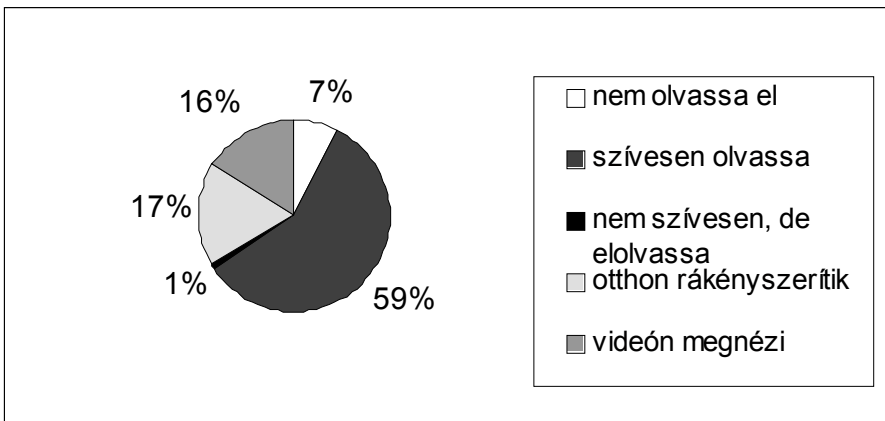
Tulajdonképpen ugyanerre voltam kíváncsi a következő nyílt kérdés (12. kérdés) feltevésekor is. Itt **öt általuk ismert könyvcímet kellett a**

gyerekeknek felírni, s aláhúzni azt, melyet el is tudnak mesélni. A sort megfigyelve első az *Egri csillagok*, az általános iskolai ajánlott és kötelező olvasmányok, de utána már sokkal színesebb képet kapunk. Az első tíz helyen a következő művek sorakoznak:

Gárdonyi Géza	Egri csillagok	33,90%	130 fő
Molnár Ferenc	A Pál utcai fiúk	22,70%	87 fő
Kästner, Erich	A két Lotti	22,00%	85 fő
Rowling	Harry Potter	20,30%	78 fő
Fekete István	Tüskevár	15,60%	60 fő
Milne, A.	Micimackó	13,00%	50 fő
Móra Ferenc	Kincskereső kisködmön	13,00%	50 fő
Collodi	Pinocchio	11,70%	45 fő
Móricz Zsigmond	Légy jó mindhalálig	10,90%	42 fő
Jókai Mór	A kőszívű ember fiai	10,00%	38 fő
Fekete István	Vuk	9,60%	37 fő

A kérdés második fele sokban befolyásolta a gyerekek válaszadását, hiszen sokféle könyv jelent meg a felsorolásban, de olyan, amit el is tudnának mesélni már lényegesen kevesebb. Sokan voltak azok, akik egyetlen könyvcímet sem mertek aláhúzni! Ezért kerültek előtérbe az iskolai kötelező olvasmányok. A listán azonban már megtaláljuk, a *Harry Pottert* követő slágerkönyveket is, mint Sachar: *Bradley, az osztály réme*, *Stanley, a szerencse fia* vagy Wilson és Lindgren regényeit. A kicsiknél vezetnek a *Disney* könyvek, *Grimm* legszebb meséi, *Salten Bambija* és a különböző népmesegyűjtemények. Érdekes volt megfigyelni azt is, hogy ebben a kérdőívben – bár sehol sem írtam le nyíltan, hogy szépirodalmi művekre vagyok kíváncsi – elvétve találtam csak ismeretterjesztő művet.

Természetesen az oly sokat vitatott kérdésre is kértem választ: **milyen a viszonyuk az iskolai kötelező olvasmányokhoz.**(19. kérdés) A gyerekek válasza meglepő.



A diagram teljesen szinkronban van a gyerekek véleményével, hiszen a kötelező olvasmányok mindenhol az élvezőnyben vannak. Többen megemlítették, hogy a kötelező olvasmányt elolvassák, de videón is megnézik. A Magyar Kultúra Napján a megyei Napló körkérdésében fiatalokat kérdeztek meg az általános iskolai kötelező olvasmányokról, akik mind pozitívan nyilatkoztak arra vonatkozóan, hogy jó volt az adott műveket akkor elolvasni.

A könyvek olvasásához kapcsolódott a kérdőív utolsó (20-as) kérdése, melyben arra voltam kíváncsi, hogy **az irodalomtanárok milyen mértékben befolyásolják ajánlásaikkal a tanulókat**. Külön kértem, hogy a kötelező olvasmányokon kívüli ajánlásokat írják fel. A következő tényanyag önmagáért beszél: 383 főből 160-an (41,7%) mondják, hogy semmilyen ajánlást nem kapnak az irodalomóra keretében. Akik adnak javaslatot, azok is olyanokat, amelyek az iskolai tankönyvekben szerepelnek. Persze pozitív példa is akad. 6 tanuló jelezte, hogy Rowling: *Harry Potter*ét, 5 fő Gárdonyi Géza: *A láthatatlan ember*ét és Tatai Sándor: *Kinizsi Pálját*, 3 fő a *Kerek erdő meséit* iskolai ajánlásra olvasta el. Elvértve egy-egy tanulónál jelenik meg Török Sándor: *Kököszi és Bobojsza*, Milne: *Micimackója*, Bálint Ágnes: *Szeleburdi család*, Rideg Sándor: *Indul a bakterház*, *Prométheusz legendája*, Márai: versei vagy az *Anna Frank naplója* című könyvek.

Ennyire szűk lenne gyerekeink olvasmányainak köre, vagy ennyire csak a tananyagra koncentrálnak? – tehetem fel a kérdést, talán joggal. Igen, a szépirodalmi művek olvasására valóban egyre kevesebb időt fordítanak a 8-14 éves tanulók. Az olvasás szó számukra egyértelműen a szépirodalmi művek olvasását jelenti. Az ismeretszerzés, a szakkönyvek használata a „tanulás más könyvekből” fogalommal társítható – mondom ezt 13 éves olvasóm megfogalmazása alapján. A kérdőív kapcsán beszélgettünk erről, s ő meglepve kérdezett vissza, „de most nem olvasok: tanulok”. Ez persze ilyen felvetésben nagyon jó, hisz felgyorsult világunkban a gyors információszerzésre igen nagy szükségük van. Ugyanakkor arra is figyelniük kell, hogy a szépirodalmi könyvekben rejtőző csodálatos gondolatok a racionális gondolkodás mellett az érzelmek világára, példaképek állítására is mintát adnak. Gyermekeinknek erre igen nagy szükségük van. A szépség, a szeretet, az önfeláldozás, a másikért való küzdelem mind-mind ki nyithatja szemüket arra a csodálatos lényre, akit igazán embernek neveznek. Ez a mi felelősségünk is.

Az előbb a gyors ismeretszerzést emeltem ki, s hozzá tehetem a tájékozódást, melynek alapforrásai a **folyóiratok, napilapok**. Természetes tehát, hogy kérdőívem erre is próbált választ keresni. (13 és 16-os

kérdések) Tettem ezt annál is inkább, mivel több évre visszamenőleg átnéztem a *Könyv és Nevelés* című folyóiratot, de folyóirat-olvasásról, használatáról, esetleg új folyóiratok, újságok bemutatásáról szó sem esik. Az általános iskolai tankönyvek esetében sem jobb a helyzet, akár a történelemkönyvek, akár a természettudományos tankönyvek között kutakodom. Pedig van jól használható folyóirat. Ha az első témát nézem és maradok a korosztálynál, akkor legalább a *Rubicon* és a *Kincskereső* megismertetése elengedhetetlen. Természettudományi témában is gazdag anyaggal rendelkezünk. Céлом persze igazán az volt, hogy tájékozódjak, az általunk vásárolt folyóiratok mennyiben felelnek meg olvasóink igényeinek. Gyermekrésztelünkben mintegy 50 féle folyóiratot találnak a gyerekek, de természetesen használhatják a felnőtt folyóirat-olvasót is. A folyóiratokkal kapcsolatban két kérdést tettem fel.

Milyen újságot, folyóiratot olvasol rendszeresen? – szolt a 13. kérdés. Nézzük a vezető sort a válaszadók véleménye alapján.

Napló	122 fő
Semmit nem olvas	60 fő
Bravó	57 fő
Story	42 fő
PopCorn	41 fő
TVR-hét	35 fő
Tudorka	31 fő
100xSzép	26 fő
IM	23 fő
Szivárvány	22 fő

Ami igazán szíven ütött az, hogy 60 fő semmilyen folyóiratot sem olvas. Persze a listát nézve sem rózsás a helyzet, hisz a valóban jó folyóiratok hiányoznak gyermekeink mindennapjaiból. Az itt felsoroltak közül valójában a *Tudorka* és a *Szivárvány* című lapok azok, melyeket szívesen adok a 8-10 évesek kezébe. A felsőbb korosztály listáján szereplő folyóiratokat nem kívánom minősíteni, még akkor sem, ha jól tudom, hogy a könnyed hangvételre is szüksége van az ifjúságnak. Ennél azért sokkal színesebb és nem ily elkészerítő a kép. A felsorolásban megtaláljuk a *Természetbúvár*, a *Sakkélet*, a *Népszava*, a *Figyelő*, a *HVG*, *PC-Guru*, *Kutya-*, *Macskamagazin*, *Füles*, *Praktika*, *Buci-Maci*, *Zsiráf*, *Bocs*, *Blikk*, *Nők lapja*, és az iskolai újságok színes kavalkádját is. Összesen 63 féle újságot, folyóiratot említettek meg a gyerekek.

A másik folyóiratokkal kapcsolatos kérdésem **„Milyen újság, folyóirat jár nektek haza?”** (16-os kérdés)

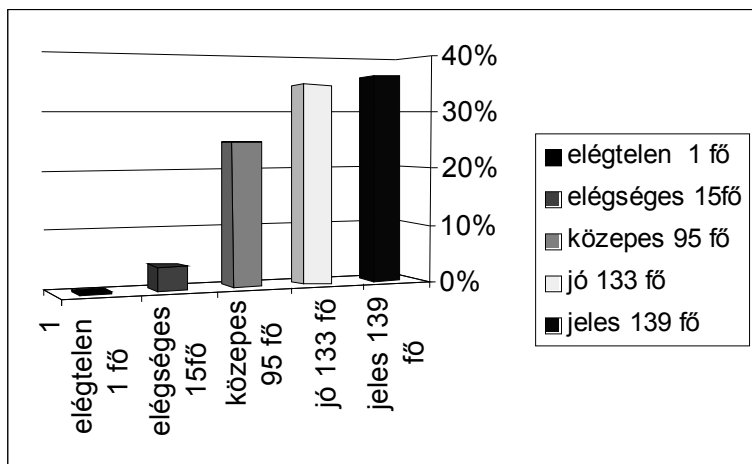
Napló	169 fő
semmi	113 fő
TVR-hét	37 fő
RTV	20 fő
Népszabadság	16 fő
Blikk	13 fő
Nők lapja	10 fő
Story	9 fő
Tudorka	8 fő
Magyar sport	8 fő

A felsorolást nézve újabb megdöbentő adat: 383 családból 113, csaknem 30% az, akikhez semmilyen napilap, folyóirat nem jár. Az adat azonban némiképpen megtévesztő. A kérdés feltevése részemről pontatlan volt, s ezt az utólagos beszélgetések megerősítették. Több család, bár nem fizet elő egyetlen lapra sem, de folyamatosan vásárolnak a család igénye szerint, többször más-más lapot. Így a „jár” szót sokan az előfizetésre értették, s ebből adódott az igen magas nemleges válasz.

Ha alapcélként azt tűztem ki, hogy megtudjam, könyvtárunk ki tudja-e elégíteni a korosztály érdeklődését, akkor azt kell mondanom: igen. A Tapolcai Városi Könyvtár és Múzeum folyóirat állománya olyan szintű és minőségű, hogy a korosztály a neki szánt friss információkat megtalálja, ízlésvilágát és ismeretanyagát bővítheti. Természetesen a felsoroltak között található egy sor olyan lektúr időszaki kiadvány is, amely a gyerekek között kézről kézre jár, de nem feladata a könyvtárnak ezeket olyan tömegével vásárolni, ahogy ezt a kereskedelem ontja. Az első tíz helyen megjelölt napilap és folyóirat viszont megtalálható az intézmény valamely részlegében.

A konkrét olvasásra utaló kérdéseken kívül kíváncsi voltam még arra is, hogy a megkérdezetteknek milyen az otthoni könyvállományuk, járnak-e az iskolai könyvtárba, milyen a tanulmányi eredményük irodalomból, illetve mi a szülők foglalkozása. Erre a 14. 15. 17. kérdések adtak választ.

Véleményem szerint az olvasás szeretete bizonyos mértékig összefügg az irodalom szeretetével is, így kérdőívemben nem véletlenül került a 14. kérdés, mely **az iskolai osztályzatot tudakolta irodalomból.**



A kérdőív által összesített adatokból ki-ki gondolja végig, a megkérdezett gyerekek több mint 70 %-a jó illetve jeles irodalomból (77 % mondta hogy szeret olvasni), ugyanakkor 41,7% állította azt is, hogy az irodalomóra keretében a kötelezőkön kívül nem ajánlanak semmit nekik. Lehet összefüggés a tanárok által javasolt könyvek száma és az olvasás között? Esetleg az irodalomtanítás csak a tankönyvig terjed? A felelősséget semmiképpen nem akarom másra terhelni. Mindenkinek a saját lehetőségeit kell a lehető legjobban kiaknázni.

A kérdőív kitöltői nem válogatott gyerekek voltak. Ha az **otthoni könyv-állományt** nézzük, bizony elkeserítő az adat, bár nincs olyan család, ahol egyetlen könyv sem lenne. Ezt a 15. kérdésből tudtam meg.

100 kötet alatt van	126 családnak	32,8%
100-500 között	157 családnak	41 %
500-1000 között	63 családnak	16,4%
1000-nél több	37 családnak	9,6%

A szülők foglalkozását tekintve a legtöbben alkalmazottként fogalmazzák meg a választ a 17. kérdésre, majd vállalkozók, de 15% munkanélküli is akad. A felvett adatok persze nem adnak teljes képet, mivel sok gyerek nem tudta szülőjének a foglalkozását, mások mindkét szülőt bejelölték.

Az ezredforduló környékén lebonyolított országos olvasási teljesítményvizsgálatok értékelő tanulmányai nem egészen egyformán ítélik meg az utóbbi évtizedben bekövetkezett változásokat. Abban azonban megegyeznek, hogy az olvasási teljesítmény romlási folyamata az elmúlt években megállt. Gondoljunk csak a *Könyv és Nevelés* című folyóirat 2002. 4. számának 20-37 oldalain megjelent „Tizenkét évi irodalomtanítás után miért nem válnak tömegesen olvasókká a fiatalok?” Arató László, Balatoni Teréz, Cserhalmi Zsuzsa, Fenyő D. György, Fűzfa Balázs tollából megjelent cikkekre. Ugyancsak az olvasásfejlesztés vagy romlás gondolatvilágát veti fel Nagy Attila az *Iskolakultúrában* 2001 májusában megjelent cikkében.

Az általam összeállított kérdőív nem tudott olyan kérdésekre választ adni, hogy az iskolán kívül kik segítik, irányítják a gyerekek olvasási szokásainak kialakítását. Milyen inspirációt kapnak szülöktől, baráti körtől, de még a könyvtáros is kimaradt a körből. Mégis érzem és tudom, szeretjük, vagy nem *Harry Pottert*, elindított valamit, ami ismét út az olvasás felé, és nekünk kell megtalálni azokat a könyveket, melyeket a gyerekek kezébe adunk úgy, hogy ne elvegye a kedvét az olvasástól, hanem szárnyaljon vele a képzelet határtalan világába. Az olvasás folyamatosan alakul, változik. Tudjuk, hogy mást és másképpen olvasnak ma az emberek, mint akár egy évtizeddel ezelőtt. Kérdés, hogy az új olvasási mód, a „modus legendi” valóban a számítógép miatt alakult ki, vagy más okok is közrejátszottak ebben?

Ezen elemzésben több kérdést feltettem, amelyre nem válaszoltam, nyitva maradt. Úgy gondolom ez nem feltétlen baj. Nagyon igaz Márai Sándor gondolata: „*Nem az a fontos, hogy te fogalmazd meg a jót és az igazat, fontosabb, hogy megismerjed!*” Erre törekedtem felmérésemmel és elemzéseimmal is.

Felhasznált irodalom:

Gyorsjelentés a PISA 2000 vizsgálatról. Vári Péter és munkatársai = Új Pedagógiai Szemle, 2002. 1 sz. 3-25. p.

NAGY Attila: Háttal a jövőnek? Középiskolások olvasás- és művelődésszociológiai vizsgálata. Országos Széchenyi Könyvtár - Gondolat Kiadó, 2003. 217 p.

NAGY Attila: Tiffany vagy Baradlay Jenő. A 10-14 éves korosztály olvasási kultúrájának változási tendenciái = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1999. május, 22-34 p.

NAGY Attila: Stagnálás, romlás vagy olvasásfejlesztés = Iskolakultúra, 2001. május, 47-51. p.

„Tizenkét évi irodalomtanítás után miért nem válnak tömegesen olvasókká a fiatalok?” Válasz 12 pontban – avagy tézisek a magyartanítás válságáról. = Könyv és nevelés 2002. 4. sz. 20-43 p.

Képek a tapolcai gyermekkönyvtár életéből



Válogatás a könyvek és a videokazetták között





Vetélkedő a gyermekkönyvtárban



Kertész Károly

**Presztízs és buksza,
avagy mérhető-e a mérhetetlen?**

Kisvárosi meditáció a könyvtárról és gazdáiról...

Hosszú, a „végeken” eltöltött könyvtárosi pályafutásom során újra és újra szembekerültem azzal a talánnyal, hogy vajon végső soron mi határozza meg egy-egy könyvtár sorsát. Szinte mindig bebizonyosodott, hogy több, különböző súlyú tényező együttes hatásaként alakultak ki az intézmény adott körülményei. A szakirodalomból, vezetéselméleti kompendiumokból, PR tankönyvekből ezeket szépen lajstromozva kiolvashatjuk, mégis rendre úgy érezzük, hogy e megközelítés meglehetősen papírszagú, azaz nem életszerű. Következésképpen annak, hogy ezek az elemzések az adott intézmény/ek/e/t a folyton mozgó, változó körülményei közül kiragadva, mintegy laboratóriumi körülmények között veszik górcső alá. Saját megfigyeléseim során arra a következtetésre jutottam, hogy a könyvtárak körülményeit befolyásoló tényezők sorában az un. objektív okok sokkal kisebb szerepet játszanak, mint a szubjektívek. Ez utóbbiak sorában is azon momentumoknál véltem megkülönböztetett fontosságot felfedezni, amelyeket a presztízs-viszonyok fogalma alá letetett csoportosítani. Így hát írásomban ezt a „témagubancot” próbálok körüljárni.

Különböző időben végzett, többször megismételt kutatások tanúsítják, hogy szakmánk eléggé hátul vesztegel a foglalkozások presztízslistáján. Vajon miért alakult ez így és mit tettünk, hogy előnyösen változzon? Aztán mit kezdünk azzal a megfigyeléssel, hogy e sommás eredmény mögött nagy szóródás tapasztalható? Vajon e sorrend mennyire befolyásolható, módosítható? És végül az engem talán leginkább foglalkoztató kérdés: **a szakma társadalmi elismertsége és az intézmény(ek) presztízse** között milyen összefüggések vannak?

Mindig érdekelt, hogy a könyvtár hol helyezkedik el a település presztízstérképén. Ki lehet-e ezt mutatni és miként? Mennyire állandó ez, milyen mértékben változik és minek a hatására? Milyen összetevői vannak? Mennyiben és mivel lehet befolyásolni? Megfogható-e a könyvtár és a fenntartó korrelációja? Vajon a könyvtár presztízse miképpen van jelen a fenntartók (a hangadók, a döntéshozók, a vezetők) ítéletében és a közvéleményben?

Az általam feltett kérdések körüljárása (bár mindenkit bíztatnék rá) semmiképpen sem zsúfolható bele e rövid tanulmány kereteibe. Ami biztos, hogy a presztízis nem objektív kategória, hanem jórészt szubjektív vélekedések eredőiből következik. Tehát nehezen értelmezhető... Mégis létezik és hat, mindnyájan tudjuk, hiszen nap, mint nap isszuk a levét vagy (ritkábban) élvezzük, hasznosítjuk következményeit. Az értelmezés tisztasága okán ide illene a presztízis fogalmának, a fogalom fejlődésének, változatainak pontos meghatározása. A hosszas elméleti fejtegetés helyett azonban csak a legelső, az ókori birodalmakban felbukkant fogalom latin eredetijére – praestigiae = szemfényvesztés, csalás, ámitás, – és a fogalom ma általánosan elfogadott értelmezésére – presztízis = tekintély, befolyás, erkölcsi súly – utalok. Ne keressünk erőltetett összefüggéseket a fogalom két értelmezése között, de azt mindenki érzékelheti, hogy a presztízis fogalmában folyamatosan jelen van valami megfoghatatlan, szavakkal nehezen kifejezhető, misztikus elem. Éppen sokarcúsága, titokzatossága okán sokféleképpen illeszkedhet az eltérő érdekek és értékviszonyokhoz. Így természetesen kiindulópontja lehet teljesen eltérő érveléseknek is.

Az intézmény társadalmi presztízis-viszonyainak érzékelése alól a helyi vezetők sem vonhatják ki magukat. Bizonyosan állandó, de rejtőzködő eleme ez a könyvtára(ka)t érintő döntés-előkészítéseknek. Az persze más kérdés, hogy ezeket hogyan egyeztetik saját szempontjaikkal, érdekek- és értékrendjükkel. Nyilvánvaló, hogy a presztízis valahol döntéseket érlel, indukál, befolyásol, orientál... A folyamat rejtett, legtöbbször követ-hetetlen. A döntés viszont, (illetve annak eredménye) már kellő konkrét-sággal értelmezhető és elemezhető. Úgy vélem, hogy **a döntés eredménye az archimédeszi pont**, ahonnan visszafejthető, nagyjából kibogozható a döntési folyamat szerkezete.

Egy-egy konkrét döntés eredménye a döntés tárgyától, jellegétől, súlyától függően rendszerint eseti, egyedi és csak ritkán (?) tartós folyamat kódolt részeleme. Tehát egyáltalán nem biztos, hogy minden konkrét döntés tükrözi a könyvtár presztízisét... Még a személyi ügyekben hozott döntések sem. A presztízis-viszonyok mellett még nagyon sok egyéb objektív és szubjektív momentum befolyásolásával, azok együtthatásával alakul ki egy-egy döntés, és hatnak azonnal vagy némi késleltetéssel a döntési folyamatok. Mindössze egy általánosan használható mutató van, amely megfelelő módon alkalmazva, hosszabb távon (évtizedeken át!) a legobjektívebben kifejezi a könyvtár szerepének elismertségét, valamint annak változásait, és ez a könyvtár költségvetésének alakulása. Ettől kezdve a presztízisről, mint a könyvtár finanszírozását befolyásoló tényezőről beszélünk, ill. más megközelítésben, a finanszírozás vizs-

gálandó elemei mögött rendre előbukkan az a társadalomlélektani kategória, melyet némileg leegyszerűsítve presztízsként fogalmazok meg. A könyvtárosság lélektani vonatkozásaitól, így a könyvtári presztízis környékétől szakmánk irodalma is eléggé távol tartotta magát. A felületes szemlélő számára is nyilvánvaló, hogy a presztízis nem követi szorosan (sem időben, sem direkt módon) a könyvtár tevékenység-formáinak eredményeit (sikereit vagy kudarcait), legfeljebb a tendenciaszerűség jeleit figyelhetjük meg. A presztízis lassan érlelődő, tartósabb, hosszabban érvényesülő folyamat, amely tartalmaz viszonylag statikus és dinamikus elemeket is. A presztízis nagyon sok, különböző súlyú döntésben összegződik (objektíválódik).

Közhelyszerű evidencia, hogy a könyvtár presztízset tartós, folyamatosan megbízható, hatásosan tált munkával lehet alakítani. Fontos **az épület jellege, a felszereltség, a szakszerűség, az állomány teljesítőképessége, naprakészsége**, stb. – ezek egyben a könyvtár presztízis-viszonyainak következményei is –, de minden bizonnyal legfontosabb az ott dolgozó könyvtárosok munkájának értékelése. Kik ők a városban, hova sorolják őket a presztízislistán? Milyen súllyal vesznek részt a helyi információs kavalkádban? Mennyire tartják mértékadónak véleményüket? Azaz, aligha vitathatóan meghatározó a **könyvtárosok személyisége**. Az ismertebb könyvtárosokról alkotott vélemények összegződnek egyfajta könyvtárképben. Az intézmény kedvező presztíziséhez szervezett csapatmunka kell, kellenek a könyvtári „szak- és betanított munkások”, de jó presztízismutatókra csak akkor számíthatunk, ha a kulcspozíciókban dolgozók (vezető, tájékoztatók, olvasószolgálatosok) valóban értelmiségi attitűddel párosuló közéleti és szakmai aktivitással dolgoznak.

Egy kisvárosban átláthatóbbak, szinte algoritmusban is ábrázolhatók a folyamatok. Itt a presztízis alakulása (annak összetevői és következményei is) jobban feltérképezhető, mint a nagyobb lélekszámú városokban, a bonyolultabb szerkezetű településeken. Itt kevesebb a zavaró tényező, jobban megfoghatók az ok-okozati kapcsolatok. Mindnyájan érezzük, hogy a következő években már nem lesz elég a régi módszerek ismerete, ismételtetése. Más megközelítésekre, hangsúly áthelyezésekre, új ötletekre lesz szükségünk.

A nehezedő gazdasági helyzetben egyre fontosabb a könyvtári munkafolyamatok pénzügyi elemzése, a gazdaságossági kérdések vizsgálata. A belső egyensúlyok, ill. súlyponti feladatok miatt érdekes és fontos az egyes könyvtári részterületek analízise (pl. a hangzóanyagok vagy a

videó-gyűjtemény forgalmi, használati adatainak, valamint a hozzá kapcsolódó bevételi-kiadási tételek összehasonlító elemzése). Mindenképpen szerencsésebb, ha ezeket az elemzéseket magunk végezzük el és mindjárt levonjuk a szükséges következtetéseket, mintha a vizsgálódásokat a fenntartó vagy annak pénzügyi szerve (a maga egyoldalú módján) kezdeményezi és folytatja le. A körülmények folytonos változásban vannak, tehát az **elemző-értékelő munkát** is folyamatossá kell tenni. Kerüljük el az öncélú, esetleg prekonceptuális elemzések csapdáját és az ezzel járó szakmai vakságot. Ha a körülmények változnak, a módszereinket is finomítani kell.

Szakmánk részletkérdéseinek összehasonlító elemzésében már nagy gyakorlatunk van. A TEKÉ-t évente megújuló érdeklődéssel vesszük kézbe és vetjük egybe könyvtárunk mutatóit másokéval. Tudnunk kell, hogy a forgási sebesség változásaiból milyen következtetéseket vonjunk le az olvasószolgálati munkára vagy az állománygyarapításra vonatkozóan. Ezek az összehasonlítások persze érdekesek külön-külön is, de együttesen sem adnak objektív választ az alapvető kérdésekre. Tudjuk, hogy az ország egyes régióinak társadalmi-gazdasági elmaradottsága a könyvtárak állapotán is nyomon követhető, de azt is beláthatjuk, hogy a könyvtárak fejlettségét (?) hiába viszonyítjuk egymáshoz. Város és város, könyvtár és könyvtár között óriási fejlődésbeli, mennyiségi és minőségi különbségek vannak. Mégis jó volna tudni, hogy helyzetük milyen módon alakul.

Többirányú próbálkozások után arra a következtetésre jutottam, hogy legplasztikusabb képet akkor kaphatunk, ha az **adott könyvtár fejlettségét** mindenekelőtt **korábbi önmagával hasonlítjuk össze**. A könyvtárak statisztikai adatsorai, különösen grafikus megjelenítésben szemléletes képet tárnak elénk. De pl. a lélekszámok helyenként rohamos változásai miatt ezen adatsorok között is elsikkadhat a lényeg, ill. nemritkán egymásnak látszólag ellentmondó, alig magyarázható folyamatokra bukkanhatunk. Valamennyi adatsor önmagában is érdekes lehet, de a számomra legfontosabb történéseknek csak egy kis szeletét tükrözik. Igazi komplex mutató nincs! – fogtam volna meg a dolog könnyebbik végét, azaz mégis, önnön vezetői eredményességem összetevőit boncolgatva találtam egy olyan kifejező arányosságot, amely egészében mutatja, hogy a könyvtár milyen helyet foglal el a település életében, (vagy, ha úgy tetszik, a helyi feladatok, az intézmények erőssorrendjében). Ez pedig nem más, mint a **település-fenntartás és működtetés költségeinek valamint a könyvtár költségvetésének összehasonlítása**. Ha megnézzük, hogy a

település (esetünkben a város) költségvetéséből a könyvtár működtetésére előirányzott, illetve méginkább a teljesített összegek az évek során milyen arányban állnak egymáshoz viszonyítva, akkor kirajzolódik az intézmény fejlődésének íve vagy éppen kálváriája.

Tapolca esetében célszerű volt 1966-ig, az újra várossá alakulás idejéig visszamenni, és folyamat-ábrán szemlélni a település és a könyvtár viszonyának lüktetését. Számomra, aki részese voltam a harminc év történéseinek, szinte filmszerűen idéződtek fel a folyamatok, a száraz számok beszélni kezdtek. A régen feltett miértekre most kaphattam kielégítő választ. Tessék ezt máshol is kipróbálni! Egy ilyen három-négy évtizednyi adatsor rendkívül sok konkrét történést takar, összegez. Jól tudjuk, hogy a mögöttünk hagyott évtizedek alatt a városok feladatrendszere, helyzete mennyit változott. A könyvtártól elvonatkoztatva is érdekes a folyamatot végigkísérni, és elemezni a számok hátterét. Egy ilyen elemzés – akár idősorosan, akár témacsoportokban – értékes városfej-lődési dokumentáció, és mint ilyen, szerves része kell, hogy legyen a könyvtár helyismereti gyűjteményének is. A városok finanszírozásának összehasonlító értékelésénél tetten érhetjük a nagypolitika változásait, a nemzetgazdasági helyzet alakulását, a „húzd meg – ereszd meg” irányítási módszerek hatásait, az infláció felgyorsulását, de persze a helyi vezetés ügyeskedésének, „felsőbb kapcsolatainak” eredményeit és következményeit is. E módszert alkalmazva boncolgathatjuk, hogy a mindenkori helyi vezetés miként sáfárkodott a megkapott (megszerzett) pénzsekkel. Lehetne és kellene az érdekes részletekben tovább kutatni, pl. hogy az egészből miként részesült a kulturális ágazat, hogyan változtak ennek belső arányai, stb. Mikor, milyen célok kaptak prioritást? Ezek azonban meghaladják mostani vizsgálódásom kereteit. Érdekes lenne megvizsgálni, hogy a feladatok változásával (csökkenésével vagy bővülésével) milyen arányban változott, esetleg nem csökkent-e jelentősen a könyvtár költségvetési támogatottsága? Tudja-e már kivívott pozícióit a központi és helyi pénzeszközök elosztásánál érvényesíteni? Most valóban kiderülhet, hogy a városi könyvtár mennyire a városé? Ezt az intézményt milyen mértékben érzi fontosnak a város vezetése? Van-e igazi ismertsége, holdudvara, közvéleménye, hatása a könyvtári tevékenységnek, és ez milyen nyomatékokat jelent a nehéz időkben?

A pénzzel minden összefügg és minden egyéb összefüggés mögött előbb-utóbb anyagi okokra bukkanhatunk. A könyvtárak finanszírozási viszonyaiban nyomon követhetők a társadalom jellemző változásai. A korábban szinte kizárólagos központi finanszírozási modell fellazult,

feladatvállalása csökkent, de cserébe nagyobb választási lehetőséget engedett a helyi akaratnak (még ha ez a választás szűk korlátok közé van is szorítva). Az állam, mivel nem tud szándékainak pénzügyi nyomatékot adni, ezért a helyi döntések jogát és az ezzel járó felelősséget az önkormányzatokra ruházta. Minden attól függ, hogy a testületek hogyan élnek önállóságukkal. Némi cinizmussal szólva e rendszerben minden településen olyan könyvtár lesz, amelyet „megérdemel”.

A képviselők szavajárásában leggyakoribb panel a „realitások tisztelete”. Ám elgondolkodtató, hogy a „kökemény realitások” mennyire valódiak és változtathatatlanok? A főszámok talán kevéssé korrigálhatók, de a részletek, a belső arányok mindig alakíthatók. Egy-egy önkormányzati költségvetés belső szerkezete bonyolult alkufolyamatokban, kemény pozícióharcban alakul ki. Itt nem elég sorba állni és a markunkat nyújtani, mert akkor csak „szociális” támogatást kapunk. Az önkormányzat is érzi erőinek, tartalékainak fogyását, és „ésszerűsíteni” igyekszik az intézményi gazdálkodást. Eközben – persze alig tehet mást – a könnyebb ellenállás irányába megy. Elsők a kötelező feladatok, az állami normatív támogatással nyomatékossított célok. Itt is igyekszik takarékoskodni, de lépten-nyomon erős ellenállásba ütközik. Egy iskola be-zárásának vagy összevonásának felröppentett hírére a szülők könnyen csatasorba állíthatók. De mit tegyen a könyvtár, ha létének fenyegettségét érzi? Védenie kell kivívott hadállásaiból minden védhető. Okos kompromisszumokat kell kötnie. Kezdeményezőként kell belépni a könyvtár körüli presztízs-folyamatokba, és ennek során meg kell nyernie a döntéshozók nagyobbik részét a helyi könyvtár ügye számára. Persze az efféle bölcsességeket nem könnyű átültetni a gyakorlatba. Szakmai érveinkre sokszor rá sem hederítenek. Már kevéssé jelentenek fogódzót, nyomós érvet, hivatkozási alapot a hajdan oly sokat idézett szakmai irányelvek ajánlásai, a hálózati központok elbizonytalanodó, gyengülő aktivitása, sem már az ancien régime-ben is megavasodott szakmai kánonok. Nincsenek garanciák! Pontosabban mi lehetünk, s kell is, hogy legyünk, ha érezzük magunk mögött a valóságos társadalmi bázist és hiszünk ügyünk igazában. Meg kell tanulnunk az új praktikákat, tudnunk kell eredményesen sakkozni az új játékszabályok között. Nem állítom, hogy kizárólag csak magunkra számíthatunk, bár sokszor úgy tűnhet, hogy elfogy körülöttünk a levegő. Sajnos, nincsenek már „természetes” szövetségeseink. Sokszor „testvérharc” dül a helyben megszerezhető pénzekért. Jogszabályoktól, minisztériumtól és más állami és szakmai hivataloktól többnyire csak jó tanácsokat kaphatunk. Könyvtárunkért vállalt felelősségünket senkivel sem oszthatjuk meg. Hiába mutogatunk másra,

szidhatjuk az ügyeletes kormányt, a képviselőtestületet, az senkit sem hat meg.

A könyvtárak vezetőinek felelőssége óriási mértékben megnőtt és persze nőtt a kollégáké is, bár még sokan ezt nem igazán fogták fel. E fel-fokozott stressz-helyzetet csak jól szervezett, céltudatosan együtt dolgozó, egymást „félszavakból” is értő munkatársakkal lehet a siker reményében levezényelni. A felelősség növekedésével a vezetői szerepkör is felértékelődik. Nő a személyiség szerepe. Egyes személyiség-jegyek (pl. a kezdeményezőkézség, kreativitás, jó fellépés, stb.) a korábbinál fontosabbá váltak. Ma már csak az intézményi belügyeken, szakmai részproblémákon túllátó, tartós társadalmi elismertségnek örvendő, széles látókörű, aktív közéleti, sikerorientált vezető állja meg a helyét. A vezető elszürkülése kiszolgáltatottá teszi a könyvtárt. Nem szabad a sült galambra várni, sem az „elkerülhetetlenül” közelgő véget belenyugvással fogadni. Ne várjuk meg, amíg tanácstalan hivatalnokok vagy a ma is laikus testületek izzadják ki a könyvtár sorsát eldöntő lépéseket. Jobb, ha mi magunk készítünk javaslatokat, kínálunk elgondolkodtató alternatívákat a könyvtár racionalizálása és teljesítőképességének fokozása jegyében. Aktívan és tudatosan vegyünk részt a döntés-előkészítő folyamatokban, különben megpecsételődhet a könyvtár sorsa. Látnunk kell, hogy ma, amikor a helyi társadalom információs zűrzavara a jelenleginél ütőképesebb könyvtárt igényelne, minden jelentős érvágás végzetes lehet, mert a könyvtár kiiktatódik a település fontos közintézményei közül. Legyünk hitelesek, szavahihetők és konstruktívak! Maradjunk az átalakuló, átrétegeződő kulturális élet centrumában. Jól nézzük meg, hol vagyunk, milyen környezetben élünk, kit, mikor tekinthetünk szövetségesnek és reálisan mit kérhetünk tőlük. De vigyázzunk! Ha megvetjük lábunkat a realitások talaján, azért még nem kell beleragadnunk a vidéki sárba. Ha körülnézünk az ország önkormányzatainál, hát megdöbbenően sok kis „Bokros-imitációt” találunk. Mind megtakarítani akar. Rajtunk is, olvasóinkon is, városunk jövőjén is. Bölcselkedő dünnögéseimet persze, mindenekelőtt magamnak szántam. Ha netán meggyőző tanulságokkal szolgál a tapolcai könyvtári fejlődés viviszekciója, akkor joggal javasolhatom gondolatmenetemet, módszereimet másoknak is.

Egy kis tapolcai oknyomozó helytörténet

Az első világháborúig gyorsan polgárosodó Balaton-felvidéki kisváros felett egy fél évszázadra megállt az idő. Csoda, hogy az országot sújtó háborúk, gazdasági válságok, politikai mozgalmak és rezsimek randal-

írozása ellenére a nagyközségi státusba visszacsúszott település életereje megmaradt. A legelső valamirevaló alkalommal – amit a 60-as években rohamosan fejlődő bauxitbányászat kínált – felébredt csipkerózsika-álmából és ismét fejlődésnek indult. Lélekszáma gyorsan nőtt, munka-helyteremtő és infrastrukturális beruházások kezdődtek, lakások épültek. 1966-ban visszakapta városi rangját és másfél-két évtized alatt felzárkózott a magyar kisvárosok átlagához, sőt egy-két területen meg is haladta azt. Például könyvtárügye is.

Tapolca 1966. évi várossá alakítása mérföldkövet jelentett a könyvtár fejlődésében. Javultak a feltételek ahhoz, hogy a korábban már itt működő népkönyvtárat korszerűbb, erőteljesebb fejlődési pályára lehessen állítani. A kezdetben igen merev leosztásos rendszer kötöttségei mellett a helyi vezetők fontosnak tartották, hogy a könyvtár is „városivá” válhasson. Ehhez az akkori körülmények között szép pénzt is biztosítottak (épület felújítás, berendezések vásárlása, stb.). A 60-as évek második felében és a 70-es évek elején a város teljes működési költségvetésének 1,5–2%-át évről-évre a könyvtár fenntartására, fejlesztésére fordították. Ez esélyt adott a tapolcai könyvtárügy extenzív szakaszához. A városi könyvtár fejlődését persze nem lehet az ország, a régió és a város gazdasági-politikai feltételeitől, lehetőségeitől elvonatkoztatva vizsgálni, mert akkor hamis képet kapnánk. A nyugati mércével vagy skandináv szemmel nézve a kisszerű fejlődés kompromisszumokkal és óriási erőfeszítések árán valósult meg. Ezt az ellentmondásosságot mindmáig viseljük.

Tapolcán egyszerre mindent „városivá” szerettek volna tenni, de a fentről leosztott városi keretek a céloknak csak a töredékét tették elérhetővé. Sok volt a konkurens, mégis a várossá alakulás utáni öt-hat évben a könyvtár anyagi támogatása gyorsabban nőtt, mint a város működési célú költségvetése. A könyvtár finanszírozásának növekedése jelentősen meghaladta az akkori csekély inflációt. A hetvenes évek közepétől a fejlődés üteme kissé lelassult, de megszerzett pozícionkat (a városi költségvetés részarányát) lényegileg évtizedekig sikerült a számunkra még éppen elfogadható 1% körüli sávban tartani. A város növekedésének gyötrelmeit persze, a könyvtár is megszenvedte. A helyben felhasználható pénzekért folyó küzdelem egyre élesedett. A település szorult helyzetében néha a költségvetés működésre fordítható részét is fejlesztésre, a beruházások gyorsítására, az infrastruktúra hiányainak csökkentésére használta fel. Sok jó terv, progresszív könyvtárosi elképzelés hamvadt el az erőltetett városfejlesztés kohójában. Helyettük persze rendre újabbakkal álltunk elő. A könyvtár élt, hatott, növekedett. Egyre jelentősebb tényezővé vált a

település mindennapjaiban. Lassan, de az olvasói érdeklődés növekedésével lépést tartva nőtt a dolgozók száma, új részlegek nyíltak, bővültek a szolgáltatások. Túl sok korlát vett körül bennünket ahhoz, hogy ma a tapolcai könyvtárügy harmonikus, arányos fejlődéséről beszélhessünk, de azt bizvást állítom, hogy megszabott kereteinket a lehetséges korlá-tokig tágítottuk és éltünk a kínálkozó lehetőségekkel. Három évtizedre visszanezve úgy tűnik, hogy többnyire eredményesen lavíroztunk, és ezt jól szolgálta az intézmény presztízsének kedvező szintje. A kezdeti merev politikai irányítás és gazdasági felügyelet fokozatosan lazult. A 80-as évek elejére a szocialista könyvtármodellnek csak a retorikája maradt, szándékait, módszereit és tartalmát már többnyire mi szabtuk meg. A szakmai érvek erősebbek lettek a kultúrpolitika elerőtlenedett irányelveinél. A könyvtári szakma elemeiből több érvényesült. A mindig jelenlevő extenzitás mellett megjelentek az intenzív fejlődés elemei. A könyvtárügy nagykorúvá válásának szakasza ez Tapolcán is. Sokat merítettünk és a helyi gyakorlatba is átültettünk a skandináv és angolszász országok könyvtári gyakorlatából. Ilyen körülmények között jelentős (bár sok ballasztal terhelt), egyre választékosabb állománnyal, és nem kevés erkölcsi tőkével értünk a rendszerváltáshoz. A helyi hatalom már nemcsak belenyugvással, hanem egyre inkább pártolóan szemlélte megújulási törekvéseinket. Az alakuló pártok, mozgalmak is rendre biztosítottak bennünket támogatásukról. Több párt programja tartalmazta, pl. a városi könyvtár méltó elhelyezését a megürülő MSZMP-székházban. Ez 1990-ben egy spontán lakossági referendummal hitelesítve meg is történt. (Kár, hogy az 1600 m²-es épület funkcionális átépítéséhez azóta sincs elegendő anyagi forrás!) Jutott akkor pénz kis-nyomda létesítésére, házi könyvkötészet beindítására és a számítógépesítés elindítására. Felhalmozott erkölcsi hitelünk forintokat is kama-tozott. A nagy elszánások (a realitásokkal nem mindig számoló), fogad-kozások, helyezkedések ideje volt ez. A tapolcai könyvtár ügye lendület-ben volt. A megalakuló önkormányzatnál aránylag jó pozíciót foglaltunk el és ezt megtartottuk egészen 1995-ig. Kisebb belső tartalékokat is ké-peztünk a várható megszorítások esetére.

Reálisan értékelve helyzetünket azt mondhatjuk, hogy a tapolcai könyvtár a városi könyvtárak átlagánál gyorsabb ütemben fejlődött, előre jutott. Elég a TEKÉ-be pillantani, hogy ez hitelesen kiderüljön: Tapolca a kis-városok élvonalába juttatta könyvtárát és jelentős mennyiségű információ-t halmozott fel. Létszámban, könyvtárosi szakképzettségben, gyűj-teményben, felszereltségben, az ellátottsági mutatók többségében a nálunk fejlettebb országok hasonló intézményeivel is álltuk a versenyt. 1995-től

azonban megbillent valami. Az ország rosszabbodó helyzetével ellentétes irányú tartós fejlődést nem lehetett helyi finanszírozásból biztosítani. 1995 elejétől egyre nyomatékosabban ismételték, hogy Tapolcán a könyvtár nagysága, feladatvállalása túlnőtt a hazai reali-tásokon, és ilyen arányban tartósan nem támogatható. Aztán jött is a fű-nyíró. Éppen annyit faragtak le könyvtárunk költségvetéséből, amennyi érzékeny veszteséget, szolgáltatás-kiesést okozott, de a városi szinten csak nevenségesen keveset takarítottak meg rajtunk. Hogy nem többet, abban felfedezhettük könyvtárunk megítélésének pozitív elemeit is...

A mellékletben szereplő táblázatokat szemlélve nem érzékelhető az 1995-évvél kezdődő „böjti időszak”. Ennek oka, hogy a „karcsúsítással” egyidőben csatolták a könyvtárhoz a városi múzeumot. A csekély hozománnyal érkezett intézményrész megjelenése egy ideig még nem engedte az ellátottsági mutatót „legörbültni”. A 2000–2001. évi 30%-os létszámleépítés viszont már jól láthatóan 25–30 évvel vetette vissza körülményeinket. Gazdálkodásunkban sok mindennek meg kellett és ezután is meg kell változni, de biztosak lehetünk abban, hogy a folyamatok irányának, részleteinek meghatározásánál a könyvtár presztízse változatlanul fontos tényező marad.

A táblázatból és diagramból néhány fő kérdésre, mindenekelőtt a tapolcai finanszírozási trendekre kaphatunk választ. A háttérre és a részletekre ezek nem utalnak és nem is sorakoztathatjuk fel őket. Néhány összetevőt – elsősorban a bevételi oldal szerkezetét – azonban érdemes számbavennünk. A kiadásoknál jóval nagyobb mértékben és egyre gyorsuló ütemben nőttek a könyvtár bevételei. Amíg 1966-ban 2400 Ft gyűlt össze beiratkozási és késedelmi díjakból, addig 1994. évben több mint 5 millió Ft-ot „termeltünk”. Túlnyomó részét vállalkozásokból (nyomdai és könyvkötészeti szolgáltatásból, helyiségek bérbeadásából, rendezvényekből, könyvkiadásból, könyvesbolti és antikvár árusításból, stb.), de jelentős hányada (közel 20%-a) alaptervekenységekből (klubtagsági díjakból, másolat-szolgáltatásból, különböző térítési díjakból) származik. A könyvtár által működtetett kistérségi könyvtárellátó rendszer keretében nyújtott szolgáltatásokért, de más feladatok vállalása miatt is jelentős összeg – decemberben mintegy félmillió forint – volt az úgynevezett átvett pénzeszköz. Pályázatokból több mint 300.000 Ft-ot gyűjtöttünk és költöttünk évente átlagosan, de kisebb adományokat is köszönettel nyugtáztunk. A fentiekből tehát kiderül, hogy a városi könyvtár teljes pénzügyi forráskörének közel 1/4-e ekkor saját bevételekből képződött. Ez nagyjából a maximum, amit kedvező adottságok esetén a könyvtári feladatok kirívó sérelme nélkül el lehet érni, de ezt sem

tartósan. Amint lehetett, vissza kellett állnunk a körülményeinknek jobban megfelelő 8-10%-os bevételi arányra.

A teljes képet árnyalja az 1991 óta létező Könyvtárpártoló Alapítvány, amelynek tőkéje előbb csak magán és szponzori befizetésekkel, majd az adókból származó 1%-okkal, évente 80-100.000 Ft-tal nő. Jelenlegi tőkéjéhez (mintegy félmillió forinthez) csak a legindokoltabb esetben nyúlunk. Szerény összege ellenére sokszor kiegészítette a könyvtárt. Az alapítvány említése azért sem felesleges, mert másként működik ugyan, mint a költségvetés, de a források presztízsszempontú eredete teljesen nyilvánvaló. Kiadásainkat nem részletezem, hiszen tagoltsága nem sokban különbözhet a hasonló nagyságrendű városi könyvtárakétól. Forrásaink zöme az átlagosan foglalkoztatott létszám (korábban 25 dolgozóból 15 könyvtáros, 2001-től 18-ból 13 könyvtáros) bérköltségeire és járuléka-ira ment el. Ez lassan, de folyamatosan növekedve az összkiadás 70-75%-a. Intézményfenntartásra, működtetésre, kisebb vásárlásokra kb. 5-6 millió forintot, dokumentum-beszerzésre kb. 2-3 millió forintot költöttünk. Ez sajnos már nem jelentett jó ellátottságot és felhasználásánál nagy körültekintésre volt szükség.

Ekkora nagyságrendeknél már nemcsak könyvelni kell. Itt „muszáj” gazdálkodni és ehhez jó pénzügyi szakemberek kellenek. Pl. az áfa jogszabályok jó ismeretével jelentős pénzeket lehetett megtakarítani. Az önkormányzati fenntartású könyvtárak gazdálkodásának kínos kísérője a szoros, aprólékos, gyakran logikátlan és nem mindig segítőkész pénzügyi-számviteli ellenőrzés. Mivel nekik is „eredményt” kell felmutatni, ezért a vállalkozásoknál hol a nagy, hol az alacsony eredményességet kifogásolják. Általában vállalkozás-ellenesek (én is az volnék, ha kiegyensúlyozott finanszírozásban részesülnék), de helyette nem kínálnak semmit. Könyvelési részletkérdéseken pizmognak, revíziókkal riogatnak, léptenyomon „átvilágítanak”, szóval ugyancsak igyekeznünk kell, hogy gazdálkodásunk önállósága ne szenvedjen csorbát. Ezért is tartottuk fontosnak a megszolgált bizalmon alapuló szakmai kapcsolatokat a pénzügyesekkel. Aztán látszólag itt is defenzívába szorultunk, amikor a város vezetése megsokallta az intézmények gazdálkodási önállóságát és beteretelt bennünket előbb egy általa kreált pénzügyi ellátó szervezetbe, majd közvetlenül a város pénzügyi irodája alá. Az intézményi gazdálkodás önállóságának elvonása tényleges forráskivonást ugyan nem jelentett, de pusztán pénzügyi mozgásterünk beszűkítésével is elvesztettünk korábbi lehetőségeink 2-3%-át. A könyvtárak finanszírozásának forrásai, technikai sokfélék, de gazdasági fejlettségtől és társadalmi berendezkedéstől

függetlenül a világon mindenütt az állam, illetve az ön-kormányzat fedezi a fenntartás-működés túlnyomó részét. Ezt a feladatot itt sem tudja másnak átadni, legfeljebb „hanyagolni”, mint ahogy ez nálunk is egyre inkább érzékelhető. Jó volna más forrásokat is megnyitni, de nagyon körül kell nézni, hogy ilyeneket találjunk. Igazi mecénások ma már (vagy még?) alig vannak, de a könyvtárak magukat eleve esélytelennek ítélve ezektől is szemérmesen távol maradnak. Feltűnő az a passzivitás, amit a könyvtárak a különféle kulturális pályázatok esetében országszerte tanúsítanak. Pedig néha éppen az a néhányszor tíz- vagy százezer forint törhetné meg a könyvtárak körüli reménytelenség csönd-jét. A pályázatok sajátossága persze az esetlegesség, az alkalomszerűség, a sikertelenség kockázata. Ennek ellenére legrosszabb a passzivitás, a lemondás, különösen, ha sűrű panaszkodásunkkal nyilvánítjuk ki fantáziátlanságunkat és tehetetlenségünket.

A városi könyvtárak aktivitásukat jó esetben szakmai feladataik gyakorlása közben nap, mint nap bizonyítják, de szinte mindig és mindenütt adódnak lehetőségek ezt kiegészíteni, színesíteni valamely vállalkozási tevékenységgel. Ahogy időről-időre felbukkan a kérdés: vállalkozzon-e az önkormányzat, legalább ugyanannyiszor kérdőjelezik meg a könyvtári vállalkozások létjogosultságát. Megnyugtató választ csak ugyanolyan körültekintő gazdasági elemzés után lehet adni, mint amelyet az üzleti élet sikeres szereplői rendre elvégeznek. Alapos önelemzés, a meglévő és megszerzhető erőforrások (ilyen a jószemű és tettere kész könyvtáros is!) számbavételével meghatározhatjuk a könyvtári vállalkozások kereteit. Lényeges, hogy ez erősítse, és semmiképpen ne gyengítse a könyvtár alapfeladatainak ellátását. A világot persze ezzel sem lehet megváltani, de főleg kritikus helyzetekben jól jön az a bevétel, amit ily módon szerezhetünk. Ahol ezt már régebben felismerték, ott kevésbé nyomaszt a pénztelenség, ott „mindig történik valami”. Tény, hogy lassan, de biztosan bővül azoknak a városi könyvtáraknak a köre, amelyek költségvetésüknek akár 8-10%-át is ilyen módon „állítják elő”. Ez éppen annyi, amennyit a fejlett könyvtárakkal rendelkező országokban elfogadhatónak tartanak.

Térjünk vissza kiinduló kérdésünkhöz! Hogyan alakult, milyen tendenciákról árulkodik a könyvtár finanszírozása az elmúlt három évtizedben? Milyen mozgások figyelhetők meg Tapolcán a könyvtár anyagi ellátottságának alakulásában? Közel húsz évig a könyvtár dotációja nagyobb arányban nőtt, mint a város összköltségvetése. Amíg Tapolca város működési költségvetése 1966-tól 1995-ig 66,9 szorosára nőtt, addig ez a

városi könyvtár esetében 78,5! Ugyanez a szorzó az oktatáson kívüli egyéb közművelődési címek és célok esetében 33,2. A városi könyvtár részesedésének üteme nagyobb volt, mint az alsó- és középfokú oktatásé, az egészségügyé, a kommunális feladatoké. A fordulópont az 1995. év volt, mint annyi más területen. A város költségvetése 1995-2003 között 4,4-szeresére, a könyvtáré csak 3,1-szeresére nőtt. Egyik sem tart lépést az inflációval és sajnos a könyvtár esélyei még tovább romlanak. Érzékelem, hogy mások is (az említett ágazatok felocsúdo képviselői) lázasan számolnak, megemelt igényeikhez érveket keresnek, valóban szorult helyzetükből kétségbeesett erőfeszítéssel igyekeznek kimászni. Új praktikák (taktikák és stratégia-félék) születnek, hogy a helyi tortából több szelet jusson az eddig leszakadóknak. Az egyenlőtlen fejlődés (fejlesztés) jelensége nemhogy mérséklődne, hanem minden eddiginél szélsőségesebb arányokat produkál. Akarva-akaratlanul élesedik a verseny városon belül is, és a „létért folytatott harc” bizony nem mindig tiszta eszközökkel zajlik. Könnyű belátni, hogy az anyagiakkal jól ellátott, jelentős helyi bevételekkel rendelkező, szakszerűen gazdálkodó városokban sem lehetséges igazán objektív, „igazságos” elosztási rendszer. A szegényesebb településeken meg egyenesen lehetetlen a feladatok arányos finanszírozása. Pedig majdnem minden az arányokon múlik!

A képviselőtestületek előtt nincs objektív mérce, érvényes irányelv, megbízható értékítélet, a döntés-előkészítésbe kiragadott, szubjektív és sokszor torzított tények, érvek kerülnek. A gyakran nem elég felkészült, politikailag is elkötelezett képviselők sokszor lehetetlen helyzetben találják magukat, amikor csak a rossz és a még rosszabb döntés között választhatnak. Az önkormányzati demokráciában ma kiszámíthatatlanabban a döntés tényezői, mint eddig bármikor. Az ellentmondás másik forrása, hogy a döntéshozók nem, sokszor még áttételesen sem érzékelik azokat a könyvtárhasználói igényeket, amelyek a könyvtárban jelentkeznek. Viszont direkt módon szorítja őket a költségvetés helyzete. Ha tudomásukra is jut a könyvtár valamilyen súlyos, anyagi természetű problémája, ebből kedvező döntést csak akkor tudnak hozni, ha kellő mennyiségű, motivációjú, megfelelően előkészített és adagolt információ támasztja alá. Belejátszik a döntési folyamatba számtalan érdek és nehezen kiszámítható személyes szempont is. Az emberi rosszindulattal, műveletlenséggel, stb. sem mindig lehet mit kezdeni. Ilyen helyzetben mit tehet a könyvtár? Természetesen nincsenek univerzálisan alkalmazható receptjeim, de azért néhány (régés-régi) arany szabályt nem árt felleveníteni. Közülük többet a bőségesen burjánzó marketing és PR-irodalom unos-untalan emleget. Ezek tanácsait, megállapításait, mód-

szereit megfelelő beleérzéssel adaptálni lehet a mi sajátos viszonyainkra is. Kiszolgáltatottságunkat soha sem szabad végzetszerűnek tekinteni. Mindig van (megtalálható vagy megteremthető) annyi mozgásterünk, hogy telessünk valamit. Mert fontosságunk biztos tudata nélkül hamar kedvünket veszíthetjük. A könyvtár problémáinak megoldását mindig őszinte önelemzéssel kezdjük, de ne itt végezzük! Lépünk túl a látteleten a terápia felé. A szakmai igényességgel végzett munkához szövetségeseket találni nem lehetetlen. Gyenge hatásfokú könyvtári tevékenység alapján azonban nem érdemes, nem is lehet sikeresen lobbizni! A „dolgozz jól és beszélj róla” ismert PR-alapszabály betartása ma fontosabb, mint eddig bármikor. A könyvtár nap, mint nap pályázik a társadalom elismerésére és fontos ügyeinek finanszírozhatóságára. Ha nem így tesz, akkor visszafejlődik, lemarad, elvész. Eközben folyamatosan, fejlett arányérzékről kell bizonyosságot tennie. Csak reális célokat szabad kitűzni! Nem csak ideákból (ideális célokból) kell kiindulni, de csak a valóságra (akármilyen is az) lehet építkezni. Hosszú ideig a szakmai ideológiák határozták meg gondolkodásunkat. A könyvtárnak érzékelnie kell, hogy környezete mit vár el tőle, de tudnia kell azt is, hogy ezt milyen arányban és mértékig lehet figyelembe venni. Fontos a könyvtári „tudatformáló” és szolgáltató szerep lehetőségeinek és határainak reális ismerete. A folyamatosság biztosítása fontosabb, mint a mindenáron való változtatás kényszere, a lázas, öncélú átszervezési buzgalom, amely többet árt, mint használ.

De nem feladatom a közhelyek felsorakoztatása. Inkább biztatom kollégáimat, hogy kalandozzanak be egy-egy hosszabb szakaszt az adott város és könyvtára kapcsolattörténetében. Az sem baj, ha nem az én gondolatmenetem szerint. Biztosan tanulságos és hasznosítható a következő időszakban is.

Javasolt irodalom a téma továbbgondolásához

A bizalom tolmácsai. Public relations. / Barát Tamás. – Bp., Medipen 2002.

Public relations. A bizalomépítés művészete. / Mónus Ágnes, 2003.

Az első magyar országos presztízsvizsgálat eredményei. / Kulcsár – Róna = Statisztikai Szemle, 1985. 11.sz.

A foglalkozások presztízse. / Léderer Pál. – Bp., Gondolat, 1977.

A hírnév ereje. Image és arculat / Szeles Péter. – Bp., 1998. Star PR ügynökség

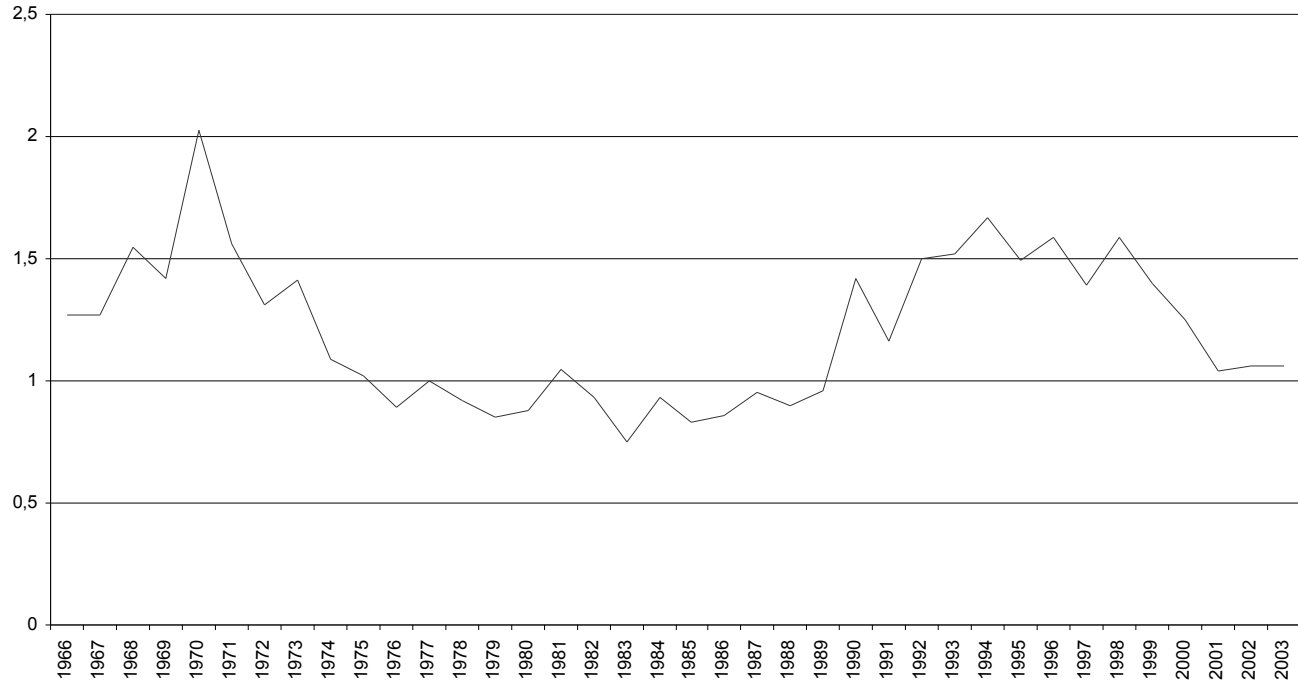
- Innováció, marketing. / Jelen Tibor – Nyárádi Gáborné. – Bp., 1999. Kalangya Kkt.
- Könyvtár és marketing. Szakirodalmi szemle. /Alföldiné Dán Gabriella – Hegedűs Péter. – Bp., 1986. OSZK
- Könyvtárfinanszírozás és -működés. Megoldás-e a nonprofit? Szakirodalmi szemletanulmány. /Alföldiné Dán Gabriella. – Bp., 1996. OSZK
- Könyvtári marketing. Szakirodalmi szemle. / Bányai Viola. – Bp., 1997. OSZK
- Könyvtári Menedzsment és Marketing Szimpózium. (Bp. 1993. szeptember28-29.) Kériné Tóth Ildikó (szerk.). – Bp., 1993. KIK
- Kultúra-gazdaságtani tanulmányok. / Daubner Katalin, Horváth Sándor, et al (szerk.). – [Bp.,] 2002. Aula K.
- Kultúrmenedzsment könyvtári és információs szervezetek vezetőinek. / Bobokné Belányi Beáta. – [Bp.,] 2001. Typotex Kiadó.
- Marketing és kommunikáció. – Bp., 1999. Geomédia Kiadói Rt.
- Marketing menedzsment: elemzés, tervezés, végrehajtás, ellenőrzés. / Kotler Philip. – Bp., 1999. Műszaki Kvk.
- Marketingstratégia. / Józsa László. – Bp., 2000. Műszaki Kvk.
- Public relations a gyakorlatban. /Szeles Péter. – Bp., 2000. Geomédia Kiadói Rt.
- Public relations. A kommunikáció szervezésének gyakorlati kézikönyve és kiegészítő szakismeretei. 2. bőv. kiad. / Pelejte Tibor. – Bp., 1998. Informatikai és Könyvtári Szövetség.
- Public relations. Avagy hogyan szerezzük és tartjuk meg partnereink bizalmát? / Barát Tamás. – Bp., 1994. Medipen.
- A presztízs. / Leopold Lajos. - Bp., Magvető, 1988.
- Rendszerváltás és kommunikáció. Bp. Osiris, 1999.
- Stratégiai tervezés, marketing, TQM. – Bp., 1996. Könyvtári és Informatikai Kamara
- Szolgáltatásmarketing. / Veres Zoltán. – Bp., 1998. Műszaki Kvk.
- Tanulmány a nonprofit szervezetek menedzsmentjéről. / Farkas Ferenc. = Vezetéstudomány, 1990. 5 sz.
- Társadalmi mobilitás és presztízs. / Harcsa István. – Bp. Statisztikai Könyvkiadó, 1986.
- A total quality management (TQM) alkalmazása a könyvtárban. Szakirodalmi szemle. / Zalainé Kovács Éva. – [Bp.,] 1997. OSZK.
- Tudáspiaci stratégiák. A menedzserképzés sikertényezői. / Varsányi Judit. – Bp., 1998. Nemzeti Tankönyvkiadó.

Mellékletek

TAPOLCA VÁROS ÉS A KÖNYVTÁR KÖLTSÉGVETÉSE

<i>Év</i>	<i>Városi összesen (E Ft)</i>	<i>Ebből könyvtár(E Ft)</i>	<i>%-os arány</i>
1966 (9 havi)	17.658	224	1,27
1967 (egész évi)	25.293	320	1,27
1968	21.284	329	1,55
1969	24.013	342	1,42
1970	24.846	504	2,03
1971	32.312	503	1,56
1972	34.328	451	1,31
1973	37.834	534	1,41
1974	49.406	540	1,09
1975	55.382	563	1,02
1976	91.497	814	0,89
1977	87.217	869	1,00
1978	100.922	929	0,92
1979	119.060	1.007	0,85
1980	147.318	1.296	0,88
1981	144.053	1.506	1,05
1982	168.787	1.562	0,93
1983	176.091	1.326	0,75
1984	202.523	1.887	0,93
1985	225.618	1.879	0,83
1986	236.943	2.039	0,86
1987	259.944	2.472	0,95
1988	305.310	2.743	0,90
1989	400.960	3.833	0,96
1990	501.218	7.136	1,42
1991	711.127	8.281	1,16
1992	862.872	12.972	1,50
1993	1.083.442	16.427	1,52
1994	1.102.422	18.356	1,67
1995	1.182.098	17.586	1,49
1996	1.753.962	27.825	1,59
1997	2.126.898	29.564	1,39
1998	2.249.036	35.704	1,59
1999	2.712.140	37.947	1,40
2000	3.035.401	37.809	1,25
2001	3.523.312	36.526	1,04
2002	4.599.005	48.943	1,06
2003	5.142.714	54.769	1,06
Átlag:			1,20

A városi könyvtár költségvetésének %-os alakulása Tapolca város költségvetésén belül



Dr. Hermann István

Kényszervállalkozás vagy kulturális mecénatúra? (Mire jó a nyomda a pápai városi könyvtárban?)

Több mint tíz évvel ezelőtt, a nyolcvanas évek közepén a megyei *Könyvtári Híradó* szerkesztője feltette a kérdést: „Miért akar egy könyvtár-igazgató nyomdát?” Akkor és ott egyszerűen adódott a válasz: különbözni szeretnénk századikként a kilencvenkilenc „egyforma” városi könyvtártól.⁰

Az elmúlt több mint másfél évtized sok változást hozott a hazai könyvtárügy életében. Az akkor még csak álmokban létező számítástechnika napjainkra valósággá vált. A könyvtárak támogatási/finanszírozási rendszerébe (is) belépett a Nemzeti Kulturális Alap pályázati rendszere. Persze vannak egyéb pályázatok is, de a többségükhöz önrész kell, amit a fenntartó vagy vállalni tud, vagy nem. Könyvtáraink sorsa osztozik a nemzetgazdaság egészének sorsában, vagyis a szinuszgörbére erősen emlékeztető módon hol lent, hol feljebb van. Persze Magyarországon az emelkedés általában később, a süllyedés általában korábban jelentkezik, így összességében majdnem mindig lent vagyunk.

Amikor a könyvtár nyomdáját létrehoztam, éppen divatos fogalom volt – bár tisztázatlan és nem teljesen körülhatárolt módon – az intézményi vállalkozások programja.⁰ Nekünk Pápán a Jókai Mór Városi Könyvtárban sokkal jobban tetszett egy könyvtárbarát vállalkozás, a nyomdászat, mint a terembérlet vagy a fagylaltozó⁰ azóta rég letűnt, talán már akkor is hamvában holt ötlete.

⁰ *Miért akar egy könyvtárigazgató kötettszetet?* = Veszprémi Módszertani Füzetek, Könyvtári Híradó 1989/2.

⁰ Talán akkor sem hittük, ma pedig már tudjuk, hogy ez nem igazi vállalkozás, hiszen nincs lehetőségünk a „szabadpiacon” mozogni – később részletezendő okoknál fogva.

⁰ Persze az igazság kedvéért meg kell jegyezni, hogy nem volt termünk, amit bérbe lehetett volna adni, de még akkorka zugot sem lehetett szerezni a pápai Várkastélyban, ahol egy szerény méretű büfé elfért volna. (Ez a részleg ma is hiányzik a könyvtárlátogatók mindennapjaiból. Szerény próbálkozás után gazdaságtalannak bizonyult a Jókai Mór Művelődési Központ ez irányú kísérlete a kilencvenes évek elején.)

Visszaemlékezve, az elsődleges célt úgy fogalmaztam meg, hogy mi is szeretnénk olyan szép és hasznos kiadványokat létrehozni, amilyeneket a megyei könyvtár. Ezt nagy nehézségek árán⁰ sikerült elérnünk.

Mintegy tizenöt-tizenhat esztendeje megjelentek első, ma már százalmas minőségűnek tűnő nyomdatermékeink. Akkor azt gondoltam, hogy elkészítjük a működésünkhöz szükséges nyomtatványokat, és mellettük kiadjuk a látóköriünkbe kerülő helytörténeti munkákat.⁰ Mindehhez impulzust adott a társadalmi viszonyok változása. A rendszerváltozás elsöpörte a Kiadói Főigazgatóság cenzúrájának is beillő korifeusait. Ezután mindenki azt adott ki, amit akart, illetve amire tudott pénzt szerezni. Itt kezdődtek a problémák. A fenntartó nem finanszírozta a kötelező feladatnak nem tekinthető nyomdai tevékenységet, ezért meg kellett teremteni a működés anyagi alapjait. Ez a feladat termékenyítően hatott a nyomda életére, hiszen az addigi kicsi sokszorosító műhelyt bővíteni kellett. Meg kellett oldani a szedést, amiben sokat segített a számítástechnika fejlődése, hiszen a nehéz és bonyolult műveleteket kevés ismerettel, de jelentős tudásvágygal rendelkező amatőrök vették át, akik ugyan nem rendelkeztek tipográfiai ismeretekkel, de jó érzékkel megteremtették a mai számítógépes grafika korai, első termékeit.⁰ A nyomdászat bővülése újabb gépek beszerzését jelentette, a nyomdai előkészítés bővítésével együtt. Mindehhez a könyvkötészetet is erősíteni kellett. Ezzel a Jókai Mór Városi Könyvtár Kötészeti és Sokszorosító Műhelye elérte azt a fejlettségi szintet, nagyságot, amelyet az intézményi vállalkozás területén el lehetett érni. Ez persze nem jelenti azt, hogy nem lenne szükség modernebb, jobb gépekre, az élők munkát kiváltó eszközök alkalmazására, de sajnos a jelenlegi intézményi finanszírozás mellett nem marad rá pénz. Miért ez a pesszimizmus? Azért, mert nyomdánk egy olyan „vállalkozás”,

⁰ Erről lásd Hermann István: *Tizenöt esztendő a kulturális intézményi vállalkozás területén, A Jókai Mór Városi Könyvtár Kötészeti és Sokszorosító Műhelyének története 1987–2002.* In: Mészáros Erzsébet – Mészárosné Stenger Katalin – Vargáné Sipos Terézia: *A Jókai Mór Városi Könyvtár története 1952-2002.* Jókai füzetek 32. Pápa, 2002. 95-156. p.

⁰ A pápai helyismereti könyvkiadás 1986 utáni történetének összefoglalását lásd: Hermann István: *A helyismereti könyvkiadás utóbbi évtizede Pápán, a Jókai Mór Városi Könyvtárban,* In. Szín, 1999. 4/1. 32-34. p.

⁰ Ami persze az egykor minimum három évig tanult szakma, a szedő, tipográfus szakmai tudásához képest szerény ismeret, de a gépek automatizált tudása sok mindent megold. Talán nincs is szükség és főleg idő a valahai vidéki könyvművész szedők ismereteire. Mégis néhány mai kiadványt látva úgy érzi az ember, hogy a kiadványszerkesztés és tipográfia nemcsak számítógép és program kérdése... (Különösen abban a tükörben, hogy a húszas-harmincas években a pápai főiskolai nyomdatermékei közül került ki az év legszebb magyar könyve...)

aminek kizárólagos célja a könyvtár jobb anyagi helyzetének, finanszírozási biztonságának megteremtése, fokozása. Ezért a hagyományos, fejlődésre képes vállalkozásokkal szemben nincs tőkebevonásra, azaz növekedésre lehetőségünk. Kezdetben próbálkoztunk az anyagi eszközök visszaforgatásával, de a jelenlegi működési formában ez nem volt járható út. A könyvtár, mint önkormányzati intézmény, érthető okoknál fogva, nem kockáztathatja vagyonát „kvázi vállalkozás” jellegű tevékenység finanszírozásában. (Akkor sem, ha az Alapító okiratunk szerint a nyomdászat alapfeladataink közé tartozik.) Az önkormányzat engedélye és garanciavállalása nélkül nem vehetnénk fel kölcsönt sem. Az önkormányzati pénzgazdálkodásból következően maradványérdekeltségű intézmény vagyunk. Minden évvége problémája, hogy a reális pénzmaradványt leszámítva, pénzeszközünket az adott évben fel kell használni. Bár van (és lehet) minimális raktárkészletünk. A következő év januárjában ott kell folytatni a munkát, ahol az előző év december végén abbahagytuk, azaz forgóeszköz-hiányunkat mindig gazdálkodási bűvészmutatványokkal kell megoldani. Vagyis minden évnek nullszaldósan, piaci viszonyok között, de az intézményi működésre vonatkozó szabályozók figyelembevételével, betartásával kell zárulni. Persze ennek a számtalan hátránya mellett előnyei is vannak. Egyik előnye, hogy nem kell félni attól, hogy a könyvtár nyomdája át tudja lépni a sokszorosító műhely és a kis nyomda mezsgyéjét. (Ami már a jelenlegi szervezeti felépítés határait feszegetné.)

A fentiekből következik, hogy mi csak azokat a kiadványokat tudjuk elkészíteni, amelyeket valaki finanszíroz, azaz elkészülte után kifizeti az árát. Majd az évi tisztességes haszonból vállalni tudunk néhány általunk fontosnak tartott helytörténeti munkát, amelynek beszállunk a megjelenítésébe, kiadásába. Ezek lettek a *Jókai Füzetek* sorozat kiadványai, bár számos darab megjelenítésében vettek részt anyagilag önkormányzatok és magánszemélyek is. Még a fontos helytörténeti munkák reprintjeinek megjelenítésében is nagy szerepe van a pályázatoknak, társintézmények és önkormányzatok segítségének. Talán a *Lapok Pápa Történetéből* periodika az egyetlen, amely a minimális reklámbevétel nem számítva, teljesen saját finanszírozásban jelenik meg. Tehát csak álom maradt a korábban asztalfiókban várakozó pápai helytörténeti munkák gyors megjelenítésének nemes elképzelése. Azt is figyelembe kell venni, hogy a jelenlegi piaci viszonyok és (előállítási) árak között a helytörténeti műveket egyszerűen nem lehet eladni. Vagyis egy kis példányszámban megjelenő alapos és magas színvonalú helytörténeti

munka sem adható el olyan áron, hogy az legalább a ráfordítási költségeket fedezze. Anyagi hasznot ettől a műfajtól remélni sem lehet!

Az elmondottakból következik, hogy a nyomda működésének jelentős részében, – szinte a teljes fenntartásához szükséges pénzeszköz megtermelésének erejéig – piaci viszonyok között működik. Vagyis kénytelen versenyezni a városban és környékén működő vállalkozói nyomdákkal. Persze azok több esetben elmondják, hogy bizonyos munkákat gyakran mi végezhethünk el. Ugyanakkor természetesen az intézményi szabályozók figyelembevételével kell a gazdasági évünknek teljesülni.

Ha csoportosítani szeretnénk nyomdánk tevékenységét az elvégzett munka szerint, akkor ***a kezdeti időszak a létrehozástól kb. a kilencvenes évek elejéig terjedt.*** Ekkor a városban és környékén nem működött más, az akkori változó idők dinamizmusához alkalmazkodni képes nyomda. Így a létrehozott új szolgáltatás sok, de kevés pénzzel rendelkező megrendelőt vonzott.⁰ Ennek az időszaknak a szlogenje volt „a könyvtárban átnézi az újságokat, mi pedig ez alatt elkészítjük névjegykártyáját, fejléces papírját, felülnyomott borítékját, stb.”

Persze, ahogy a korábban nálunk rendelő vállalkozások megerősödtek, nem felelt meg az általunk nyújtott minőség: nekünk is tovább kellett lépni. Ekkor jelentek meg az első iskolai évkönyvek, intézmény-történetek, egyszóval folytatódtak azok a kiadványok, amelyek a szocializmus erősen központosított és agyonellenőrzött rendszerébe nem férhettek bele. Nem elsősorban ideológiai tartalmuk miatt. Hanem azért, mert pusztán létükkel, megjelenésükkel sugallták és erősítették a polgári társadalom utáni vágyakozás igényét.⁰ Mivel az elmúlt negyven esztendő nem támogatta a helytörténeti tevékenységet,⁰ nem jelentek meg azok az alampüvek, amelyek a felnövekvő generáció tudásszomját kielégíthették volna, felkészültségüket megalapozták volna. A korábbi kiadványok elfogytak, nem lehetett hozzájuk férni. A könyvtárakban az elrongyolódott példányokat kapkodhatták ki, – szinte szó szerint egy-egy versenyre készülve – egymás kezéből az olvasók, diákok.

⁰ Sok vállalkozó és kényszervállalkozó készíttette nálunk valamennyi szükséges nyomtatványát, a fejléces papírtól a szórólapig.

⁰ Ezért jelent meg egy-egy helyi iskolatörténet óriási protekcióval, pl. a Tankönyvkiadó kiadásában. Vö pl. *A pápai Református Kollégium története*, Budapest, 1981.

⁰ A hetvenes évek második felétől az erősödő igényt a Hazafias Népfront keretében jelentkező honismereti munka volt hivatva kielégíteni. Ennek a kornak jelentős eredményeket produkáló kezdeményezései tiszteletreméltóak, de nem minden tekintetben kifogástalan tudományos igényű teljesítmények.

Még a rendszerváltozás előtt jelentettük meg a várostörténeti alpmunkának számító Kapossy Lucián-féle városmonográfiát. *Pápa város egyetemes leírása*, Pápa, 1905, (Szerk. Kapossy Lucián), reprintje 1989-ben jelent meg a Pannon Nyomdával történő együttműködés keretében, mint a *Jókai Reprint* első kötete.⁰ A helytörténeti kiadványok iránt megnövekedett igény és a régi várostörténet sikere terelte figyelmünket a reprint kiadványok felé. Így jelent meg a Jókai Reprint várostörténeti sorozat több mint tíz kötete. A köteteket elkapkodták, nagy részük ma már újra ritkaságnak számít a pápai és környékbeli könyvpiacra.

Ennek az időszaknak legfontosabb tevékenysége volt a pápai tanulmánykötetek előkészítése és megjelentetése. *Tanulmányok Pápa város történetéből a kezdetektől 1970-ig*, Pápa, 1992. (Főszerk. Kubinyi András), és *Tanulmányok Pápa város történetéből 2.*, Pápa, 1994. (Szerk. Hermann István). Sajnos a továbbiakban elsősorban anyagi források hiányában nem folytatódhatott a munka. A tervezett pápai okmánytárnak is csak töredékei készültek el, zömében megjelentetésre várva.⁰ A munka folytatása jelenleg sincs napirenden, bár az igazi városmonográfia és okmánytár iránti igény azóta is folyamatos.⁰

A kilencvenes évek elejétől nagyjából kétezerig számítható a második szakasza nyomdánk életének. Ekkor egy összeszokott csapat, az adott körülmények között jó minőségű munkával, megbízható teljesítménnyel képes volt a városban keletkező nyomdászati munkák, különösen a megjelenő könyvek jelentős részét magához vonzani. Bár sok munkát kaptunk társintézményektől, és sok nyomtatást végeztünk vidéki könyvtáraknak is.

Ekkorra értek be a felszabadult szellemi élet első új eredményei. Azok az értelmiségiek, akik tudtak és akartak alkotni valóra váltották korábbi terveiket. Csak tallózva a számtalan alkotó között: pl. Huszár János megírta a *Jókai-kör történetét*, elkészítette *A pápai ejtőernyős ezred történetét*, ez a kiadvány három kiadást is megért. Rácz István több környékbeli település rövid történeti feldolgozása mellett felkutatta és

⁰ Ehelyütt is megköszönöm Danóczy Balázs igazgató úr és Friebert Jenő pápai nyomdavezető előzőkeny segítségnyújtását a kötet megjelentetéséhez.

⁰ Zsigmond és Mátyás kori, valamint a mohács utáni évtizedek és az 1594-1597 közötti időszakok elkészültek, a többi rész nem.

⁰ Legnagyobb hiányt a város katolikus- és zsidó lakossága történetének feldolgozása, a XVII-XVIII. századi ipartörténet megírása jelenti. Nem szabad elfeledkezni a közelmúlt történelméről sem. Az 1970-es évek tespedt viszonyai, vagy a rendszerváltozás-kori Pápa politikai viszonyai lassan a feledés jótékony homályába merülnek.

több kiadásban megjelentette a második világháború pápai áldozatainak történetét és névsorát. Szalai Antal bibliográfusi tevékenysége mellett a pápai zsidóság történetét publikálta több kötetben. Megerősödött a helyi egyháztörténet-írás is. Református iskolai és gyűjteményi évkönyvek mellett a katolikus historia domus kiadása, Hermann István: *Plosszer Ferenc káplán feljegyzései 1848–1849-ről a pápai Szent István Római Katolikus Plébánia historia domusában*, Pápa, 1998., Jókai Füzetek 21. Ez utóbbi már átvezet az 1848/49-es kiadványok körébe. Ebben a témakörben különösen kiemelkednek H. Szabó Lajos magánkiadású könyvei: pl. *Kossuth apródok, A szabadságharc ifjú hősei Veszprém megyében 1848-1849.*, Pápa, 2002., szintén tőle a *Naplók, versek, levelek a szabadságharc korából*, Pápa, 1998., *Negyvennyolcas emlékművek, honvédsírok Veszprém megyében*, Pápa, 2000. Történeti alapmunkának számít az egyetlen Veszprém megyei csatának, az ihászi ütközetnek a történetét feldolgozó, okmánytárral kiegészített munka. Hermann Róbert *Az ihászi csata*, Pápa, 1999. Ebben az időben sikerült megindítani szombathelyi példák alapján a *Lapok Pápa Történetéből* című periodikát. Ebben kisebb tanulmányokat, régebbi cikkek újraközlését, forráskiadást vállaltunk. Ekkor jelent meg első országos jelentőségű kiadványunk a *Magyar békeszerződések*, amely hányatott út után a szerkesztő személyének városunkhoz kötődésével került látóköörünkbe, és a Millenniumi Kormánybiztosság pályázatán jelent meg, mint egyetemi segédkönyv.⁰

A nyomda töretlen fejlődését a korábbi kétműszakos munkarend, majd egy második nyomdagép munkába állításával a bővülő teljesítmény mutatta. A színes-nyomtatás általánossá vált, mind a kisebb nyomtatványok, mind a könyvborítók⁰ és illusztrációk területén. Ebben az időben tértünk át a fóliázott borítók készítésére, ami a helyi gazdaság erősödésével, a színvonalasabb munka iránti igény fokozódásával függött össze. Sajnos a kétezres évek elején – elsősorban anyagi, bérezési problémák miatt – az akkori nyomdánk gerincét alkotó négy szakemberünk elment. Ők helyi vállalkozótőke felhasználásával, jobban megfizetett alkalmazottként konkurens nyomdát hoztak létre. A túlélés különösen azért volt nehéz, mert azon ritka alkalmak egyikének idején mentek el, amikor legalább két, két és félhavi, előre vállalt megrendelésünk volt. Szerencsére a munkatársak távozása év elején történt, ezért a költségvetés segítségével sikerült áthidalni a jelentkező anyagi nehézségeket. A

⁰ Köblös József - Süttő Szilárd - Szende Katalin: *Magyar békeszerződések 1000-1526.*, Pápa, 2000.

⁰ Az első color nyomtatásaink egy német iskolai évkönyv és *Tanulmányok Külsővat történetéből* című kötetek voltak.

személyi feltételekben pedig még odaadóbban dolgozni akaró és tudó előkészítő-nyomdász csapat alakult ki, amelyet kisebb kisiklás után a kötetzet megerősödése is követett. Ebben jelentős szerepe volt a megmaradt két kötetzeti kiegészítő dolgozónknak, akik a munkavégzés mellett a munkaszervezésből is kivették részüket. A problémákat tovább csökkentette a gyermekgondozási segélyről visszatérő dolgozónk belső átképzése nyomdászati munkára. A nehézségek áthidalásában fontos szerepet töltöttek be azok a kiegészítő munkatársak, akik lelkiismereti okokból a polgári szolgálatot választották a fegyveres katonai szolgálat helyett.

Ekkorra a városban működő három nyomda mellett egyre többször szorultunk ki a helyi megrendelések piacáról.⁰ Ezért fontos a korábban megkezdett vidéki-, fővárosi- és más városi könyvtárak részére végzett nyomdászati munka. További kiútként mutatkozott a különféle pályázatokon elnyert támogatásokkal megjelentetett országos jelentőségű középkor-történeti reprint kiadványok elkészítése.⁰ Závodszy Levente: *A Szent István, Szent László és Kálmán-kori törvények és zsinati határozatok forrásai*. Pápa, 2001., Wenzel Gusztáv: *Az Árpád-kori új okmánytár I-XIII. kötete* Pápa, 2001-2003.

Ezzel elérkeztünk **nyomdánk fejlődésének harmadik, jelenlegi szakaszához, amit 2001-től számíthatunk**. Ennek a szakasznak jellemzője az erősen fluktuáló megrendelés. Vagyis kapacitásunk általában nincs megrendelésekkel egy hétnél hosszabb időre előre lekötve. Vannak hetek, két hetek, amikor szinte semmi munkánk nincs, majd néhány hétig alig tudjuk teljesíteni a megrendeléseket. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy a helyben jelentkező, jól fizető, magas szintű munkát igénylő kiadványok vagy a nagypéldányszámú, olcsó rotációs gépeken készülő hirdetési újságok piacán a pápai nyomdák nem nagyon tudnak jelenleg labdába rúgni. A többi munkáért pedig erőteljes konkurenciaharc alakult ki. Vagyis az árak (a folyamatosan emelkedő nyomdászati alapanyag és papírárak emelkedése ellenére) szinte stagnálnak, majdnem csökkennek. Volt olyan irodalmi újság, amelyet hosszú éveken keresztül nyomtattunk, számításaink szerint az önköltség határán. Számtalanszor újraszerkesz-

⁰ Persze hagyományos megrendelőink a Floppy-2000 Kft nyomdája mellett egyre gyakrabban választották a veszprémi, balatonfüzfői, celldömölki jóval korszerűbb, nagyobb teljesítményű nyomdaüzemeket is.

⁰ A tervbe vett *Hazai Oklevéltár* várhatóan 2004-ben jelenik meg és a nyomtatás alatt lévő *Hazai oklevéltár I-VIII* kötete. A korszerű oklevélkiadás lehetőségeit figyelembe véve ezek a kötetek már digitalizált formában is megjelentek az Arcanum Kiadó és a Jókai Mór Városi Könyvtár közös kiadásában.

tettünk és tördeltünk oldalakat, kivettünk és betettünk műveket, néha másfél, két számra való időt töltöttünk egy-egy szám megszerkesztésével. Egyszer csak azt vettük észre, hogy drágának találnak bennünket. A városban működő másik nyomda olcsóbban és valószínűen egyszerűbb szerkesztői közreműködéssel képes előállítani a folyóiratot. Ma jóval kevesebb hasznot tudunk realizálni, mint a kilencvenes évek első felében. Ráadásul a konkurencia ösztönzi a megrendelőket „a másikat is ki-próbálok” elv megvalósítására.

A város- és helytörténeti munkák kiadásában még mindig tartani tudjuk vezető helyünket, de egyéb területen – korábban is meglévő hátrányunk – jelentősen növekedett. Ebben szerepe van annak, hogy gépeink, felszerelésünk állapota az amortizáció miatt folyamatosan romlik. A karbantartás egy-egy nagyobb méretű felújításban merül ki, amit a helyi szakemberek mellett a Typo Grafika szerelői végeznek el. A magántőke folyamatosan képes a gépparkját felújítani, megfelelő eszközök beszerzésével korszerűsíteni (hajtogató-, összehordó gép, tűző-fűző gép, ragasztó-kötő gép, stb.). Mi a fent jelzett okok miatt nem tudjuk eszközeinket megújítani. Ebből következtetni lehet a nyomda jövőjére. Jelenlegi eszközeinket használjuk, amíg a javításuk egyáltalán lehetséges. Ha teljesen tönkremennek, azonos vagy hasonló, talán egy kicsit jobb gépre tudjuk cserélni őket. Ezekkel a lehetőségekkel még 10-15 évig működhet a nyomda. Képes lehet alapvető feladatait teljesíteni: vagyis ***a bevételekből kiegészíti a könyvtár éves költségvetését, elkészíti azokat a helytörténeti kiadványokat, amelyek nélkülünk talán soha nem jelennének meg. Végezetül, de nem utolsó sorban megélhetést biztosít hat nyomdászban foglalkoztatott munkatársunknak.***⁰

Jelenleg úgy tűnik, a megélnékülő kereslet miatt jó lépés volt a középkori okmánytárakat megjelentető reprint sorozat megindítása. Ebben szerepe van annak is, hogy mint könyvtár részt tudunk venni az okmánytárak digitalizálásában, előkészítve ezzel az egységes Mohács előtti magyar oklevéltár digitalizációt.⁰ Ez a tevékenység a pályázatok miatt meglehetősen

⁰ A rövid és középtávú működésben ki kell emelni a személyi feltételeket. Ez csak minimum a jelenlegi szakmai és akarati színvonalon teljesíteni tudó dolgozókkal lehetséges. Hiszen eszközbeli hiányosságainkat gyakran tudjuk szellemi, tudásbeli tőkénk felhasználásával pótolni. Ugyanehhez tartozik a nyomdai menedzsment időt és fáradságot nem kímélő tevékenysége is.

⁰ Hermann István: *A Mohács előtti forrásanyagok egységes digitalizációjának kérdései*. In: A Magyar Levéltárosok Egyesülete két konferenciája, Kaposvár-Budapest, 2003. 109-116. p.

bizonytalan, ráadásul az utólagos finanszírozás is problémát jelenthet különösen az éven túli elszámolás esetében.⁰

Végezetül foglalkozni kell azzal a kérdéssel, mit jelenthet egy városi könyvtár életében a „kvázi vállalkozási tevékenység.” Meddig szabad elmenni az „intézményi vállalkozás” területén?

Mintegy öt-hat éve a nyomda biztosítja a könyvtári költségvetés kb. ötven százalékát. Vagyis költségvetésünk fele származik saját bevételből. Az ún. könyvtári működési bevétel elhanyagolható a nyomdai bevételek mellett. A 2002-es jelentős béremelés kicsit eltolta az arányokat az önkormányzati támogatás irányába, de sajnos az azóta bekövetkező magasabb infláció és a további béremelések elmaradása miatt a korábbi nemkívánatos arány hamarosan helyreáll.

A fentiekből következik, hogy vezetőként semmiképpen nem tartható ideális állapotnak egy költségvetési intézmény esetében a saját bevételek ilyen magas aránya. Vagyis az állami támogatások növekvő mértéke lenne az ideális állapot. Helyette sajnos kisebb megtorpanásokkal 1994 óta folyamatos leépülés/leépítés, azaz központi szlogennel „korszerűsítés” figyelhető meg az intézményhálózatban.⁰

Lelkiismeretem annak ellenére nyugodt, hogy nem értek egyet a saját bevételek ilyen arányával, hiszen, ha nincsenek ezek a bevételek... Valószínűleg nem tudnánk dokumentum beszerzésre 2003-ban kilencmillió forint felett fordítani. Valószínűleg nem jelennének meg a könyvtár saját kiadványai: könyvek, periodikák és digitalizált anyagok a mai kor követelményeinek megfelelően. Valószínűleg sok pályázaton nem tudtunk volna részt venni, hiszen önrészt kellett vállalni.⁰ Végül, de nem utolsó sorban el kell mondani, hogy sok olyan helytörténeti munka nem jelent volna meg, amelynél nem a gazdasági haszon volt elsősorban a motiváló erő, hanem a helytörténeti-tudományos szempont. Mit is jelent

⁰ Az NKA Levéltári kuratóriuma is folyamatosan nehezíti a pályázati lehetőséget. Az elnyert támogatást levéltárosi szakmai végzettséghez köti, amivel szerencsére rendelkezem.

⁰ Ez nem pápai sajátosság, hanem az ország teljes területén megfigyelhető. Azokon a területeken, ahol ezt nem tervszerűen, az intézmények vezetőinek és dolgozóinak bevonásával tették meg, néha tragikus, elkapkodott intézkedések születtek. (A könyvtári területen szoktunk egyik igazgató kollégánkkal élcelődni: ha nem vigyáz, intézményéhez vonják a városi múzeum mellett a repülőteret is. A példa extrém, de nem nélküli a valóság állapot.)

⁰ Itt el kell mondani, hogy Pápa Város Önkormányzata sok esetben vállalta, vagy besegített az önrész előteremtésébe, különösen az Intézményi Pályázati Alapon keresztül.

ez? Alacsonyabb vállalási árral, kisebb haszonkulccsal, fizetési kedvezménnyel tudtuk biztosítani a munka nyomdászati megjelentetését.

Legalább ilyen fontos szempont, hogy a nyomdai bevételből számtalan rendezvényen, kiállításon, kiránduláson vehettek részt olvasóink, különösen a gyermekolvasók, önköltségi áron.

Mindezt csak úgy tudtuk megoldani, hogy a nyomdában keletkező bevételeket visszaforgattuk a könyvtári alaptevékenységbe, vagyis Pápa Város Önkormányzatának támogatását kiegészítve biztosítottuk a könyvtár zavartalan működését.⁰

Nehéz ilyen helyzetben jövőképet rajzolni könyvtárnak és nyomdának egyaránt! Hiszen a kettő sok szempontból elválaszthatatlan egymástól. Ez a jövő pedig Európa lehet. Mi már a csatlakozás előtt végeztünk kisebb munkákat osztrák és német megrendelésekre. Persze nem a nyugati vállalkozásokkal akarunk versenyezni, hanem szeretnénk, ha a kulturális kormányzat felismerné: nemzeti kultúránk megtartása hosszú távon biztosíthatja nemzetünk fennmaradását. Ehhez azonban a folyamatos leépítő racionalizálás mellett befektetésre van szükség a kultúra, az oktatás területén. Az lenne az ideális, ha nem anyagi célzattal kellene nyomdai vállalkozással foglalkozni. Ha a dokumentumbeszerzés jelenlegi szintje egy Pápa nagyságú városi könyvtárban normatív alapon elvárható nagyságrend lenne! Természetesen vonatkozik ez a nem hagyományos dokumentumok beszerzésére és az internetes hozzáférésre is. Pályázati pénzek elnyerése pedig lehetővé tenné a mostani helytörténeti könyvkiadás fenntartását a nyomdánkban. Valószínűleg ez lenne a megfelelő gazdálkodás a humán-erőforrásokkal. Hiszen minden ide beruházott eurocent – hogy stílszerűek legyünk –, legalább egy eurót eredményez a lakosság tudásanyagának gyarapodásával. Nem lehetünk versenyképesek, ha kreativitásunk nem társul korszerű tudással.

⁰ Lábjegyzetben le kell írni, hogy a Várkastély 1999-ben megkezdett felújítása, mint állami tulajdonú épület, nagyon vontatottan, egyre hosszabb megállásokkal folyik. Ez oda vezet, hogy az 1980-as évek második felében, az 1990-es évek első felében végrehajtott rekonstrukciók, festések mára elveszítették újszerű jellegüket. Bútoraink tönkrementek, fűtésünk egyenesen katasztrofális. A Várkastélyban lévő közművek állapota elkeserítő.

A korábbi évkönyvek tartalma

1961

Szerkesztette: Jelencsik Sándor

Páldy Róbert: Bevezető

Varga Béla: A Veszprémi Megyei Könyvtár története

Tóth Dezső – Ughy Jenő: Az olvasás helyzete Dákán

Onika Olga: A Veszprém megyei vonatkozású kiadványok bibliográfiája (1958–1960)

Galsi Erzsébet: A Veszprém megyei könyvtárak irodalma és a könyvtárosok cikkei (1958–1960). Cikkbibliográfia

1965

Szerkesztette: Varga Béla

Páldy Róbert: Bevezető

Varga Béla: Adalékok Veszprém megye könyvtárügyének felszabadulás utáni fejlődéséhez

Gaál Magdolna: A mezőgazdasági irodalompropaganda és az olvastatás szerepe a szakműveltség terjesztésében Veszprém megyében

Könczöl Imre: Könyv- és könyvtárkultúra Várpalotán

Katsányi Sándor: Olvasó gyermekek Veszprém megye városaiban

Fonay Tibor: A 10–14 éves korú általános iskolai tanulók olvasási kultúrája falun

1971

Szerkesztette: Varga Béla

Bevezető

Veszprém megye közművelődési könyvtárainak távlati fejlesztési terve

Kertész Károly: Tapolca város könyvtárügyének fejlesztési terve 1970–1990.

Balogh Ferencné: Idegenforgalom és olvasás a Balaton partján

Katsányi Sándor: Irodalmi ízlés a századfordulón

Varga Béla: A munkásság és a parasztság közművelődési viszonyai Veszprém megyében

Könczöl Imre: Az olvasóvá válás útjai és útvesztői

Keszei Károlyné: Olvasói igények – egy könyvtár tapasztalatai

Tóth Dezső: Falusi családok és könyvtárak kapcsolata

1974

Szerkesztette: Balogh Ferencné

Bevezető

Varga Béla: A közművelődés távlati tervezésének alapelvei Veszprém megyében

Tóth Dezső: Veszprém megye közművelődési könyvtárai 1965–1973

Verseghi György: A munkásság könyvtári ellátása

Tölgyesi József: Az iskola és a könyvtár

Mészárosné Stenger Katalin: Könyvtárosi gondok egy szakmunkásképző intézetben

Katsányi Sándor: Egy történelmi-társadalmi fogalom ismerete és az olvasás

Rákóczi István: A szentgáli Olvasó Egylet (Kaszinó) története

A Veszprém megyei tanácsi könyvtár hálózat főfoglalkozású munkatársainak névjegyzéke, és a kitüntetett könyvtárosok névsora.

(Összeállította: Keller Antal)

1977

Szerkesztette: Balogh Ferencné

Varga Béla: Népeség, településszerkezet, kultúra Veszprém megyében

Halász Béla: Veszprém megye közművelődési könyvtárainak három éve 1974–1976.

Balogh Ferencné: Az iskolai könyvtárak intenzívebb fejlesztése és az általános iskolai tanulók egységes könyvtári ellátása egy városban

Tolnai Valéria: A pedagógus továbbképzés könyvtári bázisai és a szakirodalmi ellátás lehetőségei Veszprém megyében

Tóth Dezső, dr.: Mit olvasnak a tanácsi könyvtárak paraszt olvasói Veszprém megyében?

Vida Szabolcsné: Egy olvasmány-elemzés tanulságai a várpalotai Városi Könyvtárban

Ruttkay Gyula: Egy szakaszosan bővíthető „B” típusú könyvtár építészeti lehetőségei

A Veszprém megyei tanácsi könyvtárhálózat főfoglalkozású munkatársainak névjegyzéke, és a kitüntetett könyvtárosok névsora.

(Összeállította: Keller Antal)

1982

Szerkesztette: Balogh Ferencné

- Varga Béla: Veszprém megye könyvtárügyének változásai
Falvassy András: Veszprém megye közművelődési könyvtárainak öt éve
Mészárosné Stenger Katalin: Gondolatok az iskolai könyvtárakról a
Veszprém megyei tapasztalatok alapján
Kertész Károly: Törekvések, gondok, lehetőségek a központi állomány-
gyarapításban Veszprém megyében
Halász Béla: Módszertani munka ma és holnap
Varga Károlyné: Egy „B” típusú könyvtár gyermekrészlegének 10 éve
Urbánné Walla Katinka: A zirci Reguly Antal műemlékkönyvtár a
közművelődés szolgálatában
Keller Antal: A Veszprém megyei tanácsi könyvtárhálózat főfoglalkozású
munkatársainak névjegyzéke és kitüntetései
Könyvtári alaprajz-tervezetek (Balatonfüred, Tapolca, Várpalota)

1987

Szerkesztette: Balogh Ferencné

Bevezetés

- Gyuricza László: Új könyvtár Devecserben
Hadnagy Imre: Veszprém megye közművelődési könyvtárainak öt éve
1982–1986.
Halász Béla: Könyvtárhasználati szokások változásai
Neményi László: Megnövekedett lehetőségek – kibővült tevékenység
Kertész Károly: Gondolatok a városi könyvtárak társadalmi információs
szerepéről
Rapp Gábor – Tilhof Endre: Médiatár Ajkán
Újhelyi Tiborné: Zenei ismeretterjesztés Veszprémben és a Megyei
Könyvtár
Jelencsik Sándor: Irodalmi rendezvények és kiállítások a pápai Jókai
Könyvtárban 1961–1985
Kövy Zsolt – Szabó György: A Dunántúli Református Egyházkerület
Nagykönyvtárának (Pápa) tevékenysége
Könczöl Imre: Emberként a zajló világban. Portrévázlat a 75 éves Páldy
Róbertről
Keller Antalné – Keller Antal: Könyvtárosok önmagukról
Keller Antal: A Veszprém megyei tanácsi könyvtárhálózat főfoglalkozású
munkatársainak névjegyzéke és kitüntetései

Tartalomjegyzék

Előszó.....	3
Balogh Ferencné: A könyvtári ellátás alakulása Veszprém megyében (1987-2003).....	5
Gerő Gyula: A Veszprém megyei könyvtárak története dátumokban (1086-2003).....	32
Halász Béla: Egy könyvtár újjávarázsolásának hiteles története. A veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár rekonstrukciója (1996-1999).....	64
Dr. Csiszár Miklósné: A helyismereti munka története Veszprémben az 50 éves Eötvös Károly Megyei Könyvtárban.....	75
Szabóné Vörös Györgyi: A szétsugárzó helyismereti tájékoztatás új formája az információs társadalomban....	89
Maliszka Károlyné: A megyei könyvtár információs irodája és a könyvtári marketing eszközei.....	103
Pardiné Mórocz Magdolna: Teleházak Veszprém megyében.....	122
Dr. Praznovszky Mihály: Olvasó publikum a 19. századi Magyarországon.....	142
Varga Károlyné: Szeretnek-e olvasni a 8-14 évesek? Egy tapolcai felmérés tapasztalatai alapján.....	171
Kertész Károly: Presztízs és buksza, avagy mérhető-e a mérhetetlen?.....	185
Dr. Hermann István: Kényszervállalkozás vagy kulturális mecenatúra? (Mire jó a nyomda a pápai városi könyvtárban).....	202
A korábbi évkönyvek tartalma.....	214